

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Σ. ΖΑΛΟΥΧΟΥ

ΔΙΑΚΕΦΑΛΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

489.94
ΖΑΛ
394

ΕΠΙΤΟΜΟΣ

ΚΑΛΟΛΟΓΙΑ

ΗΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΕΥ ΛΕΓΕΙΝ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΑΙ ΔΗ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΑ ΦΟΥΤΩΝΤΩΝ

“Τότε γὰρ ἡ τέχνη πέλειος, ἥντις ἂν ποιεῖς
καὶ δοκῇ, ἢ δ' αὖ ποιεῖς ἔπιτοχῆς, ὅταν
κατανοῶσα παρέξει τὴν τέχνην.”

ΛΟΓΓΙΝΟΣ.

“Κι μὲν ποῖ ὁπάρχει γῦναι ῥητορικῶς εἶναι,
ἐστὶ ῥήτορ ἐλλογιμῶς, προσλαβὼν ἐπιτά-
μην τὴν καὶ μελέτην ὅταν δ' ἂν ἐλλείπει
τούτων, τούτῃ ἀτελής ἐστὶ.”

ΗΛΙΑΤΩΝ.

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΔΑΠΑΝῃ:

ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

ἘΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Ο «ΚΟΡΑΝΣ.»

1884

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρεθύμνης

ΚΑΛΟΛΟΓΙΑ

σου
κατάλογος των βιβλίων

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Ο «ΚΟΡΑΝΣ.»

1884

ΚΑΛΟΛΙΑ

Παναγιώτης Κωνσταντίνου

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΣΣΕ)

Α.Π.Σ.
1988

Δημοσίευση

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Σ. ΖΑΛΟΥΧΟΥ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

489.94
ΖΑΛ
384

ΕΠΙΤΟΜΟΣ

ΚΑΛΟΛΟΓΙΑ

ΗΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΕΥ ΛΕΓΕΙΝ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΑΙ ΔΗ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΑ ΦΟΙΤΩΝΤΩΝ

«Τὴν γὰρ ἡ τέχνη τίσις, ἥτις ἂν ποιεῖ
καὶ θεοὶ, καὶ δ' αὖ ποιεῖ ἰσοπαροῦς, ὅταν
λαλοῦσθε περὶ τὴν τέχνην.»

ΔΟΓΓΙΝΟΣ.

«Ὅτι μὲν σοὶ ἀπάραξ φῶσι βραχὺ εἶναι,
ὅσα βότρε ἐλλογιμαί, προσέειπεν ἰσχυρό-
μαν τοὶ καὶ μάλιστα ὅταν δ' ἂν ἰλλείπερ
τοῦτο, ταῦτα ἀτάλας ἴσθ.»

ΗΛΙΑΤΩΝ.

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΔΑΘΑΝΗ;

ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Ο ΚΟΡΑΝΣ.

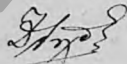
1884

Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρεθύμνης

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Πάν γνήσιον αντίτυπον φέρει τήν τε ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως καί τήν τοῦ ἐκδότου σφραγίδα.

ΤΗ ΙΕΡΑ ΣΚΙΑ

ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΜΟΥ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΖΑΛΟΥΧΟΥ

ΔΩΡΕΑ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ε. ΣΤΑΘΑΚΗ
ΑΝΩ ΜΕΡΟΣ ΑΜΑΡΙΟΥ -

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

ΑΡΙΘ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

5889

ΘΥΡΙΣ

ΑΡ.

489.94 / ΖΑΠ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρεθύμνης

ΕΠΙΤΟΜΟΣ
ΚΑΛΟΛΟΓΙΑ

ΗΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΕΥ ΛΕΓΕΙΝ*

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ.

1. Καλολογία εἶνε ἡ βαθεῖα γνῶσις τῶν ἔργων τοῦ πνεύματος, ἅτινα ἄμεσον ἀντικείμενον ἔχουσι τὴν καλλιερ-
γίαν τοῦ καλοῦ. Περιλαμβάνει δὲ τὸν ἔμμετρον καὶ πε-
ζὸν λόγον, τὴν ἱστορίαν, τὴν ῥητορείαν, τὴν ποίησιν, ἐν
ἐνὶ λόγῳ πάντα τὰ ἔργα τῶν μεγάλων συγγραφέων.

2. Ὑπὸ τὴν ἐννοιαν ταύτην ἡ λέξις Καλολογία εἶνε
ἡ ἄθροισμα τῶν κανόνων, οἵτινες διδάσκουσι τὸ κρίνειν
τὰ ἔργα τοῦ πνεύματος καὶ τὸ γράφειν ἡ λαλεῖν μετὰ
πλευροσύνης καὶ φιλοκαλίας.

3. Πᾶσαι αἱ ἐργασίαι τοῦ πνεύματος σχετίζονται πρὸς
τρία κυριώτατα ἀντικείμενα : τὸ ἀληθές, τὸ ἀγαθόν, καὶ
τὸ καλόν. Τὸ ἀληθές εἶνε ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης· ἡ
ἠθικὴ προώρισταὶ νὰ δεικνύῃ τὸ ἀγαθόν· ἡ καλολογία ἀσχο-

(*) Πρὸς σύνταξιν τῆς παρούσης ἐπιτόμου Καλολογίας
πολλὰ μὲν ἐκ πολλῶν τεχνολογῶν ἐρανισάμην, ἀλλ' ὡς βάσιν ἔσχον
τὴν εὐμέθετον *Littérature* τοῦ Abbé J. Verniolles, ἧ ἠκολού-
θησα καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς καὶ μάλιστα ἐν τῇ κατατάξει τῆς ὕλης.

* Ἐγγραφοὶ ἐν Πάτραις 1884.

λειται ειδικῶς εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ καλοῦ (ὠραίου), χω-
 ρεῖς ὁμως νὰ το ἀποχωρίζῃ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ.

4. Διὰ νὰ ἐπιδράσωμεν ἰσχυρῶς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε
 νὰ διανοῶνται καὶ βούλωνται ὡς ἡμεῖς, ὀφείλομεν ἀναμφι-
 βόλως νὰ καταδείξωμεν αὐτοῖς τὸ ἀληθές καὶ τὸ ἀγαθόν·
 τὸ μὲν ἀληθές διὰ ν' ἀποκτήσωμεν τὴν συγκατάθεσιν τοῦ
 νοῦ των, τὸ δὲ ἀγαθὸν διὰ νὰ καθορίσωμεν τὴν θέλησίν των.
 Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν δύο τούτων καθηκόντων ἄτινα ἀνήκουσιν
 ὡς πύτους εἰς τὸν μεταφυσικὴν καὶ τὸν ἠθικολόγον, ἡ καλο-
 λογία ὀφείλει ν' ἀπευθύνηται πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας ἠθικὰς
 ιδιότητας τοῦ ἀνθρώπου, ν' ἀφραπάξῃ αὐτὸν διὰ τῶν αἰσθη-
 σιῶν καὶ ν' ἀποδείξηται ἡμαεῖς τὴν φαντασίαν τοῦ καὶ εἰς
 τὸ αἰσθητικόν του.

5. **Καλὸν εἶνε ἐκεῖνο ὅπερ ἐν τῇ φύσει ἤδει τῇ τέχνῃ**
θέλει καὶ ὀποδουλῶνται ἡμᾶς, ὅποτάσσει τὴν διάνοιαν,
ἀφραπάξει τὴν φαντασίαν καὶ ἄπτεται τῆς καρδίας.

Τὸ καλόν, λέγει ὁ Πλάτων, εἶνε ἡ αἴγλη τοῦ ἀληθοῦς.
 Πράγματι, τὸ ἀληθές δεικνύμενον ὑφ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέ-
 σεις καὶ τὰς φάσεις, τὸ ἀληθές παρουσιαζόμενον εἰς ὅλας
 τὰς ἠθικὰς ιδιότητας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐκδηλούμενον μεθ'
 ὅλων αὐτοῦ τῶν τελειοτήτων, εἶνε τὸ ἀληθές ἐν ὅλῃ αὐτοῦ
 τῇ λαμπρότητι, εἶνε ἡ αἴγλη τοῦ ἀληθοῦς.

6. Ἡ καλλολογία ἢ ἡ τέχνη τοῦ εὖ λέγειν ἄμεσον ἀντι-
 κείμενον ἔχει, κατὰ τὸν ὁδοθέντα ὄρισμόν, τὴν σπουδὴν τοῦ
 λαλεῖν καὶ γράφειν κατὰ τρόπον ἐπαγωγὸν καὶ εὐχάριστον.
 Καὶ ἐπειδὴ αἰωρασιότεραι ἐκφράσεις οὐδενὸς λόγου ἄξιαι εἶνε,
 εἴν παριστῶσι ψευδεῖς ἐννοίας, ἡ καλλολογία παρέχει ἀνάγκ-
 αίως μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν σκέψιν. Εἶνε λοιπὸν ἀληθές νὰ
 εἴπωμεν ὅτι ἡ σπουδὴ τῆς καλλολογίας προάγει τὰ δύο ὠραϊό-

τερὰ τοῦ ἀνθρώπου προσόντα τὸν λόγον καὶ τὴν νόησιν·

7. Ἡ σπουδὴ τῆς καλλολογίας εἶνε λίαν ὠφέλιμος ἐν πάσαις ταῖς καταστάσεσι τοῦ βίου. Καθιστᾷ τινὰ ἱκανὸν νὰ τίθῃσι καὶ νὰ ἐξετάζῃ θέματα τι, νὰ ἐκθέτῃ εὐκρινῶς καὶ ἐντόνως τοὺς περὶ αὐτὸ λόγους, νὰ γράφῃ προσηκόντως μίαν ἐπιστολήν, ν' ἀρηγήται ἐν συμβεβηκόσιν, νὰ συνθέτῃ σαφῶς μίαν ἐξιστορήσιν, καὶ νὰ κάμνῃ ὥστε νὰ διακλύμπῃ πανταχοῦ τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ δίκαιον. Διδάσκει προσέτι τὸ ἀναγκινώσκειν καλῶς, δηλαδὴ τὸ κατανοεῖν, τὸ αἰσθάνεσθαι, τὸ παρέχειν τοῖς ἄλλοις τὴν αἴσθησιν τῶν καλλόνων τῶν μεγάλων συγκραφῶν καὶ ἐνίοτε τὸ μιμεῖσθαι αὐτοὺς ἐπιτυχῶς.

8. Αἱ ἰδιότητες αἰτινές εἰσιν αἱ μάλλον ὠφέλιμοι διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν λόγων εἶνε ἡ μεγαλοφυΐα, ἡ ἰδιοφυΐα, ἡ εὐαισθησία, ἡ φαντασία, ἡ μνήμη, ἡ κρίσις καὶ ἡ φιλοκαλία.

9. Ἡ **μεγαλοφυΐα** εἶνε ὑπεροχὴ τῆς διανοίας ἧτις καθιστᾷ τινὰ ἱκανὸν νὰ δημιουργῇ μέγα τι, καὶ ἧτις μάς κάμνει νὰ διακρινώμεθα εἰς εἶδος τι. Ἡ **ἰδιοφυΐα** εἶνε συνήθης διάθεσις εἰς τὸ νὰ συναρμολογῇ τις φρονίμως τὰ μέσα αὐτοῦ καὶ νὰ εὐδοκιμῇ εἰς ὃ ἐπιχειρεῖ.

10. Ἡ **εὐαισθησία** εἶνε διάθεσις τῆς ψυχῆς τοῦ νὰ δέχεται εὐχερῶς καὶ ν' ἀνακοινῶ τοῖς ἄλλοις τὰς διαφορὰς ἐντυπώσεις, τῆς χροῆς καὶ τῆς θλίψεως, τῆς ἀλγηδόνος καὶ τοῦ οἴκτου. Αὕτη εἶνε ἡ ἰδιότης τοῦ συγκινεῖσθαι καὶ τοῦ μεταδίδειν τὴν συγκίνησιν. Ἰὴν τις σπερῆται εὐαισθησίᾳ εἶνε ξηρὸς καὶ ψυχρὸς· διὰ ταύτης εἰσδύει τις εἰς τὰ μυχίεστατα τῆς ψυχῆς, τὴν ἀναμοχλεύει, τὴν δεσπόζει.

11. Ἡ **φαντασία** εἶνε ἡ ἰδιότης τῆς ψυχῆς ἐκείνη ἧτις ἀναπικριστᾷ ἡμῖν τὰ ἀντικείμενα ὑπὸ μορφήν εἰκόνας καὶ παρέχει εἰς πάντα τὰ ἐν τῷ βίῳ σῶμα καὶ χροῆμα.

Διὰ τῆς φαντασίας ἢ σκέψις χρωματίζεται καὶ ὠρα-
ζεται δι' εἰκόνων αἰτινες καθιστῶσιν αὐτὴν οἶονεἰ ἔμφυχον
καὶ ἐπομένως προσιτὴν εἰς τὰς αἰσθήσεις.

12. Ἡ **μνήμη** εἶνε ἰδιότης τοῦ ταχέως ἀντιλαμβάνε-
σθαι καὶ πιστῶς ἀνακάλειν τὰς τελέξεις καὶ τὰ πράγματα
ἕτινα παρέστησάν ποτε ἐν τῷ συνειδητῷ. Ἄνευ μνήμης ἀδύ-
νατόν ἐστι νὰ ἐξέχη τις ἐν τοῖς λόγοις. Ἀὕτη ὑπομνήσκει
τὰ ὑπὸ τῆς φιλοκαλίας ὑπαγορευόμενα παράγγελα καὶ
τὰ ἔργα τῶν μεγάλων συγγραφέων αὕτη προῖζει πῶ πνεύ-
ματι, τῇ φαντασίᾳ, τῇ εὐαισθησίᾳ, τὴν ἀνγκυλίαν εἰς
αὐτὰς ὄλην καὶ τὴν τροφήν.

13. Ἡ **κρίσις** εἶνε ἰδιότης δι' ἧς ἡ διανοία συγκρίνει
τάντικείμενα καὶ διακρίνει τὸ ἀληθὲς τοῦ ψευδοῦς. Οὕτω
ὅταν ἐξετάζη τις ἐὰν ἡ ἀγαθότης ἀνήκη εἰς τὸν Θεόν,
καὶ ὑποστηρίξη αὐτὸ, τοῦτο εἶνε ἡ κρίσις ἥτις διοραῖ σχέ-
σιν τινα μετὰ τὸ Θεοῦ καὶ τῆς ἀγαθότητος.

14. Ἡ **φιλοκαλία** εἶνε τὸ ζωηρὸν καὶ λεπτὸν αἰσθημα-
τῶν καλλόνων καὶ τῶν σεαυμάτων τῆς φύσεως καὶ τῆς τέ-
χνης. Τῇ φιλοκαλίᾳ ἀπόκειται νὰ κανονίσῃ καὶ νὰ διατη-
ρήσῃ ἕκαστο ὅπερ παράγουσιν ἡ ἰδιοφυία καὶ ἡ μεγαλοφυία.

15. Οἱ **κανόνες τῆς φιλοκαλίας** ἢ τὰ παράγγε-
λα τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, εἶνε συλλογὴ ἀρχῶν καὶ πα-
ρατηρήσεων ἀμοδίων εἰς τὸ χειραγωγεῖν τινα ἐν τῇ συγ-
γραφῇ, ἢ ἐν τῇ κρίσει ἄλλοτρίων συγγραμμάτων. Ἡ σπουδὴ
τῶν κανόνων εἶνε πολλοῦ λόγου ἀξία εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ
τελειότερα τὰ φυσικὰ προτερήματα· οὗτοι διδάσκουσιν ἡμᾶς
διὰ τίνων μὲν ἐλαττωμάτων ἀπαρέσκει τις εἰς τὴν ψυχὴν,
διὰ τίνων δὲ θελγῆτρων κατορθοῖ νὰ ἀρέσκη εἰς αὐτὴν καὶ
αἶονεἰ νὰ κρατῇ αὐτῆς.

16. Ἡ **κριτικὴ** εἶνε ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων τῆς φιλοκαλίας εἰς ὅλας τὰς τέχνας. Ἐν τῇ καλλοιογίᾳ δὲ εἶνε ἡ κρίσις ἢ φέρομεν ἐπὶ τῶν καλλωνῶν ἢ τῶν ἐλλείψεων περὶ αὐτῶν ἢ ἐμμέτρου συγγραμμάτας.

Δὲν εἶνε ἀναγκαῖον, ἵνα κρίνη τις καλῶς ἐν σύγγραμμά, νὰ εἶνε ἱκανὸς καὶ νὰ συγγράψῃ ὁ ἴδιος κάλλιον τοῦ συγγραφέως ἢ καὶ ὡς ὁ συγγραφεύς. Διότι καὶ μὴ ὄν τις μέγας συγγραφεύς, δύναται νὰ εἶνε ἔξοχος κριτικὸς.

17. Τὴν προῦσταν ἐπίτομον **Καταλογίαν** θέλομεν διαιρέσει εἰς τέσσαρα μέρη: τὸ ὕψος, τὴν στίθεσιν, τὴν ποιητικὴν καὶ τὴν ῥητορικὴν.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΥΦΟΥΣ

18. Τὸ ὕφος εἶνε ὁἴδιος ἐκάστῳ τρόπος τοῦ ἐκφράζειν διὰ λόγων τὰ διανοήματα αὐτοῦ· ἢ, ἀκριβέστερον ἴσως, ὁ ἰδιάζων χαρακτήρ, ἢ ἐξωτερικὴ καὶ ζῶσα φυσιογνωμία ἣτις δείκνυσι τὸ πνεῦμα ἢ τὸν χαρακτήρα ἐνὸς συγγραφέως. Ὁ Buffon (1) εἶπε: Τὸ ὄφρος εἶνε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ὄντως διὰ τοῦ ὕφους ὁ ἄνθρωπος δείκνυται, διακρίνεται, ἀποχωρίζεται τῶν ὁμοίων του.

19. Ὁ τρόπος τοῦ γράφειν παντὸς συγγραφέως ἔσται ἢ πιστὴ ἐκφρασίς τοῦ τρόπου τοῦ θεωρεῖν καὶ αἰσθάνεσθαι. Ἐὰν ἔχη τὴν διάνοιαν ἄγαν ζωντανήν, τὸ ὕφος αὐτοῦ ἔσται ἀναγκαστικῶς ταχὺ καὶ σύντομον. Ἐάν ἐπικρατῇ ἡ φαντασία, αἱ ἐκφράσεις αὐτοῦ ἔσονται λαμπραὶ καὶ πλήρεις εἰκόνων· ἐὰν στερηθῆται κρίσεως δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἐπαρκὴς σύνδεσμος μεταξὺ τῶν προτάσεων καὶ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς συγγραφῆς τοῦ.

20. Τὸ καλὸν ὕφος εἶνε ἀνεξάρτητον τῶν γνώσεων, καὶ συχνάκις ἄνθρωποι πλήρεις ἐπιστήμης, βαθεῖς φιλόσοφοι στεροῦνται ὕφους· ὄντες μέτριοι συγγραφεῖς. Ἀνεπτόχη παρ' αὐτοῖς ἡ νόησις, ἡ κρίσις καὶ ἡ μνήμη· ἀλλὰ δὲν ἐκκλ-

(1) Buffon: ἐπίσημος φυσιολόγος καὶ εἰς τῶν μεγαλύτερων συγγραφέων τῆς Γαλλίας ἀρχάτως κατὰ τὸ 1707-1788.

λιέργησαν πωρῶς τὴν φαντασίαν καὶ τὸ αἰσθητικόν, καὶ τὸ ὕφος αὐτῶν ἀμοιρεῖ χάριτος καὶ θερμότητος.

24. Πρὸς εὐχερῆ κατὰ ταξίν τῶν μᾶλλον ἀξιολόγων παρατηρήσεων τῶν εἰς τὸ ὕφος ἀναφερομένων θὰ ἐξετάσωμεν τὰ στοιχεῖα αὐτοῦ, τὰς ποιότητας, τὰς καλλορίας αὐτοῦ καὶ τὰ μέσα δι' ὧν μορφοῦται. Ἐντεῦθεν τὰ τέσσαρα διάφορα κεφάλαια τοῦ πρώτου τούτου μέρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Στοιχεῖα τοῦ ὕφους.

22. Γράφειν καλῶς λέγει ὁ Buffon, εἶνε ταῦτῶν τοῦ καλῶς **διανοεῖσθαι**, καλῶς **αἰσθάνεσθαι** καὶ καλῶς **μεταδίδειν**, εἶνε τὸ ἔχειν ἄμα πνεῦμα, ψυχὴν καὶ φιλοκαλίαν. "Ὅταν ἡ ψυχὴ μεταρσιούται, λέγει ὁ Σατωβριάνδος (1) οἱ λόγοι πίπτουσιν ἄνωθεν καὶ ἡ εὐγενὴς ἔκφρασις ἀκολουθεῖ τῇ εὐγενεὶ σκέψει. Τὸ κακὸν ὕφος προέρχεται σχεδὸν πάντοτε ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐννοιῶν καὶ αἰσθημάτων, καὶ πᾶν ὅ,τι δὲν ἔχει τις διανοηθῆ ἢ αἰσθανθῆ καλῶς, τοῦτο ἐστὶ κακῶς γεγραμμένον.

23. Ἀφοῦ τὸ ὕφος εἶνε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, δεῖται τις νὰ εὖρη ἐν τῷ ὕφει τὰ κύρια στοιχεῖα ἅπερ ἀνακαλύπτει ἐν τῷ ἄνθρωπῳ· λοιπὸν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ κέκτηται τρεῖς κυρία δυνάμεις· τὸ νοητικόν, τὸ αἰσθητικόν, τὴν φαντασίαν· αἵτινες ἐκδηλοῦσι τὴν ἰσχὺν των τῇ βοηθείᾳ τῶν λέξεων. Τὰ στοιχεῖα λοιπὸν τοῦ ὕφους εἶνε τὰ νοήματα, τὰ αἰσθήματα, αἱ εἰκόνες καὶ αἱ λέξεις.

(1) Chateaubriand ὁ ἑνδοξος Γάλλος συγγραφεὺς τοῦ *Genie du Christianisme* καὶ τῶν *Memories* (1768-1848).

ΑΡΘΡΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ τῶν νοημάτων.

24. Ἡ νόησις εἶνε πράξις τις δι' ἧς ἡ διάνοις συγκρίνει δύο ἐννοίας καὶ κρίνει περὶ τῶν σχέσεων ἧς αὐταὶ ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας.

Ὅταν λέγω: ὁ Θεὸς ἐστὶν ἀγαθός, ἐνοῦς μου θεωρεῖ δύο ἐννοίας, τὴν ἐννοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐννοιαν τοῦ ἀγαθοῦ· ἐξετάζει καὶ συγκρίνει αὐτάς, καὶ ὅταν θέτη ὅτι ἡ ἀγαθότης ἀνήκει εἰς τὸν Θεόν· σχηματίζει ἐν νόημα ἢ μίαν κρίσιν.

25. Ἀφοῦ τὸ ὕψος οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ἡ τάξις καὶ ἡ κίνησις τῶν νοημάτων τοῦ ἀνθρώπου, θά ἤρμιζεν ἴσως νὰ μὴ ἀποχωρήσωμεν ποσῶς ταῦτα ἀπ' ἀλλήλων. Πράττομεν ὅμως τοῦτο ἵνα γίνῃ εὐκρινέστερον καὶ καταληπτότερον. Καὶ ἄλλως δὲ δὲν δύναται τις γὰ ἔχρησασθαι ἐννοίαν τοῦ ὕψους χωρὶς νὰ θεωρῇ τὰ νοήματα καὶ τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων. Αἱ ὠραιότεραι ἐκφράσεις, ἐὰν παρέχωσιν ἐννοίας ψευδεῖς ἢ τετριμμέναις οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐρρυθμοὶ λῆραι καὶ ἀρμονικὰ μικρολογήματα.

26. Αἱ κύριαι ιδιότητες τῶν νοημάτων εἰσὶν ἡ ἀλήθεια, ἡ ἀκρίβεια, ἡ σαφίεια, ἡ ἀφέλεια, καὶ τὸ ὕψος.

27. Τὸ νόημα εἶνε ἀληθές ὅταν παριστῇ τὸ ἀντικείμενόν του τοιοῦτον ὅποιον εἶνε. Ἐὰν λ. χ. εἶπω: ὁ Θεὸς ἐστὶ δίκαιος, ἐκφράζω νόημα ἀληθές· διότι ὑπάρχει τελεία συμφωνία μεταξὺ τῶν δύο ἐννοιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δικαιοσύνης· ἀλλ' ἐὰν ἐλεγον: πᾶς ἄνθρωπος ἐστὶ δίκαιος, τὸ νόημα θά ἦτο ψεῦδες, διότι ἡ σχέση· τῆς συμφωνίας δὲν ὑφίσταται πλέον.

Ὁ Βολταίρος εἶπε:

Καλὸν μὲν τὸ ποτὲ νὰ μὴ ἐξέρχεται τις τοῦ καθήκοντος.
Ἄλλ' ἐστὶ κάλλιον τὸ νὰ ἐπανέρχεται εἰς αὐτὸ μετάνοον.

Ἡ μὲν πρώτη πρότασις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα ἀληθοῦς νοήματος, ἡ δὲ δευτέρα ὡς παράδειγμα ψευδοῦς.

Καὶ ὄντως ἐπιπορώτερον ἴσως εἶναι τὸ νὰ ἐπανέλθῃ τις εἰς τὸ καθήκον παρὰ τὸ νὰ μὴ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι οἵτινες ἔχουσι τὴν ἀνδρίαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς αὐτὸ εἶναι μάλλον δραμαστοί, μάλλον ἀξιοθαύμαστοι παρὰ ἐκεῖνοι οἵτινες οὐδέποτε ἐξῆλθον ἐξ αὐτοῦ. Ἄλλ' ἡ ἀθωότης εἶναι πάντοτε προτιμωτέρα τῆς μεταμελείας· καὶ ἐὰν τὸ νόημα τῆς δευτέρας προτάσεως δὲν εἶναι ἐξ ολοκλήρου ψευδές, εἶναι τοῦλάχιστον κάκιστα ἐκπεφρασμένον.

28. Νόημα ἀκριβές εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ ἀρμόζει ἐντελῶς εἰς τὸ ἀντικείμενον ὅπερ ἐκφράζει ὡς ὁτιδήποτε ἔστιν καὶ ἂν θεωρήσῃ τις αὐτό. Ἡ ἀκρίβεια λοιπὸν εἶναι τι πλεον ἢ ἡ ἀλήθεια, καὶ νόημά τι δύναται νὰ εἶναι ἀληθές χωρὶς νὰ εἶναι ἀκριβές.

Παράδειγμα ἀκριβοῦς νοήματος ἔστω τὸ λεχθὲν ὑπὸ τινος κριτικοῦ περὶ τινος βιβλίου:

- Τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει πολλὰ καλὰ καὶ νέα πράγματα· ἀλλὰ τὰ μὲν καλὰ δὲν εἶναι νέα τὰ δὲ νέα δὲν εἶναι καλὰ.

διότι διὰ τούτων ὁ συγγραφεὺς ἐκφράζει τόσῳ συντόμῳ, ὅσῳ καὶ ἀκριβῶς τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου.

Τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου εἶναι πάντοτε τὸ καλλίτερον.
Εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἐκδικεῖ τὸν πατέρα του οὐδὲν εἶναι ἀδύνατον.

Τὰ νοήματα τὰ ἐκπεφρασμένα διὰ τῶν δύο τούτων γνωμικῶν εἰσὶν ἀληθῆ, ἀλλ' οὐγὶ καὶ ἀκριβῆ, διότι δὲν

ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἀντικείμενον αὐτῶν ὑπὸ πάσης τᾶς ἐπι-
ψεις καὶ καθ' ὅλα αὐτῶν τὰ μέρη.

Τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου εἶνε πάντοτε τὸ καλλίτερον
ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην, ὅτι ταῦτα τελευταῖα σχεδὸν πάν-
τοτε διὰ τῆς κατισχύσεως καὶ τοῦ θριάμβου· ἀλλὰ δὲν
εἶνε πάντοτε τὸ καλλίτερον δηλαδή τὸ δικαιοτέρον ἐνώ-
πιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Ἐσαύτως αἱ εὐγενεῖς καρδίαι ἐπικροτοῦσιν εἰς τὸν ἐν-
θουσιασμόν τοῦ υἱοῦ ὅστις νομίζει ἑαυτὸν ἱκανὸν πρὸς
πᾶν τι ἵνα ἐκπληρώσῃ ἱερὸν καθήκον· ἀλλ' ἀισθάνεται τις
ὅτι ὑπάρχουσι τινὰ προσκόμματα ἀνυπέροβλητα καὶ δι' αὐ-
τὴν τὴν ἀτρόμητον ἰσχύον.

29. **Εὐκρινές** νόημα εἶνε ἐκείνο ὅπερ παριστᾷ εὐκρι-
νῶς καὶ σαφῶς τὸ ἀντικείμενον αὐτῶν. Πρέπει νὰ δύνη-
ται τὸ πνεῦμα νὰ διακρίνῃ εὐχερῶς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο
ἀπὸ πάντων τῶν ἄλλων καὶ νὰ το κατανοῇ μέχρι τῶν
σμικροτάτων ἀποχρώσεων αὐτοῦ.

30. Ἡ ἀφέλεια τοῦ νοήματος συνίσταται εἰς τὴν ἀί-
φνιδίαν ἐμφάνισιν μιᾶς ἀληθείας ἣν δὲν ὑπόπτουέ τις, ἢ
εἰς πρώτην κίνησιν ἣτις φαίνεται ὅτι μας διαφεύγει ἀνεύ-
σπουδῆς καὶ μελέτης. Ἴδου ἓν παράδειγμα :

Εἷς κροσώλης ἐταμοθάντα· βλέπων τὴν σύζυγόν του κλαίουσαν.
λέγει αὐτῇ : «Σύζυγέ μου, ἐὰν ἀποθάνω, ἐπειδὴ εἰς τὸ ἐπάγγελμά μου
εἰς μόνος ἀνὴρ εἶνε ἀναγκαῖος, ὁ Ἰάκωβος ὁ ὑπὸ κρητὸς μας θὰ ἐξετέ-
λει καλῶς τὸ ἔργον σου. Εἶνε κάλλιστον παιδίον, φρόνιμον, ὡς τὸ
γνωρίζεις. Συζευθεῖσα αὐτὸ πιστευσόν με, δὲν θὰ ᾔδυνασα νὰ πράξῃς
κάλιον.

— Φεῦ ! λέγει ἐκείνη, Ἄ ὄ τὸ ἐσχεπέσθη.

Ἡ ἔκφρασις εἰς ἣν κηκαλήγει ὁ μῦθος οὗτος εἶνε πρό-
τυπον ἀφελείας.

31. Ἡ ἀφέλεια δὲν ἀπακλείει πάντοτε τὴν ἐνέργειαν καὶ

δύναται νὰ συνδυασθῆ πρὸς ὕψος εὐγενές καὶ ὑψηλόν. Παράγει ἐνίοτε μέγιστα ἀποτελέσματα ἐν τῇ τραγωδίᾳ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δραματικαῖς συνθέσεσι. Βλέπει τις ἐν παρὰδειγμα ἐν τῇ σκηνῇ καθ' ἣν ὁ Ἰοῦς ἀποκρίνεται εἰς τὰς προτάσεις αἱ ἀποτείνει κῦτῶ ἢ Ἀθαλίᾳ. (1)

ΑΘΑΛΙΑ

Ἄξιόν νά σε μεταχειρισθῶ ὡς ἴδιόν μου υἱόν.

ΙΟΑΣ

Ὡς υἱόν σου;

ΑΘΑΛΙΑ

Ναί· διατί σιωπᾶς;

ΙΟΑΣ

Ὅποιον πατέρα θά ἐγκαταλίπω! καὶ δια...

ΑΘΑΛΙΑ

Αὐ! Λοιπόν!

ΙΟΑΣ

Διὰ ποίαν μητέρα!

Ἡ τελευταία κῦτῆ ἔκφρασις κατ' ἀρχάς ἀνασταλεῖσα, ἐκφεύγει ἐκ τῆς ἀφέλειας τοῦ παιδός, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἐκ τούτου εἶνε προμερόν.

32. Πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὴν ἀφέλειαν ἀπὸ τῆς ἀπλότητος ἢ ἀπ.λοικότητος ἣν ἐνίοτε ὀνομάζομεν ἀφέλειαν. Ἡ ἀφέλεια εἶνε ἴδιον παιδίου πνευματώδους ἢ χωρικοῦ ἀκαλλιέργητου ὅστις ἔχει πνεῦμα ἐκ φύσεως καὶ χωρὶς νά το γνωρίζῃ. Αὕτη ἔχει ἀγνοῶ τι ἀπροσδόκητον καὶ ἐκπληκτικόν καὶ ὅμως τόσω ἀληθές, ὥστε μέμφεται τις ἑαυτὸν διότι δὲν ἔσχεν ὁ ἴδιος τὴν σκέψιν ταύτην. Ὑπὸ τὴν ἄλ-

(1) Athalia. Τραγωδία Ῥακίνα, κληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βολταίρου τὸ ἀριστοῦργημα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἦτο δὲ ἡ Ἀθαλία βασιλ. Ἰούδα, θυγάτηρ τοῦ Ἀχάθ βασιλ. τῆς Σαμαρείας καὶ τῆς Ἰεζαβᾶλης, περίφημος διὰ τὰ ἐγκλήματά της καὶ τὴν ἀσέθειάν της. Λαμβάνουσιν ἐνίοτε τὸ ὄνομα τῆς Ἀθαλίας ἐνὰ σημάναι τὰς σκληρὰς ἡγεμονίδας αἵτινες σφαγιάζουσι τὸν πλησίον των χάρον τῆς ἐρατοδοξίας των.

λην ἔννοιαν τῆς ἀπλότητος ἢ ἀφέλεια εἶνε ἀνοησία προσ-
χομένη ἐκ προπετείας, ἢ ἐξ ἀπερισκαφείας.

Διηγοῦντό ποτε εἰς τι παιδίον τὸν θάνατον τοῦ Πύρρου:

“Αὐτὸν ἔβλεπον ἐκεῖνο, ὅτ' ἀπέθνησκον ἐξ ἐντροπῆς: ἔαν ἐφ' οὐνεύ-
μην διὰ χειρὸς μίας γυναίκος.”

33. Ἄλλο σφάλμα συγγενὲς τῆς ἀπλότητος, εἶνε ἡ τα-
πεινότης. Ἡ ταπεινότης βλέπει καὶ κισθάνεται κατὰ τὸ
ἐνστικτον μίαις φύσεως ἐκπεφυλισμένης ἥτις προέρχεται
ἐκ χαρακτῆρος μικροπροποῦς ἢ ἐκ τῆς συνηθείας τοῦ ζῆν
καὶ τοῦ συναναστρέφασθαι μετ' ἀνθρώπων ἀγροίκων.

Παιδίον τι βλέπει νὰ τίθηται ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐν
εὐχάριστον ἔδεσμα, καὶ ἀρχίζει νὰ κλαίῃ.

Τὶ ἔχεις τὸ ἐρωτῶσι, τὸ φεῦ! εἰς πεινῶ πλέον.

34. Τὸ ὑψηλὸν νόημα παριστᾷ ἀντικείμενα ὧν τὸ
μεγαλεῖον κινεῖ τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀνοψαί τὴν ψυχὴν
ὑπεράνω ἐκείτης, καταλείπων αὐτῇ τὴν συνείδησιν τῆς
ἀνοψώσεως ταύτης.

Πλήθος ὑψηλῶν νοημάτων ἀπαντῶσιν ἐν τῇ Ἁγ. Γραφῇ:

Καὶ εἶπεν ὁ Θεός: Γενηθήτω φῶς. Καὶ ἐγένετο φῶς. (Γεν. Α'. 3).

Κ' ἐν τῷ Ὅμηρῳ (Ἰλ. Α. 526).

Ἦ καὶ κοινῆσιν ἐπ' ὄφροσι νεῦσε Κρονίων,

Ἄμβροσι δ' ἄρα χαίται ἐπερρώσαντο ἀνάκτος

Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο μέγαν δ' ἔλελειξεν Ὀλυμπου.

Καὶ τό: (Ἰλ. Ν. 48).

Τρέμε δ' οὔρα μακρὰ καὶ Ἰλη,

Ποσσὶν ὅπ' ἀθανάτοισι Πισιδάωνος ῥόντες.

Διὰ νὰ δείξῃ τὸν πρόμον ὃν ἐνέπνευσε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλε-
ξάνδρου κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν, ἡ Γραφή λέγει προσέτι:

Καὶ ἠρώχασεν ἡ γῆ ἐνώπιον αὐτοῦ. (Μακαθ. πρώτος. Α'. 3.)

Ἀρχόμενος τοῦ ἐπιταφίου λόγου τοῦ Λουδοβίκου 16'.
ὁ Massillon (1) ἀναφωνεῖ:

Ὁ Θεὸς μόνος εἶνε μέγας, ἀδελφοί μου. (2)

Τοῦτο, λέγει ὁ Σατωήριανδρος, εἶνε ὠραῖον ρητὸν ὑπεροῦτος ἀπήγγειλε θεώμενος τὴν σοφὴν Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου.

Ἐν τῷ 17'. φηλοῦ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Ηὐαντοκράτορος παρίσταται οὕτω:

Καὶ ἔκλινεν οὐρανὸν καὶ κατέβη· καὶ γνόφος ὑπὸ τοῦ πόδες αὐτοῦ.
Καὶ ἐπέβη ἐπὶ Χερουσίμ καὶ ἐπετάσθη· ἐπετάσθη ἐπὶ πτερότερον ἀνέμων.
Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ.

ΑΡΘΡΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἐπερὶ τῶν αἰσθημάτων.

35. Διὰ τῶν αἰσθημάτων, ἐννοοῦμεν ἐνταῦθα τὰς διαθέσεις καὶ τὰς κινήσεις τῆς ψυχῆς. Διαφέρουσι κατὰ ταῦτα τῶν δραματικῶν καὶ ρητορικῶν παθῶν. Τὰ πάθη εἰσὶ διαθέσεις προδραεῖ καὶ θυελλώδεις, αἵτινες εἶνε ἐν τῇ ψυχῇ ὅ,τι αἰ τρικυμῶσι ἐν τῷ ὠκεανῷ· τὰ αἰσθημὰτα εἶνε μᾶλλον γλυκεῖαί τινες καὶ ἤρεμοι κλίσεις αἵτινες παρέχουσι τῇ ψυχῇ τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς.

36. Οἱ ἰδιαιτέρου χαρακτηρῆς τῶν αἰσθημάτων εἶνε τὸ φυσικόν, ἡ λεπτότης, ἡ ἐρέργεια, ἡ εὐγένεια, καὶ τὸ εὖρος.

37. Τὸ αἰσθημὰ εἶνε φυσικόν ὅταν ἀρμόζῃ τῇ καταστάσει τοῦ προσώπου ὑπερ παθαίνεται ἐξ αὐτοῦ ἢ ὅπερ νομίζεται ὅτι παθαίνεται.

(1) Massillon ἐπίσκοπος Γάλλος ἱεροκήρυξ συγγραφεὺς τοῦ *Préface à l'Épître* (1663-1742).

(2) Dieu seul est grand, mes frères!

38. Αίσθημα λεπτόν εἶνε ἐκεῖνο ὅπερ ἔχει τι μυστη-
ριώδες, καὶ κερκρυμένον, ὅπερ διαθλέπει τις μὲν κατ' ἀρ-
χάς μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ, ἀλλ' ὅπερ κατανοεῖ εὐθύς μεθ'
ἡδονῆς καὶ ἀρεσκείας. Ἡ λεπτότης εἶνε διὰ τὴν καρδίαν,
ὅ,τι ἡ δξότης διὰ τὸ πνεῦμα. Καταλείπει δὲ νὰ μαγεύσῃ
τις ἐκεῖνο ὅπερ, διακρήδην λεγόμενον, θὰ ἡδύνατο νὰ
προσδύλῃ τὴν φιλικύτιαν ἢ τὴν μετριοφροσύνην. Χρῶνται
ταύτη εἰς τὸ νὰ ἐπικινέσωσιν ἢ νὰ κατακρίνωσιν, εἰς τὸ νὰ
αἰτήσωσι τι ἢ εἰς τὸ νὰ εὐχαριστήσωσιν.

Ἰδοὺ ἡ αἰτήσις ἢ ἀπευθυνθεῖσα εἰς τὸν Λουδοῦθικόν ιδ'·
ὕπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου μίας τῶν νήσων τοῦ Ῥοδανθοῦ.

Καὶ ἄντως, τί εἶνε διὰ σέ, μεγάλε μονάρχα, τῆς Παλλατίας ἢ οὐλίῃ
ἀρμος καὶ οὐλίῃ γάλυκος. Τί νὰ κάμῃς τὴν νησὸν μου; Ἐν αὐτῇ
μόνον ἰτέμι φρονταὶ ἀλλὰ σὺ πὺν ἀγαπᾷς εἰ μὴ μόνον τὴν δάφνην

39. Ἐνεργὸν αἰσθημα εἶνε ἐκεῖνο ὅπερ παράγεται ἐκ
πλήθους ἐννοιῶν συσσωρευμένων εἰς μικρὸν ἀριθμὸν λέ-
ξεων ἐπιθεξίως ἡθροισμένων καὶ ὅπερ ἐκρήγνυται μετὰ
παλλῆς δυνάμεως καὶ ζοηρότητος.

Ἐἶμαι ὁ βασιλεὺς σου, εἶπατε ἄλλοι, ἰδοὺ ὁ ἐχθρός. (Ἑρρίκος δ'.)
Ἐάν προχωρῶ, ἀκολουθεῖτέ μοι, ἐάν ὀπισθοχωρήσω φρονεῦσατέ με
ἐάν ἀποθάνω, ἐκδικησατέ με. (Λατινομαρκελίον).

40. Εὐγενές αἰσθημα εἶνε ἐκεῖνο ὅπερ προέρχεται ἐκ
μαγάλῃς καρδίαις, καὶ ὅπερ πληροῖ τὴν ψυχὴν ἡδονῆς ἀνα-
μεμιγμένης μετὰ θυμιασμοῦ.

ἌΟ αἰχμαλώτος Πῶρος ἐρωτῶμενος ὑπὸ τοῦ νικητοῦ
τοῦ Ἀλεξάνδρου πῶς θέλει νὰ τὸν μεταχειρισθῇ:

«Βασιλικῶς!» ἀπεκρίθη ὁ Πῶρος.

Εἰπόντος τοῦ Παρμενίου τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ δεχθῇ
τὴν παρά τοῦ Δαρείου ἀπειρα δῶρα:

«Ἐγὼ μὲν ληϊσθήν, . . . εἰ Ἀλέξανδρος ἤμαρ»

ἌΟ Ἀλέξανδρος ἀπεκρίθη:

«Κἀγὼ νῆ Δία, εἰ Παρμανίων ἤμην».

Συνεβούλευον Λαουδοβίκον τὴν ἰβ'. νὰ ἐκδικηθῆ ὕβρεις τινὰς γενομένους κατ' αὐτοῦ ὅτε ἦτο δοῦξ τῆς Ὀρλεάνης:

Δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Γαλλίας, ἀπεκρίθη, νὰ ἐκδικηθῆ τὰς προσβολὰς τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης.

41. Ἐὖ αἰσθητικὰ εἶνε ὑψηλὸν ὅταν πληροὶ ἡμᾶς ἐνθουσιασμοῦ καὶ περιστᾶ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀδυναμίᾳ ἀρετῶν τινὰ οὕτως εἰπεῖν ὑπεράνθρωπον.

Ἐρωτῶσι τὸν γέροντα Ὀρατίου πῶς ἀπῆται, ὥστε ὁ υἱὸς αὐτοῦ ν' ἀνισταῖ κατὰ τῶν πριῶν ἀντιπάλων του (1)

Ἦ ἤθελάτε νὰ κάμῃ ἐναντίον τριῶν; — Ν' ἀποπάνη.

εἶπεν ὁ γέρον.

Ὁ Λύγαυτος ἀφ' αὐτοῦ ἀπέδειξεν εἰς τὸν Κίωνα τὴν μαρτίαν τῆς πρὸς αὐτὸν μαύρης ἀγνωμοσύνης του, προσθέτει τὰς λέξεις ταύτας:

Ὡς εἴμεθα φίλοι, Κίωνα, ἐγὼ εἰ προκαλῶ εἰς ταῦτα.

Βλέπων ὁ ἄγνωστος Καίσαρ τὸν Κυβερνήτην του δειλιῶντα διὰ τὸ μέγεθος τῆς θαλασσίας τρικυμίας καὶ θέλοντα νὰ ἐπιστρέψῃ, λέγει πρὸς αὐτὸν ἐκπληκτον:

Δέδοθι μηδὲν Καίσαρ, φέρετε καὶ τὴν Καίσαρος τύχην συμπλέουσιν.

42. Δισθήματα ὧν ἡ ἔκφορος μάλιστα μᾶς συγκινεῖ,

(1) Ἡσάντι, τραγωδία τοῦ Κορνηλίου ἢς ἀντικείμενόν ἐστι τὸ τόσον γνωστὸν τῶν Ὀρατίου καὶ Κουριατίου δραματικὸν ἐπεισόδιον τῆς ἀρχαίας ρωμαϊκῆς γενναϊότητος, ὑψηθείσης διὰ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἐρωτῶτος τεθέντος ὑπεράντα τῶν τρυφερωτάτων οἰκογενειακῶν ἀφροσύσεων. Ἐν τῇ τραγωδίᾳ αὐτῇ εὐρίσκειται ἡ ὑψηλὴ ἀπάντησις τοῦ γέροντος Ὀρατίου πρὸς τὴν γυναῖκα ἣτις ἤλθε ν' ἀνακοινώσῃ αὐτῷ ὅτι ἐκ τῶν τριῶν αὐτοῦ υἱῶν, δύο ἀπέθανον ὁ δὲ τρίτος ἐρρίφθη εἰς φυγῆν. Ὁ ἡρωϊκὸς γέρον παραδίδεται εἰς μεγίστην θλίψιν, οὐ μόνον ἕνεκα τοῦ θανάτου τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς φυγῆς τοῦ τρίτου ὅτε λοιπὸν ἡ γυνὴ εἶπεν αὐτῇ: — Ἦ ἤθελάτε νὰ κάμῃ ἐναντίον τριῶν; — Ν' ἀποπάνη! εἶπεν ὁ γέρον.

εἶνε ἐκεῖνα τὰ ὅποια προέρχονται ἐξ ἀγαθῆς καὶ ἐναρέτου ψυχῆς, καὶ ἅτινα πηγάζουσιν ἐκ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης. Τοῦναντίον ἡ ὑπερφιλανθία (ἐγωϊσμός) εἶνε ἀγενής· καὶ χάρις τῷ Θεῷ, δὲν εὐρίσκει ἠχώ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ. Ὁ ἄνθρωπος συγκαίνεται ὑπὸ πραγμάτων κοινῶν εἰς πάντα τοὺς ἀνθρώπους· καὶ δὲ ἰδιοτροπία καὶ καὶ ἐξαιρέσεις οὐδέποτε κινῶσι τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν.

ΑΡΘΡΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Περὶ εἰκόνων.

43. Διὰ τῶν εἰκόνων ἐννοοῦμεν τὸ ὕλικόν ὕψοςμα ὅπερ δίδομεν μιᾷ ἐννοίᾳ ἵνα καταστήσωμεν τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς αἰσθητόν, εἴαν δὲν εἶνε τοιοῦτον, αἰσθητότερον δὲ εἴαν δὲν εἶνε ἐπαρκῶς αἰσθητόν. Οὔτε πίναξ εἶνε οὔτε περιγραφή ἀπηρητισμένη· ἀλλὰ γραμμὴ τοῦ χρωστήρος ζωηρά καὶ ταχσία ἦτις, χωρὶς νὰ ζωγραφῇ τὰ καθέκαστα, καταλείπει εἰς τὴν φαντασίαν τὴν ἡδονὴν νὰ τα εἰκάσῃ.

Ποιητὴς τις εἶπε:

Ἡ ζωὴ εἶνε μάχη ἢς τὸ ἄβλον ὑπάρχει ἐν οὐρανοῖς.

(Helavigne)

Ὁ Βωσσοῦετος, ἀντὶ νὰ εἶπῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὁσημέρην ἐγίνοντο κακοί, λέγει ὅτι *ἐχώρου βυθίζομενοι ἐν τῇ ἀδικίᾳ*. Οὕτως οὐ μόνον ἐξευγενίζει τὴν ἰδέαν αὐτοῦ παριστῶν ἡμῖν τὴν ἀδικίαν ὑπὸ τὴν εἰκόνα ἀχανοῦς καὶ βαθέος βαράθρου, ἀλλ' ἅμα ζωγραφεῖ ὑπερμεγέθη σωρὸν καταβαίνοντα βαθμηδὸν εἰς τὴν ἔβυστον.

44. Πᾶσα εἰκὼν, λέγει ὁ Μαρμοντέλ, (1) ὑποθέτει μίαν ὁμοιότητα καὶ ἐγκαλεῖ μίαν σύγκρισιν, καὶ ἐκ τῆς ἀκριβοῦς τῆς συγκρίσεως ταύτης ἐξορτάται ἡ λαμπρότης, ἡ διαύγεια τῆς εἰκόνας. Ἴδιον μίαν εἰκόνας εἶνε νὰ ζωγραφῆ ἀντικείμενόν τι ὑπὸ τοὺς χαρακτῆρας οἷτινες δὲν εἶνε αἱ ἑαυτῆς, ἀλλ' οἱ χαρακτῆρες ἀναλόγου τινος ἀντικειμένου.

"Ὅταν λέγω περὶ τινος ὀργισμένου ἀνθρώπου: εἶπε λέων ἀιμοδιψῆς, δαναίζομαι ἐξ ἀλλοτρίου ἀντικειμένου τοὺς χαρακτῆρας οἷτινες φαίνονται μοι ἀριόδιαι εἰς τὸ παραστήσαι ἀνθρώπον σκληρὸν καὶ κίνοχαρον.

45. Ἴνα βεβαιωθῆ τις περὶ τῆς ἀκριβοῦς μίαν εἰκόνας, οφείλει νὰ ἐρωτήσῃ ἑαυτὸν γράφων: Πῶς παριστῶ τὴν ἰδέαν μου; ὡς στήλην; ὡς ποταμόν; ὡς φυτόν; καὶ νὰ μὴ παριστῆ τι ὅπερ νὰ μὴ ἀνήκῃ εἰς τὸ φυτόν, εἰς τὸν ποταμόν, εἰς τὴν στήλην. Τοιαύτη εἰκὼν εἶνε διαυγῆς ὡς ἀπλῆ ἐκφρασις καὶ ἀμυροῦται ὅταν θελήσῃ τις νὰ τὴν ἐκτείνῃ. Μεθὼν ὑπὸ ἐπαίνων εἶνε κοινὴ ἐκφρασις: ἀλλ' ἐὰν εἶπῃ τις: Ὁ βασιλεὺς μεθεῖ ὑπὸ τῶν ἐγκωμίων τὰ ὅποια οἱ κόλακες τὸν κάμνουν" ἀναπνέῃ, δὲν βλέπει πλέον τόσῳ καλῶς τὴν συμφωνίαν τῶν ἐννοιῶν, διότι ἡ λέξις εὐαθρία ὑποννοεῖται ἐνταῦθα. Διὰ νὰ ἐννοηθῆ λοιπὸν καλῶς θὰ εἴπωμεν:

Ὁ βασιλεὺς μεθεῖ ὑπὸ τῆς εὐαθρίας τῶν ἐγκωμίων ἢ αἱ κόλακες τὸν κάμνουν" ἀναπνέῃ.

46. Ὑψος τῆς εἰκόνας ἐστὶν ἐκείνου ὅπερ ζωγραφεῖ μέγαν ἀντικείμενα διὰ χρωμάτων τόσῳ ζωηρῶν, ὥστε καταλαμβάνεται τις ὑπὸ θαυμασμοῦ.

Ὁ Ὅμηρος παριστῆ τὴν Ἥριν (θεάν) ἔχουσαν τὴν κεφαλὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τοὺς πόδας ἐπὶ τῆς γῆς.

(1) MarmonTEL, Γάλλος φιλόλογος (1728—1799.)

Ὀυρανὸς ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ λέγει ὁ Λογγίνος (4), φαίνεται ὅτι ὁ ποιητὴς ἔδωσε τὸ μέτρον τῆς μεγαλοφυΐας του ἔτι μᾶλλον ἢ τὸ τῆς Ἐριδος.

Αἱ ἄγιοι Γραφεὶ πλήρεις εἰσὶν εἰκόνων ἔτι ὑψηλοτέρων πασῶν τῶν εἰκόνων τῶν μὴ ἐκκλησιαστικῶν ποιητῶν. Ἀρκαζόμεθα νὰ παραθέσωμεν τὴν ἀκόλουθον:

Θυρῶς Κυρίου ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἰσχυρῆ ἐπὶ πάντα τὸν αἰθερῶν αὐτῶν...

Καὶ τακτίζονται πάσαι οἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐλιγίσται ὁ οὐρανὸς ὡς βιβλίον, καὶ πάντα τὰ ἄστρα πεσέται ὡς φύλλα ἐξ ἀμπέλου καὶ ὡς πίπτει φύλλα ἀπὸ τακῆς. (Ψαλμῶς: κεφ. ΛΔ', 3-5.)

ΑΡΘΡΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Περὶ λέξεων.

47. Ἐκείνο ὅπερ μάλιστα συντελεῖ εἰς τὴν ἰσχὺν τῶν νοημάτων, τῶν αἰσθημάτων, τῶν εἰκόνων ἐνδὲς συγγραφῆς εἶνε ἡ ἐξωτερικὴ μορφή δι' ἧς περιβάλλει τὰ αὐτά. Μάτην θὰ ἔχητε ἐπὶ τινος ἀντικειμένου ὑψηλὰ νοήματα καὶ εὐγενῆ αἰσθήματα, εἰάν δὲν ἤξεύσητε νὰ περιβάλλητε αὐτὰ διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ τούτου ἐνδύματος ὅπερ θέλει παράσχει πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἀξίαν αὐτῶν, οὐδέποτε θ' ἀποκτήσητε τὴν τέχνην τοῦ λαλεῖν ἢ γράφειν. Καθ' ὅσον ἀφραζοῖσιν τὰς λέξεις αὐταὶ εἰσι πολὺ μεγάλης ἀξίας.

48. Διὰ νὰ βοηθήσωμεν τοὺς ἀρχαίους ἐν τῷ αὐσιώδει τούτῳ μέρει τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, μέλλομεν νὰ δώσωμεν κανόνες τινάς: 1^{ον} περὶ τῶν λέξεων καὶ ἑκατῶς

(4) Λογγίνος, φιλόσοφος καὶ κριτικὸς: Ἑλλην. (210—273 μ. Χ.) Μόνον ἔχομεν Λογγίνου τὸ περὶ ὧν ἡμεῖς μεταφρασθῆναι εἰς τὸ Γαλλικὸν ὑπὸ Βοϊνταν.

θεωρουμένων. 2ον Περί τῶν λέξεων ὁμοῦ εἰλημμένων πρὸς τῆσσι περὶ κατασκευῆς λόγου.

§ 1

Περί τῶν λέξεων κατὰ μόνας θεωρουμένων.

49. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς λέξεις καθ' ἑαυτὰς θεωρουμένας, ὀφείλομεν νὰ τηρῶμεν τὴν καθαρότητα καὶ τὴν κυριολεξίαν. Μέλλομεν νὰ ἐκθέσωμεν συντόμως τοὺς δύο τούτους ὅρους ὅτινες σχετίζονται ὡσαύτως πρὸς τὰς γενικὰς τοῦ ὕφους ιδιότητες.

50. Ἡ **καθαρότης** συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀποφεύγωμεν ἐν τῇ χρήσει τῶν λέξεων πᾶσαν ἀναμιξιν ἀνάρμοστον καὶ ξένην, καὶ ν' ἀποκρούωμεν τοὺς ἀνωφελεῖς ὅρους (λέξεις) τοὺς ἤδη ἀπηρχαιωμένους ἢ ἄγαν κιννοπρεπεῖς.

(Ἠέλτε πάντοτε νὰ γίνησθε κατάληπτοί· μετχειρίζεσθε ὅρους κατάληπτους πρὸς τοὺς ἀναγινώσκοντας ἢ ἀκούοντας· ἀποφεύγετε ἐπομένως τὰς χονδροειδεῖς ἐκφράσεις ὡς ἄτομα εὐήγητα δὲν γινώσκουσι, καὶ τὰς τεχνικὰς λέξεις τὰς εἰλημμένας ἐκ τῶν ἐπιστημῶν ἢ ἐκ τῶν ἐπαγγελμάτων, τὰς ὁποίας οἱ ἀναγνώσται σας δὲν εἶνε ὑπόχρεω νὰ γινώσκουσι.

51. Τὸ μᾶλλον ἀντικείμενον εἰς τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν λέξεων εἶνε ἡ χρῆσις βαρβαρισμῶν.

Ὁ **βαρβαρισμὸς** εἶνε χρῆσις λέξεως ἄλλοτριας τῆς λαλουμένης γλώσσης ἢ τῆς παραδεδεγμένης χρήσεως.

Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ βαρβαρισμοῦ εἶνε συχνότατον παρ' ἡμῖν εἴτε ἐξ ἀγνοίας τῆς γλώσσης εἴτε καὶ ἐξ ἐθελοκαχίας.

52. Βαρβαρισμός εἶνε προσέτι τὸ δίδειν λέξει τινα ἔννοιαν ἐναντίαν ἐκείνης ἣτις εἶνε καθιερωμένη, ἢ τὸ ἐνώγειν ὁμοῦ λέξεις κίτινας ἀποκλείονται ἀμοιβαίως.

Καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ βαρβαρισμοῦ συχνότατον παρ' ἡμῖν οὕτω φρενέησιν λαμβάνεται συνθέστατα ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ παράφρων ἐνῶ σημαίνει φροσιμώτατος.

53. Ἡ **κυριολεξία** συνίσταται εἰς τὸ ἐκφράζειν ἔννοιαν τινα διὰ ὄρου ἀκριβοῦς ὅστις ἀνταποκρίνεται εἰς αὐτὴν καὶ ὅστις κάλλιστα ἀμοιβεῖ εἰς αὐτὴν. Ἐκάστη ἔννοια ἔχει ἐν πάσῃ γλώσσῃ μίαν τινα λέξιν ἣτις εἶνε ἰδιαίτουσα εἰς αὐτὴν καὶ ἡ λέξις αὕτη εἶνε μία.

Εἰς κύριον ὄρος ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν ἀκριβοῦσαν εἰς ὅρος ἥττον κυριολεκτικῶς ἐκφράζει αὐτὴν κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς μὴ κυριολεκτικῶς προκρινόμενῃ αὐτὴν. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀναζητῶμεν μετ' ἐπιστασίας τὴν κυρίαν ταύτην λέξιν τὴν ὁποίαν πολλὰκις μετὰ σκέψιν εὐρίσκουμεν.

Παρ' ἡμῖν τοῖς νεωτέροις Ἑλλήσιν ἡ ἀκυρολογία ἣτις εἶνε τὸ ἐναντίον τῆς κυριολεξίας εἶνε συχνότατα.

54. Ἐκείνο ὅπερ καθιστᾷ δυσχερῆ τὴν εὐρεσιν τῶν κυρίων λέξεων, εἶνε ἡ ὁμοιότης τῶν καλουμένων **συνωνύμων** λέξεων. Ἀκριβοῶς εἰπεῖν συνώνυμοι λέξεις δὲν ὑπάρχουσι. Καὶ ὄντως σπανιώτατα συμβαίνει ὥστε νὰ δυνηθῆται δύο λέξεις ἐν πάσαις ταῖς περιστάσεσι νὰ μεταχειρίζομεθα ἀδιεφάρως τὴν μίαν ἀντὶ τῆς ἄλλης, καὶ ἐν πρόσωπον πεπρωτισμένον ὑπὸ ἀσφαλοῦς καλλισθησίας, κατανοεῖ τὴν λεπτὴν διαφορὰν λέξεων ἄλλως συνωνύμων.

55. Ἡ κυριολεξία κωλύει τὴν χρῆσιν τῶν διαφορουμένων λέξεων. Ὅρος τις εἶνε διαφορούμενος ὅταν δύνηται νὰ ἔχη δύο ἢ πλείονας διαφόρους σημασίας. Ἐν τοῖς σπου-

δαίσις συγγράμμασιν ἢ χρῆσις τῶν διαφορουμένων ἐλέγχει τὴν ἀγνοίαν ἢ τὴν κακὴν πίστιν τοῦ λαλοῦντος. Ἄλλ' ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τὰς ἐκλαμβάνουσιν ὡς ἀπλοῦς ἀστεϊσμοῦς.

— Ποίαν γλῶσσαν θέλετε νὰ μεταχειρίζεσθε μετ' ἐμοῦ; — Μὰ τὸ καί! τὴν γλῶσσαν ποῦ ἔχει στὸ πτόμα μου. Νομίζω πὸς δὲν θὰ υπάγω νὰ θανατωθῶ τὴν γλῶσσαν τοῦ γείτονός μου.

(Molière).

§ II

Περὶ Λόγου

56. **Λόγος** ἐστὶν ἄθροισμα λέξεων αἰτινες σχηματίζουσι συνήθως πλείστας προτάσεις οὕτω συνδεδεμένας, ὥστε ἡ ἔννοια δὲν συμπληροῦται ἢ μὲ τὴν τελευταίαν λέξιν.

Λόγος καλὸς κτεσκευασμένος ὑφείλει νὰ περιλαμβάνῃ τὴν ὀρθόπειαν, τὴν ἀρτιέπειαν καὶ τὴν τάξιν.

57. Ἡ ὀρθόπεια συνίσταται εἰς τὸ διαθέτειν τὰς λέξεις καὶ τὰς προτάσεις κατὰ τοὺς κανόνες τῆς γλώσσης καὶ κατὰ τὴν παραδεδεγμένην χρῆσιν. Εἰς τὴν σύνταξιν ἀνήκει τὸ ὀρίζειν τὰς ἀξιώσεις τῆς γλώσσης.

Σολοικισμὸς καλεῖται παράβασις τῶν κανόνων τῆς συντάξεως. Τί συνηθέστερον π.χ. τῆς συντάξεως τοῦ κ. α. τ. α. χ. ο. μ. κ. ι. μετὰ γενικῆς; οἶον

ἐπαγγράμματα τινος ἀντὶ καταγγράμματα τινος.
τὸ ἐπιπροσβῆμι ὑπὸ τινος ἀντὶ ἐμπροσβῆμι τινος.
πολεμῶ μετὰ τινος ἀντὶ πολεμῶ τινος.
καὶ πλείστων ἄλλων ἃ δύνανται τις νὰ ἴδῃ ἐξελεγχόμενα ἐν ταῖς γλωσσικαῖς παρατηρήσεσι τοῦ κ. Κ. Σ. Κόντου.

58. Ὁ πρὸς τὴν γλῶσσαν σεβασμὸς εἶνε ἡ πρώτη συνθήκη, ὥστε νὰ λαλῇ τις καὶ νὰ γράφῃ καλῶς, καὶ ὅστις

επίσταται καὶ τηρεῖ ἀπκρεγκλίτως τοὺς κανόνες τῆς γραμματικῆς, θὰ ὑπερέχη πάντοτε, ἐν ταῖς συνθέσεσιν αὐτοῦ, ἐκείνων ὅστινες οὐδαμῶς κέκτηνται τὴν γνώσιν ταύτην.

59. Ἡ ὀρθοπέεια ἀπαιτεῖ νὰ μὴ ἀποχωρίζωμεν τὰς λέξεις αἰτινες συμπληροῦσιν ἀλλήλας ἢ αἰτινες χρησιμεύουσιν εἰς τὸ συνδέειν δι' αὐτῶν ἕλλας· ἀπαιτεῖ νὰ θέτωμεν ὅσω τὸ δυνατόν ἐγγυτάτω τὰς λέξεις καὶ τὰ μέλη τοῦ λόγου τὰ ἔχοντα μετ' ἀλλήλων στενωτέραν τὴν σχέσιν, ἵνα ἡ σχέση αὕτη καθαρώτερον κατανοῆται ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀναγνώστου.

Σπουδαϊκότατον λοιπὸν εἶνε νὰ θέτωμεν καταλλήλως τοὺς παρεμπιπτόντας λόγους καὶ τὰ ἐπιρρήματα τὰ προσδιορίζοντα ὅτε μίαν μόνην λέξιν, ὅτε ὀλίγηρον πρότασιν. Ἄνευ τῆς περισκέψεως ταύτης, τὸ νόημα παρέχει ἀμυβολίας καὶ ἀβεβαιότητος, καὶ ἐνίοτε ὁ λόγος ἀποτελεῖ μάλιστα ἀληθῆ παραλογισμόν.

60. Ἡ ὀρθοπέεια κωλύει ἔτι νὰ μετακλίνομεν ἀπτόμως ἀπὸ ἀντικειμένου εἰς ἀντικείμενον, ἀπὸ ἐνὸς προσώπου εἰς ἄλλο.

61. Ἡ ἀρσιπέεια συνίσταται εἰς τὸ χρῆσθαι ὅσον ἧσσιν ὀλιγωτέραις λέξεσι καὶ εἰς τὸ ἐκλέγειν τὰς ἀκριβεστέρας. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀποκρούωμεν πάσας τὰς λέξεις αἰτινες οὐδὲν προσθέτουσι τῇ ἐννοίᾳ· πολλαπλασιάζοντες τὰ ἐπιρρήματα, τὰ ἐπίθετα, τὰ συνώνυμα, τὰς παρενθέσεις, μηκύνωμεν τοὺς λόγους ἡμῶν πέρα τοῦ μέτρου, καταπονοῦμεν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀκούοντος ὥστε οὗτος νὰ μὴ εὐρίσκη πλέον τὴν κυρίαν σκέψιν.

Συχνάκις πολλαπλασιάζουσι τὰς λέξεις ἵνα μὴδὲν ἴπωσιν.

"Εβασα εἰς τὸν λιμένα, παρατήρησα ἓν πλοῖον, ἐπιπροσφύθην περὶ τῆς τιμῆς τοῦ καύλου καὶ ἔλαβα εἰσιτήριον. Ἐπειτα ἐπιβιβάσσομαι, μετ' ὀλίγον σηκόνουσι τὴν ἀγκυραν, ὑψώνουσι τὰ ἱστία καὶ ἀναχωροῦσιν.

Ἦρκει νὰ εἶπῃ : ἐπιβιβάσθη.

62. Τὸ ἀντίθετον τῆ ἀρτιστείας σφάλμα καλεῖται **μικρολογία** ἢ **σχοινοτένεια**. Ἡ σχοινοτένεια συνίσταται εἰς τὸ κατακλύζειν τὸ νόημα ἐντὸς ἀνωφελοῦς πολυλογίας. Ὅτε μὲν εἶνε συσπύρευσις περιστάσεων μικρολόγων, ἢ διαφόρων εἰς τὴν γνώσιν τοῦ ὑποκειμένου· καθὼς ἐν τῷ παραδείγματι ὕπερ προκίθεται ἀνωτέρως, ὅτε δὲ ἐπαναλαμβάνουσι τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὑπὸ διαφόρων λέξεων, χωρὶς ν' ἀξήσωσι δι' αὐτῶν τὴν δύναμιν ἢ τὸ ἐνδιαφέρον. π.χ.

... καὶ εὐεργεσία τὰς ἰσοίαις ἐδόθη παρ' αὐτοῦ θὰ διαλήσω τὴν ἀν' ἑμοῦ καὶ δ' ἐν θ' ἀ σιγήσωσι.

Κρίθουσι τοιοῦτων ἀκατονημάτων τὰ νεοελληνικὰ συγγραμματα καὶ ἰδίως τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν ελαφράν (!) καλουμένην ὑπὸ τινῶν **μικρολογία**.

63. Ἡ **τάξις** συνίσταται εἰς τὸ διαθέτειν τὰς λέξεις κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν γεγονότων ἢ τῶν ἐνοιῶν τὰς ὁποίας περιστῶσι, καὶ οὕτως ὥστε νὰ προκύπτῃ φανερά ἢ κυρία σκέψις. Οὕθεν συντελεῖ τοσοῦτον εἰς τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν ἰσχύον τοῦ λόγου ὅσον ἡ κατάλληλος αὐτῆ διάταξις δι' ἧς ἐκάστη λέξις κεῖται ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐννοία τῆς πρῆ πάντων ν' ἀναδεικνύηται. Ἡ διευθετήσις τῶν μερῶν, λέγει κριτικός τις, παραγεῖ τὸ κάλλος εἰκόνας τινός, τὴν στερεώτητα οἰκοδομήματός, τὴν ἰσχύον στρατοῦ ποταχμένου πρὸς μάχην. Οὕτω λοιπὸν ἐκ τῆς διευθετήσεως τῶν λέξεων ἐξαρτῶνται πᾶσα σχεδὸν ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις τοῦ λόγου.

64. Ὅταν θέλωμεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχήν, νὰ

προσβάλλωμεν τὴν φαντασίαν, ἢ νὰ προσκρούσωμεν μίαν σκέψιν εἰς τὴν προηγουμένην, ἢ σπουδαιοτάτη λέξις πρέπει νὰ τεθῆ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ λόγου. Ὅσον ἄφορα τὰλλα μέρη τὰ ὅποια μόνον χρησιμεύουσιν εἰς τὸ νὰ προσδιορίσωσιν ἢ νὰ συμπληρώσωσι τὴν πρώτην ἔννοιαν, ταῦτα θὰ διατεθῶσιν οὕτως ὥστε νὰ εἶνε ἀφηνέστερα.

65. Ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐντυπώσωμεν ἰσχυρῶς ἐν νῷ μίαν ἔννοιαν, ἐὰν πρόκειται νὰ προδικηθῶμεν τὸν ἀκούοντα εἰς τι ὅπερ ἄνευ ἐλιγμῶν λεγόμενον, θὰ εἰδείκνυτο ἀποκεκινδυνευμένον, ἐὰν ἐπιθυμῶμεν νὰ διατηρήσωμεν τὸ ἐνδιαφέρον, νὰ κεντήσωμεν τὴν περιεργίαν, καὶ οὗτοι νὰ παραγάγωμεν βαθεῖαν ἐντύπωσιν μετὰ ελαφρῶν ἀναστολῶν δι' ἧς ν' ἀφήσωμεν τὸν ἀκροατὴν μετέωρον, θὰ διατηρήσωμεν τὴν κυρίαν λέξιν διὰ τὸ τέλος τοῦ λόγου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΔΙΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ὙΦΟΥΣ.

66. Αἱ ιδιότητες τοῦ ὕφους εἶνε γενικαὶ ἢ μερικαί. Καλοῦσι γενικῶς τοῦ ὕφους ιδιότητος ἐκείνας αἰτινές εἰσὶν οὐσιώδεις ἐν πάσῃ συνθέσει καὶ ἀνήκουσιν εἰς πάντα τὰ ὑποκείμενα ἢ δύνανται τις νὰ πραγματοποιηθῇ· μερικαὶ δὲ ιδιότητες εἶνε ἐκείναι αἰτινές ποικίλλονται κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ εἶδους ἢ τοῦ ὑποκειμένου.

Θὰ λαλήσωμεν ἀλληλαδιαδόχως περὶ τῶν διαφορῶν τούτων
 Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Ρεθύμνης

των ιδιοτήτων καὶ ἵνα γνωσθῶσι καλῶς· θὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν ἀμικτημάτων ἅτινα ἀντίκεινται αὐταῖς.

ΑΡΘΡΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Γενικὰ τοῦ ὕφους ιδιότητες.

67. Αἱ γενικὰ τοῦ ὕφους ιδιότητες εἰσιν, ἡ σαφήνεια, ἡ καθαρότης, τὸ φυσικόν, ἡ εὐγένεια καὶ τὸ πρέπον.

§ I

Περὶ τῆς σαφηνείας

68. **Σαφήνεια** εἶνε ἡ ιδιότης τοῦ ὕφους ἣτις συντελεεῖ εἰς τὸ νὰ κατανοῆται παραχρῆμα καὶ ἄνευ προσπάθειας ἡ σκέψις ἢ διὰ τοῦ λόγου ἐκφραζομένη. Πρέπει, λέγει ὁ Κουϊντιλιανὸς (1) ἡ ἐκφρασις νὰ εἶνε τόσῳ σαφής, ὥστε τὸ νόημα νὰ προσβάλλῃ τὰ πνεύματα, ὡς ὁ ἥλιος προσβάλλει τοὺς ὀφθαλμούς. Πᾶν ὅ,τι εἶνε ἀσαφές, συγκεχυμένον, ἢ ἀμυβόλον, πρέπει ἐπιμελῶς νὰ διασαφηνισθῆ ἢ ἀμειλίχτως ν' ἀποκοπῆ.

69. Ἡ σαφήνεια εἶνε ἢ μᾶλλον ἀπαραίτητος ιδιότης δι' ἕνα συγγραφέα. Ἐφοῦ γράφῃ τις διὰ νὰ ἐννοηθῆ, πᾶν ὅ,τι στερεῖται σαφηνείας, δὲν ἐκπληροῖ τὸν σκοπὸν τοῦ καὶ ἡ σαφηνεία εἶνε τόσῳ οὐσιώδης εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῆς συνθέσεως, ὥστε οὐδὲν ἄλλο προτέρημα δύναται νὰ τὴν ἀναπληρώσῃ. Ἐνευ αὐτῆς τὰ λαμπρότατα τοῦ λόγου κοσμήματα δύνανται μὲν νὰ θαμβώσιν ἐπ' ὀλίγον, ἀλλ' ἐπὶ τέλους καταπονοῦσι τὸν ἀναγνώστην.

Ὅταν ἀγνοῆ τις τὸν τρόπον τοῦ ἐννοεῖσθαι, ὑπὸ τῶν ἄλλων πρέπει νὰ τηρῆ αἰγὴν.

[1] quæsitio est peritio technographi Latini (42-120).

70. Τὸ κάλλιστον μέσον τοῦ νὰ εἶνε τις σαφής, εἶνε τὸ νὰ κατανοῇ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὅ,τι θέλει νὰ εἴπῃ, καὶ νὰ σπουδάζῃ ἀνέτως τὰς ἰδίαις αὐτοῦ σκέψεις. Ὅταν σκέψῃ τις παρίσταται εἰς τὸν νοῦν ἔχετε τὴν τόλμην νὰ τὴν περιγράψετε καθ' ἅλας αὐτῆς τὰς ὕψεις καὶ μὴ ἀποδέχσθε αὐτὴν πρὶν ἴδῃτε αὐτὴν γυμνὴν, ἄνευ νεφῶν, καὶ καθαρὴν ὡς ἀκτῖνα φωτός. Ἐκεῖνος ὅστις γινώσκει καλῶς ὅπερ σκέπτεται καὶ ὅπερ θέλει, οὐδὲν ὡς φοβεῖται μήπως ἴδῃ τὰς λέξεις καὶ τὰς φράσεις νὰ τον ἐγκαταλείπωσι καθ' ἣν στιγμὴν πρέπει νὰ λάβῃ τὸν κάλαμον. Ὅθεν καὶ χαριέντως οἱ πηλαιοὶ ἔλεγον: ὡς φράζεται τις οὕτω καὶ φράζει. (1)

71. Ἡ ἀσάφεια ἣτις εἶνε τὸ ἀντίθετον τῇ σαφηνείᾳ ἐλάττωμα εἶνε τὸ κύριον ἀμάρτημα ὅπερ δύνανται ν' ἀπαντᾷ ἐν τῷ ὕψει συγγραμμάτων τινός. Αὕτη ἔρχεται ἐκ τῆς σκέψεως ὅταν ὁ εἰρηδὸς τῶν ἐνοιῶν οὐδεμίαν λογικὴν ἐννοιαν παρέχῃ.

72. Ἡ ἀσάφεια προέρχεται προσέτι ἐξ ἐκείνου ὅπερ θέλει νὰ φανῇ λεπτόν, εὐκρίθητον, βαθύ, μυστηριώδες· πιστεύει τις ὅθεν ὅτι οὕτω ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς πολλοὺς αἰτίνας θυμαύζουσιν εὐκόλως ὅπερ δὲν ἐννοοῦσι. Τὸ σφάλμα τοῦτο εἶνε σύνθητος ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις.

73. Ἡ ἀσάφεια προέρχεται ἐκ τῆς ἐκφράσεως ὅταν αἱ λέξεις εἶνε ἀνκρηδῶσαι ἢ διαφορούμεναι τὴν σημασίαν ἢ ὅταν ἡ φράσις εἶνε κηκῶς κητεσκευασμένη καὶ συγκεχυμένη. Ἐρρήθη ἀλλαγῶς ὅτι ἡ καθαρότης καὶ ἡ κυριολεξία τῶν ἐκφράσεων συντελεῖ πολὺ εἰς τὴν σαφηνείαν τῶν

(1) φράζει * α ο = καθ' ἑαυτὸν λέγει, διαλέγεται πρὸς ἑαυτὸν.

Ύφους. Ἡ διευθέτησις τῶν λέξεων καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν φράσεων ὡσαύτως μεγάλως συντελοῦσιν εἰς τὴν σαφήνειαν.

§ II

Περὶ τῆς καθαρότητος τοῦ ὕφους.

74. Ἡ **καθαρότης** τοῦ ὕφους συνίσταται εἰς τὸ νὰ μεταχειρίζηται τις λέξεις ἰδιωζούσας εἰς τὴν γλώσσαν ἢ νὰ λαλεῖ τις, εἰς τὸ νὰ δίδῃ αὐταῖς τὴν σημασίαν τὴν καθιερωμένην ὑπὸ τῆς χρήσεως καὶ ν' ἀποδώκῃ κατασκευὴν λόγου μὴ συμφωνοῦσαν πρὸς τοὺς κανόνας τῆς συντάξεως. Ἡ καθαρότης ἀπαιτεῖ ἐν πρώτοις ν' ἀποφεύγωμεν τὰ μφίβολα, τοὺς βαρβαρισμοὺς καὶ τοὺς σολοικισμοὺς περὶ ὧν ἔχομεν ἤδη λαλήσῃ.

75. Δύνηται τις νὰ σφάλῃται περὶ τὴν καθαρότητα τοῦ ὕφους διττῶς· τὸ μὲν ἐξ ἑλλείψεως, τὸ δὲ ἐξ ὑπερβολῆς. Ἡ **καινολογία** σφάλεται κατ' ἑλλείψιν, ἢ ὑπερκαθαρολογία καθ' ὑπερβολὴν. Ἡ καινολογία θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ καθιστᾷ τὴν γλώσσαν βάρβαρον ἕνεκα συγχύσεως· ἢ ὑπερκαθαρολογία μετὰ τῆς ἀμέτρου καθαρότητος τῆς, θ' ἀρῆρει ἀπὸ τῆς μεγαλοφυΐας πᾶσαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς καὶ θ' ἀνέστελλε πᾶσαν πρόοδον.

76. Ἡ **καινολογία** ἢ ὁ ἐν τῇ γλώσσῃ νεωτερισμὸς, συνίσταται εἰς τὸ χρῆσθαι λέξεις νέας καὶ ἀχρηστούς, ἢ τρόπους ἐκφράσεως ξένους καὶ ἀλλοκότους. Ἡ **μονομανία** αὕτη τοῦ νεωτερισμοῦ ἀποπλανᾷ πολλοὺς συγγραφεῖς τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς.

77. Ἦ ἀναζητεῖν κατὰ προτίμησιν τὰς εἰς ἀχρησίαν μεταπεσοῦσας λέξεις καὶ ἡ συχνὴ χρῆσις τῶν ἀπρηχαιω-

μένων ἤδη τρόπων ἐκφράσεως εἶναι ἕτερον ἀμάρτημα, ὅπερ κκλοῦσιν ἀρχαῖσιν.

78. Κκλοῦσιν ὑπερκαθαρολογίαν μίαν λεπτολόγον καὶ σχολαστικὴν ἐπιτήδευσιν, ἥτις δὲν θέλει ποτε νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐλαχίστην τόλμην καὶ ἥτις ἀπορρίπτει ἀνηλεῶς λέξεις καὶ φράσεις τὰς ὁποίας ἡ χρῆσις δὲν ἔχει καθιερώσῃ.

Πρέπει λοιπὸν ν' ἀφίνωμεν ἐλεύθερον τὸ πνεῦμα νὰ δημιουργῇ ἐκφράσεις τινὰς ἢ νέας τινὰς ῥήσεις· ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὀφείλει νὰ ποιῆται χρῆσιν τῆς ἀδείας ταύτης μετὰ φρονήσεως καὶ φειδωλίας.

§ III

Περὶ τοῦ φυσικοῦ ἐν τῷ ὕφει.

79. Τὸ φυσικὸν ἐν τῷ ὕφει συνίσταται εἰς τὸ καθίσταν αἰσθημὰ τι ἢ ἐννοιά τινα, ἀδιάστως καὶ ἄνευ παρασκευῆς ὡς εἰ ἐπαρουσιάζοντο ἀφ' ἑαυτῶν ἐν τῷ πνεύματι. Τοῦτο εἶναι μία εὐχάριστος αὐταπάτη διὰ τὸν ἀναγνώστην ὅστις φαντάζεται ὅτι ἐξήγαγεν αὐτὰς ἐκ τοῦ ἰδίου ταμείου πῶν γνώσεών του.

80. Ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ μετὰξὺ τοῦ ἀγριοῦς καὶ τοῦ φυσικοῦ. Πᾶν ὄ,τι ἀφελές εἶναι φυσικόν· ἀλλὰ πᾶν ὄ,τι εἶναι φυσικὸν δὲν εἶναι ἀφελές. Τὸ φυσικὸν συνδυάζεται κάλλιστα μετὰ τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ὕψηλου· ἡ ἀφέλεια ἥτις ἔχει φύσει πῶς ἐν ἑαυτῇ μικρόν τι, σπανίως δύναται νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὰς εὐγενεῖς ὑποθέσεις. Τὸ φυσικὸν ἀποκλείει μόνον τὸ ὀγκηρὸν καὶ τὸ στομφώδες, τὸ ἀφελές ἀποκλείει συνήθως τὸ μεγκλοπρεπές.

81. Οὐδέν ἐστὶ συνήθως τόσον καλῶς ἐπινοημένον, οὐδὲ τόσον καλῶς εἰρημένον, ὅσον πᾶν ὅ,τι ἔχει φυσιογνωμίαν φυσικὴν καὶ εὐκολον. Φαίνεται εἰς ἕκαστον τῶν ἀναγνωσκόντων ἢ ἀκούοντων ὅτι εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἐμιλήσωσι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

Ἄλλ' εὐθὺς ὡς ἤθελον δοκιμάσῃ, ἡ αὐταπάτη των διλύεται· μάτην προσπαθοῦσι καὶ ποτὲ δὲν κατορθοῦσι.

82 Τὸ φυσικὸν ἐν τῷ ὕφει παράγει τὴν εὐκολίαν. Εὐκολον ὕφος εἶνε ἐκεῖνο, ἐν ᾧ ἡ ἐργασία δὲν φαίνεται.

Τὸ βεβιασμένον καὶ κατὰπονον τοῦ λεκτικῆς χαρακτήρος ἐν τινι συγγράμματι, φαίνεται ὅτι μεταδίδει πῶς εἰς τὸν ἀναγνώστην μέρος τοῦ κόπου, ὃν ἐδοκίμασεν ὁ συγγραφεὺς διὰ τὸ γράψῃ.

83 Ἡ ἐπιτηδεύσεις ἧτις εἶνε σφάλμα ἀντίθετον πρὸς τὴν φυσικότητα ἀνίσταται εἰς τὸ λέγειν, ἐν ἐξεζητημέναις καὶ μεγαλοπρεπέσι λέξεσι, πράγματα κοινὰ καὶ ἀπλά. Ἄρχαιος τις ῥήτωρ, ὁ Λεοντίνος Γοργίας ἔγραψε :

«Ἐέρξης ὁ τῶν Περσῶν Ζεὺς» καὶ «Ῥόπος ἐμψυχοὶ τάρου».

84. Ἐκ πάντων τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ὕφους ἡ ἐπιτηδεύσεις εἶνε τὸ ἀξιοκαταφρονητότερον καὶ ταπεινότερον, καὶ τὸ μάλιστα ἀπαρέσκον τῷ ἀναγνώστη. Καὶ ὄντως τί παιδαριωδέστερον τῶν κοινῶν καὶ χυδαίων νοημάτων τῶν ἐκπεφρασμένων μετὰ ψυχρᾶς ἐπιτηδεύσεως ; Περιπίπτει τις εἰς τὸ ἀμάρτημα τοῦτο, ὅταν ἐπιζητῇ ἐκθαμβοῦντα νοήματα καὶ θέλῃ ἐκ παντὸς τρόπου νὰ εἴπῃ νέον τι καὶ ὀξύ.

§ IV

Περὶ τῆς εὐγενείας τοῦ ὕφους.

85. Ἡ εὐγένεια τοῦ ὕφους συνίσταται εἰς τινὰ ἀνώψωσιν τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν νοημάτων συντελοῦσαν εἰς τὸ ν' ἀποφεύγωμεν τὰ εὐτελῆ καὶ πεπατημένα ἀντικείμενα, τὰς ταπεινὰς καὶ χυδαίας ἐκφράσεις. Ψυχὰι τρεφόμεναι ἀκαταπαύστως ὑπὸ ἰδεῶν δόξης καὶ ἀρετῆς, ἔχουσι σχεδὸν πάντοτε μιαν γλῶσσαν ἀξίαν ἐκυτῶν.

86. Οὐδόλως πρέπει νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἡ εὐγένεια ἀνήκει μόνον εἰς εἶδος τι συγγραμμάτων ἢ συνθέσεων. Τὰ ἀπλοῦστατα ὑποκείμενα, αὐτὰ αἰ σμικρότατα λεπτομέρειαι, ἔχουσιν ἰδίαν τινὰ εὐγένειαν ἣν ἡ καλαισθησία γινώσκει κάλλιστα νὰ διακρίνη.

Οὐδὲν εὐτελέστερον, κατὰ τὸ φαινόμενον, τῆς δεήσεως τοῦ πτωχοῦ ζητοῦντος ἐν λεπτόν. Ἀλλ' ὁ M. Guiraud¹⁾ ἐξηυγένισε τὴν σκέψην ταύτην ἣν ἐξέφρασεν ἐν στίχοις ὧν ἡ ἔννοια εἶνε ἡ ἐξῆς :

Διαβάται, ποῦ περίφρανα διαβαίνετε καὶ πᾶτε,
καταδεχθήτε ἄντ' ὀτωχό
νὰ ρίξτε μάτι εὐπλαχνικό
τὴν γυμνοσύνην δέτε μου καὶ μὴ με παραιτᾶτε!

Πεινώ! φωνάζω καὶ κανεὶς ταῦτί του δὲν στυλῶνει!
ἔμαθ' ὁ κόσμος στὴν ψευτιά,
κὴ ἀλήθει' ἂν πῆς ἀπὸ καρδιά,
πῶς σὲ πιστεύει μὴ θαρρῆς, κὴ ἄς μὴ το φανερώνη!

Τὸ χιόνι πέφτει καὶ ἡ γῆ εἶν' ὄλη παγωμένη.
Φυσᾶει ἀγέρι δυνατό,
δὲν ἔχω τι νὰ σκεπασθῶ.

¹⁾ Guiraud. ποιητής Γάλλος (1788—1847).

Τρεμ' ἀπ' τὸ κρύο, κῆ ἄρελα ἡ ἡμέρα μου διαδραίνει.

Ἐνθ' ἐμέσ' στὸ παλάτι σας τὸ γυμνολαμπρυσμένο
χαίρεστε ὅλα τὰ καλά,
ἐγὼ μὲ δάκρυα πικρά
στὰ γόνατά τὸ ἄμοιρο πόσαις φοραῖς δὲ μένω!

Δόσατε κ' ἐμένα λίγο τι νὰ σώσω τὸ κορμίμου
εἴμαι ἀδύνατο, μικρό,
κ' ἐνὰ λεπτάκι μοναχό
τέτοια νυχτιά ποῦ καρτερώ μού δίνει τὴ ζοιήμου.

87. Ἐνυψοὶ τις τὰς ἐκφράσεις αἰτινες στεροῦνται εὐγενείας διὰ μιᾶς ζωηρᾶς ἀντιθέσεως, διὰ καταλλήλων ἐπιθέτων καὶ διὰ ἐπιτυχοῦς συνδυασμοῦ μετὰ λέξεων εὐγενεστέρων καὶ εὐσχημοτέρων. Τὸ συνιστῶν τὴν καλλονὴν τοῦ λόγου εἶνε τὸ ἄθροισμα καὶ ἡ ἔνωσις τῶν μελῶν ἐξ ὧν σύγεται.

88. Ἐκεῖνο ὅπερ παράγει τὴν εὐγένειαν τῶν ἐκφράσεων, εἶνε ἡ ἀναλογία ἢ ὑπάρχουσα μετὰ τῶν νοημάτων καὶ τῶν λέξεων δι' ὧν αὐταὶ ἐκφράζονται. Ἄρκει ἐνίοτε ἐλαφρά τις μεταβολὴ ἐν ταῖς λέξεσι ν' ἀνυψώσῃ καὶ ἐξευγενίσῃ τὸ νόημα.

89. Ἡ **χυδασιολογία** συνίσταται εἰς τὸ νὰ μεταχειριζόμεθα ἐκφράσεις πεπατημένας, ἀγενεῖς καὶ χυδαίας. Πίπτει τις εἰς αὐτὴν εὐκόλως ὅταν στερηθῆται φιλοκαλίας καὶ ὕψους ἐν τῇ σκέψει καὶ μάλιστα μεταχειριζόμενος ἐν τῷ γράφειν ὕφος ἄπλοῦν καὶ ἰσχνόν.

§ V

Περὶ πρέποντος τοῦ ὕφους.

90. Τὸ **πρέπον** εἶνε ἰδιότης δ' ἧς συνδυάζει τις τὸ ὕφος πρὸς τὸ εἶδος ὅπερ μεταχειρίζεται, πρὸς τὰς σκέψεις ἃς ἐκφρά-

ζει, καὶ πρὸς πάσας τὰς περιστάσεις τοῦ χρόνου, τοῦ τόπου καὶ τῶν προσώπων ἅτινα σχετίζονται πρὸς τὸ ὑποκειμένον του.

91. Ὑπάρχουσι τόσαι διαφοραὶ τοῦ ὕφους ὅσα καὶ ὑποκείμενα ἢ μᾶλλον ὅσα διάφορα νοήματα περὶ ἐκάστου ὑποκειμένου· καὶ ἐπειδὴ ἡ ποικιλία αὕτη ἐκτείνεται ἐπ' ἀόριστον, ἐπεταὶ ὅτι ἀδύνατόν ἐστι νὰ δώσωμεν ὠρισμένους κανόνας περὶ τοῦ ὕφους, ὧν δεσφίλει τις νὰ ποιῆται χρῆσιν.

92. Ἡ Ἀζία τῶν καλῶν συγγραφέων συνίσταται εἰς τὸ μεταβάλλειν τὸ ὕφος κατὰ τὴν ἐκάστοτε ὑπόθεσιν· ἐν ἐκάστη σελίδι, ἐν ἐκάστη μάλιστα φράσει, γινώσκουσι νὰ ποικίλλωσι τὰ χρώματά των, ποτὲ μὲν βραδεῖς ἢ ταχεῖς, ποτὲ δὲ ἀφελεῖς ἢ ὑψηλαί, μεταχειρίζονται ἐναλλὰξ ὕφος διακεκομμένον εἰς μικρὰς προτάσεις ἢ ἐκτεταχένον εἰς μεγάλας περιόδους, καὶ πάντοτε ἡ ἔκφρασις καὶ ὁ τύπος τοῦ λόγου ῥυθμίζονται πρὸς τὴν περίστασιν. Τέλος λαμβάνουσιν ὡς γνωμικὸν τὸν ὠραῖον τοῦτον τοῦ Delille (1) στίχον:

Des couleurs du sujet je (candrai) mon langage.

Ἐκ τῶν χρωμάτων τῆς ἐκάστοτε ὑπόθεσεως θὰ χρωματίζω τὴν γλώσσαν μου.

93. Τὸ ἐκ τοῦ πρέποντος κυριώτατον προτέρημα, εἶνε ὅτι παράγει τὴν **ποικιλίαν** ἐν τῷ ὕφει. Ἄνευ ποικιλίας, οἱ ἄριστοι τῶν συγγραφέων δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀρέσκουσιν ἐπὶ πολὺ· αὐτὰ τὰ πράγματα ἅτινα μάλιστα θέλωσιν ἡμᾶς, εἰσὶν ἐκεῖνα ἅτινα μᾶς καταπονοῦσι τά-

(1) Le Belle, ποιητὴς γάλλος (1738-1813).

χιστα ἐὰν δαψιλεύονται ὑπερμέτρως. Τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου τόσῳ τελειότερά εἰσι, ὅσω μᾶλλον μιμῶνται τὴν ἀνεξάντλητον ποικιλίαν τῆς φύσεως: ἀλλ' ἐν τῇ φύσει, θ' ἀπαντῶμεν εἰς ἕκαστον βῆμα ἐναντιώσεις καὶ ἀντιθέσεις.

94. Ἡ **μονοτονία**, ἣτις εἶνε τὸ ἐλάττωμα τὸ ἀντικείμενον εἰς τὸ πρέπον καὶ εἰς τὴν ποικιλίαν, συνίσταται εἰς τὸ νὰ μεταχειρίζωμεθα πάντοτε καὶ ἐν πάσαις ταῖς ὑποθέσεσι τὸν αὐτὸν τόνον καὶ τὸν αὐτὸν χρωματισμόν. Οὐδὲν ἦπτον ἀνεκτὸν τοῦ σφάλματος τούτου. «Ὡ τί ὠραῖοι στίχοι! ἔλεγεν ὁ Fontenelle, ὦ! τί ὠραῖοι στίχοι! Δὲν γνωρίζω διατίχασμαῶμαι ὅταν τοὺς ἀναγινώσκω». Οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος στίχοι ἐστρουθῶν ποικιλίας, καὶ εἶνε ἀδύνατον, λέγει ὁ Κικέρων, ἐν ὕψος πάντοτε λάμπῶν καὶ ἀνθηρὸν νὰ μὴ ἀπαρέσκη διὰ τοῦ ἀρέσκειν.

Ὅταν μελετήσῃ τις ἐπὶ πολὺ, ὥστε νὰ ὀριμάσωσιν οὕτως εἰπεῖν τὰ αἰσθηματά του καὶ τὰ νοήματά του, τὸ ὕψος χρωματίζεται φυσικῶς ὑπὸ τῶν χρωμάτων τῆς ὑποθέσεως, ὥστε ἐν τῇ ἐκφράσει νὰ ὑπάρχῃ συγχρόνως καὶ τὸ πρέπον καὶ ἡ ποικιλία. Διὰ νὰ τηρήσῃ τις ὁμοῦ καλλίον ἐκεῖνο ὅπερ ὑπαγορεύει τὸ πρέπον, καλὸν ἐστὶ νὰ σπουδάσῃ τὰ τρία ἀρχικά εἶδη ἢ χαρακτηῖρας τοῦ λόγου οὓς διακρίνουσιν οἱ ἀρχαῖοι τέχνογράφοι.

ἈΡΘΡΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τῶν μερικῶν τοῦ ὕψους ἰδιοτήτων.

95. Ἐκτὸς τῶν ἰδιοτήτων τῶν οὐσιαστικῶν ἐν πάσῃ συνθέσει, ὑπάρχουσιν, ὡς ἐρρήθη, καὶ ἄλλαι, αἰτιναι: ἐξαρτῶν-

ται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ἐκάστοτε ὑποθέσεως. Ἄλλὰ τὰ ὑποκειμένα ἅτινα πραγματεύεται τις, καὶ τοὶ ποικίλα ἐπ' ἄπειρον, ἀνήχθησαν εἰς τρία ἀρχικά εἶδη ὑπὸ τῶν πλείστων τεχνογράφων· εἶδος ἀπλοῦν, εἶδος μέσον, εἶδος ὑψηλόν.

§ I

Περὶ τοῦ ἀπλοῦ ὕφους.

96. Ὑφός ἀπλοῦν εἶνε ἐκεῖνο ὅπερ ἐκφράζει τὰ νοήματα, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς εἰκόνας χωρὶς σχεδὸν νά τας κοσμήσῃ καὶ καθωραΐσῃ. Γεννᾶται ἀβυστίως ἐκ τινος γνώσεως σαφοῦς καὶ καθαρᾶς ἀντικειμένων, ἢ ἐκ τινος κινήσεως τῆς ψυχῆς φυσικῆς καὶ αὐτομάτου.

97. Τὸ ἀπλοῦν ὕφος ἀνήκει εἰς τὰς μεταξὺ οἰκείων συνδιαλέξεις, εἰς τὰς ἐξιστηρήσεις γεγονότων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, εἰς ἐπιστολάς, εἰς μύθους, καὶ γενικῶς εἰς ὅλα τὰ ὑποκειμένα δι' ὧν προτίθεται τις νά διδάξῃ. Καὶ ἐν αὐταῖς δὲ τοῖς σπουδαίοις ὑποκειμένοις δὲν εἶνε σπάνιον νά εὑρῇ τις αὐτό. Ἐπιφανεῖς συγγραφεῖς ἔχουσι συχνάκις τὴν εὐγενῆ τεκνύτην ἀπλότητα· καὶ ἐν ταῖς καλλιστοῖς χωρίοις τῶν συγγραμμάτων τῶν μεταχειρίζονται ἐκφράσεις κοινὰς. Ὁ κολοφών τῆς τέχνης, λέγει ὁ Μαρμοντέλ εἶνε τὸ νά εἶνε τις ἀπλοῦς ἐν τοῖς σπουδαίοις πράγμασι καὶ ἐν τῇ ἐκφράσει πάντων τῶν αἰσθημάτων τὰ ὁποῖα νά κινῶσι τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὰ καθ' ἑαυτά.

98. Ἡ ἀκριβεία καὶ τὸ φυσικόν, ἢ ἀφέλεια τῶν σκέψεων, ἢ καθαρότης καὶ ἡ κυριολεξία εἶνε ιδιότητες αἵτινες ἀρμόζουσιν εἰδικώτερον εἰς τὸ ἀπλοῦν ὕφος. Τὸ ὕφος τοῦ-

το ἀποβάλλει τὰς λίαν ζωηρὰς εἰκόνας, τοὺς ἐπιτετηδευμένους καλλωπισμούς, τὰς παθητικὰς ὀρμὰς, τὰς πολυαριθμούς καὶ ρυθμικῶς ἐσχηματισμένους περιόδους.

Δύναται τις νὰ ὑποδείξῃ ὡς πρότυπον ἀπλοῦ ὕφους τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωσήφ καὶ τοῦ Τωβίου ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ.

§. II.

Περὶ τοῦ μέσου ὕφους.

99. Τὸ μέσον ὕφος ὀνομάζεται οὕτω, διότι κατέχει τὸ μέσον μεταξὺ τοῦ ἀπλοῦ καὶ τοῦ ὑψηλοῦ. Δὲν ἔχει οὔτε τὰ μέτρια σχήματα τοῦ πρώτου οὔτε τοὺς λαμπροὺς χαρακτῆρας τοῦ δευτέρου, ἀλλ' ἡ πορεία του ἔχει ἐνίοτε τὴν εὐχέρειαν τοῦ ἐνὸς καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ ἄλλου.

100. Σκοπὸς τοῦ μέσου ὕφους εἶνε κυρίως ν' ἀρέσκη διὰ τῆς δξύτητος τῶν νοημάτων καὶ τῆς λεπτότητος τῶν αἰσθημάτων, διὰ τῆς χάριτος τῶν εἰκόνων, διὰ τῆς γλαφυρότητος καὶ τῆς δαφιλείας τῶν ἐκφράσεων καὶ ἐπειδὴ μεταχειρίζεται κατὰ προτίμησιν τὰνθη τῆς εὐγλωττίας καὶ τὴν λάμψιν τῶν εἰκόνων, καλεῖται προσέτι καὶ ἀνθηρόν ὕφος.

Ἐλαλήσαμεν ἀλλεχοῦ περὶ τῆς δξύτητος τῶν νοημάτων περὶ τῆς χάριτος καὶ τῆς λεπτότητος τῶν αἰσθημάτων, καὶ θὰ προσθέσωμεν μόνον ὀλίγας λέξεις περὶ τῆς γλαφυρότητος καὶ τῆς δαφιλείας.

101. Ἡ γλαφυρότης τοῦ ὕφους συνίσταται εἰς τὸ δίδειν εἰς τὸ νόημα μορφὴν εὐγενῆ καὶ κομψὴν καὶ εἰς τὸ ἀποδίδειν αὐτὸ διὰ ἐκφράσεων ἐκλεκτῶν, ἡρουσῶν, καὶ θελγουσῶν τὸ οὔτε.

102. Τὸ ἀντίθετον τῇ γλαφυρότητι σφάλμα εἶνε ἡ **χυδαίολογία**. Αὕτη συνίσταται εἰς τὸ νὰ μεταχειρίζωμεθα ἐκφράσεις, χαμαιζήλους, κοινὰς καὶ χυδαίας, ἃς θ' ἀνείχετό τις μόλις ἐν ταῖς μεταξὺ οἰκείων συνδιαλέξεσι καὶ ὧν ἡ χρῆσις ἐπιτρέπεται εἰς τὸν συρφετώδη ὄχλον. Ταῦτο εἶνε σφάλμα πολλῶν συγχρόνων συγγραφέων.

103. Ἡ **δαψιλεία** τοῦ ὕφους συνίσταται εἰς τὸ νὰ παρουσιάζη μετὰ τινος ἀφρονίας τὰ λαμπρὰ νοήματα, τὰς ζωηρὰς εἰκόνας, τοὺς ζωηροὺς χαρακτήρας καὶ τὰς ἀρμονικὰς περιόδους.

104. Ἡ ἐκφρασις εἶνε πλουσία ὅταν ἐγκλείη πολλὰ ἔννοιαι ἐν ἀλίγαις λέξεσιν, ἢ ὅταν σχηματίζη εἶδος τι εἰκόνας.

105. Ἡ **ἰσχνότης** ἥτις ἀντίκειται τῇ δαψιλεῖα, συνίσταται εἰς τὸ λέγειν τὰ πράγματα κατὰ τινὰ τρόπον ἀπλοῦν καὶ γυμνὸν καὶ εἰς τὸ ἀποφεύγειν πάντα καλλωπισμὸν. Ὁ τοιοῦτον ὕφος μεταχειριζόμενος δὲν ζητεῖ νὰ κολακεύσῃ οὔτε τὴν φαντασίαν οὔτε τὴν αἰσθητικότητα. Ἐν ὁμοίῳ ὕφους μόνον ἐν τοῖς διδασκατικαῖς συγγραμμάσιν ἐπιτρέπεται.

§ III

Περὶ τοῦ ὕψηλοῦ ὕφους.

106. Ἡ **ὑψηλὸν ὕφος** εἶνε ἐκεῖνο ἐν ᾧ τὸ μεγαλεῖον τῶν νοημάτων καὶ τῶν αἰσθημάτων, ἢ μεγαλοπρέπεια πῶν ἐκφράσεων καὶ τῶν εἰκόνων, ἀνταποκρίνονται πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ ὑποκειμένου. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ὕφους ἀνήκει μόνον εἰς τὰς ὑψηλὰς καὶ δραματικὰς ὑποθέσεις.

107. Τὸ ὕψηλόν ὕφος χαρακτηρίζεται κατ' ἀρχάς διὰ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς τόλμης τῶν νοημάτων, διὰ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ζωηρότητος τῶν εἰκόνων, καὶ ὀμιλήσαμεν ἤδη περὶ τῶν ιδιοτήτων αὐτοῦ. Ἀλλὰ το διακρίνουσιν ὡσαύτως διὰ τῆς ἐνεργείας, τῆς σφοδρότητος, τῆς μεγαλοπρεπειας, καὶ τοῦ κυρίως ὕψηλοῦ.

108. Ἡ ἐνεργεία τοῦ ὕφους συμπυκνεῖ ἐν ὀλίγῃ λέξει τὸ αἶσθημα ἢ τὸ νόημα διὰ τὴν ἐκφράσιν αὐτὸ μετὰ μείζονος δυνάμεως ἢ ζωηρότητος.

109. Τὸ ἰσχυρὸν ὕφος, ὑπερ εἶνε τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐνεργείας ἐλάττωμα, συνίσταται εἰς τὸ νὰ παρέχῃ μόνον ἄοριστα νοήματα καὶ συγκεκριμένα διανοήματα. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, αἱ ἐκφράσεις καὶ αἱ ἔννοιαι εἰσι συχνάκις ἀσυνάρτητοι καὶ ἢ κατὰσκευῆ τοῦ λόγου εἶνε ἐνίστα σκολιὰ καὶ συμπεπλεγμένα. Τοῦτο εἶνε τὸ σφάλμα ἐκείνων οἵτινες δὲν ἐμελέτησαν καλῶς τὴν ὑπόθεσιν των.

110. Ἡ σφοδρότης τοῦ ὕφους συνίσταται εἰς τὴν ζωηρότητα τὴν ἐξωγογημένην διὰ τοῦ αἰσθήματος, καὶ ἐξαρτᾶται πρὸ πάντων ἐκ τῆς ὀρμητικῆς κινήσεως τῶν ἐνοιῶν καὶ ἐκ τῆς ταχείας διαδοχῆς τῶν ἐντυπώσεων.

111. Τὸ ψυχρὸν αἶσθημα, ἐκ φόβου μὴ ὑπερμέτρως ἐξάρῃ τὸ αἶσθημα, ἀποκλείει πᾶσαν συγκίνησιν: εἶνε τὸ ἐλάττωμα τὸ ἀντικείμενον πρὸς τὴν σφοδρότητα. Οἱ ψυχροὶ συγγραφεῖς ἀποτεινόνται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν νοῦν, χωρὶς νὰ προσθέτουσι τι ὑπερ δύναται νὰ κολακεύσῃ τὴν φαντασίαν ἢ νὰ θίγῃ τὴν καρδίαν. Τὸ ὕφος τοῦτο εἶνε ἀνεκτὸν μόνον παρὰ τοῖς φιλοσόφοις καὶ τοῖς μαθηματικοῖς.

112. Ἡ **μεγαλοπρέπεια** τοῦ ὕφους συνίσταται εἰς τὸ ἐνώνειν τὸ μεγαλεῖον τῶν ἐννοιῶν ἢ τῶν αἰσθημάτων μετὰ τῆς διαφιλείας τῶν ἐκφράσεων ἢ τῶν εἰκόνων.

Ἐκλίνας οὐρανὸν καὶ κατέθη' καὶ γνώφος ὑπὸ τοῦς πόδας αὐτοῦ... Καὶ ἐπέθη ἐπὶ κερουθίμ καὶ ἐπετάσθη' ἐπετάσθη ἐπὶ πτερόγων ἀνέμων. (Ψαλμ. ιζ'. 10).

113. Ὁ σκόπελος ὅν πρέπει νὰ ἐκκλίνωμεν ἐν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ εἶνε ὁ **στόμφος**. Ὁ στόμφος συνίσταται εἰς τὸ ποιεῖσθαι χρῆσιν πομπωδῶν λέξεων καὶ μεγαλοπρεπῶν φράσεων, ἵνα ἐκφράσωμεν σκέψεις ψευδεῖς ἢ κοινάς. Τίποτε δὲν καθιστᾷ τὸ ὕφος ἄχαρι ὡς αἱ στομφώδεις καὶ ἠχηραὶ λέξεις, αἵτινες δὲν λαλοῦσιν οὔτε εἰς τὸ πνεῦμα οὔτε εἰς τὴν καρδίαν. Ὁ στόμφος, λέγει ὁ Λογγίνος, δὲνεῖνε ἥττον ἐλαττωματικὸς ἐν τῷ λόγῳ ἢ ἐν τῷ στόματι· ἔχει μὲν ἐπίφασιν μεγαλείου, ἀλλ' ἐνδοθεν εἶνε κενός.

114. Τὸ **ὕψηλόν** εἶνε χαρακτηρὸς τις ὅστις μακρὰ καταπλήττει, μᾶς ἀνυψοῖ, καὶ ὅστις ἐνεργῶν μετ' ἀνατανακλήτου δυνάμεως ἐπὶ τῶν ἀκλυόντων κρατεῖ καὶ δεσπόζει αὐτῶν. Συνίσταται ἐνίοτε ἐν τινὶ ἐκφράσει, ἐν τινὶ σκέψει, ἐν τινὶ αἰσθηματι, ἐν αὐτῇ τῇ σιγῇ. Ὑψος, λέγει ὁ Λογγίνος, εἶνε ὁ ἦχος ὅν ἐκπέμπει μεγάλη ψυχὴ. «Ὅθεν καὶ φωνῆς δίχα θαυμάζεται ποτε ψιλλὴ καθ' ἑαυτὴν ἢ ἐννοια δι' αὐτὸ τὸ μεγαλῦρον, ὡς ἡ τοῦ Αἴαντος ἐν Νεκυίᾳ σιωπὴ μέγα καὶ παντὸς ὕψηλότερον λόγου.» (Λογγ. τμ. 9.).

115. Ὑπάρχει λοιπὸν μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ὕψηλοῦ καὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὕφους. Τὸ μὲν ὕψηλόν ὕφος συνίσταται ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ μεγάλων σκέψεων μετὰ εὐγενείας καὶ μεγαλοπρεπείας καὶ ἐμμένει ἐπὶ πολὺν χρόνον. Τὸ δὲ ὕψηλόν εἶνε τι ταχὺ ὡς ἀστραπή, ἀλλ' ἀνατρέπον τὸ πᾶν κατὰ τὴν διάβασίν του.

«Είδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον, καὶ ἐπιρρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ λιθάνου· καὶ παρήλθον καὶ οὐκ ἦν· καὶ ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐχ εὑρέθη ὁ τόπος αὐτοῦ.» (ψαλ. ΛΣΤ'. 35, 36.).

Ἐίπομεν ἀλλαχοῦ ἐπὶ τίσιν περιστάσεσι τὰ νοήματα, τὰ αἰσθήματα καὶ αἱ εἰκόνες δύνανται νὰ λάβωσιν ὑψηλὸν χαρακτῆρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΟΣΜΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΥΦΟΥΣ

116. Διὰ τῆς λέξεως **κοσμήματα** τοῦ ὕφους νοούμεν ἐνταῦθα τρόπους τινάς ἡττον γνωστούς, ἐκφράσεις τινὰς μᾶλλον ἐκλεκτάς παρεχούσας εἰς τὸ λόγον μείζονα χάριν καὶ θέλητηρα.

117. Αἱ δύο ἀρχαὶ πηγαὶ ἐξ ὧν τὸ ὕφος ἀρύεται τὰ κοσμήματά του εἰσὶ: 1^{ον} Ἡ ἐπιτυχὴς χρῆσις τῶν σχημάτων, 2^{ον} ἡ ἀρμοστικότητα τῆς γλώσσης.

ἈΡΘΡΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ σχημάτων.

118. Τὰ **σχήματα** εἶνε ἐκφράσεις ἢ τρόποι οἵτινες παρέχουσιν εἰς τὰ αἰσθήματα ἢ νοήματα δύναμιν τινὰ, χάριν, κίνησιν, ἅτινα δὲν ἤθελον παρέχει ὑπὸ ἄλλην τινὰ μορφήν.

119. Διὰ τὴν ἀνγνωρίσωμεν τὰ σχήματα ἐν στικῷ λόγῳ, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν αἱ λέξεις τοῦ λόγου τούτου

λαμβάνονται ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν σημασίᾳ, καὶ ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἐν τῇ κατασκευῇ αὐτοῦ ἰδιὸν τι τέχνασμα ὑπηγορευμένον ὑπὸ τῆς φαντασίας ἢ τοῦ αἰσθήματος. Ἐὰν εἶπω: ὅστις δὲν εἶνε ἰκαρὸς τὰ καταλάβῃ τὴν πρώτην θέσιν, καθίσταται τοιοῦτος διὰ τὴν δευτέραν· οὐδὲν κατασκευάζω σχῆμα, διότι ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ πᾶσαι αἱ λέξεις εἰσὶν ἐλλημμέναι ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῶν σημασίᾳ οὐδὲν ἐμφαίνουσαι τὸ τεχνικόν. Ἄλλ' ὅταν εἴπῃ τις μετὰ τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἐρικιάδος:

Λάμπει ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει ὅστις ἐκλείπει ἐν τῇ πρώτῃ.

ποιεῖται χρῆσιν σχήματος, διότι αἱ λέξεις λάμπει, ἐκλείπει ἀνήκουσι κυρίως εἰς τῆστρο καὶ ὄχι εἰς ἄνθρωπον ὅστις διὰ μὲν τὴν δευτέραν τάξιν εἶνε ἰκαρὸς, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τὴν πρώτην.

Θὰ εἴπῃ τις ὁμοίως ἄνευ σχήματος: Ἐὰν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἠθύραντο τὰ λαλῶσι, θ' ἀπεκρίνοντο. Ἄλλ' ἂν εἶπω μετὰ τῆς Γραφῆς:

Ἀποκρίθητε οὐρανοὶ καὶ θάλασσαί, σὺ δὲ Γῆ λαλήσον.

ποιεῖται χρῆσιν σχήματος, διότι ἐκ τινος διαθέσεως ἐνθουσιαστικῶδους παρέχω αἰσθημα εἰς ὄντα ἄψυχα καὶ ἀπευθύνω εἰς αὐτὰ τὸν λόγον.

120. Διακρίνουσι δύο ἀρχικὰς τάξεις σχημάτων: τὰ σχήματα τῶν λέξεων, καὶ τὰ σχήματα τῶν νοημάτων. Ὑπάρχει δὲ μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων αὕτη ἢ διαφορὰ, λέγει ὁ Κικέρων, ὅτι τὰ μὲν σχήματα τῶν νοημάτων ἐξαρτῶνται μόνον ἐκ τοῦ τρόπου τῆς φαντασίας, καὶ μένουσι πάντοτε ταῦτά καίτοι μεταβαλλομένων τῶν ἐκφράσεων· τὰ δὲ σχήματα τῶν λέξεων ἀφανίζονται τουναντίον, εἰς μεταβάλλῃ τις τὰς λέξεις ἐφ' ὧν εἰσίδονται.

§ I

Περὶ τῶν σχημάτων τῶν λέξεων.

121. Τὰ **σχήματα τῶν λέξεων** συνίστανται εἰς τὴν διάταξιν τῶν λέξεων ἢ εἰς τὴν ξένην σημασίαν ἣν δίδουσιν εἰς τινὰς ἐξ αὐτῶν. Τὰ σχήματα ἐν οἷς μεταφέρεται λέξεις τις ἐκ τῆς κυρίας αὐτῆς σημασίας εἰς ξένην ὀνομάζονται **τρόποι**. Ἐκεῖνα δὲ ἅτινα συνίστανται εἰς τὴν διάταξιν τῶν λέξεων λέγονται κυριολεκτικώτερον **σχήματα τῶν λέξεων**.

122. Τὸ πλεῖστον τῶν λέξεων ἔχουσι σημασίαν **κυρίαν** καὶ σημασίαν **μεταφορικὴν**. Γίνεται χρῆσις αὐτῶν ὑπὸ τὴν κυρίαν σημασίαν ὅταν σημαίωσι τὸ πρᾶγμα δι' ὃ ἐδημιουργήθησαν· ὑπὸ τὴν μεταφορικὴν δὲ σημασίαν γίνεται χρῆσις αὐτῶν ὅταν, κατὰ τινὰ ἀναλογίαν παρατηρουμένην ὑπὸ τοῦ πνεύματος μεταφέρωνται ἐκ τῆς κυρίας αὐτῶν σημασίας εἰς ἄλλην τινὰ ξένην. Ὅταν λέγῃ τις: ἡ **θερμότης** τοῦ πυρός, ἡ **σκληρότης** τοῦ σιδήρου, αἱ λέξεις αὗται λαμβάνονται ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτῶν σημασίᾳ· ἀλλ' ἐὰν εἴπῃ: ἡ **θερμότης** τῆς μάχης, ἡ **σκληρότης** τῆς καρδίας, λαμβάνονται ἐν τῇ μεταφορικῇ σημασίᾳ.

Περὶ τρόπων.

123. Οἱ **τρόποι** εἰσὶν: ἡ μεταφορά, ἡ ἀλληγορία, ἡ συνεχδοχή, ἡ μετωνυμία ἢ ὁπαλλαγή, ἀντονομασία, ὀνοματοποιία, αἰνίγμα καὶ γριφος, εἰρωνεία κ.λ.

124. Ἡ μεταφορὰ εἶνε εἰκονικὴ παράστασις ἐννοίας τινος, καθ' ἣν μεταφέρει τις μίαν λέξιν ἐκ τῆς κυρίας αὐτῆς σημασίας εἰς ξένην ἕνεκα συγκρίσεώς τινος, ἥτις λαμβάνει χώραν ἐν τῷ πνεύματι.

Ἐάν εἴπητε λαλοῦντες περὶ τινος στρατηγῶν· ὁ λέων οὗτος ὄρμα, μεταχειρίζεσθε μίαν μεταφορὰν. Ἄλλ' ἂν εἴπητε· ὁ στρατηγὸς ὄρμα ὡς λέων μεταχειρίζεσθε μίαν σύγκρισιν. (1)

Ὅταν ὁ προφητᾶναξ λέγῃ τῷ Κυρίῳ:

«Λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου, καὶ ῥῆς ταῖς τρίβοις μου»

Μεταχειρίζεται μεταφορὰν ἐάν ἔλεγεν:

«ὡς λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου, καὶ ὡς ῥῆς ταῖς τρίβοις μου» ἤθελεν ἐκφράσῃ τὴν σύγκρισιν καὶ δὲν θὰ ὑπῆρχεν οὐδόλως σχῆμα.

125. Ἡ μεταφορὰ εἶνε τὸ συχνότατον, τὸ εὐχαριστότατον καὶ τὸ πλουσιώτατον πάντων τῶν σχημάτων ἢ γλῶσσαι ὀφείλει αὐτῇ τὰς μεγίστας αὐτῆς καλλονάς, καὶ οὐδὲν εἶνε ὑπὲρ νὰ μὴ δύνηται νὰ ἐκφράσῃ διὰ τῆς μεταφορᾶς. Οἱ σοφοὶ ὡς καὶ οἱ ἀμυθεῖς καὶ οἱ ἐκ τοῦ ὄχλου καὶ οἱ εὐγενεῖς ποιοῦνται ἐνδελεχῆ χρῆσιν τοῦ σχήματος τούτου. Ἡ μεταφορὰ γίνεται ἐν τῷ ῥήματι, ἢ ἐν τῷ ὀνόματι ἢ ἐν τῷ ἐπιθέτῳ· λέγουσι συχνάκις ἐν παραδείγματι:

διψεῖν φόρου, ἐλευθερίας, τιμῆς, ἀρέσεως κλ. βοδοδάκτυλος ἤως. Ἡ ὀξύτης τοῦ πνεύματος ἢ ταχύτης τῆς σκέψεως· ὁ χεῖμαρρος τῶν παθῶν· τὸ πῦρ τῆς νεότητος· τὸ ἔαρ τοῦ βίου ἀντὶ νεότης· ἐσπέρα ἢ δυσμαὶ βίου ἀντὶ γῆρας· ὁ παγετὸς τοῦ γῆρατος· τὸ βᾶρος τῶν ἐτῶν.

(1) Ἐστὶ δὲ, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ ἡ εἰκὼν μεταφορὰ διαφέρει γὰρ μικρόν· ὅταν μὲν γὰρ εἴπη τὸν Ἀχιλλεῖα «ὡς δὲ λέων ἐπόρουσεν» εἰκὼν ἐστίν, ὅταν δὲ «λέων ἐπόρουσε» μεταφορὰ. (Ἀριστ. Ῥητ. Γ. 4.)

Πολλάκις δι' ἔλλειψιν κυρίας λέξεως τίθεται μεταφορική
π.χ. σπείρειν φλόγα.

«Γιατί σὸ μέτωπό σου νὰ μὴ φυτρώνουν γέροντα τόσαις χρυσαῖς
ἀχτιῖδες» (Α. Βαλαωρ.).

126. Διὰ τῆς μεταφορᾶς δίδει τις πᾶσι τοῖς ἀντικειμέ-
νοις σῶμα καὶ χρώματα, καὶ παριστᾷ αὐτὰ ὑπὸ ζωηροτέ-
ρους καὶ χαριεστέρους χαρακτῆρας. Ἡ μεταφορὰ προσω-
ποποιεῖ τὰ πάθη, παρέχει σκέψιν εἰς τὰ ζῶα, δίδει αἰ-
σθημα καὶ ἐνέργειαν τοῖς ἀψύχοις πράγμασι. οἶον:

Ἰδρῶνον αἶμα τὰ βουνά. . . . (Βαλαωρ.)

Ἡ Θάλασσα εἶδε καὶ ἔφυγε. . . . (Γραφή).

Θ' ἀναστενάζει ἡ λαγυκαδία, θε νὰ βουγγύξῃ ὁ βράχος,
θα βαρυσμήσουν τὰ στοιχεῖα, ἡ βρύσσις θα θολώσουν,
καὶ τ' ἀγερὰ κί τοῦ βουνοῦ, ὅπου περὰ ὄροσάτο,
ὁ ξέφυχ' ἡ σῆ, ὁ σῶστῆ, ὁ βίξῃ τὰ φτερά τοῦ. . . .
(Α. Βαλαωρ.)

Μόνον ἔλεγε σὸ κύμα ποῦ τὸν βλέπει καὶ τραδιέται,

κύματά μου εἰπέτε, εἰπέτε,

«Δὲν εἶν' ἄμορφο τὸ βῦδο;» Μόνον λέγει σὸ χορτάρι

ποῦ ὑπακᾶτω ἀπ' τὸ ποδάρι

τοῦ ἀλόγου τοῦ πεθαίνει: «Δὲν εἶμ' ἄξιος κ' ἐγὼ

τέτοιον βῦδο νὰ φορῶ;»

[ὁ αὐτός.]

127. Αἱ μεταφοραὶ δύνανται νὰ εἶνε ἐσφαλμέναι ἐν ταῖς
ἐξῆς περιστάσεσι:

1ον Μεταφορὰ τις εἶνε πλημμελής ὅταν εἶνε βεβιασμένη
εἰλημμένη πόρρωθεν, καὶ ὅταν ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἀντικει-
μένων σχέσις δὲν εἶνε ἀρκούντως φυσικὴ καὶ αἰσθητή. Με-
ταφορὰ ἐπιτετηδευμένη καὶ ἐξηγμένη ἐξ ἀντικειμένου ὀλί-
γον γνωστοῦ ῥίπτει μᾶλλον σκότος ἐν τῷ λόγῳ ἢ φῶς,

Εἶπε συγγραφεύς τις:

Ἐδάπτιζαν τὰς χεῖράς μου ἐντὸς τῶν κυμάτων τῶν τριχῶν του.

Δύναται μὲν νὰ εἴπη τις κόμη κυμαιομένη, ἀλλὰ ἐμ-
βαπτίζειν τὰς χεῖρας εἰς τὰ κύματα τῆς κόμης του εἶνε
πλημμελῆς μεταφορά.

Αἱ τολμηραὶ μεταφοραὶ καὶ ἐξηγημέναι ἐξ ἀντικειμένων
ὄχι τάσων ὁμοίων εἶνε συγγνωστικί, μάλιστα ἐν τῇ ποιήσει,
ὅταν κείνται καταλλήλως.

Οὕτω κατὰ τολμηρὰν μεταφορὰν ἐκάλυπεν ὁ Οὐγκώ
τὰς νιφάδας ἀνθὲ τοῦ χειμῶνος.

2^{ον} Αἱ μεταφοραὶ εἰσι πλημμελεῖς ὅταν ἐξάγωνται ἐξ
ἀντικειμένων ταπεινῶν καὶ ἀπαρεσκότων οἶον:

Αἱ ἀνωφελεῖς σκέψεις εἶνε τὰ περιττώματα τῆς διανοίας.

Ἄλλ' ὅμως ὑπάρχουσι καὶ περιστάσεις καθ' αἷς αἱ ταπειναὶ
λέξεις δὲν ἀπαρέσκουσι οὕτω πολλαχοῦ τῆς ἁγίας Γραφῆς
προσηκόντως ὁ ἄνθρωπος καλεῖται σκώληξ τῆς γῆς ἐνώ-
πιον τοῦ Θεοῦ.

3^{ον} Αἱ μεταφοραὶ εἰσι πλημμελεῖς ὅταν μεταβιβῆ τινεὶ
ἀπὸ εἰκόνος εἰς εἰκόνα ἄνευ τινος συνδέσμου, ἢ ὅταν ἀνα-
μιγνύῃ δύο εἰκόνας ἢ δύο ἐννοίας ὕλικῶς ἀντιθέτους. Τοι-
οῦτον ὑπῆρξε τὸ σφάλμα ποιητοῦ τινος Γάλλου ἐν τοῖς ἐξῆς:

Λάβε τὸν κερζυνὸν σου Λουδοβίκε, καὶ ἔπαγε ὡς λέων ἐνα κατε-
νέγκης τὸ τελευταῖον κτύπημα κατὰ τῆς τελευταίας κεφαλῆς
τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Λουδοβίκος ἐν τούτῳ παρίσταται ὡς Ζεὺς φέρων τὸν
κεραυνόν, ὡς λέων καὶ ὡς Ἡρακλῆς καταβάλλων τὴν πο-
λυκέφαλον Λερναίαν Ὑδραν. Σωρὸς εἰκόνων ἄνευ οὐδεμιᾶς
σχέσεως! (1)

128. Δὲν πρέπει νὰ συσσωρεύωνται πολλαὶ μεταφοραὶ,
διότι, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης: τοὺς πάντας μεταφέροντας

(1) Πόσα τοιαῦτα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν νεωτέρων
Ἑλλήνων ποιητῶν!

αἰτίγματα γράφειν. Ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ αἱ μεταφορικῆς πρέπει νὰ ἐκπληρωθῶσι μετὰ μείζονος ἐμφάσεως τὰς κυριολεξίας, ὅπου αὐταὶ ὑπάρχουσι καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχουσι.

129. Τὰ μεταφορικὰ ῥήματα καὶ ἐπίθετα εὐκόλως ἐνοοῦνται ὅπουδῆποτε καὶ ἂν τεθῶσιν ἐν τῷ λόγῳ, τὰ μεταφορικὰ ὅμως οὐσιαστικὰ πρέπει νὰ εἶνε κατηγορούμενα ἢ κατ' ἐπεξήγησιν προσδιορισμοὶ π.χ.

Αἱ χελιδόνες εἶνε οἱ ἄγγελοι τοῦ ζαροῦ. Καὶ
Αἱ χελιδόνες, οἱ ἄγγελοι τοῦ ἔρκου ἦλθον.

130. **Συνεκδοχή** καλεῖται ὁ λεκτικὸς τρόπος καθ' ὃν τὸ ὅλον γινώσκειται ἐκ τοῦ μέρους ἢ ἐκ τοῦ ὅλου τὸ μέρος· δι' αὐτῆς ἐγνωσῶμεν ἐκ τοῦ ἐνὸς τὰ πολλὰ, ἐκ τοῦ εἶδους τὸ γένος, ἐκ τῆς ὕλης τὸ ἔργον, ἐκ τοῦ ἡγουμένου τὸ ἐπόμενον καὶ ἀντιστρόφως.

Ἐκδεχόμεθα δέ· α') τὸ ὅλον ἀντὶ τοῦ μέρους· οἶον βόας αὐας ἀντὶ τῶν ἐκ βοείων βυσσῶν ἀσπίδων.

β') Τὸ μέρος ἀντὶ τοῦ ὅλου· οἶον λευκώλετος Ἥρη ἀντὶ ὠραία· εὐκνήμιδες Ἀχαιοὶ ἀντὶ εὐοπλοὶ· μέλαθρον = ἡ μεγάλη δοκὸς ἢ κρατοῦσα τὴν ἀροφὴν καὶ συνεκδοχ. ἢ ἀροφὴ καὶ ὁ οἶκος· αὐχμὴ = ὄξεϊα ἄκρα τοῦ δόρατος καὶ συνεκδ. τὸ δόρυ· κόπη ἀντὶ ναῦς «Φοίνισσα κόπη ταχύπορος».

γ') Τὰ πολλὰ ἀντὶ ἐνός, οἶον στήθεά θ' ἡμερόετα ἀντὶ στήθος· ὁμοίως οἱ Πλάτωνες, οἱ Ὀμηροὶ ἀντὶ ὁ Πλάτων ὁ Ὀμηρος.

δ') Ἐν ἀντὶ πολλῶν· οἶον ὁ Ἕλληνας, ὁ Γάλλος, ἀντὶ οἱ Ἕλληνες, οἱ Γάλλοι.

ε') Τὸ γένος ἀντὶ τοῦ εἶδους· οἷον ὄρνιθας γινῶναι, ἀντὶ τοὺς μὲντικοὺς ὄρνιθας.

ς') Τὸ εἶδος ἀντὶ τοῦ γένους, οἷον μαρμάρῳ ὀκρυδάντι βαλῶν, ἀντὶ λίθῳ, ὄντος τοῦ μαρμάρου εἶδους τοῦ λίθου.

ζ') Τὴν ὕλην ἀντὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς κατασκευασμένου ὀργάνου ἢ εἶδους, οἷον χαλκός ἀντὶ χάλκινῃ σκεύῃ, χάλκινον ὄπλον, χάλκινῃ νομίσματι· ἐλέφας ἀντὶ ἐλεφάντινον ὄστουν κλπ. χρυσός ἀντὶ χρυσοῦν σκεῦος, νόμισμα κλπ.

« Διὰ πυρός καὶ σιδήρου » ἀντὶ διὰ σιδηρῶν ὀργάνων.

Κατὰ συνεκδοχὴν πολλάκις τίθεται ὁ ἐνικός ἀντὶ τοῦ πληθυντικοῦ καὶ τἀνάπαλιν. Ἡμεῖς ἀντὶ ἐγώ· σύμπασι δ Πειραιεὺς ἀντὶ οἱ Πειραιεῖς.

Ἄλλὰ καὶ ἐπίθετα καὶ ῥήματα λαμβάνονται συνεκδοχικῶς· π. χ. λιπρός = χλιπρός, συγκερασμένος καὶ συνεκδ. = τερπνός, εὐάρεστος.

Δρύινος = ἐκ δρυὸς καὶ συνεκδ. = σκληρός.

Λιπαρός = ἀλημιμένος μὲ λίπος ἢ μὲ ἔλαιον καὶ συνεκδ. = παχύς, εὐτραφής, παιδρός, λαμπρός, εὐδαίμων, κλπ. ὀνυχιζῶ = κόπτω, σημειῶ διὰ τῶν ὀνύχων καὶ συνεκδοχ. = ἐξετάζω λεπτομερῶς κ.λ.

134. Ἡ μετωνυμία ἥτις σημαίνει μεταλλαγὴν τοῦ ὀνόματος λαμβάνει χώραν ὁσάκις μεταχειρίζεται τις ὀνόματι ἀντ' ἄλλου. Διαφέρει δὲ τῆς μεταφορᾶς καθ' ὅτι δὲν προϋποθέτει σύγκρισιν, ὁμοιάζει δὲ πρὸς αὐτὴν, διότι εἶνε καθὼς καὶ ἡ μεταφορά, μετὰθεσις λέξεων.

Ἡ μετωνυμία μεταχειρίζεται:

1ον. Τὸ αἴτιον ἀντὶ τοῦ ἀποτελέσματος οὕτω λ.χ. λέγεται Ἄρης ἀντὶ ὁ πόλεμος· Δημήτηρ ἀντὶ ὁ σῖτος· Ποσειδῶν ἀντὶ θάλασσα· Ἡφαιστος μετων. ἀντὶ πῦρ· Διό-

ΚΕΦ. Γ'. ΠΕΡΙ ΚΟΣΜΗΜ. ΤΟΥ ΥΦΟΥΣ 51

νυσος ἀντὶ οἴνος· ἀναγίνωσκε τὸν Δημοσθένην· δηλαδὴ τὰ συγγράμματα τοῦ Δημοσθένους.

2ον. Τὸ ἀποτέλεσμα ἀντὶ τοῦ αἰτίου :

Ἦδη ἢ Ὀρθρος εἶνε γυμνή, τὸ Πήλιον δὲν ἔχει πλέον σκιάν.

Σκια λαμβάνεται ἀντὶ δένδρα. Τιμωρήσθω ὁ φόρος ἀντὶ ὁ φορεῦς.

3ον. Τὸ περιέχον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου :

Καὶ ἠσυχασεν ἡ Γῆ ἐνώπιον αὐτοῦ (τοῦ Ἀλεξάνδρου).

τῆς γῆς λαμβανομένης ἀντὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς.

4ον. Τὸ σημειῖον ἀντὶ τοῦ σημειομένου πράγματος· οὕτω λέγεται τὸ σκῆπτρον ἀντὶ τὴν λέγωσιν ἢ βασιλεία, τὸ ξίφος ἀντὶ ὁ πόλεμος· ἐλάτα ἀντὶ εἰρήνη· φέρεσι δάφνην ἀντὶ νίκη· δρέπει δάφνας κ.λ.

5ον. Τὸ ἀφηρημένον ὄνομα ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου καὶ τὰνάπαλιν :

Ἡ ἀρετὴ διανέμει τὰς χάριτας· ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ μετριότης τῆς τὸνθορῶσας· μόναι ἐναντίον τῆς φρονήσεως τῶν ἐκλεκτῶν· (=οἱ ἐνάρετοι, οἱ ὀκνηροί).

Τὸ δίκαιον ὀφείλει ἀντὶ ἡ δικαιοσύνη ὀφείλει.

Ἡ πενία ἀείποτα μεμψιμοίρει· Ἡ κακία πάντα ἐπιβουλεύεται τῇ ἀρετῇ.

6ον. Τὸν κτήτορα ἀντὶ τοῦ κτήματος.

Ἦδη ὁ γέλιων Οὐκαλέγων καίεται.

Οὐκαλέγων ἀντὶ τῶν ἀνικτόρων τοῦ Οὐκαλέγοντος (1).

Ἐπορεύθησαν εἰς Μεσσηνίους (=εἰς τὴν χώραν τῶν Μεσσηνίων.)

432. Ἡ ἀλληγορία ἥτις δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ διαρκῆς μεταφορά, συνίσταται εἰς τὸ λέγειν τι ἵνα ἐννοῶται ἐξ αὐ-

(1) Jam proximus ardet

Ucalegon. (Βιργ. Π. Ucalegon=κτίτορος τῆς Τροίας).

του ἄλλο. Ἐκείνο ὅπερ τὴν διακρίνει τῆς μεταφορᾶς εἶναι ὅτι αὕτη ἢ σειρὰ τῶν εἰκονικῶν χαρακτήρων ἐξ ὧν συνσταται ἢ ἀλληγορία, ὀφείλει ν' ἀρχηται καὶ νὰ τελευτᾷ μετὰ τοῦ λόγου· ὁμοιάζει λοιπὸν πρὸς πίνακα ἔχοντα διὰ πλὴν ὄψιν ὅστις, ὑπὸ γνωστὰς εἰκόνας, ἀποκαλύπτει ἡμῖν ἀντικείμενα κεκρυμμένα, τὰ ὅποια εὐαρέστως τις ἀναγνωρίζει διὰ μέσου τῶν ἐξωτερικῶν ἐμβλημάτων· διότι, ὡς λέγει ποιητὴς τις Γάλλος: ἡ ἀλληγορία κατοικεῖ ἐν διαφανεῖ μεγάρῳ. (1)

133. Ὅταν ἡ ἀλληγορία παρατείνηται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν ἑνὸς τεμαχίου, δὲν εἶνε πλεόν μίᾳ μόνῃ εἰκῶν ἀλλ' ἀλληγορικῆ σύνθεσις. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀνήκουσιν αἱ παραβολαὶ καὶ οἱ μῦθοι. Διὰ τοῦ μέσου τούτου, προσώποποιεῖ τις τὰ ἠθικὰ ὄντα, ἢ ἐκφράζει κεκρυμμένους ἐλέγχους ἢ συμβουλὰς, παρουσιάζει μετὰ λεπτότητος μίαν ἐρώτησιν ἢ ἕνα ἔπαινον, ὅστις ἠδύνατο ν' ἀπαρέσκη.

Ὡς παράδειγμα ἀλληγορικῆς συνθέσεως λαμβάνεται ὁ Θ'. ψαλμὸς ἐν ᾧ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ παρίσταται ὑπὸ τὴν εἰκὼν τῆς ἀμπέλου:

Ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας, ἐξέβαλες ἔθνη καὶ κατεφύτευσας αὐτὴν. Ὡδοποίησας ἔμπροσθεν αὐτῆς, καὶ κατεφύτευσας τὰς ρίζας αὐτῆς καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ. Ἐκάλυψεν ἄρη ἡ σικιά αὐτῆς καὶ αἱ ἀναδενδράδες αὐτῆς τὰς κέθρους τοῦ Θεοῦ. Ἐξέτεινε τὰ κλήματα αὐτῆς ἕως θαλάσσης, καὶ ἕως ποταμοῦ τὰς παραφυάδας αὐτῆς. . . Κύριε ἐπίβλεψον οὐρανοῦ καὶ θεοῦ καὶ ἐπίσκεψαι τὴν ἀμπελον ταύτην καὶ κατάρτισε αὐτὴν ἵνα ἔφύτευσεν ἡ δεξιὰ σου.

Ὁ Chateaubriand ζωγραφίζει οὕτω τὴν ἐλπίδα.

Ἐπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ θεῖα τις δύναμις, διηγετικῆς σύντροφος

(1) L'allegorie habite un palais diaphane. (Lemierre).

ρησκείας καὶ τῆς ἀρετῆς. Αὕτη μᾶς βοηθεῖ νὰ ὑποφέρωμεν τὴν ζωὴν, συμπλέει μεθ' ἡμῶν ἵνα μᾶς δείξῃ τὸν λιμένα ἐν ταῖς καταγίγαισι, ἐξ ἧσου γλυκεῖα καὶ ἐπίκαιρος εἰς τοὺς ἐνόδους πλοτῆρας, καὶ εἰς τοὺς ἀγνώστους ὁδοιπόρους. Εἰ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς εἴης κεκαλυμμένοι διὰ καλύμματος, τὰ βλέμματά τῆς διαπερῶσι τὸ μέλλον. Ἐνίστασθε κρατεῖ ἐνθὴ ἀρτιφυῆ ἐν χειρὶ, ἐνίστασθε κύπελλον πλήρες μαυγετικοῦ ὑγροῦ. Οὐδὲν ἐπιλλάται πρὸς τὰ θέληγτρα τῆς φωνῆς τῆς, τὴν γλυκύτητα τοῦ μαριζιάματος τῆς ὅσω μᾶλλον χωρεῖ τις πρὸς τὸν τάρον, τόσω δείκνυται καθαρῶτερα καὶ λαμπροτέρα εἰς τοὺς παραμυθουμένους θνητοὺς. Ἡ Πίστις καὶ ἡ Ἀγάπη προσαγορεύουσαι αὐτὴν ἀδελφὴ μου καὶ ὀνομάζεται Ἐλπίς.

134. Εἰς τὴν συνεκδοχὴν καταλέγουσιν τινες καὶ τὴν **ἀντονομασίαν**, ἣτις εἶνε κατὰ τὸν Πλούταρχον (1) λέξις δι' ἐπιθέτων ἢ συνωνύμων ὄνομα ἴδιον σημαίνουσα. Ἐντὶ τῶν κυρίων ὀνομάτων τίθενται κατ' ἀντονομασίαν χαρακτηριστικὰ ἐπίθετα, ἢ κύρια ἐντὶ προσηγορικῶν, ἐν αἷς ὁ Κουιντιλιανὸς καταλέγει καὶ τὰ πατρωνυμικά· οἷον Πηλεΐδης, Τυδεΐδης ἐντὶ Ἀχιλλεύς, Διομήδης· ἢ κατ' ἐπεξήγησιν προσδιορισμοί, δηλοῦντες τὰ ἔργα καὶ τὰς ιδιότητας αὐτῶν π. χ. πατήρ τῆς ἱστορίας ἐντὶ Ἡρόδοτος· ὁ κορυφαῖος τῶν Ἑλλήνων ρητόρων ἐντὶ Δημοσθένης· ὁ δίκαιος ἐντὶ Ὀδυσσεΐδης· ὁ ποιητὴς ἐντὶ Ὀμηρος· Νέρων ἐντὶ αἰμοχαρῆς τύραννος.

135. **Ὄνοματοποιία** λέγεται ἢ κατάλληλος δημιουργία λέξεων, ἵνα διὰ τοῦ ἐκκεντῶν ἤχου μιμῶμεθα τὸν ἤχον ἢ τὴν κίνησιν ἢ καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν ὑποκειμένων ἔαν εἶνε λογικά· οἷον:

Βρόμος λέγεται ἐπὶ ἀνέμων, οἷον: *πυρός*. . . . *βρόμος* (Ἰλ. Ε. 396). *κῆμα*. . . . *βρέμεται* (Ἰλ. Β. 209).

(1) Ἡθικ. Τόμ. 5'. σ. 483. § 24).

Δοῦπος· οἶον δοῦπος ἀκόντων (Ἰλ. Π. 361) καὶ δοῦπος. — θαλάσσης (Ὅδ. Ε. 401).

Κλάγγω· οἶον ἐκλαγγαν οἰστοὶ (Ἰλ. Α. 46.) «τῶν ὄπλων τὴν κλαγγήν.»

Μορμύρω ἐπὶ ὑδάτων εἰς τὸ τῆς συνθησίας μορμουρίζει· οἶον· ἀφρῶ μορμύρειν (Ἰλ. Σ. 403.)

«Ροχθεὶ τὸ κύμα πρὸς τὴν ξηράν» (Ὅδυσ. Ε. 402.)

«Σμροχαγεὶ δέ τε πόντος» (Ἰλ. Β. 240.)

Φλοῖσθος ἐπὶ ἤχου ὑδάτων· πολυφλοῖσθοιο θαλάσσης (Ἰλ. Α. 31.)

«Ὁ κόκκυξ κοκκύζει» (Ἡσ. ἔργ. καὶ ἡμέρ. 484.)

136. Τὸ αἰνίγμα εἶνε φράσις ἐπιτετηθευμένη κακοσχόλως εἰς ἀσάφειαν ἀποκρύπτουσα τὸ νοούμενον ἢ ἀδυνατόν τι καὶ ἀμήχανον παριστάνουσα. (1) Ἐν τῇ ἀλληγορίᾳ εἶνε σκοτεινὴ ἢ ἡ λέξις ἢ ἡ ἔννοια, ἐν τῷ αἰνίγματι δὲ ἀμφοτέρω. Αἰνιγματώδης φράσις ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ εἶνε πλημμελής, ἐν τῇ ποιήσει ὅμως οὐ μόνον ἐπιτρέπεται ἀλλὰ καὶ ἴδιον εἶδος αἰνιγματώδους ποιήσεως ἐποιήθη. Ὁ δὲ γρῶφος εἶνε ἀνώτερον καὶ δυσκολώτερον εἶδος αἰνιγματός καὶ τοι ἐνίοτε ὑπὸ τινῶν συνταυτίζεται μετὰ τούτου·

παραδείγματα αἰνιγμάτων:

«Καρδίαν μὴ ἐσθίειν ἀντὶ τοῦ: ἀλυπίαν ἀσκειν.

πῦρ μαχαίρα μὴ σκαλεῦειν ἀντὶ τοῦ: μετὰ τεθυμωμένου ἀνδρός μὴ λογομαχεῖς· διότι πῦρ ὁ θυμὸς, ἡ δὲ ἔρις μάχαιρα.

(1) Τρόφων (σελ. 193).

μη γέεσθαι μελανούρων, τουτέστι μη συνδιατρίβειν μέλασιν ανθρώποις διά τήν κακοήθειαν.»

(Πυθαγορ.)

Εἷς ὁ πατήρ, παῖδες δὲ δωδέκα, τῶν δ' ἑκάστω
 κόραι· ἑξήκοντα διάνοιχα εἶδος ἔχουσαι·
 αἱ μὲν λευκαὶ ἔασιν ἰδεῖν, αἱ δ' αὐταὶ μέλαινα·
 θάνατοι δ' ἔουσιν ἀποφθιγνύθουσιν ἅπασαι.

(Διογ. Λαέρτ.)

Γρίφοι :

- “Τί πάντες οὐκ ἐπιστάμενοι διδάσκομεν;” (Λύσις) Τὸ ψυχὰς ἔχειν.
- “Τί ταυτὸν ἔστιν οὐδαμοῦ καὶ πανταχοῦ;” (Λύσις) Χρόνος.
- “Τί ταυτὸν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς καὶ ἐν θαλάττῃ;”

(Λύσις) ἄρκτος, ὄφις, ἀετός καὶ κύων.

“Γραφῆς ὁ πρῶτος ἦν μεσόμαλος κύκλος·
 ὁρθοὶ τε κανόνες ἐξυγωμένοι δύο,
 ἐκυθικῶ τε τόξῳ τὸ τρίτον ἢ προσεμφερές·
 ἔπειτα τριόδους πλάγιος ἦν προσκείμενος,
 ἐπ' ἑνὸς τε κανόνος ὑπτιωμένοι δύο·
 ὅπερ δὲ τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον πάλιν.”

(Λύσις) Θεσεύς.

“Ἐν φανερᾷ γενόμεν, πέτρην δὲ μου ἀλμυρὸν ὕδωρ
 ἀμφὶς ἔχει· μάτηρ δ' ἔστι ἀριθμοῦ παῖς.”

(Λύσις). Ἡ νῆσος Δῆλος ἥτις εἶνε φανερά περιγεγραμμένη
 ὑπὸ θαλάσσης· μήτηρ δ' αὐτῆς ἡ Λητώ, ἡ θυγάτηρ τοῦ
 Κοῖου· οἱ δὲ Μακεδόνες τὸν ἀριθμὸν κοῖον προσηγόρευον.

“Ζῶν ἀπὸν ἀνάκωνθον ἀνόστεον ὀστρακόνωτον,
 ὄμματα τ' ἐκκύπτοντα προμήκεια κεισκούπτοντα.”

(Λύσις). Κοχλίας.

Γρίφου εἶδος εἶνε στίχοι δηλοῦντες ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι
 τοῦ τέλους τῶν ἐδωδῆμων τι· π. χ.

“ἀργυρόπεζα θεῖς θυγάτηρ αἰθίοιο γέροντος” (Λύσις) ἄριος.

137. Ἡ εἰρωνεία συνίσταται εἰς τὸ νὰ παριστᾷ ἀ-
 κριδῶς τὸ ἐναντίον ἐκεῖνου ὅπερ διανοεῖται τις καὶ ἐκεῖνου
 ὅπερ θέλει νὰ κάμῃ νὰ νοηθῇ. Ἐνίοτε χρησιμεύει εἰς τὸ

νά χλευάση ἢ νά ἐπαινέση μετὰ λεπτότητος· συχνάκις ὡσαύτως εἶνε τὸ τελευταῖον γνώρισμα τῆς ὀργῆς καταντώσης εἰς τὸν ἀπελπισμόν.

138. Κατώτερα εἶδη αὐτῆς ἀναφέρει ὁ Κοινητιλιανὸς τὸν *σαρκασμόν*, τὸν *αστεῖσμόν*, τὴν *ἀντίφρασιν* καὶ τὸν *μυκτηρισμόν*.

139. Ὅταν ἡ εἰρωνεία εἶνε ἡ ἔκφρασις τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἐκδικήσεως, καὶ ὅταν πίπτῃ ἐπὶ ἐχθροῦ τινος ἡττηθέντος καὶ ἐξηθηνωμένου λαμβάνει τοῦνομα *σαρκασμός*· ὅστις εἶνε πικρὰ εἰρωνεία μετὰ σεσηρότος τοῦ προσώπου λεγόμενος. (1)

140. Ὁ *αστεῖσμός* εἶνε εὐτόξαπέλος τις εἰρωνεία τοῦ λαλοῦντος, ὁ *μυκτηρισμός* δὲ καὶ ὁ *χλευασμός* τοῦναντίον δηλοῦσι τὴν εἰς ἄλλους ἀναφερομένην εἰρωνείαν· ὁ *χαριεντισμός* εἶνε ἐλκυστικὸν τι σκῶμμα· ἡ *ἀντίφρασις* εἶνε λέξις διὰ τοῦ ἐναντίου ἢ παρακειμένου τὸ ἐναντίον παριστῶσα χωρὶς ὑποκρίσεως (2), ἐπομένως διαφέρει τῆς εἰρωνείας, διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς ὑποκρίσεως καὶ ἀποτελεῖ ἴδιον τρόπον. π. χ.

«ἐπεὶ οὐμὴν ἀκαυρότατος βέλ' Ἀχιλλῶν» (Ὁμ. Ἰλ. Ο 11)
 «αὐτὸν ἄρα τῶγε ἰδὼν γήθησεν Ἀχιλλεύς.» Λ. 330.

εἰς τὴν ἀντίφρασιν ἀνήκει καὶ ὁ *εὐφημισμός* ἤγουν ἡ περιγραφή τοῦ ἀπρεποῦς καὶ φοβεροῦ. (3)

(1) Ἡροδ. περὶ σχημ. σ. 594.

(2) Τρόφ. σ. 204.

(3) Πλείονα περὶ τρόπων καὶ σχημάτων δύναται νά ἴδῃ τις ἐν τῇ τοῦ δ'· φυλλακτίου τοῦ περιόδ. Σ ω κ ρ ἄ τ ο υ ς διατριβῇ τοῦ κ. Ν. Ἀργυριάδου, καὶ ἐν τῷ συντακτικῷ τοῦ κυρ. Καταβαλίνη.

§ I

Περὶ τῶν κυρίως καλουμένων σχημάτων
τῶν λέξεων.

141. Τὰ κυριώτερα τῶν κυρίως καλουμένων σχημάτων τῶν λέξεων, εἶνε ἡ ἔλλειψις, ὁ πλεονασμός, τὸ κατὰ σύνεσιν, ἡ περιφρασις, τὸ υπερβατόν κτ.

142. Ἡ ἔλλειψις ἀποσιωπᾷ ἐν τῇ προτάσει μίαν ἢ πλείονας λέξεις ἢ ἡ γραμματικὴ θ' ἀπῆται, ἀλλὰ τὰς ὁποίας τὸ πνευματικὸν δύναται ν' ἀναπληρώσῃ. Ἡ παράλειψις αὕτη ὀφείλει νὰ παρέχῃ τῇ ἐκφράσει μείζονα ταχύτητα καὶ ἐνέργειαν.

Ὅπως λέγει, οὕτως πράττει· αἱ χεῖρες παύουσι τοῦ λαμβάνειν, οἱ βραχίονες τοῦ ἐνεργεῖν, τὰ σκέλη τοῦ βαδίζειν.

τὸ ῥῆμα παύουσι ὑπονοεῖται εἰς τὰ δύο τελευταῖα μέλη τοῦ λόγου.

Τύραννος ἄπει· ἔχθρος ἑλευθερίας καὶ νόμοις ἐναντίος.
(Δημοσθ. Φιλ. β')

ὅπου ἐννοεῖται τὸ ἐστί.

143. Ὁ πλεονασμός, ὅστις εἶνε τὸ ἀντίθετον τῆς ἔλλειψεως, ἵνα κάλλιον ἐκφράσῃ τὸ πάθος, προσθέτει ὅπερ ἡ γραμματικὴ θὰ ἐθεώρει ὡς περιττόν.

Τὸν εἶδα, λέγω τὸν εἶδα, μ' αὐτὰ μου τὰ ῥάτια τὸν εἶδα.

«Δέσμαι καὶ ἱκετεύω ὑμῶν, ἄνδρες Ἀθηναῖοι.» Δημ.

«φεύδεται· κ' οὐκ ἀληθῆ λέγει» (Λυσ. 4. 12.)

«φύσει πεφυκώς.» (Ξεν. Κυ. 5 1. 24.)

144. Τὸ κατὰ σύνεσιν ἢ κατὰ τὸ κοσμίον σχῆμα συνίσταται εἰς τὴν κατ' ἐννοίαν σύνταξιν ἢ τὴν κατὰ λέξιν.

«Τοιαῦτα ἀκούσασα ἡ πόλις Ἀγησίλαον εἶλοντο βασιλέα.»
(Ἡρ. 3. 3. 4.)

«Τὸ στρατόπεδον ἀνεβόουν.»

«Φεύγει εἰς Κέρκυραν ὧν αὐτῶν (δηλ. τῶν Κερκυραίων) εὐεργέτης.» (Θ. 1. 136.)

«Ἐάν τις φανερός γένηται κλέπτων, τοῦτοίς θάνατός ἐστιν ἡ ζημία.» (Ἄπ. Ξ. 1. 2. 62.)

145. Ἡ **περίφρασις** ἐκφράζει διὰ πολλῶν λέξεων ὅ,τι δύναται νὰ λεχθῆ δι' ὀλιγωτέρων ἢ διὰ μιᾶς· οἷον *δίκεν δοῦναι, γραφὴν παραδιδόναι*. Ἐνίοτε εἶνε ἀναγκαίη ὅτε πρόκειται νὰ λεχθῆ τι τὸ ἀπαρέσκον· συνήθως ὅμως χρησιμεύει ὡς κόσμος ἰδίως παρὰ ποιηταῖς· π. χ. Ἡ *προδοῦσα λέκτρον* ἐμοῦ πατρὸς (1) ἀντὶ ἡ *μοιχαλίας*.

146. Ἡ **περίφρασις** καὶ δύναμιν καὶ κάλλος παρέχει, διότι κεινοπροσπεῶς πῶς προσιπῶ τὰ κοινὰ καὶ τετριμμένα. Δὲν πρέπει ὅμως οὔτε τοῦ προκειμένου ν' ἀπομακρύνηται, διότι ἀσαφής γίνεται· οὔτε διὰ συσσωρεύσεως πολλῶν ταυτοσημῶν νὰ ἐκφράζηται, διότι καταντῶ μακρολόγος καὶ ἀσθενής.

147. Τὸ **ὑπερβατὸν** εἶνε ἐλευθεριώτερα θέσις τῶν λέξεων γινομένη πρὸς κόσμον καὶ ῥυθμὸν τοῦ λόγου. Ὑπερβατὸν λέγεται καὶ ἡ διάλυσις τοῦ συνθέτου ὀνόματος εἰς τὰ συνθετικὰ αὐτοῦ μέρη. Τοῦτο δὲ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ῥήτορα. Μετὰ μείζονος ἐλευθερίας μεταχειρίζονται τὸ σχῆμα τοῦτο οἱ ποιηταί.

Ἄσπρο σὰ χιόνι, κρῖν οὐροσάτο,

Ἥλιο γεμάτο,

σὲ περιβάλλει

μαζὺ μ' ἕν ἄλλο ἐμυροσάτο. (Α. Παράσχ.)

(1) Ἐὐριπ. Ὀρέστ. 926.

Ὡς ἔφατ' Ἄργετοι δὲ μέγ' Ἰαχον, ἀμφὶ δὲ νῆες
 σμερδαλέον κονάβησαν ἀυσάντων ὑπ' Ἀχιλλῶν
 μῦθον ἀγασσάμενοι Διομήδεος ἱπποδάμοιο.

(Ὅμ. Ἰλ. Β. 333.)

148. Τὸ ὑπερβατὸν καλεῖται ἀναστροφὴ ἐπὶ δύο λέξεων
 π. χ. *mecum, tecum, secum, quibus de rebus*· διαφέ-
 ρει δὲ κατὰ Τρόφωνα τὸ ὑπερβατὸν τῆς ἀναστροφῆς ὅτι
 ἢ μὲν τὰ τελευταῖα τοῖς πρώτοις ἀνάγει, τὸ δὲ τὰ τε-
 λευταῖα ἐπὶ τὰ πρώτα ἀνάγει π. χ.

«Ὅθεν κα τὸν Χρῦσῆν ἠτίμησ' ἀρητήρα Ἄτρείδης» (Ἰλ. Α'. 11.)

Ἄλλ' ἔνδεκ' ἀνυπόμονοι ξιφῆρεις ἐκ τοῦ τάχους
 πηδοῦν μὲ μένος Λίαντος μὲ τάχος Ἀχιλλέως
 καὶ χύνονται, προπέμποντες τὸ θάμβος εἰς τοὺς στοίχοις
 τῶν Αἰγυπτίων ἕως.

Τὸ πῦρ ἀπὸ τοῦς γάνθακας ἐβρόντα μὲ μανίαν.

Ἐπέστρεψαν ἀνέπαφοι μ' ὀκτὼ καμήλων λείαν.

(Γ. Ζαλακώσπ.)

§ II

Περὶ τῶν σχημάτων διανοίας.

149. Τὰ σχήματα διανοίας εἶνε ὡς εἶπομεν, τρόποι
 ὑπηγορευμένοι ὑπὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς τέχνης, καὶ εἶνε
 τοσοῦτω συνδεδεμένοι πρὸς τὰ αἰσθητά καὶ τὰς ἐννοίας,
 ὥστε οὐδόλως ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν λέξεων.

150. Οἱ τεχνολογοὶ διεκρίνον γενικῶς μέγαν ἀριθμὸν
 σχημάτων διανοίας. Ἄφοῦ δὲ οὐδεμίαν βλέπομεν ὠφέλειαν
 εἰάν γνωρίσωμεν πάσας, θὰ κάμωμεν μόνον λόγον περὶ τῶν
 σπουδαιοτέρων καὶ τῶν συνηθεστέρων. Ἐπειδὴ πᾶς ἀνθρώ-

πινος λόγος αποβλέπει εἰς ἕνα τῶν τριῶν σκοπῶν, διδάσκει, ἀρέσκειν καὶ συγκριεῖν, φαίνεται ὅτι εἶνε ἐπιτετραχμῆνον ν' ἀναγάγωμεν πάντα τὰ σχήματα τῆς διανοίας εἰς τρεῖς ἀρχικὰς πηγὰς τοῦ λόγου, τῆς φαντασίας καὶ τοῦ αἰσθήματος. Ἀλλ' αἱ ἀποχρώσεις αὗται δὲν εἶνε πάντοτε καλῶς διακεκριμέναι, καὶ συχνάκις τὸ αὐτὸ σχῆμα ἀνήκει εἰς πλείονας τῶν δυνάμεων τούτων.

Σχήματα ἀρμόδια εἰς τὸ διδάσκειν.

151. Τὰ κυριώτερα σχήματα τὰ ἀρμόδια εἰς τὸ διδάσκειν καὶ ἅτιν' ἀπειθύνονται εἰδικῶς εἰς τὸν νοῦν εἰσιν: ἡ πρόληψις, ἡ ὑπέρθεις ἢ ἀναβολή, ἡ συγχώρησις ἢ συνδρομή, ἡ ἀνακοίνωσις, ἡ παράληψις, τὸ ἀπόφθεγμα ἢ ἐπιφώνημα.

152. Ἡ πρόληψις συνίσταται, εἰς τὸ προλαμβάνειν ἀντιλογίαν δι' ἀνασκευῆς ἐκ τῶν προτέρων. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀφοπλίζει τις ἀντίπαλον πρὶν ἢ κατέλθῃ εἰς τὴν παλίστραν· διὰ τούτου οἰκονομεῖ τις τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταβάλλῃ αὐτὸν διὰ νέων ἐπιχειρημάτων· οἷον:

«Ὅταν τοῖνον καὶ τοῦτον τὸν λόγον λεπτήν ἐρευνῶς τὰς δ' εἰκόνας καὶ τὴν σίτησιν οὐκ ἀφαιρεῖται τῶν εἰληφότων ὁ νόμος, . . . ἐγὼ ὑπὲρ ὧν μὲν τῇ πόλει καταλείπειν φύσει, τοσοῦτον λέγω, ὅτι ἂν ὧν ἐδώκατέ τω πρότερόν τι, τοῦτ' ἀφέλησθε, καὶ τοὺς ὑπολοίπους ἀπίστους ποιήσατε πάσας ἡμέρας». (Δημ. πρὸς Λεπ. § 66'.)

153. Ὅταν ἡ πρόληψις παρουσιάσῃ σειράν προτάσεων ὧν ἐκάστη ἀκολουθεῖται ὑπὸ ἄλλης προτάσεως, ἥτις χρησιμεύει ὡς ἀπάντησις ἢ ἐξήγησις τῆς προηγουμένης, τὸ σχῆμα τοῦτο καλεῖται ἰδιαίτερος ἀνθυποφορά. Καὶ ἡ

μὲν τὴν ἐρώτησιν φέρουσα πρότασις λέγεται ὑποφορά, ἡ δὲ τὴν ἀπάντησιν, κυρίως ἀνθυποφορά.

Ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος καὶ τοῦ βήματος ἡ ἀνθυποφορά ἔχει μεγάλας ὠφελείας καὶ δύναται νὰ παράγῃ μεγάλ' ἀποτελέσματα.

«Τί γὰρ καὶ βουλόμενοι μετεπέμπεσθ' ἐν αὐτοῖς ἐν ταύτῳ τῷ καιρῷ; Ἐπὶ τὴν εἰρήνην; Ἄλλ' ὑπῆρχεν ἄπεισιν ἄλλ' ἐπὶ τὸν πόλεμον; ἀλλ' αὐτοὶ περὶ εἰρήνης ἐβουλεύεσθε.» (Δημ. περὶ Στεφ. ιγ')

154. Ἡ ὑπέρθεις ἢ ἀναβολὴ ἢ παράδοξον, συνίσταται εἰς τὸ νὰ κρατῶμεν τὸν ἀναγνώστην ἢ τὸν ἀκροατὴν ἐν τῇ ἀβεβαιότητι ἵνα ἐγείρωμεν ἔτι μᾶλλον τὴν προσοχὴν ἢ ἵνα παρασκευάσωμεν αὐτῷ ἔκπληξιν δεικνυντες διάφορον ἐκείνου ὑπερ ἀνέμενε.

Ἐν τῷ ἐπιταφίῳ λόγῳ εἰς τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας, ὁ Βοσσοῦετος ἐποίησε χρῆσιν τοῦ σχήματος τούτου:

«Ποσάκις αὕτη πῶς ἀρίστησε τὸν Θεὸν διὰ δύο μεγάλας χάριτας: τὴν μὲν ὅτι ἐποίησεν αὐτὴν χριστιανὴν τὴν δὲ... τί προσδοκᾶτε, κύριοι; ἴσως ὅτι ἐπανήγαγε τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ της; Ὁχι, ἀλλ' ὅτι κατέστησεν αὐτὴν δυστυχῆ βασίλισσαν.»

Ἐν τῷ λόγῳ ἐν ᾧ ὁ Αὐγουστος δηλοῖ εἰς τὸν Κίνα ὅτι ἐγίνωσκε πάσας τὰς προθέσεις του, ὑπάρχει ὡσαύτως μακρὰ ἀναβολὴ καταλήγουσα εἰς τὸν φοβερὸν τοῦτον λόγον:

«Κίνα, ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνθυμεῖσαι: καὶ θέλεις νὰ μὲ φονεύσῃ!»

155. Ἡ συγχώρησις ἢ συνδρομὴ εἶνε σχῆμα δι' οὗ παραχωρεῖ τις πρὸς τὸν ἀντίπαλόν τούτι, ὑπερ θὰ ἠδύνατο νὰ τῷ ἀρνηθῇ, ἵνα ἐκ τούτου ὠφελῆθῃ κατ' ἐκείνου, ἢ ἵνα ἰσχυρότερον ἐπιμείνῃ εἰς ἐκεῖνο ὑπερ δὲν θέλει νὰ παραχωρήσῃ. Τὸ σχῆμα τοῦτο ἐμφαίνει ὑπεροχὴν τοῦ ἀγορευόντος καὶ καταβάλλει τὸν ἀντίπαλον ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ χώρῳ.

Συγχωρῶν ὁ Δημοσθένης (περὶ Στεφάνου 139) τῷ Αἰσχίνῃ ὅτι περὶ τοῦ πολέμου συνέπραττε μετὰ τοῦ Φιλίππου, καίτοι οὐδὲ τοῦτο συγγνωστόν, ἐξελέγχει ὅμως ὡς λίαν προδοτικὴν τὴν μετὰ τούτου διαγωγὴν του, ὅτε ὁ μὲν πόλεμος φανερός ἦτο, ὁ δὲ Φίλιππος κειληρυγμένος τῶν Ἀθηναίων ἐχθρός:

«Καὶ τὸ μὲν δὴ πρό τοῦ πολεμεῖν φανερῶς συναγωνίζεσθαι Φιλίππῳ δεινὸν μὲν, ὦ γῆ καὶ θεοί, πῶς γὰρ οὐ; κατὰ τῆς πατρίδος; ὅστις δι' εἰ βούλεσθε, ὅστις αὐτῷ τοῦτο· ἀλλ' ἐπειδὴ φανερῶς ἤδη τὰ πλοῖα ἐσεσώλητο, Χερρόνησος ἐπορεύετο, ἐπὶ τὴν Ἰτιτικὴν ἐπορεύεθ' ἄνθρωπος, ὃς τι μὲν πῶπατ' ἐπραξεν ὑπὲρ ὑμῶν ἁ βιάσκων; αὐτοῖς ἰαμβουσιφάγος, οὐκ ἂν ἔχει δεῖξαι, οὐδ' ἔστιν οὔτε μείζων οὐτ' ἔλαττον ψήφισμα οὐδὲν Αἰσχίνῃ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆ πόλει.»

156. Ἡ ἀνακοίνωσις εἶνε σχῆμα δι' οὗ ὁ ῥήτωρ, πλήρη πεποιθήσιν καὶ θάρρος εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ ἔχων, συμβουλεύεται τρόπον τινὰ τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ ἢ τὸν ἀντίπαλόν του, καὶ φαίνεται ὅτι ἀνθίσταται εἰς αὐτοὺς τὴν περὶ τοῦ ἐρωτώμενου κρίσιν.

«Τί τὴν πόλιν, Αἰσχίνῃ, προσήκα ποιῶν, ἀρχὴν καὶ τυραννίδα τῶν Ἑλλήνων ὄρωσαν, ἐκαστῷ κατατακτούμενον Φιλίππον; ἢ τί τὸν σύμβουλον ἔδει λέγειν ἢ γράφειν τὸν Ἀθηνησιν ἡμῖ; κλ.» (Δημοσθ. περὶ Στεφάν.)

157. Ἡ παράληψις συνίσταται εἰς τὸ νὰ φαίνεται ὅτι μεταβαίνει ἐν σιγῇ ἐκείνο ὅπερ οὐχ ἦττον λέγει ἀλλ' ἐν ὀλίγαις λέξεσι καὶ χωρὶς νὰ ἐπιμείνη. Τὸ σχῆμα τοῦτο ἔχει διπλὴν ὠφέλειαν, νὰ συμπυκνώσῃ ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ πινάκι πράγματα, ἅτινα φαίνεται δῆθεν ὅτι θέλει ν' ἀποχωρίσῃ, καὶ νὰ ἐνισχύσῃ περισσότερον τὰ μέσα, ἐφ' ὧν θέλει νὰ ἐπιμείνη.

«Μοῖρᾶ τοίνυν ἔτερα εἶπεῖν ἔχων, παραλείπω, ναυμχίας, ἐξόδους,

πεζάς στρατείας, καὶ πάσαις γεγυυίας, καὶ νῦν ἐσ' ἡμῶν αὐτῶν, ἅς ἀπάσαις ἢ πόλις τῆς τῶν ἄλλων ἔνεχ' Ἑλλήνων ἔλευθερίας καὶ σωτηρίας πεποιήται." (Δημ. περὶ Στεφ.)

158. Τὸ ἀπόφθεγμα εἶνε κρίσις βραχεῖα καὶ ζωηρά, ἐμπνευσθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ὑποκειμένου, καὶ ἥτις ἐγκλείει γενικόν τι ἀξίωμα, ὅπερ θέλει τις νὰ ἐγχαράξῃ ἐν τῷ πνεύματι.

"Εἶμαι νέος, εἶνε ἀληθές· ἀλλ' εἰς τὰς γενναίας ψυχὰς ἢ ἰσχὺς δὲν ἀναμένει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἔτων" (Cicero's orat.)

159. Τὸ ἀπόφθεγμα λαμβάνει τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιφωνήματος ὅταν εἶνε εἰδός τι ἀναφωνήσεως, ἥτις χρησιμεύει ὡς ἐπίλογος εἰς μίαν διήγησιν ἢ εἰς ἓνα συλλογισμόν.

"Ὁ σκληρὸς (τί δὲν δύναται ἢ σφοδρὰ δίψα τοῦ χρυσοῦ!) ἐπνεῖ τὸν Πολύδωρον καὶ ἤρπασε τὸν θησαυρὸν του".

(Βιογ.)

"...."Ἡδὴ οἱ στρατιῶται τρέχουσι μετὰ κραυγῶν λύσσης. Ἡ μήτηρ του... "ὦ! ὅποιαν τόλμην ἐμπνέει ἡ ἀγάπη τῆς μητρὸς! ἡ μήτηρ του ὕρῃ εἰς τὸ μέσον τῶν στρατιωτῶν...."

(Βολτ. Μερόπη. Πραξ. Ε'. σκ. 5'.)

Σχήματα ἀρμόδια εἰς τὸ ἀρέσκειν.

160. Τὰ κυριώτερα σχήματα ἅτινα ἀπευθύνονται εἰς τὴν φαντασίαν καὶ φαίνονται ὅτι ἔχουσι εἰδικὸν σκοπὸν τὸ ἀρέσκειν, εἶνε ἡ ἐπαρόρθωσις, ἡ ἄποσιώπησις, ἡ ἀντιθέσις, ἡ κλιμαξ, ἡ σύγκρισις ἢ τὸ ὁμοίον.

161. Ἡ ἐπανόρθωσις ἢ διόρθωσις εἶνε σχῆμα δι' οὗ ἀναίρει τις ἐκεῖνο ὅπερ εἶπεν, ὡς ἂν εἰ ἤθελε νὰ εἶπῃ ἄλλως ἢ κάλλιον τὸ λεχθέν. Ἀλλὰ συχνοτέρα χρῆ-

σις γίνεται τῆς ἐπανορθώσεως διὰ νὰ εἴπη τις τὸ αὐτὸ πρᾶγμα μετὰ μείζονος δυνάμεως ἢ διὰ νὰ ἐπιτηδεύσῃ οὕτω χαρίεσσάν τινα μετὰβῆσιν εἰς νέας ἐννοίας, ἃς θέλει νὰ προσθήσῃ εἰς τὰς πρώτας. Καὶ ἂν μὲν ἡ ἐπανορθωσις γίνεταί προὐ τῶν ῥηθησομένων, λέγεται **προδιόρθωσις**, ἐὰν δὲ μετὰ τὰ λεχθέντα **ἐπιδιόρθωσις**, οἶον:

«ὡς ἔστι τῶν αἰσχροῦν, μᾶλλον δὲ τῶν αἰσχίστων.»

(Δημ. Ὀλ. Β΄. α. § 3).

«Φθάνουν οἱ ἄδικοι, βοᾷ ὁ Καραϊσκος, εὐνοί!»

Παρήκουσε τὴν προσταγὴν καὶ τὸ σπαθὶ γυμνώνει

νέας ἀθῶος.

Νέας μικρὸς ὁ Λυγαριάς, πρωτόπειρος πολέμου,

τρέχει. . . . δὲ ν - τ - ρ - ε - χ - ε - ι, χύνεται ὡσάν πνοὴ ἀνέμου

Καὶ φθάνει αἶσος.

(Γ. Ζαλοκ. ἐκ τῆς μάχης τοῦ Σοβολάκου.)

162. Ἡ **ἀποσιώπησις** εἶνε σχῆμα καθ' ὃ διακόπτει τις αἴφνης τὸν λόγον αὐτοῦ διὰ νὰ μεταβῆ ἀποτόμως εἰς ἄλλο ἀντικείμενον, ἀλλ' ὅμως εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἐννοηθῇ ἐκεῖνο ὅπερ ἀποσιωπήθη. Τὸ σχῆμα ταῦτο εἶνε λίαν ἐπιδέξιον καὶ παρέχει εἰς τὸν ἀκούοντα συχνάκις νὰ ἐννοῆ ἢ νὰ ὑπονοῆ πλέον τι ἐκεῖνου ὅπερ ἤθελε

πρέπει οὔτε νὰ ποιῶμεθα χρῆσιν αὐτοῦ πανταχοῦ, οὔτε νὰ συγχέωμεν αὐτὸ μετὰ τῶν ἐπισσωρευμένων στιγμῶν ὧν τοσοῦτον γελοία γίνεται χρῆσις ἔν τισι νεωτέροις βιβλίοις.

Ἀποσιωπῶμεν δέ:

α΄.) ἢ ὡς αἰσχροῦν, οἶον:

«ὦ μήτηρ μὲν ὑπῆρχε πολιτίς· πατὴρ δὲ. . . οὐκ ἔρω πόθεν.»

β΄.) ἢ ὡς ἀπευκαίον, οἶον:

Δημοσθέν. Κεντρικὴ Δικαιοσύνη Πρωτοδικῶν

Ἄλλ' ἐμοὶ μὲν... οὐ βούλομαι δὲ δυσχερὲς εἰπεῖν οὐδὲν ἀρχόμενος τοῦ λόγου.

(Δημοσθ. περὶ Στεφ.)

γ'.) ἢ ἵνα διὰ τῆς σιωπῆς δώσωμεν μείζονα ὑπόνοιαν, οἷον:

Ἐπαρτήσασθε τὰς συμβουλὰς μου, παρίθης τὸ καλῆκον, ἀθέμιτα ἐπραξάτε, ἐπραξάτε τέλος... Ἄς το σιωπήσω."

Τοῦτο δὲ τὸ ἀποσιωπώμενον εἶνα ἐνίοτε μηδὲν· ἀλλὰ προσποιούμενοι οὕτως, ὅτι εἶνέ τι, μεγάλην διεγείρομεν ὑπόνοιαν.

Ἐρασιώτατον παράδειγμα ἀποσιωπήσεως τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον συνοδεύεται μετὰ περιπετειᾶς, εἶνε τὸ τοῦ Ῥακίνα ἐν Φαίδρα (πρᾶξ. γ'. σκ. γ'.) ἐνθα ἡ Ἀρκία ὑπερασπίζουσα πρὸς τὸν πατέρα τὴν ἀρετὴν τοῦ συκοφαντουμένου Ἰππολύτου λέγει:

Ἐπροσέχετε, κύριε: αἱ ἀήττηται χεῖρες ὑμῶν ἀπήλλαξαν τοὺς ἀνθρώπους ἀναριθμητῶν τεράτων. Ἀλλὰ δὲν κατεστράφησαν πάντα, καὶ κατελίπετέ εἰς τὴν ζωὴν ἐν... Ὁ υἱὸς σας, κύριε, μὲ κωλύει νὰ ἐξακολουθήσω."

Ἐσαύτως καὶ ἐν τῇ Ἀλκίμα τοῦ Βολταίρου (πρᾶξ. Δ'. σκην. γ'.).

Ἐδυνάμην ν' ἀναφέρω, διὰ νὰ ἐλαττώσω τὸ ἔγκλημά μου, τὴν ἐπ' ἐμοῦ νόμιμον ἰσχὺν τοῦ πατρός μου· τὴν πλάνην ἐν ἣ εὐρισκόμεθα, τὰς θλίψεις μου, τὰς μάχας μου, τὰ δάκρυα ἕπερ ἐπὶ τρία ὅλα ἔτη ἔχονα ἐπὶ τῇ τελευτῇ σου· ἠδυνάμην νὰ εἶπω ὅτι ἡ λύπη ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ σου ἀτυχῆ δούλην τῶν νικητῶν χριστιανῶν μ' ἔδωκεν εἰς τὸν Θεόν των... Ἀλλ' οὐδὲν ζητῶ, δὲν θέλω παύσῃ ν' ἀπολαγηθῶ· οὐδὲν ὑπάρχει δι' ἐμέ. Ζῆς σύ, μοὶ ἀρκεῖ τοῦτο."

163. Ἐ ἀντίθεσις συνάπτει λέξεις ἢ ἐννοίας ἀντικειμένους ἀλλήλαις ἵνα κάλλιον αὐτὰς ἀναδείξῃ. Ἴνα ἔχη καλῶς τὸ σχῆμα τοῦτο πρόπει νὰ γεννᾶται ἐκ τῆς ἀντιθέ-

σεως τῶν ἐννοιῶν. Διὸ καὶ δὲν πρέπει νὰ ποιῶμεθα κατά-
χρησιν αὐτοῦ. Ὅταν γίνηται ὑπέρμετρος χρῆσις αὐτοῦ θαμ-
βίωνει ἀντὶ νὰ φωτίζη καὶ μεταπίπτει εἰς ἐπιτήδευσιν.

Τοιοῦτον εἶνε τὸ τοῦ Δημοσθένους πρὸς τὸν Αἰσχίνην:

Ἐπίδοσκες γράμματα, ἐγὼ δ' ἐφοίτων ἐπέλεις, ἐγὼ δ' ἐτελοῦμην
ἐγέρσεις. ἐγὼ δ' ἐχορήγουν' ἐγραμμάτευες, ἐγὼ δ' ἐκκλησίαζον' ἐτρι-
ταγωνίσταίς. ἐγὼ δ' ἐπαιῶρον' ἐπέπιπτες, ἐγὼ δ' ἐσύριττον' ὑπὲρ τῶν
ἐγθρῶν πεπολίτευσαί· πάντα, ἐγὼ δὲ ὑπὲρ τῆς πατρίδος' εἰώ τ' ἄλλαι'
(Περὶ Στεφ. ρκ' - 3).

Καὶ τὸ τοῦ προφητάνεκτος:

Στόμα ἔχουσι καὶ οὐ λαλήσουσιν, ὀφθαλμοὺς ἔχουσι καὶ οὐκ ὄψον-
ται· ἄτρα ἔχουσι καὶ οὐκ ἀκούσονται, βίνας ἔχουσι καὶ οὐκ ὀσφρανθή-
σονται. Χεῖρας ἔχουσι καὶ οὐ ψηλαφήσουσι, πόδας ἔχουσι καὶ οὐ περι-
πατήσουσιν, οὐ φωνήσωσιν ἐν τῇ λαρυγγὶ αὐτῶν.

(Ψαλμ. ΡΙΓ'. 5-8.)

164. Ἡ κλίμαξ ἢ τὸ κλιμακωτῶν σχῆμα παριστᾷ
μίαν ἀκολουθίαν ἐννοιῶν ἢ αἰσθημάτων, αἵτινες βαίνουν
αὐξανόμεναι ἢ ἐλαττούμεναι. Οὕτω ἡ κλίμαξ δύναται νὰ
εἶνε ἀνισοῦσα ἢ κατισοῦσα. Κλίμαξ εἶνε καὶ ὅταν τὰ κόμ-
ματὰ χωρῶσιν οὕτως, ὥστε ἡ τελευταία λέξις τοῦ ἡγου-
μένου γίνεται ἀρχῆ τοῦ ἐπομένου· οἷον:

«Οὐκ εἶπον μὲν ταῦτα, οὐκ ἔγραψα· δέ, οὐδ' ἔγραψα μὲν, οὐκ ἐπρέ-
σθησα δέ, οὐδ' ἐπρέσθησα μὲν, οὐκ ἔπεισα δέ Θεοῦ αἰούς.» (Δημ. περὶ
Στεφ. § 96'.)

165. Ἡ σύγκρισις ἢ τὸ ὅμοιον παραλληλίζει δύο
ἀντικείμενα, ἅτινα ὁμοιάζουσιν ἄλληλα ὑπὸ μίαν ἢ πλείο-
νας ἐπόψεις, ἵνα καταστήσῃ τὸ ἐν εἰς αὐτῶν αἰσθητότερον
καὶ ἐναργέστερον. Αἱ συγκρίσεις ἔχουσι δι' ἀντικείμενον τὸ
διαφωτίζειν τὰ νοήματα, τὸ καλλωπίζειν τὸν λόγον καὶ
ἐνισχύειν τὸν συλλογισμὸν· ὀφείλουσι νὰ εἶνε διζυγεῖς, ἀ-

κριθείς, εὐγενεὶς καὶ φειδωλῶς ὠνομαζομένηναι. Ἡ σύγκρισις ἔχει πολλήν σχέσιν μετὰ τῆς μεταφορᾶς, καὶ πάν ὅτι εἶπομεν περὶ τῆς χρήσεως τῶν εἰκόνων καὶ τῶν μεταφορῶν ἐφαρμόζεται ὁμοίως εἰς τὴν σύγκρισιν.

Ἀμίμητος εἶνε εἰς τὴν σύγκρισιν ὁ θεῖος Ὀμηρος.

«Ὅτε πρὸ δίδυλον ἐπιφλέγει, ἀσπετον ὕλην
 ὕφεος ἐν κορυφῇ, ἔκαθεν δέ τι κινεῖται ἀγλή
 ὡς τῶν ἐρχομένων ἀπὸ χαλκοῦ θεσπεσίαισιν
 ἀγλή παμφανόσιαι δι' αἰθέρας οὐρανὸν ἔκιν.»

(Ἰλ. Β. 455.)

Ἄλλα καθὼς ἡ θάλασσα πρὶν νῆμιος καὶ λεία,
 ὑπὸ τοῦ νότου τὴν πνοὴν ὄγκουται θυμωμένη,
 καὶ τότε κροαυνοὶ βροντοῦν καὶ τότε τοικυμῶν
 μυκάται λυσσασμένη

οὕτω καὶ μίαν τῶν νυκτῶν ἡ στρατιὰ ἐκείνη
 ἀστράπτει, καίεται, βροντᾷ καὶ κροαυνοῦς ἐκχύνει.

(Γ. Ζαλοκ.)

Ἐν γένει δὲ οἱ ποιηταὶ συσσωρεύουσι πολλὰς ἄλλεπαλλήλους συγκρίσεις. Ἐν δὲ τῇ πεζογραφίᾳ ἢ χρῆσις πρέπει νὰ εἶνε μετριωτέρα.

166. Ἡ σύγκρισις λαμβάνει τοῦνομα τῆς ἐναντιότητος ὅταν ἀντιτιθῆσι δύο διάφορα ἀντικείμενα ἢ ἐν μόνον ἀντικείμενον κατὰ τὰς διαφορὰς αὐτοῦ καταστάσεις.

«Ἄζλετ' ὡς στρατιώτης, ὑφείλω νὰ ἐνεργῶ ὡς βασιλεὺς.»

(Ρακίνας.)

Ἡ ἀλήθεια, ἐν τοῖς λογιχοῖς συγγράμμασι εἶνε βασιλεὺς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης· ἐν δὲ τοῖς συγγράμμασι τῆς φαντασίας, εἶνε ὡς βασίλισσα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς στέφειός της ἐν μέσῳ τῆς πομπῆς καὶ τῆς λαμπρότητος.

(De Bonald.)

Σχήματα ἀρμόδια εἰς τὸ συγκινεῖν.

167. Τὰ κυριώτερα σχήματα τοῦ αἰσθήματος καὶ τὰ πρὸς συγκινεῖν ἀρμόδια εἶνε ἡ ὑπερβολή, ἡ ἄδεια, ἡ ἀποστροφή, ἡ ἐκφώνησις, ἡ ἐρώτησις, ἡ παράκλησις, ἡ ἀρά, ἡ προσωποποιία καὶ ὁ διάλογος.

168. Ἡ ὑπερβολή εἶνε μία ἐξόγκωσις ἣτις δίδει εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βαθμούς τινὰς πλείονας ἢ ἐλάττονας παρ' ὅσους πράγματι ἔχει· ἀλλὰ χρησιμεύει μόνον ἵνα προσβάλλῃ τὴν φαντασίαν καὶ ὀδηγήσῃ τὸ πνεῦμα εἰς γνῶσιν τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων.

Αἱ ὑπερβολικαὶ αὗται φράσεις εἶνε φυσικώταται καὶ χρησιμώταται ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ.

Μετὰ τὸν ἄνθρωπον ἦσαν πάντα. — Λευκὸν ἔσπερον· χιόνας. — Ταχὺ ὡς ὁ ἄνεμος.

169. Ὅταν ἡ ὑπερβολή ὑπερβῇ τὰ ὅρια τοῦ πιθανοῦ, παράγει λῆρον καὶ ἐξοίδησιν, περὶ ὧν ἐλάλησαμεν ἀλλαγῶν.

Σύγχρονός τις Καρόλου τοῦ πέμπτου εἶχε συνθέσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον τὸ ἐξῆς ἐπιτύμβιον:

Ὁ οὐρανὸς εἶνε νεκροκράβατόν σου· τὸ σῦμπαν ὁ τάφος σου· τὰ ἀστραὶ καὶ λαμπάδες σου· καὶ ὡς θάλασσα τὰ δάκρυά μας. (1)

Οὐδὲν δὲ γελοιωδέστερον τῶν ἐμφαντικῶν ὑπερβολῶν τῶν δύο λεγομένων ἢ παραμυθιστολογῶν, ὅτε εἰπόντος τοῦ

(1) Son cercueil est le ciel; son tombeau, l'univers;

Les astres, ses flambeaux et nos larmes les mers.

ένος «είδον λάχανον μεγαλύτερον οίκίας», «καὶ ἐγὼ χύτραν», ἀπεκρίθη ὁ ἕτερος, «ἴσῃ ἐκκλιθεῖσα»· ἔθεν κατὰ τὸν μυθογράφον La Fontaine συνεπιβάσθησαν ἵνα ἡ χύτρα τοῦ ἑνὸς χρησιμεύσῃ νὰ μαγειρευθῇ τὸ λάχανον τοῦ ἑτέρου.

Τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ τοῦ Ἀριόστου ὅτι εἰς τῶν ἡρώων του μὴ αἰσθανθεῖς ἐν τῇ ἐξάψει τῆς μάχης ὅτι ἐφανεύθη ἐξηκολούθει μαχόμενος καὶ νεκρός!

Εἰς μετρίκισιν δὲ τῶν κατ' ἀνάγκην ὑπερβολῶν εὐχρηστοῦσιν αἱ κολαστικαὶ λέξεις, *σχεδόν*, *περίπου*, *οὕτως εἰπεῖν* κ.λ.

170. Πλησίον τῆς ὑπερβολῆς, ἥτις μεγεθύνει πάντι- κείμενα, δύναται τις νὰ τάξῃ τὴν *λιτότητα*, ἥτις τὰ ἐξασθενεῖ καὶ τα σμικρύνει.

Ἡ *λιτότης* λοιπὸν εἶναι σχῆμα ὅπερ λέγει ἐλάττονα, ἵνα ἐννοήσῃ ὁ ἀκούων πλείονα. Οὕτω θὰ εἴπῃ τις περὶ ἑνὸς προσώπου: *δὲν εἶνε βλάξ* διὰ νὰ κάμῃ νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι ἔχει πνεῦμα.

171. Δύναται τις νὰ καταλέξῃ ὡσαύτως εἰς τὰ δύο ταῦτα σχήματα τὴν ἐξογκώσιν καὶ τὴν σμικρύνσιν. Ἐν τῇ περιγραφικῇ ποιήσει, πρὸς ἔκφρασιν τοῦ ἐπαίνου, τοῦ μίσους καὶ τοῦ πάθους γίνεται συνήθης χρῆσις τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἐξογκώσεως. Ἡ *λιτότης* καὶ ἡ *σμικρύνσις* εἶνε οἰκεία ἐκείνων, οἵτινες πρόκειται νὰ μεμφθῶσιν ἢ νὰ ἐλέγξωσι, καὶ οἵτινες δίδουσι συμβουλὰς εἰς πρόσωπα πρὸς ἃ πρέπει νὰ φέρωνται μετ' ἐπιφυλάξεως καὶ σεβασμοῦ.

172. Ἡ *ἄδεια* εἶνε σχῆμα δι' οὗ φαίνεται τις ὅτι παραδίδεται εἰς τὸν ἀντίπαλόν του ἵνα κινήσῃ τὸν οἶκτον αὐτοῦ, ἢ καὶ τὸν προτρέπει εἰς τὸ νὰ τον καταδιώξῃ, ἵνα

καταστήσῃ εἰς αὐτὸν μᾶλλον αἰσθητὴν τὴν βδελυρίαν τῆς διαγωγῆς του.

173. Ἡ ἀποστροφή εἶνε σχῆμα δι' οὗ διακόπτει τις τὸν λόγον ὅν ἀπηύθυνε πρὸς ἀκροατήριον διὰ νὰ λαλήσῃ ἀπ' εὐθείας πρὸς ἀπόντας, πρὸς τεθνεώτας, πρὸς ἄψυχα πράγματα, ἢ καὶ πρὸς τινὰς τῶν παρόντων. Τὸ σχῆμα τοῦτο παράγει μέγα ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ το μεταχειρίζηται τις εἰμὴ ἐν ταῖς σφοδαῖς κινήσεσι τῆς ψυχῆς.

Οὕτως ὁ Δημοσθένης : (περὶ Στεφ.)

«Εἶτα μ' ἐρωτᾶτε ἀνὰ ποῖα ἀρετῆς ἀξίω τιμάσθαι : »

Καὶ ὁ Ἴππόλυτος ἀποχωριζόμενος τῶν φιλιτάτων ἀντικειμένων, δι' ἀποστροφῆς ἀποχειρετίζει :

«— Ἀλλὰ χαίρειν, πόλις,
καὶ γὰρ Ἑρεχθίδας ὁ πέδον Τροϊζήνιον
ὡς ἐγκαθηθῆναι πόλιν ἔχεις εὐδαίμονα !
κατὰ ! ἔστατον γὰρ σ' εἰσορῶν προσφθέγγομαι.»

(Εὐρ. Ἴππολ. 1093—)

Καὶ ὁ Αἴας καθ' ἣν στιγμὴν πράκεται νὰ πῆσῃ ἐπὶ τοῦ ξίφους του :

«Εὐ δ' ὃ τοῦ αἰθῆρ οὐρανὸν ἀερεηλατῆν
Ἥλιε, πατρῶν τὴν ἐμὴν ὄταν χθόνα
ἴσῃ, ἐπιστῶν χρυσόλευκον ἦνικεν
ἄγγελιον ἄτας τὰς ἐμὰς μόρον τ' ἐμὸν
γέροντι πατρί τῃ τε δυστήνῳ τροφῷ
ἢ που τάλαινα, τήνδ' ὄταν κλήθ' ἴσῃ
ἦσαι μέγαν κοικυτὸν ἐν πάσῃ πόλει.»

(Σοφοκλ. Αἴας. 846—)

174. Ἡ ἀναφώνησις ἢ ἐκφώνησις εἶνε σχῆμα δι' οὗ ὁ ῥήτωρ, μὴ δυνάμενος νὰ συγκρατήσῃ τὰ ζωηρὰ αἰσθη-

ματα τῆς ψυχῆς του, ἀφίνει αὐτὰ νὰ ἐκρηγνύωνται εἰς αἰφνιδίως κραυγὰς καὶ ἐπιφωνήματα.

"Ὁ ματαιότης! ὦ μηδαιμότης! ὦ θνηταί ἀγνωστοί τοῦ πεπρωμένου σας!"

(Bossuet.)

Ὁὕτως ὅταν ὁ Δημοσθένης ἀγανακτῆ ὅτι ἐσυκοφαντεῖτο ὑπὸ τοῦ Αἰσχίνου ὡς φιλιππίζων, ἐκφωνεῖ:

"Ὁς γὰρ ἐμοῦ φιλιππισμόν, ὦ γῆ καὶ θεοί! κατηγορεῖ, τί οὗτος οὐκ ἔν εἶποι;

(Περὶ Στεφάν.)

Καὶ ἡ ἀτυχῆς Ἑκάβη, στερουμένη συζύγου, τέκνων βασιλείας, ἐλευθερίας, ἐκφωνεῖ:

"Ὁ σχήματ' οἴκων, ὦ ποτ' εὐτυχεῖς δόμοι,
ὦ πλεῖστα ἔχων κάλλιστά τ' εὐτεκνότετα
Πρίαμε, γεραιά θ' ἤδ' ἐγὼ μήτηρ τέκνων,
ὡς εἰς τὸ μηδὲν ἤκομεν! —

(Εὐριπ. Ἑκάβη. 614—)

175. Ὅταν ἡ ἐκφωνήσις ἐγκλείη σφοδρὸν τινὰ πόθον ἢ μίαν θερμὴν εὐχὴν τοῦ ν' ἀπολάβῃ ἐν ἀγαθὸν ὅπερ ἐπιθυμεῖ, λαμβάνει τὸ ἴδιον ὄνομα εὐχῆς ἐπιφώνησις.

176. Ἡ ἐρώτησις εἶνε σχῆμα δι' οὗ ἀπευθύνει τις μίαν ἐρώτησιν ὄχι διὰ νὰ λάβῃ ἀπόκρισιν, ἀλλὰ διὰ νὰ κάμῃ ν' ἀναφανῆ ἢ σκέψῃ καὶ νὰ προκαλέσῃ ἀντίπαλόν τινὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ ἐναντίον.

"Τίς γὰρ συμμαχία, σοῦ πράξαντος, γέγονε τῇ πόλει; τίς δὲ βοήθεια ἢ κτήσις εὐνοίας ἢ δόξης; τίς δὲ πρεσβεία; τίς διακονία, δι' ἣν ἡ πόλις ἐντιμοτέρα γέγονε;"

(Δημοσθ. περὶ Στεφ.)

177. Ἡ **παράκλησις** ἢ **ἐπίκλησις** εἶνε ἐπίμονος ἰκεσία καθ' ἣν συνάπτει τις τὰ ἀρμοδιώτερα μέσα εἰς τὸ νὰ κάμψωσι καὶ συγκινήσωσιν ἐκείνους πρὸς οὓς ἀπευθύνεται.

Οὕτως ἐν τῇ *Zaira* τοῦ Βολταίρου ὁ γέρον Λουσιναὶν θέλων νὰ πείσῃ τὴν θυγατέρα του νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν θρησκείαν τῶν προγόνων τῆς, λέγει :

... Κόρη μου, τρυφερὸν ἀντικείμενον τῶν τελευταίων μου βασάνων, ἐνθυμοῦ τοῦλάχιστον ἐνθυμοῦ τὸ αἷμα τὸ ὅποτον ῥέει εἰς τὰς φλέβας σου. Εἶνε τὸ αἷμα εἴκοσι βασιλείων, ὅλων χριστιανῶν καθὼς ἐγώ. Εἶνε τὸ αἷμα τῶν ἡρώων τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς θρησκείας μας, εἶνε τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων... Ὁ κόρη προσφιλῆ, γνωρίζεις τὸ παρελθόν σου; γνωρίζεις ποία εἶνε ἡ μήτηρ σου; γνωρίζεις ὅτι καθ' ἣν στιγμήν ἐξήλθες ἐκ τῶν σπλάγγων τῆς σὺ ὁ τελευταῖος ἱκαρπὸς δυσταγοῦς ἑρώτος, τὴν εἶδον σφαιζομένην ὑπὸ τῆς ἀπληροῦς χειρὸς τῶν ληστῶν εἰς τοὺς ὁποίους σὺ παρεδόθης! Οἱ ἀδελφοί σου, οἱ μάρτυρες οὗτοι σφαιρισθέντες ἐνώπιόν μου σοὶ ἀνοίγουσιν οὐρανὸν ἐν τὰς αἰμοσφαγεῖς ἀγκάλας τῶν. Ὁ Θεὸς σου τὸν ἔσπυον προδίδεις; ὁ Θεὸς σου τὸν ὅποτον βλασημεῖς, ὑπερὸ τοῦ κόσμου, εἶδὼ ἀπέθανε. . . κλ.

ZAIRA

Ὁ πάτερ μου, ἀγαπητέ μου πάτερ, εἰπέ τί ὑφείλω νὰ πράξω.

ΛΟΥΣΙΝΙΑΝ

Να μου ἀραιώσῃς διὰ μιᾶς λέξωσι τὴν αἰσχύνην μου καὶ τὸ ἄλγος μου, νὰ εἴπῃς:—εἶμαι χριστιανή.

ZAIRA

Ναί, . . . πάτερ μου, . . . εἶμαι χριστιανή.

ΛΟΥΣΙΝΙΑΝ

Θεὲ, δεῖξαι οὐρανόθεν τὴν ὁμολογίαν τῆς θυγατρὸς μου!

(Ἴδε ἡμετέραν μετάρρυσιν *Zairas*
πράξ. Β΄. σκην. γ΄.)

178. Ἡ **Ἄρα** εἶνε σχῆμα δι' οὗ ἐπικαλεῖται τις τὸν οὐρανόν, τὸν ἄδην, ἢ ἀνωτέρας τινὰς δυνάμεις ἐναντίον μισητοῦ τινος ἀντικειμένου. Ποτὲ μὲν τὸ σχῆμα τοῦτο εἶνε ἔκφορα τῆς ὀργῆς καὶ τῆς μανίας ἐναντίον τῶν ἐχ-

θρῶν· ποτὲ δὲ χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ ἐπικαλέσῃται τις ἐφ' αὐτὸν τὴν τιμωρίαν τοῦ οὐρανοῦ ὑπὸ τὴν μορφήν εὐχῆς ἢ ὄρκου. Πάντων δὲ γίνεται κυρίως χρῆσις εἰς σφοδρότητα τοῦ λόγου καὶ εἰς βεβαίωσιν ἤθους· οἷον·

«Μηδεὶς, ὦ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τοιοῦτων ἔλθοι πειραγὴ κακῶν.»

... «Κακῶς ἀπόλοιο, ὦ κακίστε σύ.»

«Ἄλλ' οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ὅπως ἡμάρτητε, ἄνδρες Ἀθηναῖοι.

... Οὐ μὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντας.»

(Δημ. περὶ Στεφ.)

179. Ἡ **προσωποποιία** εἶνε σχῆμα δι' οὗ παριστᾶ τις δρῶντα ἢ λαλοῦντα ἔμψυχα ἢ ἄψυχα ὄντα παρόντα ἢ ἀπόντα καὶ ἐπικαλεῖται μάλιστα καὶ αὐτοὺς τοὺς νεκροὺς ἐκ τοῦ βάθους τῶν τάφων των. Ἐκ πάντων τῶν σχηματικῶν, τοῦτο εἶνε τὸ τολμηρότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον· ἀλλ' εἶνε ὡσαύτως ἐκεῖνο οὗ ἡ χρῆσις ἀπαιτεῖ μείζονα ἐπιφύλαξιν καὶ περίσκεψιν. Οὕτως ἐν μὲν τῷ Κρίτῳ τοῦ Πλάτωνος ὁ Σωκράτης προσωποποιεῖ τοὺς Νόμους καὶ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἐπιστάντας, ἐρωτᾷν αὐτόν, εἰ ἀληθῶς κατὰ τὴν συμβουλήν τοῦ Κρίτωνος, ἀποδράσει.

Ὁ δὲ Δημοσθένης προσωποποιεῖ τὸν καιρὸν :

«Ὁ δὲ οὖν παρὼν καιρὸς... μόνοναυτὸν λέγει φωνὴν ἀρεῖς—

(Ὁλυμπ. Α'. § 87.)

Καὶ ὁ Φιλοκλήτης

«Χαιρ', ὦ μέλαθρον ξύμφρουρον ἐμοί,

Νύμφαι τ' ἐνυδροὶ λαίμωνιάδες

καὶ κτύπος ἄρσην πάντου προδολῆς·

οὐ πολλάκις δὴ τοῦμόν ἐτίγχεθι

κράτ' ἐνδύμυχον πληγῆσαι νόστου,

πολλὰ δὲ φωνῆς τῆς ἡμετέρας,

Ἐομπιον ὄρος παρέπεμψεν ἐμολ·

στόνον ἀντίτυπον χειμαζομένῳ
 νῦν δ' ὡ κρήναι, Λυκιδόν τε ποτόν,
 λείπομεν ὕμᾶς, λείπομεν ἦδη,
 δόξης οὐ ποτε τῆς δ' ἐπιθάντες.
 Κατ' ὧ Λήμανου πέδον ἀμφιάλον,
 καὶ μ' εὐπλοία πέμψον ἀμέμπτως,
 ἔνθ' ἡ μεγάλη Μοῖρα κομίζει,
 γνώμη τε φίλων, γῶ πανδαμάτωρ
 δαίμων, ὅς ταυτ' ἐπέκρανεν.

(Σοφοκλ. Φιλοκτ. τέλος).

— Δέντρο, πῶς κοιτέσαι νεκρὸ ἄνθρωπον τοῦ γαλοῦ μου;
 Ποῖο χέρι σέ ξεριζῶσε, ποῖα δύναμις σ' ἐπῆρε
 Ἀπὸ τῆς ράχης τοῦ βουνοῦ καὶ σ' ἔριξε ἐπὶ τὸ κῆμα; κ.λ.

κ.λ. κ.λ. (Ἄρ. Βαλαωρ. Ἴδε τὸ Ξεριζωμένο δένδρον.)

180. Ὅταν τις μὴ ἀρκούμενος νὰ παρέχῃ αἰσθημα εἰς ἄψυχα πράγματα παράγῃ αὐτὰ ὡς ἐπὶ σκηνῆς καὶ ἄρχεται μεταξὺ αὐτῶν διάλογος, ἡ προσωποποιία λαμβάνει τοῦνομα τοῦ διαλόγου.

Ὡραιωτάτη προσωποποιία διαλογικὴ κεῖται παρὰ Boileau ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς πάλης τοῦ ἐμπόρου κατὰ τῆς πλεονεξίας :

Ὁ ὕπνος ἄρχεται νὰ διαχέηται ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν του. — Ἐξύπνα ! λέγει ἡ πλεονεξία, εἶνε καιρὸς νὰ βαδίσῃς. — Ἄ ! ἄφες με ! — Ἐξύπνα ! — Μία στιγμή ! — Ἀντιλέγεις ; — Μόλις ἤνοιξαν τὰ ἐργαστήρια. — Ἄδιαφορον, ἐγέρθῃς ! — Ἄλλα τί νὰ κάμω τέλος πάντων ; — Ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἀπρου μέχρι τοῦ ἄλλου νὰ διαδράμῃ τὸν ὠκεανόν. . . .

Ὅταν ὁ προφήτης Ἡσαίας (κεφάλ. ιδ΄.) διηγῆται τὴν πτώσιν τοῦ Ἐωσφόρου, αἱ προσωποποιίαι καὶ οἱ διάλογοι ἐπισωρεύονται καὶ συναρμολογοῦνται μετὰ σφοδρότητος ἥτις τελευτᾷ οὕτως ὥστε ὑψοῦται μέχρις ὕψους μεγίστου βαθμοῦ :

Καὶ λήψῃ τὸν θρόνον τοῦτον ἐπὶ τὸν βασιλεῖα Βαβυλωνος. Πῶς ἀναπέπαιται ὁ ἀπαιτῶν, καὶ ἀναπέπαιται ὁ ἐπισπουδαστής;

Συνέτριψε Κύριος τὸν ζυγὸν τῶν ἀμαρτωλῶν, τὸν ζυγὸν τῶν ἀργόντων· πατάξας ἔθνος θυμῷ, πληγῇ ἀνάτω, παίων ἔθνος πληγῇ θυμοῦ, ἢ οὐκ ἐρείσατο ἀνεπαύσατο πεποιθώς πᾶσα ἡ γῆ βοᾷ μετ' εὐφροσύνης, καὶ τὰ ξύλα τοῦ Λιβάνου εὐφρανθήσαν ἐπὶ σοί, καὶ ἡ κέδρος τῶν Λιδάων, ἐφ' οὗ σὺ κκοιμήσαι, οὐκ ἀνέβη ὁ κόπτων ἡμᾶς.

Ὁ ἄδης κάτοικον ἐπικράθη συναντήσας σοί· συνηγέρθησαν σοὶ πάντες οἱ γίγαντες οἱ ἄρξαντες τῆς γῆς, οἱ ἐγείραντες ἐκ τῶν θρόνων αὐτῶν πάντας βασιλεῖς ἔθνων.

Πάντες ἀποκριθήσονται, καὶ ἐροῦσι σοί· καὶ σὺ ἐάλως, ὡσπερ καὶ ἡμεῖς· ἐν ἡμῖν δὲ κατελογίσθης.

Κατέβη εἰς ἄδου ἡ δόξα σου, ἡ πολλὴ εὐφροσύνη σου· ὑποκάτω σου στρώσους· σῆψιν, καὶ τὸ κατακάλυμμά σου σκόλης.

Πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ Ἐωσφόρος ὁ προὶ ἀνατέλλων· συνετρίβη εἰς τὴν γῆν ὁ ἀποστέλλων πρὸς πάντα τὰ ἔθνη;

Σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ διανοίᾳ σου. Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἀστερίων τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου, καθιῶ ἐν ὕρει ὑψηλῶ, ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ ὑψηλὰ τὰ πρὸς βορρᾶν, ἀναβήσομαι ἐπάνω τῶν νεφῶν, ἔσομαι ὁμοιος τῷ Ὑψίστῳ.

Νῦν δὲ εἰς θῆν καταβήτη, καὶ εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς.

Οἱ ἰδόντες σε θαυμάσονται ἐπὶ σοὶ καὶ ἐροῦσιν. Οὗτος ὁ ἄνθρωπος ὁ παρεξόνων τὴν γῆν, ὁ σείων βασιλεῖς, ὁ θεὸς τὴν σκουμένην ὅλην ἐρημόν, καὶ τὰς πόλεις αὐτοῦ κατέβη, τοὺς ἐν ἐπαγωγῇ οὐκ ἔλασε.

Πάντες οἱ βασιλεῖς τῶν ἔθνων ἐκοιμήθησαν ἐν τῇ, ἄνθρωποι· ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

Σὺ δὲ μίσηται ἐν τοῖς ὕεσιν, ὡς νεκρὸς ἐδεδελυμένος μετὰ πολλῶν τεληγκότων ἐκκεκεντημένῳ μαχαίραις, καταβαίνοντων εἰς ἔδου.

Ὁν τρόπον ἱμάτιον ἐν αἵματι πεφυρμένον οὐκ ἔσται καθαρὸν, οὕτω οὐδὲ σὺ ἔση καθαρὸς. Δίδου τὴν γῆν μου ἀπόλειπας, καὶ τὸν λαόν μου ἀπέκτεινας· οὐ μὴ μείνης εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, σπέρμα πανήρῳ.

Ἐταίμασον τὰ τέκνα σου, σπαραγῆναι ταῖς ἀμαρτίαις τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀναστῶσι καὶ κληρονουήσωσι τὴν γῆν, καὶ ἐπιλήσωσι τὴν γῆν πολέμων.

Ὁ Βασιλεὺς Ἰσραὴλ

181. Πλείστοι νεώτεροι κριτικοὶ μέμφονται τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς ὅτι ἀπέδωκαν πολλὴν σπουδαιότητα εἰς τὴν σπουδὴν τῶν σχημάτων. Ὑπάρχει πράγματι, καὶ τι μάταιον εἰς τὸ δίδειν ὄνομα εἰς πάσας τὰς μορφάς τῆς τέξεως καὶ εἰς πάντας τοὺς τρόπους τοῦ λόγου.

Ἡ κατὰ ταῦς αὕτη, εἰνὲ ἀληθές, ἀναπτύσσει τὴν ἀξυπνητα τῆς διανοίας καὶ συντείνει εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς

φιλοκαλίας. Ἀλλὰ δύναται τις νὰ εἶνε λίαν ἡσκημένος ἐπὶ πασῶν τῶν γνώσεων ἅς πρὸ μικροῦ ἐδώκαμεν, χωρὶς νὰ συναντήσῃ ὑπὸ τὸν κάλαμόν του τὰς καλλονὰς ὧν ἔχει ἀνάγκην. Τὰ σχήματα, διὰ νὰ εἶνε ὠραῖα, ὀφείλουσι νὰ ἐξέρχωνται φυσικῶς καὶ αὐτομάτως ἐκ τῆς ὑποθέσεως, καὶ νὰ παρίστανται ἀφ' ἑαυτῶν, ἄνευ ἐπιτηδεύσεως καὶ ἄνευ προσπαθείας. Ἐὰν εἶνε φανερόν ὅτι προήλθον ἐκ σκέψεως καὶ εἶνε ἐπιτήδες τεθειμένοι ὡς καλλωπισμοί, προξενούσιν ἄθλιον ἀποτέλεσμα καὶ εἶνε ἀνάξιοι εὐβοιθοῦς συγγραφῆς.

182. Ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμη ὅτε τὰ σχήματα φυσικῶς ἔρχονται πρέπει νὰ προσέχωμεν καὶ μὴ καταχρῶμεθα αὐτά. Τὰ σχήματα, εἶπεν ὁ Κικέρων, εἶνε οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ λόγου, ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν πρέπει νὰ ὧσι διασκεδασμένοι καθ' ὅλον τὸ σῶμα. Ὅταν τὰ σχήματα πολλαπλασιάζωνται παλὺ, βλάπτουσι τὴν διαύγειν καὶ παραμορφοῦσι τὰς σκέψεις ἀντὶ νὰ ἐξωραίσωσιν αὐτάς. Ὁ κόρος γεννᾶται σχεδὸν πάντοτε ἐκ τῆς ἀφθονίας, καὶ τὰ ὠραιότερα πράγματα ὀφείλουσι νὰ δείκνυνται σπανίως, διὰ νὰ μὴ παύσῃ τοῦ νὰ εἶνε ὠραῖα.

Τὰ σχήματα λοιπὸν πανταχοῦ πρέπει νὰ κείνται ἁρμοδίως παρεσκευασμένα μετ' ἐπιμελείας καὶ ὄντως ἐπιτήδειοι εἰς τὸ νὰ παράγωσι τὸ ἀποτέλεσμα ὑπερ τὴν ζήτησιν.

ΑΡΘΡΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΑΡΜΟΝΙΑΣ.

183. Ἡ **ἀρμονία** εἶνε συνδυασμὸς ἤχων οἵτινες ἀρέσκουσιν εἰς τὸ οὖς διὰ τῆς μεταξὺ των συμφωνίας ἢ διὰ τῆς σχέσεως αὐτῶν μετὰ τῶν πραγμάτων ἅτινα ἐκφράζουσιν.

Ἐνταῦθεν τὰ δύο εἶδη τῆς ἀρμονίας: ἡ **μηχανικὴ ἀρμονία** καὶ ἡ **μημητικὴ**.

184. Τὰ δύο ταῦτα τῆς ἀρμονίας εἶδη ἔχουσι μεγίστην ἀξίαν. Πῶς, πράγματι, νὰ διεισδύσῃ τις μέχρι τῆς ψυχῆς διὰ σκληρῶν καὶ δυσαρέστων συνηχίσεων; τὸ οὖς εἶνε κατὰ τὸν Κουίντιλιανὸν τὸ πρόθυρον τῆς καρδίας.

§ I

Περί τῆς μηχανικῆς ἀρμονίας.

185. Ἡ **μηχανικὴ ἀρμονία** ἥτις ἠδύνατο νὰ κληθῆ ἐπίσης **εὐφωρία** ἢ **μελωδία** τοῦ ὕφους, συνίσταται εἰς τὴν ἐπιτυχῆ συμφωνίαν τῶν ἤχων οὓς μεταχειρίζομεθα, καὶ ἀνήκει εἰς πᾶν εἶδος συνθέσεως. Οἷανδῆποτε ὑπόθεσιν καὶ ἂν πραγματευώμεθα πρέπει ἵνα, διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐκφράσεων καὶ τῆς ποικιλίας τοῦ ἀριθμοῦ, καταστήσωμεν τὸ ὕφος εὐχάριστον καὶ μελωδικόν. Τὰ φιλοσοφικὰ καὶ ἱστορικὰ συγγράμματα ἀπαιτοῦσι κατὰ τοῦτο πολὺ ὀλιγωτέραν προσοχὴν ἢ ἡ ποίησις καὶ ἡ ῥητορεία. Ἄλλ' ὀφείλομεν ν' ἀποφεύγωμεν πανταχοῦ τὰς δυσαρέστους καὶ ὀχληρὰς διὰ τὸ οὖς συνηχίσεις.

Ἡ γενικὴ αὐτὴ ἁρμονία τοῦ λόγου προκύπτει ἐκ τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς διατάξεως τῶν λέξεων, καὶ ἐκ τῆς συνθέσεως τῶν φράσεων ἢ τῶν περιόδων.

1.— Περὶ τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς διατάξεως τῶν λέξεων.

186. Ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν λέξεων ὡς ἤχων θεωρουμένων, πρέπει νὰ δεχώμεθα κατὰ προτίμησιν ἐκείνας αἰτινὲς παρούσας ἐπιτυχῆς κράμα φωνηέντων καὶ συμφώνων, βραχέων καὶ μακρῶν, καὶ γίνονται οὕτω ἤχηραί, ῥέουσαι καὶ εὐκόλοι εἰς τὸ προσέειν.

Τὰ φωνήεντα δὲν εἶνε πάντα ἐξ ἴσου πλήρη καὶ λαμπροντα· ἡ φωνὴ ἀρέσκειται περισσότερο ἐν τῷ ἤχῳ τοῦ α καὶ ο ἢ τῶν ἄλλων φωνηέντων. Μόνη ἡ ἐξησκημένη ἀκοὴ δύναται νὰ διακρίνη πάσας ταύτας τὰς ἀποχρώσεις, καὶ ν' ἀποφεύγη τὰς λέξεις τὰς παραγοῦσας ἤχον δυσάρεστον καὶ ὀχληρόν.

187. Ἄλλ' ὅμως δὲν εἴμεθα πάντοτε ἐλεύθεροι ν' ἀποφεύγωμεν λέξεις ὅπωςδῆποτε βαρβάρους καὶ δυσάρεστους εἰς τὸ οὖς. Ἐν ἐπιστημονικοῖς συγγράμμασιν ἢ ἐν φιλοσοφικαῖς πραγματείαις, ἀναγκαζόμεθα νὰ λαλῶμεν τὴν γλῶσσαν τῆς ἐπιστήμης καὶ νὰ μεταχειρίζομεθα τεχνικὰς λέξεις· ἡ ἱστορία ὑποχρεοῦται ὡσαύτως νὰ ἐπαναλαμβάνη ὀνόματά τινα πηγάζοντα ἐκ τῶν γεγονότων καὶ ἅτινα δὲν εἶνε πάντοτε ἁρμονικά. Ἀλλά, τοποθετοῦντες αὐτὰ μετὰ τέχνης ἠδύνομεν συχνάκις τὰς σκληροτέρας ἐκφράσεις.

188. Ἄλλ' ἡ ἁρμονία τῶν λέξεων ἐξαρκᾶται μὲν ὡς εἰ-

πομεν ἐκ τῆς ἐκλογῆς τῶν λέξεων, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἐκ τῆς διατάξεως αὐτῶν.

189. Ἐν τῇ διατάξει τῶν λέξεων, πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν 1ον τὴν χασμωδίαν· 2ον τὴν ἐπανάληψιν τῶν αὐτῶν συλλαβῶν· 3ον σειρὰν λέξεων τῆς αὐτῆς διαστάσεως· 4ον τὴν λίαν συγνήν χρῆσιν τῶν ἰσχυρῶν συμφώνων.

1ον. **Χασμωδία** εἶνε ἡ συνάντησις δύο φωνηέντων προσκρουόντων ἀλλήλα, οἷον :

Καὶ τελευταῖα ἔσονται ἐκεῖνα αἱ ἀίτησεις.

Ἐγραφέ τις τῶν νεωτέρων ποιητῶν καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός :

Πολὺ τὸν φαρμακώνει στοργὴ ἢ οὐκίη σου.

Ὁ πεζὸς λόγος ἐπιδέχεται ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἀποκηρύττει τόσον αὐστηρῶς τὰς συναντήσεις ταύτας τῶν φωνηέντων· ἀλλ' ἡ ποίησις ἀπαιτεῖ μείζονα προσοχὴν.

2ον. Ἡ ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν συλλαβῶν, καὶ μάλιστα ὅταν εἶνε κωφαὶ καὶ ἔρρινοι, παραβιάπτει τὴν ἁρμονίαν μᾶλλον παρὰ ἡ χασμωδία.

Ἔσοσά σ', ὡς ἴσασαν Ἑλλήνων ὄσοι.

(Εὐριπ. Μήδ. 476.)

Τυφλὸς τὰτ' ὄτα, τὸν τε νοῦν, τὰτ' ὄμματ' εἶ.

(Σοφοκλ. Οἶδ. Τύρ. 374.)

3ον. Μία σειρὰ λέξεων τῆς αὐτῆς διαστάσεως καὶ ἡ ἐπισώρευσις τῶν μονοσυλλάβων, παράγουσι σπανίως ἁρμονικὴν τινα φράσιν.

4ον. Ἡ συνάντησις τῶν λέξεων ἐν αἰς δεσπόζουσι ἰσχυρὰ σύμφωνα· οἷον· σφίγγε, σπλήγγε. Ἡ λίαν ἐπανει-

λημμένη χρῆσις τῶν συμφώνων ἄτινα προτάσσονται φωνήεντος τινος ἢ ἔπονται αὐτῷ δίδουσι αὐτῷ ἤχον ἐπίπονον καὶ δυσάρεστον.

Μὴ καταβίβη ὁ θεὸς ἀστράπτων τε βροντῶν τε
γῆν οὐρανὸν τε πόντον τε τεράτων τε κινῶν τε :

(Π. Σοῦττος.)

490. Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου δὲν πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν μετ' ἐπιτηδεύσεως τὰς τραχείας συλλαβὰς καὶ τὰ ἰσχυρὰ σύμφωνα, ὡς ἐν τῷ ἀκολουθῶ στίχῳ ὅστις μετ' ἐπιτηδεύσεως μαλακύνεται:

Ὁ γαλανὸς αἰγιαλὸς γέλοισι γάλα ὄλος.

(Π. Σοῦττος.)

Γλῶσσα ἐν ἧ θά εὑρισκῆ τις μόνον συλλαβὰς γλυκείας καὶ εὐχαρίστους, θά ἐστερεῖτο δυνάμει καὶ ἐνεργείας καὶ θά ἐγίνετο χαλαρὰ, εὐλυτός καὶ ἀπαγῆς. Πάντες οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς ἠδυνήθησαν νὰ συνδυάζωσι τὴν ἰσχὺν μετὰ τῆς γλυκύτητος, τὴν δύναμιν μετὰ τῆς χάριτος

Π. — Ἀρμονία τῶν φράσεων.

491. Ἡ ἐκλογή καὶ ἡ διάταξις τῶν λέξεων παράγουσι φυσικώτατα τὴν ἀρμονίαν τῶν φράσεων, ἐπειδὴ ἡ φράσις οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἄθροισμα λέξεων ἀποτελουσῶν ἔννοιαν πλήρη. Ἐν τούτοις ὅταν οἱ λόγοι ἐμπεριέχωσι πλείονας προτάσεις συνδεδεμένας πρὸς ἀλλήλας, ἡ διάταξις τῶν διαφόρων τούτων μελῶν ἀπαιτεῖ ἰδίαν ἐξέτασιν.

Ἡ ἀρμονία τῶν φράσεων, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην θεωρουμένων, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ ἐκ τῆς περιόδου.

192. Ὁ ἀριθμὸς συνίσταται εἰς τινὰ συμφωνίαν τῶν λέξεων, τῶν μελῶν καὶ τῶν πτώσεων τῆς φράσεως, λελογισμένων οὕτως, ὥστε νὰ εὐκολύνωσι τὴν ἀναπνοὴν τοῦ λαλοῦντος, νὰ ἱκανοποιῶσι τὸ πνεῦμα καὶ νὰ θέλγωσι τὰ οὖς τοῦ ἀκούοντος.

193. Ἡ περίοδος εἶνε φράσις τῆς ὁποίας ἡ πλήρης ἔννοια, διηρημένη εἰς πλείονα μέρη, ἐκτείνεται μέχρι τελευταίας τινὸς καὶ ἐντελοῦς ἀναπαύλης.

Κατὰ ταῦτα ἡ περίοδος σύγκειται ἐκ πλείονων προτάσεων διακεκριμένων ἀλλὰ πάντοτε ἐξαρτωμένων ἐξ ἀλλήλων καὶ οὕτω μετ' ἀλλήλων συνδεδεμένων, ὥστε ἡ ἔννοια νὰ διαμένῃ ἀτελής καὶ μετέωρος μέχρι τινὸς ἀνάπαύλης, ἣτις εἶνε κοινὴ εἰς πάσας.

194. Μέλη τῆς περιόδου καλοῦνται αἱ προτάσεις, ὧν ἡ ἀμοιβαία ἐξάρτησις δείκνυται διὰ μορίων· αἱ παρένθετοι προτάσεις εἶνε προτάσεις αἰτινας διαδέχονται ἀλλήλας καὶ συνδέονται μετ' ἀλλήλων, χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἀναγκαία ἐξάρτησις.

195. Αἱ περίοδοι διαιροῦνται εἰς δύο, τρία, τέσσαρα ἢ καὶ πλείονα μέρη ἢ κῶλα.

Περίοδος διμελῆς ἢ δίκωλος.

«Τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς γονεῖς, οὓς ἂν εἴξαιτο περὶ σεαυτὸν γενέσθαι τοὺς σεαυτοῦ παῖδας.» (Ἰσοκρ.)

Περίοδος τριμελῆς ἢ τρίκωλος.

«Στέργε μὲν τὰ παρόντα. ζῆται δὲ τὰ βελτίω· τοὺς δὲ ἀγαθοὺς εὐποιεῖ.» (Ἰσοκρ.)

Περίοδος τετραμελῆς ἢ τετράκωλος.

«Τοὺς μὲν θεοὺς φοβοῦ· τοὺς δὲ γονεῖς τίμα· τοὺς δὲ φίλους αἰσχύνου· τοῖς δὲ νόμοις πείθου.» (Ἰσοκρ.)

Περίοδος πολυμελῆς ἢ πολύκωλος.

Μὴ δῆτ', ὡ πάντες θεοί, ἀγδαίς καθ' ὄρων ἐπινεύσασιεν, ἀλλὰ μά-
 λιστα μὲν καὶ τούτοις βελτίω τινα νοῦν καὶ φρένας ἐνθείητε, εἰ δ' ἄρ'
 ἔχρουσι ἀνάτωε, τούτους μὲν αὐτοὺς καθ' ἑαυτοὺς ἐξώλεις καὶ προώ-
 λεις ἐν γῆ καὶ θαλάττῃ παίησατε, ἡμῖν δὲ τῶτε λοιποῖς τὴν ταχίστην
 ἀπαλλαγὴν τῶν ἐπηρτημένων φύσιν ὄτε καὶ σωτηρίαν ἀσφαλῆ.

(Δημοσθ. περὶ Στεφ. τέλος.)

196. Ἐκεῖνο ὅπερ μάλιστα συντελεῖ εἰς τὴν καλλονὴν
 τῆς περιόδου, εἶνε ἡ προσδευτικὴ πορεία καθ' ὅσον ἀφορᾷ
 τὰς λέξεις καὶ τὰς ἐννοίας. Ἡ μὲν πρόσδος τῶν ἐννοιῶν
 ἱκανοποιεῖ τὸ πνεῦμα, ἡ δὲ ἀναλογία μεταξὺ τῶν μελῶν
 ἢ κώλων τῆς φράσεως ἀρέσκει εἰς τὸ ὄμμα καὶ εἰς τὸ οὖε.

197. Τὸ ὕφος καλεῖται *περιοδικόν* ὅταν τὰ κῶλα καὶ
 αἱ πκρένθετοι προτάσεις περιόδου τινος πολλαπλασιάζων-
 ται ἄγαν, ἢ ὅταν πλείονες περίοδοι διαδέχωνται ἀλλήλας
 καὶ συναρτῶνται ἐξ ἀλλήλων.

Τὸ ὕφος εἶνε *κομματικόν* ὅταν αἱ φράσεις εἶνε σύντο-
 μοι, ἀσύνδετοι καὶ ἐκάστη ἐξ αὐτῶν περιέχη πλήρη ἐννοίαν.

§ II.

Περὶ τῆς μιμητικῆς ἀρμονίας.

198. Ἡ *μιμητικὴ* ἀρμονία συνίσταται εἰς τὴν ἐντελῆ
 σχέσιν τῶν ἤχων μετὰ τῶν πραγμάτων ἅτινα αἱ λέξεις
 ἐκφράζουσι. Καλοῦσι δ' αὐτὴν *μιμητικὴν* διότι παριστᾷ δ-
 μοιότητά τινα μεταξὺ τῶν κινήσεων τῆς γλώσσης καὶ τῆς
 φύσεως.

199. Πᾶς συγγραφεὺς ἄξιος τοῦ ὀνόματος τούτου ἐπι-
 θυμεῖ νὰ ζωγραφῆ τάντικείμενα περὶ ὧν λαλεῖ, καὶ

μιμῆται διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἤχων. Ἄλλ' οἱ ποιηταὶ ποιοῦνται χρῆσιν τοῦ εἶδους τούτου τῆς ἀρμονίας συνηθέστερον τῶν πεζογράφων. Διὰ τὸν ποιητὴν οἱ ἤχοι δὲν εἶνε μόνον ἤχοι, ἀλλὰ προσέτι σημεῖα καὶ ἡ μιμητικὴ ἀρμονία, ἣτις δίδει εἰς τὴν λόγον τὸ χροῖμα τῆς ὑποθέσεως, ἣν πραγματευόμεθα, εἶνε εἰς τῶν διακριτικῶν χαρακτηρῶν τῆς ἀληθοῦς ποιητικῆς μεγαλοφυΐας.

200. Γάντισιμεν, ἅτινα παροῦνται εἰς τὴν μιμητικὴν ἀρμονίαν, εἶνε τριῶν εἰδῶν καὶ συνιστῶσι τρία γένη μιμήσεως. Ἰὸν τοὺς ἤχους τῆς φύσεως· Ἰὸν τὰς κινήσεις τῶν αἰσθητῶν ὄντων· Ἰὸν τὰς συγκινήσεις τῆς ψυχῆς.

I. Ἦχοι τῆς φύσεως.

201. Ο κώδων.

Γαλίαν, γαλίαν, τὰ σημαντόρα τῆς ἐκκλησίας, κινῶν
γαλίαν, γαλίαν, οἱ ἀντίπαλοι τῆς ἐρημίας
ἀπὸκρινόντατε φρικτά, φρικτά!

(Δ. Σολομός.)

ὁ φλοῖσθος :

Κῆ ὁ φύξ ἐκεῖ στὰ πόδια τῆς ἐφλοῖσθις περνή,
Ὅλοι, ὄλοι, τραγουδήσατε ἐτιά, ἐτιά, ἐτιά.

(Ὁ κύπρος.)

ἡ τρικυμία :

Ἄλλὰ καθὼς ἡ θάλασσα πρὶν νήμεος καὶ λεία
Ἰπὸ τοῦ νότου τὴν πνοὴν ὀγκοῦται θυμωμένη,
Καὶ τότε κεραυνοὶ βροντοῦν καὶ τότε τρικυμία
κλπ. κλπ.

(Γ. Ζαλοκώστας.)

Ὁ γαργαρεὼν κατὰ τὴν σφαγὴν :

Ἄνοιγοχλειεὺς ὁ λάρυγγας, μαῦρο περὶ τὸ γαῖμα
καὶ μέσ' στὸν κόκκινόν του ἀφρὸ μέσ' στὴ βραχνή γαργάρα
Μισοκομμέν' ἀκούονται τοῦ τραγουδιοῦ τὰ λόγια.

(Α. Βαλαωρίτης.)

Οἱ πεζογράφοι ἔχουσιν ἀγωνισθῆ, συχνάκις ἐπιτυχῶς,
πρὸς τοὺς ἀρίστους ποιητὰς ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ ζωγραφεῖν
τάντικείμενα διὰ τῶν ἤχων.

II. Κινήσεις τῶν αἰσθητῶν ὄντων.

202. Προσπάθεια :

Ἐνόχτως κ' ἐφύγαν χορτάτα τὰ θερία.

Ὁ σκύλος μόνος ἔμεινε. Σαπλώνεται στὸ χῶμα,
καὶ βόγγει, βόγγει ὁ δύστυχος ἀπ' τὴ πολλὴ τὴν πίκρα.
Σὰν ἤλθαν τὰ μεσάνυχτα μὲ μιᾶς ὀρθῆς πετιέται
καὶ μὲ τὸ στόμα μάχεται νὰ φθάσῃ τὸ κεφάλι.

Κ' αἱμάτωνε καὶ πλήγιαζε τὰ ἔρμα του τὰ νύχια,
Ποῦ ξεκολλοῦν καὶ πέφτουνε σγαρλίζοντας τὴν πέτρα.

Εἶνε ψιλά, δὲν ἔφθανε. Τεντόνεται, κρέμιεται,

Γλιστρᾷ καὶ πέφτει, σκόνεται, ὀρμᾷ πηδάει ἀκόμα

Ἀνῶρειωμένο πῆδημα κῆ ἀνέλπιστ' ἀνεβαίνει.

Ἀρπάζει μὲς στὰ δόντια του τὸ φοβερὸ κεφάλι

Κῆ ἀντάμα φεύγουνε τὰ δυό, πέρνουν βουνὰ καὶ λόγκους.

(Α. Βαλαωρίτης.)

Ἡ φυγή :

«Τᾶλογο ! τᾶλογο ! Ὅμῆρ Βριόνη,
Τὸ Σοῦλι ἔχουμισε καὶ μᾶς πλακνῶει.

Τᾶλογο ! τᾶλογο ! ἀκοῦς σουρίζουν
Ζεστά τὰ βόλια τους, μᾶς φοβερίζουν.»

«Γιὰ ἰδὲς σὰ δαίμονες μᾶς πελεκᾶνε !
Κάτ' ἀπ' τὸ βράχο τους πῶς ροῦθᾶνε !

Ἄδες τὰ κεφάλια μας ἄδες τὰ κουφάρια

Κοιλάνε ἀνάκατα σὺν νῦν' λιθάρια.»

«Τᾶλογο! τᾶλογο! Ἄκουε πῶς σκούζουν!

Οἱ λύκοι φθάσανε, βυάζονται, γρούζουν·

Ἄνοιξ' ἢ κόλαση καὶ μοῦ ξερνάει

Τὸν μαῦρο κόσμον τῆς γῆς γὰ με φάη.»

«Βρίονη, πρόφθασε· ἀκόμη ὀλίγο,

Κι' ἀπὸ τὰ νύχια τους δὲν θὰ ξεφύγω.

Τᾶλογο... Γνώρισα τὴ φουστάνέλλα

Τοῦ ἔχθρου μου τᾶσπονδου Λάμπρου Ζαβέλλα.»

καὶ κλ. καὶ κλ. καὶ κλ. καὶ κλ.

(ὁ αὐτός.)

III. Συγκινήσεις τῆς ψυχῆς.

203. Ὡς ἡ μουσικὴ ἔχει τὴν δύναμιν νὰ διεγείρῃ τὰ διάφορα πάθη, οὕτω διὰ εὐθυμῶν βαρέων ἢ ἐλαφρῶν, ὑποκώφων ἢ λαμπρῶν, ἢ ἁρμονία προξενεῖ ἢ ἀναπαριστᾷ τὰ διάφορα πάθη τῆς θλίψεως, τῆς χαρᾶς, τῆς ὀργῆς, τοῦ θαυμασμοῦ ἢ τοῦ ἔρωτος.

Ἡ φρίκη :

Μένει τᾶν μάρμαρῳ κρύος σὰ φεῖδι,

Τρέξει ἀπ' τὸ φόβο του τὸ κατακλειδί,

Σὰ λύκος βυάζεται, τρέμει σὰ φύλλο...·

Στὰ δάχτυλα ἔπιασε τὸ Γίμι ο Ἐύλο.

(Α. Βαλαωρίτης).

Οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς, καίτοι μετ' ὀλιγωτέρων μέσων ἢ οἱ ποιηταί, ἀνυψοῦνται ἐνίοτε μέχοι τῆς θελκτικωτέρας ἁρμονίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΜΕΣΑ ΠΡΟΣ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΟΥ ΥΨΟΥΣ.

204. Τρία μέσα παρουσιάζονται εἰς τὸν νέον φιλόλογον ὅστις θέλει νὰ μορφωθῆ εἰς τὴν τέχνην τοῦ γράφειν: ἡ γνῶσις τῶν κανόνων, ἡ σπουδὴ τῶν προτύπων, ἡ ἀσκήσις περὶ τὴν σύνθεσιν.

Ἐὰν τὰ παραγγέλματα μᾶς διδάσκουσι νὰ συναθροίζωμεν καὶ νὰ διαθέτωμεν τὴν ὕλην, νὰ τὴν χρησιμοποιῶμεν μετὰ διακρίσεως καὶ συνέσεως, ἡ σπουδὴ τῶν προτύπων καὶ ἡ ἐξάσκησις τοῦ ὕψους, θα μᾶς διδάξωσι, κάλλιον ἢ πάντα τὰ παραγγέλματα τὴν πρακτικὴν τῆς τέχνης τοῦ γράφειν. Αὕτη εἶνε ἡ γνώμη ὅλων τῶν μεγάλων συγγραφέων.

Θὰ ἐμιλήσωμεν λοιπὸν περὶ τῶν δύο τούτων κυρίων μέσων, δι' ὧν μορφοῦται τὸ ὕφος: περὶ τῆς σπουδῆς τῶν προτύπων καὶ τῆς ἀσκήσεως περὶ τὴν σύνθεσιν, ἧτις ἀποτελεῖ τὸ δεῦτερον μέρος τοῦ παρόντος ἔργου.

ΑΡΘΡΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Σπουδὴ τῶν προτύπων

205. Διὰ τῶν φιλολογικῶν προτύπων ἐννοοῦμεν πᾶν ὅ,τι κάλλιστον καὶ τελειότατον ὑπάρχει ἐν ἑκάστῳ εἶδει.

Σύγγραμμά τι ἐν ᾧ ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ θρησκεία προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ σοφίσματος, σύγγραμμα γεγραμμένον κατ' ἔμπνευσιν τῆς κακίας ἢ τῆς πλάνης δὲν δύναται νὰ προ-

τίθηται ὡς τύπος τοῦ ἐν τῷ λόγῳ καλοῦ. Βιβλίον τι δὲν εἶνε κλασικὸν εἰμὴ ὅταν διδάσκη τὸ λέγειν τε καὶ πράττειν καλῶς ὡς καὶ τὸ διανοεῖσθαι καὶ γράφειν καλῶς.

206. Ἡ σπουδὴ τῶν προτύπων περιορίζεται εἰς τρεῖς ἀσκήσεις: τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν μίμησιν.

§ I.

Περὶ τῆς ἀναγνώσεως.

207. Ἡ ἀνάγνωσις, τοιαύτη ὅποιαν τὴν ἐννοοῦμεν ἐνταῦθα, δὲν συνίσταται εἰς τὸ διατρέχειν ταχέως τὰς σελίδας ἑνὸς βιβλίου διὰ νὰ ἡδύναμεν τὰς ὥρας τῆς σχολῆς μας ἢ διὰ νὰ ἱκανοποιῶμεν ματαιὰν τινὰ περιεργίαν. Ἀναγινώσκειν ἐστὶ τὸ νὰ ἐκλέγη τις καὶ ν' ἀποταμιεύῃ τὸ νὰ ἐκλέγη τις πᾶν ὅ,τι εὐρίσκη καλὸν καὶ ὠραῖον ἐν τοῖς νοήμασι καὶ τοῖς αἰσθήμασι συγγραφέως τινος καὶ νὰ τοῖς ἰδιοποιητῆται ἀκολούθως διὰ τῆς μνήμης καὶ τῆς σκέψεως.

208. Ἡ ἀνάγνωσις εἶνε ἀπαραίτητος εἰς ἐκείνους αἰτινες θέλουσι νὰ θεραπεύσωσι τὰ γράμματα μετὰ τινος ἐπιτυχίας. Τὸ πνεῦμα δὲν δύναται νὰ ἐπαρκῆται εἰς ἑαυτὸ ἔχει ἀνάγκην, ὡς καὶ τὸ σῶμα, τροφῆς καθημερινῆς, οὐσίας τινὸς ξένης, ἥτις νὰ μεταβάλληται εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ οὐσίαν. Ἡ κοινωνία τῶν βιβλίων εἶνε πλήρης διδαγμάτων διὰ πάσης τῆς ἡλικίας· ἀλλὰ διὰ τὸν νέον μάλιστα φιλόλογον περιέχει πλῆθος ὠφελειῶν καὶ θελημάτων.

209. Διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν βιβλίων, πρέπει νὰ λαμβάνωμεν τρεῖς κυρίας προφυλάξεις: ν' ἀπέχωμεν τῶν ἐπικινδυνῶν ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν βιβλίων, νὰ μὴ ἀναγινώσκωμεν

ἐκείνα ἅπερ ἠδύναντο νὰ μας διαστρέψωσι τὴν φιλοκαλίαν, καὶ νὰ ἡξυρώμεν νὰ περιοριζόμεθα εἰς μικρὸν ἀριθμὸν.

210. Ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν βιβλίων ὀφείλομεν κατ' ἀρχὰς ν' ἀπέχωμεν ἐπιμελῶς ἐκείνων ἅτινα φέρουσιν ὀλεθρίας βλάβας εἰς τὴν ὀρθοσκειάν καὶ εἰς τὰ χρηστὰ ἦθη. Καὶ ὑπὸ φιλολογικὴν δ' ἔποψιν, τοιαῦτα συγγράμματα εἶνε πάντοτε ἐπιβλαβέστερα παρ' ὅσον τις νομίζει. Διότι, ἀναγινώσκων τις αὐτά, ἀποβάλλει τὰ εὐγενῆ ἐκείνα καὶ γενναῖα αἰσθήματα ὧν ἄνευ ἀδύνατον νὰ διαπρέψῃ ἐν τῇ ποιήσει ἢ τῇ ῥητορείᾳ.

211. Ὁ δεῦτερος κανὼν, ὃν πρέπει νὰ τηρῶμεν ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν βιβλίων, εἶνε νὰ μὴ ἀναγινώσκωμεν τοὺς μετρίους συγγραφεῖς καὶ ἐκείνους ὧν ἡ καλαισθησιὰ δὲν εἶνε ἀρκούντως καθαρὰ καὶ ἄμεμπτος. Συχνότατα οἱ νέοι προκαίνοῦσι τὴν ψευδῆ λάμψιν τῶν πραγματικῶν καλλονῶν, καὶ ζητοῦσι νὰ δικαιώσωσι τὰ ἴδια ἑαυτῶν σφάλματα διὰ τοῦ παραδειγματός τῶν συγγραφέων οὓς ἐξελέξαντο ὡς πρότυπα.

212. Τέλος ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν βιβλίων τοῦ, πρέπει νὰ ἡξεύρη νὰ περιορίζηται. Δὲν διδάσκειται τις ἀναγινώσκων πολλὰ βιβλία, ἀλλ' ἀναγινώσκων πολὺ τὸ αὐτὸ βιβλίον.

«Ὁ χρῆσται εἰδώς, οὐχ ἔ πολλ' εἰδώς παύει.»

213. Ἀλλὰ δὲν συνίσταται τὸ ὅλον εἰς τὴν καλὴν ἐκλογὴν τῶν βιβλίων τὰ ὅποια θέλει τις ν' ἀναγνώσῃ, ἀλλὰ πρέπει νὰ μεταχειρίζηται καὶ μέθοδον ἐν τῇ ἀσκήσει ταύτῃ. Διὰ νὰ καρπώμεθά τι ἐκ τῶν ἀναγνώσεών μας, ἀνάγκη νὰ ἀναγινώσκωμεν ἐν τάξει μετὰ φειδωλίας, βραδέως καὶ μετὰ περισκέψεως.

Ἡ τάξις ἀπαιτεῖ ν' ἀκολουθῶμεν τὴν πορείαν τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν ἄλυσιν τῶν σκέψεων του, χωρὶς νὰ ζητῶμεν γὰρ τον προλαμβάνωμεν. Ἡ χρυσαλλίς περιπάταται ἀπὸ ἄνθος εἰς ἄνθος καὶ δὲν ἀποκομίζει ποτὲ τὸν ἐλάχιστον θησαυρόν· ἀλλ' ἡ μέλισσα βυθίζεται ἐντὸς τοῦ ἀρωματώδους κάλυκος καὶ μένει ἐν αὐτῷ οὐδέποτε ἐξερχομένη εἰ μὴ βεβαρυμένη ὑπὸ λείας.

Ἡ φειδωλία ἀπαιτεῖ κατ' ἀρχάς νὰ μὴ ἀναγινώσκωμεν πᾶν βιβλίον ἐμπύπτον εἰς χεῖράς μας, ἀλλ' ἔτι ἀπαιτεῖ ν' ἀναγινώσκωμεν ὀλίγον ἐκάστοτε. Τὸ πάθος τοῦ ἀναγινώσκειν εἶνε συχνάκις ἐν εἶδος ἀκρατίας, ἥτις ἐπιβαρύνει καὶ καταπᾶνει τὸ πνεῦμα χωρὶς νὰ το λαμπρύνῃ.

Ἄλλος ὅρος ἀναγκαῖος, ὥστε ἡ ἀνάγνωσις νὰ καθίσταται ὠφέλιμος, εἶνε τὸ νὰ γίνηται μετὰ βραδύτητος. Ἡ σπουδὴ εἶνε ἀνυπέρβλητον ἐμπόδιον εἰς τὸ ν' ἀποβαίῃ καρποφόρος. Ἐὰν θέλητε καὶ ἀναγνώσεις σας νὰ φέρωσι καρπούς, νὰ ἐπανόρχησθε πολλάκις ἐπὶ τι χωρίον ὑπερἐνεποίησεν ὑμῖν ἰσχυρὰν αἴσθησιν, ἐπὶ ἔκφρασιν τινα ἢ εἰκόνα ἥτις σας ἤρασε.

Τέλος ἡ ἀνάγνωσις ὀφείλει νὰ συνοδεύηται ὑπὸ ἐμβριθῶν σκέψεων. Σκέφθητε τίνα προστίθεται σκοπὸν ὁ συγγραφεὺς καὶ ποῖα εἶνε ἡ ὁδὸς ἣν ἐτρέπετο, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον· ἐξετάσατε μήπως τυχὸν ὀλιγόρησε τῶν ὀσειωδῶν παρατηρήσεων, ἀνέπτυξε δὲ δευτερευούσας ἰδέας. Προστρέχετε μάλιστα ἐνίοτε εἰς μίαν ἀνάλυσιν πλήρη καὶ λεπτομερῆ.

§ II.

Περὶ ἀναλύσεως.

214. Ἡ ἀνάλυσις συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀναλύωμεν σύγγραμμά τι, εἰς τὸ νὰ περιορίζωμεν αὐτὸ εἰς τὴν ἀπλουστάτην αὐτοῦ ἔκφρασιν καὶ εἰς τὰς στοιχειώδεις αὐτοῦ ἐννοίας, ἀπαλλάττοντες αὐτὸ παντὸς κόσμου καὶ καλλωπισμοῦ, ἵνα κἀλλιον γνωρίσωμεν τὸ βάθος καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ.

215. Ἡ ἀνάλυσις ἔχει ἀπείρους ωφελείας διὰ τὴν μορφώσιν τὴν φιλοκαλίαν καὶ τὴν κρίσιν ἐνὸς μαθητοῦ. Διὰ τοῦ μέσου τούτου θ' ἀποκτήσῃ οὗτος βλέμμα ἀκριβές καὶ ἀσφαλές καὶ θὰ δύνηται ν' ἀγάγῃ τὴν εὐρυτάτην ὑπόθεσιν καὶ τὸ ἐκτενέστερον σύγγραμμά εἰς δύο ἢ τρεῖς θεμελιώδεις ἐννοίας. Ὅταν ἀποκτήσῃ τὴν ἐξὸν νὰ διεισδύῃ καὶ ν' ἀναλύῃ τὰ ἔργα τοῦ ἄλλου, δὲν θὰ κινδυνεύῃ νὰ δελεασθῇ ὑπὸ τῶν κατ' ἐπίφασιν καλλωνῶν καὶ τῆς ψευδοῦς δόξης· καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ ἔργοις θὰ δυνηθῇ ν' ἀποφύγῃ τὸ ἀόριστον καὶ τὸ ἀσυνάρτητον τῶν ἐννοιῶν, τὴν ἐπανάληψιν τῶν αὐτῶν ἐκφράσεων καὶ τῶν αὐτῶν σκέψεων.

§ III

Περὶ μιμήσεως.

216. Ἡ μίμησις δὲν συνίσταται εἰς τὸ ἀντιγράφειν οὐλικῶς ῥήτορά τινά ἢ ποιητὴν, ἀλλ' εἰς τὸ πληροῦσθαι τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν νοημάτων καὶ τῶν αἰσθημάτων προ-

τύπου τινος καὶ ἀναπαριστῶν αὐτὸ μετὰ τινος ἐλευθερίας. Ἡ μίμησις εἶνε ὠφελιμωτάτη καὶ ἀρκεῖ ἐνίοτε διὰ ν' ἀναπτύξῃ τὴν εὐφυΐαν συγγραφέως τινος. Τὸ πνεῦμα ἄλλου τινος παράγει ἐνίοτε ἐφ' ἡμᾶς τὸ ἀποτέλεσμα ἀληθοῦς ἐμπνεύσεως.

247. Ὑπάρχουσι πολλοὶ τρόποι τοῦ μιμεῖσθαι συγγραφέα τινά, καὶ οἱ νέοι μαθηταὶ δύνανται ἢ νὰ ἐκλέγωσιν τὸν μάλιστα οἰκείον αὐτοῖς ἢ νὰ δοκιμάζωσιν αὐτοὺς ἀλληλοδιαδόχως τὸν ἓνα μετὰ τὸν ἄλλον.

Δύνανται τινεὶ νὰ λάβῃ τὴν σκέψιν ἐνὸς συγγραφέως καὶ νὰ τὴν ἀναπαρστήσῃ μεταβάλλων τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ἔκφρασιν. Ἄλλοτε δὲ σπῶνκντίον τὴν μορφήν καὶ τὴν ἔκφρασιν δανειζόμεθα, ἵνα ἐφαρμόσωμεν αὐτὰ ἐπὶ ἄλλων ὑποθέσεων.

Ἐὰν καταπονήθητε ὑπὸ τῆς ἀσκήσεως ταύτης, ἀνάγνωτε καὶ ἐπανάγνωτε μετὰ προσοχῆς τεμάχιόν τι καλῶς γεγραμμένον· εἶτα κλείσατε τὸ βιβλίον, λάβετε τὸν κάλαμον, δοκιμάσατε νὰ το ἀναπαρστήσητε κατ' ἴδιον τρόπον, καὶ συγκρίνατε τὸ ἔργον σας πρὸς τὸ πρωτότυπον. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μιμήσεως θὰ σας διδάξῃ τὰ πόρρητα τοῦ ὕψους συγγραφέως τινος.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΖΥΝΘΕΣΕΩΣ

218. Φιλολογικῶς εὐθὺς εἶνε ἄρθροισι νοσητάων ἢ κλισιαμάτων ἄτινα ἀποτελοῦσι ἐν ἑνὸν ὄλον καὶ τίνος-
τιν εἰς ἓνα ἢ καὶ ἑνὸν καὶ τὸν αὐτὸν σκοποῦν.
Ἐὰν προσηματωθῶσιν κατ' ἄρχην τὸς τῶν συνθέσεων ἐν
τῶν καὶ ἔπειτα ἢ ὁ ὡσαύτως καὶ ἄλλοι τινὲς ἐπὶ τῶν κε-
ρωτέρων τῶν γενεῶν τῶν γενεῶν τῶν γενεῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΖΥΝΘΕΣΕΩΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

219. Διὰ τὴν εὐδοκίαν τῆς ἐν οἰκιστικῶν συνθέσεσιν, ὅτις
προσηματωτα εἶνε ἀναγκαῖα: τὸν ἐπιδοθεὶς μελέτη: τὸν ἐργα-
σία ἐπισηματωμένην τὸν ἢ κῆρις διστακτικῶν ἢ ὅτις.
220. Ἐπιδοθεὶς καὶ βραβεῖα μελέτη εἶνε ἀπολυτῶν ἀναγ-
κτικὰ διὰ τὴν προσηματωθῶσιν καλῶς ὑποκειμένων τῶν.
ἡμέλιον μελέτη τῆς αὐτοῦ, τὸς ἢ κάλλον ἢ φαντασία τῶν
ἡμῶν καὶ παρῆξι δὲ κάψης, περιόδους καὶ ἐμφαντικῶν
ἐπιδοτικῶν.
221. Ὅς προσηματωθῶσιν τῆς τῶ ὑποκειμένων τῶν πρῆξι καὶ
ἐξῆκται αὐτὸ τὸς τῶ πᾶσι τὰς ἐπέφης, καὶ διὰ τὴν
βραβεύωσιν μελέτης, ἢ ἀναγκαῖα περὶ αὐτοῦ ἔνεστιν
ὅρθην, ἀκριβῆ καὶ εὐδαιμόνιον.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΕΣΕΩΣ

218. Φιλολογική σύνθεσις εἶνε ἄθροισμα νοημάτων ἢ αἰσθημάτων ἅτινα ἀποτελοῦσιν ἓν μόνον ὄλον καὶ τείνουσιν εἰς ἓνα μόνον καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν.

Θὰ πραγματευθῶμεν κατ' ἀρχῆς περὶ τῆς συνθέσεως ἐν γένει, καὶ ἔπειτα θὰ δώσωμεν κανόνας τινὰς ἐπὶ τῶν κυριωτέρων γενῶν τῶν δευτερευουσῶν συνθέσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΕΩΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ.

219. Διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τις ἐν οἰκδῆποτε συνθέσει, τρία πράγματα εἶνε ἀναγκαῖα: 1ον ἐμβριθὴς μελέτη· 2ον ἐργασία ἐπιμεμελημένη· 3ον ἡ κρίσις διδασκάλου ἢ φίλου.

220. Ἐμβριθὴς καὶ βαθεῖα μελέτη εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαῖα διὰ τὴν πραγματευθῶμεν καλῶς ὑποκείμενόν τι. Ὅσῳ μᾶλλον μελετᾷ τις αὐτό, τόσῳ μᾶλλον ἡ φαντασία θερμαίνεται καὶ παρέχει σκέψεις, περιόδους καὶ ἐκφράσεις ἀρμοζούσας.

Εὐθὺς ὡς προσδιώρισέ τις τὸ ὑποκείμενόν του πρέπει νὰ ἐξετάσῃ αὐτὸ τότε ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις, καὶ διὰ παρατεταμένης μελέτης, νὰ σχηματίσῃ περὶ αὐτοῦ ἔννοιαν ὀρθήν, ἀκριβῆ καὶ εὐδιάκριτον.

Ἐκ μακρῆς καὶ ἐπιμόνου μελέτης θὰ αἰσθανθῆτε ὅτι γενναῖα πλήθος τι γνωρισμάτων, σκέψεων, αἰσθημάτων καὶ νοημάτων. Αὕτη εἶνε ἡ στιγμή νὰ λαβήτε τὸν κάλαμον, εἶνε ἡ ὥρα τῶν μεγάλων νοημάτων καὶ τῶν καλῶν αἰσθημάτων.

221. Τοῦτο εἶνε ὁ πρῶτος βλαστὸς τοῦ πνεύματος καὶ ἐνίοτε λίαν εὐπυχῆς, ἀλλ' εἶνε σχεδὸν πάντοτε πεπληρωμένος ἀτελειῶν, ὁ δ' ἐπιέμενος φιλολογικῆς δόξης ὀφείλει νὰ μὴ ἀρκῆται εἰς αὐτόν. Ἀποκόψατε λοιπὸν πάσας τὰς ἐκφράσεις αἰτινες οὐδὲν προσθέτουσιν εἰς τὸ νόημα, πάντα τὰ νοήματα τὰ μὴ παίνοντα εἰς τὸν σκοπὸν. Προστίθετε τὰς λέξεις αἰτινες εἶνε ἀνγκυκταὶ διὰ νὰ συμπληρώσωσι, νὰ μετριάσωσιν ἢ νὰ ἐνισχύσωσιν ἔννοιάν τινα. Διορθοῦτε τὴν σύνταξιν, τὰς συνδέσεις, τὰς περιόδους, τὰ σχήματα, αὐτὰς τὰς ἐκφράσεις αἰτινες ἤθελον παρᾶσχει τι ἀκανόνιστον καὶ πλημμελές.

222. Τὸ τρίτον τέλος καθήκον τοῦ συγγραφοῦτος κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους, εἶνε νὰ ὑποβάλλῃ τὴν ἐργασίαν του εἰς τὴν κρίσιν διδασκαλοῦ, καὶ βραδύτερον ὑπὸ τὴν κρίσιν φίλου ὀξυδερκοῦς καὶ εὐλακροῦς. Ὁ κριτὴς οὗτος καταδικάζει ἀπολύτως τὸ ἔργον σας; ὑποκόψατε εἰς τὴν ἀπόφασίν του καὶ θυσιάσατε αὐτό· συμβουλεύει ὑμῖν μεταβολάς; ἔστε εὐπειθεῖς καὶ διορθώσατε πᾶν ἄτι ἂν ἐλέγξῃ.

Τὰ ζωηρότατα καὶ γοιμώτατα πνεύματά εἰσι καὶ τὰ μᾶλλον ὑποκείμενα εἰς ἀποπλανήσεις· δὲν εἶνε τις εἰς κατὰστασιν ὁ ἴδιος νὰ κρίνῃ τὴν ἀξίαν καὶ νὰ ἐκτιμῆσῃ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἔργου του. Πρέπει λοιπὸν νὰ νομίζωμεν εὐτό-

χημα, εάν τύχη να ἔχωμεν φίλον τινα κριτικὸν δυνάμενον
να διακρίνη τὸ καλὸν τοῦ κακοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΥΡΙΑ ΓΕΝΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΕΩΣ.

223. Ὁ μαθητὴς ὁ μέλλων ν' ἀσχοληθῆ περὶ τὴν σύν-
θεσιν, πρόκειται ἢ νὰ διηγηθῆ, ἢ νὰ περιγράψῃ, ἢ ἐγ-
γράφῃ νὰ συνδιαλεχθῆ, ἢ νὰ συζητήσῃ θέμα τι ἠθικὸν ἢ
φιλολογικόν. Αἱ κύριαι λοιπὸν δευτερεύουσαι συνθέσεις περὶ
αὗς ἀσχοῦνται οἱ νέοι ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἱστορικόν γένος τὸ
περιγραφικόν, τὸ ἐπιστολικόν, τὸ διδακτικόν, καὶ θὰ πραγ-
ματευθῶμεν ἐνταῦθα περὶ διηγήσεως, περὶ περιγραφῆς,
περὶ ἐπιστολῆς, περὶ πραγματείας ἠθικῆς ἢ φιλολογικῆς.

§ I.

Περὶ διηγήσεως.

224. Ἡ διήγησις εἶνε ἢ ἔκθεσις ἑνὸς μόνου γεγονό-
τος, πραγματικοῦ ἢ πλαστοῦ, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ μέχρι
τέλους. Λέγοντες δὲ πραγματικὸν ἢ πλαστὸν, νοοῦμεν
τὰ δύο κυριώτατα γένη τῆς διηγήσεως, τὴν καθαρῶς ἱστο-
ρικὴν καὶ τὴν ποιητικὴν.

Καταλέξαντες δὲ πρῶτον κανόνας τινὰς περὶ τῆς ἐν γένει
διηγήσεως θὰ ἐκθέσωμεν ἀκολουθῶς τοὺς προσδιορίζοντας
ἕκαστον γένος.

Γενικοί κανόνες τῆς διηγήσεως.

225. Πᾶσα διήγησις περιλαμβάνει τὴν ἔκθεσιν, τὴν δέσιν τῆς πράξεως, καὶ τὴν λύσιν. Θὰ μᾶς ἀρκῆ νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινα περὶ τῶν τριῶν τούτων μερῶν διὰ νὰ δείξωμεν τοὺς ἐν πάσῃ διηγήσει οὐσιώδεις κανόνας.

226. Τῆς ἐκθέσεως σκοπὸς εἶνε νὰ παρασκευάσῃ τὰ πνεύματα, νὰ γνωρίσῃ ἡμῖν τὸν τόπον τῆς σκηνῆς, τὴν ἐποχὴν τοῦ συμβάντος, τὰ δρώντα πρόσωπα, καὶ νὰ καταστήσῃ εὐκόλως πρὸς κατανόησιν τὰ μέλλοντα νὰ λεχθῶσιν. Ἡ ἔκθεσις ὀφείλει νὰ εἶνε σαφῆς καὶ ἀπλή.

227. Ἡ ἔκθεσις θὰ εἶνε σαφῆς ἐάν τις λέγῃ μόνον ὅπερ ὀφείλει νὰ εἴπῃ καὶ ἂν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ὑπόθεσιν, δὲν ἐπιβαρύνῃ αὐτὸ δι' ἀργῶν προοιμίων καὶ ἀνωφελῶν λεπτομερειῶν. Ἐλέπομεν πολλοὺς νέους οἵτινες ἀρχόμενοι λίαν πόρωθεν καὶ ἀναλησκόμενοι εἰς μικρὰς προεισαγωγὰς, δὲν πραγματεύονται ἔπειτα τὰ οὐσιώδη γεγονότα μετὰ τῆς δεούσης ἀναπτύξεως. Οὕτω δὲν εἰσέρχονται εἰς τὸ προκείμενον οὐδ' ἄπτονται εὐθέως τῆς ὑποθέσεως των, ἐνδοιάζουσι καὶ στρέφονται πανταχόσε. Ἐκτίθετε λοιπὸν τὸ γεγονὸς σαφῶς καὶ ἄνευ περιστροφῶν, καὶ ἀποκόπτετε πᾶν ὅ,τι ἀλλότριον αὐτοῦ.

228. Ἐν γένει, ἡ ἔκθεσις ὀφείλει νὰ εἶνε ἀπλή καὶ νὰ ὑπισχνῆται ὀλιγώτερα ὧν περιλαμβάνει. Διὰ τοῦ μέσου τούτου δύναται τις νὰ ὑψωθῇ ἀντὶ νὰ κατέλθῃ.

Ἐκεῖνος ὅστις ἀπ' ἀρχῆς, ἐμφυσᾷ τὴν σάλπιγγα, δίδει τὸ δικαίωμα ν' ἀναμένῃ τις πολλὰ διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς διηγήσεως, καὶ ἂν ἡ προσδοκία αὕτη διαψευσθῇ εἶνε

βέβαιος ὅτι θ' ἀπαρέσκη. Ὁμοιάζει τοὺς ἀδεξίους τούτους μυθολόγους, οἵτινες ὑπόσχονται ἐν τερπνὸν ἀνέκδοτον εἰς τοὺς παρεστῶτας, ἀφίνοντες αὐτοὺς ἐπὶ πολὺ ν' ἀναμένωσι τὴν εὐφυολογίαν καὶ τελευτῶντες εἰς βωμολοχίαν τινὰ οὐδενὸς τὸν γέλωτα κινουσαν.

229. Ἐνίοτε ῥίπτει τις αἴφνης τὸν ἀναγνώστην ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὑποθέσεως, ὡς ἂν εἰ ἦτο εἰς αὐτὸν γνωστή, καὶ παρέχει αὐτῷ ἔπειτα μετὰ τέχνης τὰ πρῶτα συμβάντα. Ἡ ἐκθεσις αὕτη φέρει τὸ ὄνομα δραματικῆ ἀρχῆς. Αὕτη κεντεῖ τὴν περιεργίαν τοῦ ἀναγνώστου καὶ διεγείρει τοσούτῳ ζωηρότερον τὴν προσοχὴν του, ὅσῳ ὑπολείπονται αὐτῷ πλείονα πράγματα νὰ γνωρίσῃ· ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀπαιτεῖ πολλὴν δεξιότητα, ἐπειδὴ ὑπάρχει φόβος ἀσαφείας.

Ἴδου πῶς διηγεῖται τὸν θάνατον τῆς Ἰωάννας Ἀρικίας ὁ Casimir Delavigue :

Διὰ τίνα ἐπιφυλάσσονται αἱ θανατικαὶ αὗται παρασκευαί; διὰ τίνα ἐγείρονται αἱ δάδες αὗται; ὁ ἱερός χαλκὸς πάλλεται καὶ σείεται. . . Πόθεν ὁ πένθιμος οὗτος θόρυβος; ποῦ τρέχουσιν οἱ μαχηταὶ οὗτοι ὡς κυλιόμενα κύματα; Ἡ γὰρ ἐκλάμπει ἐπὶ τοῦ προσώπου των, ὁ ἔρωσις τῆς τιμῆς βεβαίως τοὺς θερμαίνει· πρὸς ἔφοδον βεβαίως συγκροτοῦσι τὰς τάξεις των.

Ὅχι! οἱ μαχηταὶ οὗτοι εἶνε Ἄγγλοι καὶ πορεύονται νὰ ἴδωσι θνήσκουσαν μίαν γυναῖκα.

230. Ἡ ὁδὸς τῆς πράξεως εἶνε τὸ μέρος τοῦτο τῆς διηγήσεως, ἐν ᾧ περιπλέκονται τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ πολλαπλασιάζονται τὰ ἐμπόδια, ἐνῶ τὰ πρόσωπα συγκρούονται καὶ ἐμπλέκονται οὕτως ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ μὴ δύναται νὰ προῖδῃ ἐὰν ἡ ἐκθεσις θὰ εἶνε εὐτυχῆς ἢ δυστυχῆς. Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς διηγήσεως ἐξαροῦται σχεδὸν πάν-

τατε ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ δέσις παρίσταται εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀναγνώστου.

231. Ἡ λύσις εἶνε τὸ σημεῖον εἰς ὃ τελευτᾷ καὶ διαλύεται ἡ δέσις τῆς πράξεως. Αὕτη εἶνε τὸ χωρίον τῆς διηγήσεως καθ' ὃ τις φανερώνει τὴν τύχην τῶν προσώπων καὶ τὴν ἐκβασιν τῶν προηγουμένων συμβάντων. Ἡ λύσις δὲν πρέπει νὰ προαγγέλληται· ἐὰν ὁ ἀναγνώστης τὴν μαντεύη πρότερον ἢ δύναται καὶ νὰ τὴν προῖδῃ, ἡ περιεργία εἶνε ἤδη ἱκανοποιημένη καὶ ἅπαν τὸ ἐνδιαφέρον ἀπόβλυται. Ἀλλὰ πρέπει ν' ἀγῆται καὶ παρασκευάζηται πρότερον ὑπὸ τῶν προηγουμένων καὶ ν' ἀνταποκρίνηται οὕτω εἰς τὰς ἐκ τῆς ἐκθέσεως προσδοκίας.

232. Ἐὰν συμβῇ τὰ πρόσωπα νὰ ἔχωσι διεγείρη ἱκανῶς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου, ὥστε νὰ ἐπιθυμῇ νὰ μάθῃ ποία ὑπῆρξεν ἢ μετὰ ταῦτα τύχη των, δύναται μὲν τις νὰ τὴν πληροφορήσῃ περὶ τοῦτου, ἀλλ' ἐν ὀλίγαις λέξεσι.

Καθ' ὅλας τὰς ἄλλας περιστάσεις πρέπει νὰ σταματᾷ τις πᾶρξυτα ὡς ἤθελε γνωσθῇ ἡ λύσις. Οὐδεμία μακρολογία ἐν τῇ κρίσιμῳ ταύτῃ στιγμῇ, οὐδεμία ἐπάνοδος ὀχληρὰ ἐπὶ τὰ καθέκαστα τῆς πράξεως. Ὁ ἀναγνώστης ἐγνώρισεν τὸ πᾶν καὶ ἀπαξιοῖ νὰ μάθῃ πᾶν ὅ,τι ἤθελέ τις νὰ προσθέσῃ.

233. Αἱ γενικαὶ ἰδιότητες τῆς διηγήσεως εἶνε ἡ ἐνότης, ἡ σαφήνεια, ἡ συντομία, τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἠδύτης.

234. Ἡ ἐνότης τῆς διηγήσεως συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι καὶ πάντα τὰ παρεπόμενα γεγονότα σχετίζονται πρὸς ἓν κύριον σημεῖον καὶ τείνουσιν εἰς ἓνα μόνον σκοπὸν. Ἡ ἐνότης δὲν εἶνε ἐπίσης ἀναγκαία ἐν ταῖς

ἀπλουστάταις διηγήσεσιν ὡς καὶ ἐν ταῖς συνθέσεσι ταῖς μᾶλλον ἐκτεταμέναις. Ἄνευ τῆς ἐνότητος, ἢ προσοχῆ ταλαντεύεται ἀβέβαιος μεταξὺ πλειόνων προσώπων, μεταξὺ πλειόνων ἀντικειμένων· μεριζομένης δὲ τῆς προσοχῆς ἀφανίζεται τὸ ἐνδιαφέρον.

235. Ἡ **σκηνοποιία** συνίσταται εἰς τὸ νὰ τίθηται τὸ κύριον γεγονός ἐν ἄλλῳ αὐτοῦ τῷ φωτί, οὕτως ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ δύναται νὰ το κατανοῇ καὶ ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐν τοῖς καθέκαστα. Ἴνα κατορθώσῃ τις τοῦτο, πρέπει νὰ κατανοήσῃ καλῶς τὸν κύριον χαρακτήρα τῆς πράξεως, νὰ περιλάβῃ δι' ἑνὸς βλέμματος ὅλον τὸ ὑποκείμενόν του, νὰ ταυτοποιήσῃ τὰ γεγονότα, καὶ νὰ μὴ βεβήνη τὴν διήγησιν διὰ τῶν ἀνωφελῶν τούτων λεπτομερειῶν, αἵτινες καταπονοῦσι τὸν ἀναγνώστην.

236. Ἡ **σύντομος** συνίσταται εἰς τὸ νὰ θέτωμεν ἐν τῇ διηγῆσει ἐκεῖνο ὅπερ πρέπει καὶ οὐδὲν ἄλλο. Θὰ εἶνε δὲ τις σύντομος εἴαν ἐν τῇ ἀρχῇ δὲν ἐπιλαμβάνεται τῶν πραγμάτων πολὺ πρόωρον, εἴαν οὐδὲν λέγῃ ἀνωφελές ἐν τῇ ἐκθέσει, εἴαν σταματᾷ ὅπου πρέπει ἐν τῇ λύσει. Ὁ γενικὸς οὗτος χαρακτήρ τῆς ταχύτητος, ὅστις ἀρμόζει εἰς τὴν διήγησιν, τροποποιεῖται κατὰ τὴν διαφορὰν τῆς ὑπόθεσεως ἢν πρόκειται τις νὰ πραγματευθῇ.

237. Τὸ **ἐνδιαφέρον** συνίσταται εἰς τὸ νὰ προσῆ οἱ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰ συμβάντα τὰ ὁποῖα τῷ διηγοῦνται, καὶ νὰ ἐμπνέῃ αὐτῷ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γνωρίσῃ τὴν ἐκβασιν αὐτῶν. Τὸ ἐνδιαφέρον πρέπει πάντοτε νὰ χωρῇ ἀξανάνομενον καὶ ὁ ἀναγνώστης καθ' ὅσον προχωρεῖ ἐν τῇ ἀναγνώσει, νὰ αἰσθάνηται θέλητρον ἰσχυρότερον περὶ τῶν

πῶσι, ποῦ νὰ δράμωσιν, ἐρρίπτοντο εἰς τὴν συμπλοκὴν καὶ ἀπώλλοντο δι' ἀλληλοσφαγίας, ὅταν αἱ πρῶται τοῦ ἡλίου ἀκτίνες καθιστῶσιν ὀρατὸν, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν νικητῶν. Συντάσσονται πάραυτα καὶ προσβάλλουσι πανταχόθεν τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Λεωνίδαοσ πίπτει ὑπὸ χαλᾶζης βελῶν· ἡ φιλοτιμία τοῦ ν' ἄρῳσι τὸ σῶμά του προκαλεῖ φοβερὰν μάχην μεταξὺ τῶν ἑαυτοῦ συμμαχητῶν καὶ τῶν μᾶλλον γεγυμνασμένων τάξεων τοῦ περσικοῦ στρατοῦ. Δύο ἀδελφοὶ τοῦ Σέρξου, πλεῖστοι Πέρσαι καὶ πολλοὶ Σπαρτιάται ἀπώλοντο. Τέλος οἱ Ἕλληνες, καὶ τοὶ ἐξηγτημένοι καὶ ἐξησθενωμένοι ἕνεκα τῶν ἀπωλειῶν τῶν, ἀναιροῦνται τὸν στρατηγὸν τῶν, τετράκις ἀπωθῶσι τὸν ἐχθρὸν κατὰ τὴν ὑποχώρησίν του, καὶ ἀφοῦ ἀνέκτησαν τὴν κλεισώρειαν, ὑπερπηδῶσι τὰ χαρακώματα καὶ θέλουσι νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὸν παρὰ τὴν Ἀνθῆλην μικρὸν λόφον. Ἐκεῖ δὲ ἤμύναντο ἐπὶ τινα εἴη χρόνον καὶ τὰ στρατεύματα ἀπερ τοὺς ἠκολούθουν καὶ ἐκεῖνα ἀπερ ὁ Ἰθάρης ὠδήγει ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους τῆς κλεισώρειας.

Περὶ τῆς ποιητικῆς διηγήσεως.

242. Ἡ ποιητικὴ ἢ μυθικὴ διήγησις εἶνε ἡ ἔκθεσις τῶν πλαστῶν μὲν ἀλλὰ πιθανῶν συμβάντων.

Διαφέρει αὕτη τῆς ἱστορικῆς διηγήσεως καὶ κατὰ τὴν ὕλην καὶ κατὰ τὸ εἶδος. Διότι αὕτη μὲν λαμβάνει ὡς ὀδηγὸν τὴν ἀλήθειαν, ἐκείνη δὲ τοῦναντίον ζῆ μόνον ἐκ τῶν πλασματῶν, καὶ δὲν γνωρίζει ἄλλα ὅρια πλὴν τοῦ πιθανοῦ καὶ τοῦ δυνατοῦ. Κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὸ ὕφος, ἡ μὲν πρώτη εἶνε ἀπλουστερά καὶ μετριωτέρα, μεταχειριζομένη τὰ κοσμημάτα μετὰ φειδοῦς· ἡ δὲ ποιητικὴ διήγησις ζητεῖ ν' ἀρέσκη εἰς τὸν ἀναγνώστην, διεγείρουσα τὸν θαυμασμὸν του, καὶ καλλύνεται δι' ὄλων τῶν γλωσσικῶν κοσμημάτων ὅσα ἐπιτρέπει ἡ καλλισθησία.

243. Αἱ ἴδιαι ἰδιότητες τῆς ποιητικῆς διηγήσεως εἶνε τὸ πιθανόν καὶ ἡ βαθμικία αὐξήσις τοῦ ἐνδιαφέροντος.

Τὸ πιθανὸν συνίσταται εἰς τὸ περιστάν φανταστικά πράγματα τοιοῦτοτρόπως ὥστε νὰ φαίνωνται ἀληθῆ καὶ πῶς πιστευτά. Πρὸς τοῦτο, πρέπει ν' ἀναπτύσσωμεν τὰς περιστάσεις αὐτῶν, νὰ δεικνύωμεν τὰς μετὰ τῶν πράξεων σχέσεις αὐτῶν, τοὺς χρόνους, τοὺς τόπους, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα.

Ἡ βαθμικία αὐξήσεις τοῦ ἐνδιαφέροντος ἀρμόζει ἰδίᾳ εἰς τὴν ποιητικὴν διήγησιν· ὁ ἱστορικὸς ὑποκύπτων εἰς τὰ γεγονότα δὲν δύναται νὰ τα διατάξῃ πάντοτε κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του· ὁ ποιητὴς τοῦναντίον, ἄρχει τῶν γεγονότων, καθυποτάσσει αὐτὰ εἰς τὴν φαντασίαν σου, καὶ τα διαθέτει κατὰ τὴν ἀρέσκειάν σου. Δικαιούμεθα λοιπὸν παρὰ τοῦ ποιητοῦ ν' ἀναμένωμεν πλείονα ἢ ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ. Ὡς παράδειγμα ποιητικῆς διηγήσεως δυνάμεθα νὰ παραθέσωμεν τοὺς ἀκολουθοῦντες στίχους τοῦ ἀειμνήστου ποιητοῦ Γ. Χ. Ζαλοκώστα ἐκ τοῦ ὄρακιου αὐτοῦ ποιήματος τῆς Κλεισῆς:

Ὡ θαύματος! Πλοίων ἐνῶ πυκνωμένων,
 Λογχῶν ἐνῶ τόση μᾶς σφίγγει πλεκτάνη,
 Ἐν μέσῳ καπνοῦ καὶ πυρὸς διαβαίνον
 Μὲ δύο ἀνδρείους μονόξυλον φθάνει.

Ὁ εἷς εἶνε κόρη. Ὡραία Ἑλένη,
 Ὡ τίς εἰς κρατῆρα πολέμων ἀγρίων,
 Τίς σ' ἔφερε δαίμων; . . . Πηδῶσ' ἀποβαίνει
 Μὲ τὴν ποδιάν της μεστὴν φουσεκιῶν.

Μ' ἀνήσυχον βλέμμα ἐτάζει τὴν τάφρον,
 Πλὴν μάτην ἐκεῖσε τὸν Νάσον ζητοῦσα,
 Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐμβαίνει παράφρων
 Κ' ἐξέρχεται πάλιν τὸν Νάσον καλοῦσα.

Κενὸς ὁ ναὸς καὶ τῆς τάφρου ὁ γῦρος !

Ποῦ εἶσαι, κραυγάζει, ὦ Νάσε, ποῦ εἶσαι ;
Δὲν ἀντιβοᾷ ἡ φωνὴ τοῦ μνηστήρου,
Κλαγγὴ καὶ βρονταὶ ἀποκρίνοντ' ἐκεῖσε.

Φρενήρης ⁽¹⁾ τῆς τάφρου ὀλόγυρα τρέχει
Καὶ τοὺς φονευμένους ἐτάζουσα τρέμει·
Τὴν ὄψιν τῆς κρύου ἰδρῶς περιβρέχει,
Ὅ νοὺς τῆς γυρίζει καθὼς ἡ ἀνέμη.

Ἄλλ' ἓνα νεκρὸν σκεπασμένον ἐμπρὸς τῆς
Εὐρίσκουσα, σύρει κραυγὴν ὀξυτάτην.
Γνωρίζει, ταλαίπωρος, ἔργον χειρὸς τῆς,
Τὴν καθημαγμένην τοῦ Νάσου φλοκάτην.

Βαρύλυπος θεά, ἀπαίσιος σκέπη !
Μὲ φρίκην τὸ λείψανον ἀποκαλύπτει,
Καὶ βλέπει τὸν Νάσον, τὸν Νάσον τῆς βλέπει,
Καὶ λιποφυγοῦσα ἐπάνω του πίπτει.

.
.

Ἄπὸ τῆς Κλεισθῆς τὰ πῆλινα τείχη
Κρεμᾷτ' αἱματώδης ἡ στάθμη τῆς μάχης.
Συντρίβονται δὲ οἱ αἰγύπτιοι στοῖχοι,
Καὶ πίπτουν καθὼς τῶν ἀγρῶν οἱ ἀστάχεις.

Ἡ πάλῃ τῶν ἄλλων πασῶν βαρυτέρα,
Φλογῶδες τὸ πείσμα, ἡ μῆνις ἀγρία.
Παντοῦ ἡ περίφλεκτος μαίνεται σφαῖρα,
Ὅ σίδηρος θραύει Ἀράδων κρανία.

(1) Ἄκων ὑπέπεσε καὶ ὁ ποιητὴς εἰς τὸ ἄγαν σὺνηθες γλωσσικὸν λάθος χρησάμενος τῇ λέξει φρενήρης ἀντὶ τοῦ ἐκφρων ἢ παρὰ φρων καὶ τοῦ φρενήρης σημαίνοντος τὸν σώφρονα.

Ἄλλα μὲ φωνὴν ὁ Τσαβέλλας μεγάλην
 «Ὡς πότε' ἐκ τοῦ τείχους, βοᾶ, θὰ κτυπῶμεν;
 ἢ Ἐμπρός! ἡ ῥομφαία ἄς λύσῃ τὴν πάλην,
 ἢ Ἐμπρός! ἐκ τοῦ τείχους ὀργίλοι πηδῶμεν!»

Ὀργίλοι πηδῶμεν, κτυποῦμεν ὀργίλοι!
 Οἱ ἄχαρες φρίττουν, τὸ αἷμά των ῥέει.
 Μὲ τρέμοντας πύλας μὲ τρέμοντα χεῖλη
 Πετώντες τὰς λόγγας των φεύγουν ἀροματοί.

Οὐδείς ὑπακούει, μὲ θόρυβον τρέχουν,
 Κ' οἱ πρῶην προστάζοντες τρέχουν κ' ἐκείνοι.
 Φυγῆς πλὴν ἀνάγκην οἱ πλεῖστοι δὲν ἔχουν,
 Ἵγρὰ, πορφυρόχρους τοὺς δέχεται κλίνη.

Αἰμόχρουν, πενθίμην παρίστων εἰκόνα
 Τὰ φῶτα τοῦ δύνοντος τότε ἡλίου,
 Κ' ἐπέβαινον ἤδη τὸν μέγαν ἀγῶνα
 Εἰς δόξαν τοῦ στείρου ἐκείνου νησίου.

Ἐπάνω νεκρῶν τοῦ Ῥεσίτου χιλίων
 Νεκροὺς ὁ Σατράπης ἀφίνων χιλίους·
 Ἡμεῖς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου πλησίον
 Ἐθάψαμεν μόνον τριάκοντ' ἀνδρείους.

§ II

Περὶ τῆς περιγραφῆς.

244. Ἡ περιγραφή εἶνε ζωηρὰ καὶ ἔμφυχος ζωγραφία τῶν ἀντικειμένων. Δὲν περιορίζεται δὲ εἰς τὸ χαρακτηρίζειν τὸ πρᾶγμα περὶ οὗ λαλοῦμεν ἀλλὰ παριστᾷ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ διὰ χρωμάτων τόσῳ ἀληθῶν, διὰ χαρακτῆ-

ρων τόσῳ φυσικῶν, ὥστε δὲν ἀναγινώσκει τις πλέον ἀλλὰ βλέπει διὰ τῶν ἰδίων του ὀφθαλμῶν. Ἡ ἰδιοφυία τοῦ περιγράφειν ὑποτίθησι ἰσχυρὰν φαντασίαν, καὶ κατὰ τοῦτο συνήθως διακρίνεται ὁ μέτριος συγγραφεὺς τοῦ ἐξόχου· ὁ εἰς οὐδὲν ἄλλο πράττει εἰ μὴ νὰ λέγῃ τὰ πράγματα, ὁ ἄλλος γινώσκει νὰ ζωγραφῆ καὶ νὰ καθιστᾷ αὐτὰ αἰσθητά.

Προτιθέμεθα νὰ δώσωμεν γενικοὺς τινὰς κανόνας τῆς περιγραφῆς, καὶ θὰ δείξωμεν ἀκολουθῶς τὰ διάφορα εἶδη αὐτῆς.

Γενικοὶ κανόνες τῆς περιγραφῆς.

245. Διὰ νὰ κάμωμεν καλῶς μίαν περιγραφὴν, εἰς συνθήκαι εἶνε ἀναγκαῖαι: νὰ ἐκλέγωμεν καλῶς 1ον τὸ ἀντικείμενον τὸ ὁποῖον θέλομεν νὰ ζωγραφίσωμεν· 2ον τὴν ἐποχὴν τὴν μᾶλλον εὐνοϊκὴν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα περὶ οὗ πρόκειται· 3ον τὴν στιγμήν τὴν μάλιστα κατάλληλον, εἰάν τὸ ἀντικείμενον εἶνε μεταβλητὸν καὶ κινητὸν· 4ον τὴν ἔκτασιν τὴν προσήκουσαν εἰς τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ κατέχῃ· 5ον τὰς περιστάσεις αἱ ὁποῖαι ὀφείλουσι νὰ συμπεριληφθῶσιν ἐν αὐτῇ· 6ον τὰς ἀντιθέσεις αἵτινες δύνανται ν' ἀναδείξωσιν αὐτὴν ἔτι μᾶλλον.

246. Ἡ ἐκλογή τοῦ ἀντικειμένου ὀφείλει νὰ ῥυθμίζεται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ συγγραφέως· ὅστις δύναται νὰ καταστήσῃ αὐτὸ σκυθρωπὸν ἢ χαρῖεν, φαιδρὸν ἢ παθητικόν, κατὰ τὴν θέσιν ἣν προορίζει δι' αὐτὸ, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὅπερ προσδοκᾷ περ' αὐτοῦ. Ὅφείλει ἔπειτα

νά ἐκλέξη ἐν ἀντικείμενον ἐνδιαφέρον καὶ κατάλληλον καὶ ἐξάψη τὴν φαντασίαν ὑποθέσεις τινὲς εἶνε τοσοῦτον ἄγονοι καὶ ἀχάριτες ὥστε εἶνε δύσκολον νά καταστήσῃ τις αὐτὰς αἰσθητὰς καὶ οἶονσι ζώσας.

247. Ἡ ἐποψὶς, ὅφ' ἦν περιστᾶ τις τὸ ἀντικείμενον, εἶνε μᾶλλον ἢ ἥττον εὐνοική εἰς τὴν περιγραφὴν, καθ' ἣσαν ἀνταποκρίνεται μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς τὸ ἀποτέλεσμα ὕπερ ὀφείλει νά παράγῃ. Θέλει τις νά ποιήσῃ τὸ ἐγκώμιον μεγάλου τινὲς στρατηγοῦ, λησμονεῖ ὅτι ὁ ἦρωας αὐτοῦ εἶνε ἄνθρωπος καὶ ὅτι ἄνθρωποι εἶνε κ' ἐκεῖνοι τῆς σφαγῆς τῶν ὁμοίων γίνεται αἷτιος. Ἡ ἀνδρεία του, ἡ δραστηριότης του, τὸ δῶρον τοῦ κρατεῖν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ταῦτα μόνον θά προβάλλωσι τοῦναντίον θέλει τις νά στιγματίσῃ τὸ πάθος τῶν κατακτῆσεων, δὲν θά ἴδῃ παρὰ μόνον τὰ κακὰ τοῦ πολέμου, καὶ θά ὑποτυπώσῃ εἰκόνα ὅπως διάφορον.

248. Ἐὰν τὸ ἀντικείμενον εἶνε μεταβλητὸν καὶ κινήτῳ, πρέπει νά ἐκλέξη τὴν μάλιστα κατάλληλον στιγμήν, τὰ μᾶλλον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀρμόδια γνωρίσματα. Ἐν τῷ σταδίῳ ἀνδρός τινος, ὑπάρχουσιν ἀπόψεις μᾶλλον ἢ ἥττον ἐπαγωγαί.

249. Ἡ περιγραφή θά εἶνε μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτεταμένη κατὰ τὸν σκοπὸν ὃν εἰς προτίθεται καὶ τὴν θέσιν ἣν μέλλει νά καταλάβῃ αὐτή. Ὁ ἱστορικὸς περιορίζεται εἰς τινὰ ζῶηρα καὶ ἐξέχοντα γνωρίσματα, ἅτινα νά δύνωνται νά προσβάλλωσι τὸ πνεῦμα τοῦ ἀναγνώστου χωρὶς νά ἐπιβραδύνωσι τὴν πορείαν τῆς διηγήσεως. Εἰς τὸν ῥήτορα ἐπιτρέπονται πλείονες λεπτομέρειαι· ἀλλ' ὀφείλει νά περᾶνῃ

τὴν περιγραφὴν τοῦ εὐθὺς ὕταν ἐπιτύχη ὁ σκοπὸς τοῦ. Ὁ ποιητὴς δύναται νὰ καταστήσῃ πλατυτέρας τὰς εἰκόνας τοῦ, ἐπειδὴ ἀπευθύνεται πρὸ πάντων εἰς τὴν φαντασίαν καὶ ζητεῖ κυρίως ν' ἀρέσκῃ.

250. Πρέπει νὰ γνωρίζῃ τις νὰ ἐκλέγῃ τὰ περιστατικὰ ἅτινα μέλλουσι ν' ἀποτελέσωσι τὴν περιγραφὴν, καὶ νὰ μὴ εἰσάγῃ λεπτομερείας λίαν μικρολόγους. Τὸ περιγράφειν δὲν εἶνε ἐπισωρεύειν πάντα τὰντικείμενα, ἀλλ' ἐκλέγειν τὰ μᾶλλον ἐξέχοντα καὶ παρέχειν αὐτοῖς τὴν προσήκουσαν ἔκτασιν. Ὅφειλει τις λοιπὸν ν' ἀποφεύγῃ τὸ νὰ λέγῃ τὰ πάντα καὶ τὸ νὰ ζητῇ νὰ ἐξαντλῇ οὕτω τὴν περιγραφομένην ὑπόθεσιν. Ὁ δεξιὸς συγγραφεὺς γινώσκει νὰ διακρίνῃ μετὰ τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν εἰκόνων αἵτινες παρουσιάζονται αὐτῷ, ἀπορρίπτει τὰς κοινὰς καὶ προσηλοῦται μόνον εἰς τὰς ἐμποιοῦσας αἰσθησιν.

251. Αἱ ἀντιθέσεις εἶνε ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων μέσων διὰ τὸν περιγράφοντα. Καθὼς ἐν τινι εἰκόνι ἢ εὐφυίᾳ τοῦ ζωγράφου συνίσταται εἰς τὸ ἀντιθέτειν τὰς σκιάς εἰς τὸ φῶς, οὕτω καὶ ὁ συγγραφεὺς ὀφείλει ν' ἀντιθέτῃ ταῦτα πρὸς ἐκείνας τὰς εἰκόνας καὶ τὰς ἐννοίας.

Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς περιγραφῆς.

252. Τὰ εἶδη τῆς περιγραφῆς εἶνε τοσαῦτα ὅσα καὶ τὰντικείμενα τὰ ὁποῖα δύναται τις νὰ περιγράψῃ. Ἀντικείμενον λοιπὸν περιγραφῆς δύναται νὰ εἶνε ὁ χρόνος, ὁ τόπος αὐτὸ τὸ γεγονός, οἱ ἐξωτερικοὶ χαρακτῆρες καὶ τὸ ἦθος. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν πέντε εἶνε τὰ κυριώτερα εἶδη

περιγραφῆς: ἡ *χρονογραφία*, ἡ *τοπογραφία*, ἡ *γεγονотоγραφία*, ἡ *προσωπογραφία*, ἡ *ἠθογραφία*.

253. Ἡ **χρονογραφία** εἶνε εἶδος περιγραφῆς χαρακτηριζούσης τὸν χρόνον, ἢ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν πράγμα τι λέγεται ἢ γίνεται.

Χρυσόει τὴν ἀνατολὴν γλυκὺ τοῦ ῥόδου χροῖμα,
Καὶ τῆς Ἡοῦς μετέωρον ἐπικρεμάται τόμμα
Καὶ τρέμον λαμπυρίζει·
Καὶ τᾶστρα τᾶλλα σβύνονται, πλὴν τῆς νυκτὸς ἀκόμα
τὸ πρόσωπον μαυρίζει.

Ἐρώτων ὥρα κρύφιον φωτὸς καὶ σκότους κρᾶμα,
Καθ' ἣν τὸ ῥόδον θάλλει,
Καὶ δίδεται μεγάλη

Ἀπὸ τὴν φύσιν ὄθησις εἰς τῆς ζωῆς τὸ δράμα.

Γ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ.

Τοῦτο πεζότερον τις θὰ ἔλεγε: *κατὰ τὴν πρωίαν.*

254. Ἡ **τοπογραφία** ἢ περιγραφή τοῦ τόπου, συνίσταται εἰς τὸ περιγράψαι ναόν, ἀνάκτορον, πόλιν, σκηνήν τινα τῆς φύσεως, ἢ καὶ ἄθλιόν τι χρυσόφυγον· ἐνὶ λόγῳ πάντας τοὺς τόπους οἵτινες ὑπῆρξαν θέατρον ἐνὸς συμβάντος. Παραθέτομεν ὡς πρότυπον τὴν περιγραφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ. ὑπὸ Σατωβριάνδου:

Ἐν τῷ κέντρῳ ἀλύσειός τις ὄρειον εὑρίσκεται ἀρχαῖα λεκάνη κεκλεισμένη πανταχόθεν ὑπὸ κιτρίνων καὶ πετρωδῶν κορυφῶν· αἱ κορυφαὶ αὗται διανοίγονται μόνον πρὸς ἀνατολὰς ἐν' ἀφήσῳσιν ἐλευθέραν τὴν θέαν τῆς φάραγγος τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης καὶ τῶν μεμακρυσμένων ὄρειων τῆς Ἀραβίας. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λιθώδους τούτου τοπίου, ἐπὶ ἀνωμάλου καὶ καταφεροῦς ἐδάφους, ἐν τῷ περιβόλῳ τείχους ἄλλοτε διασεισθέντος ὑπὸ τῶν προσβολῶν τοῦ κριστοῦ (1) καὶ ἐνισχυμένου ὑπὸ

(1) Πολιορκητικὴ μηχανή.

Νεοσσοὶ δὲ αὐτοῦ φύρονται ἐν αἵματι· οὗ δ' ἂν ὄσι τεθνεώτες, παρα-
χρημα εὐρίσκονται.

(Ἰῶβ κεφ. ΛΘ'. 19—31.)

Ὁ ἵππος.

Ἰδὲ τὸν ὑπερήφανον καὶ γαυριῶντα ἵππον!
Εἰς τὴν ἀγέρωχον αὐτοῦ καὶ εὐγενῆ μορφήν
Ἰδὲ θεράποντος πιστοῦ καὶ πειθηνίου τύπον
Καὶ θώπευε τὴν συμπαθῆ τοῦ ζώου κεφαλήν.

Σύρει τὸν ὄφρον, πρὸς δοκὸν στερῶς συνεζευγμένος,
Κι' ἐνῶ σκληρὸς τὸν τράχηλον συσφιγγεὶ ταιλαμών,
Πανήμερος καταπονέτ' εἰς ἔργον δεδομένος
Δεχόμενος ἐνίοτε καὶ μάλιστα κνησμόν.

"Ἄλλοτε πάλιν, μὲ βαρὺ φορτίον ἐπὶ νώτων
Ἐκτάσεις διερχόμενος νυχθημερὸν μακράς,
Δι' ἄλλους φαίνεται νὰ ζῆ ὅτι ἐπλάσθη πρῶτον
Καὶ, τοῦτους ἂν εὐχαριστῆ, πληροῦτ' αὐτὸς χαρᾶς.

Τοῦ ἀτρομήτου μαχητοῦ συναθλητῆς γενναῖος,
Ἐν τῷ πολέμῳ σίδηρον καὶ πῦρ καταφρονῶν,
Τοὺς πάντας συμμερίζεται καὶ πάντοτε αἵματος
Ὡς ὁ δεσπότης του ποθεῖ τὴν δόξαν τῶν μαχῶν.

Ζητεῖ τῶν ὄπλων τὴν κλαγγὴν πρὸς ἣν ἐξοικειοῦται
Τὴν ἀγαπᾷ καὶ φλέγεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ πυρός,
Τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Ἄρειος ἀκούει κ' ἐμψυχοῦται·
Ταράσσει δὲ τὸ ἔδαφος γενναῖος καλπασμός.

Ἄλλ' εἶτα πάλιν λησιμονεῖ τὰνδραγαθήματά του
Καὶ πάλιν πρῶτον καὶ γλυκὺν τὸν δέχετ' ὁ ἀγρός·
Ἐνδίδων ὅσον τις ζητεῖ εἰς τὰ θελήματά του,
Πάντοτε ἄνευ γογγυσμοῦ ἐμμένει σταθερός.

Ἴδου πῶς ὁ Βαρθελεμῖ εἰκονίζει τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον :

Εἶδον τότε τὸν Ἀλέξανδρον ἐκεῖνον, ὅστις ὕστερον ἐπλήρωσε τὴν γῆν θαυμάσιον καὶ πένθους. Ἔχει τοὺς χαρακτήρας κανονικοῦς, τὸ χρῶμα ὄρατον καὶ ῥόδινον, τὴν βίνα γρυπὴν, τοὺς ὀφθαλμοὺς μεγάλους καὶ πυρώδεις, τὴν κόμην ξανθὴν καὶ βοστρυχώδη, τὴν κεφαλὴν ὑψηλὴν, ἀλλὰ κεκλιμένην κατὰ τι πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὄμιον, τὸ ἀνάστημα μέτριον, λεπτὸν καὶ ἐλευθέρου, τὸ σῶμα λίαν σύμμετρον καὶ ἐνισχυμένον διὰ διηγεκοῦς ἀσκήσεως. Λέγεται ὅτι εἶνε λίαν ἐλαφρὸς ἐν τῷ ὄρῳ καὶ λίαν ἐπιτετηθευμένος ἐν τῷ καλλωπισμῷ.

257. Ἡ ἠθιογραφία συνίσταται εἰς τὸ παριστᾶν τὰς ἀρετὰς ἢ τὰ ἐλαττώματα, τὰς ιδιότητας ἢ τὰ σφάλματα προσώπου τινός. Ὁ ἱστορικός, ὁ ρήτωρ καὶ ὁ ποιητὴς συχναὶ ἀναγκάζονται νὰ ζωγραφώσιν τὰ πρόσωπα, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

Ὅταν ἡ ἠθιογραφία παριστᾶ τὰ ἤθη ὀρισμένου τινός προσώπου, λαμβάνει τὸ ὄνομα τῆς εἰκονογραφίας· ὅταν δ' ἐκθέτῃ ιδιότητά τινα γενικῶς θεωρουμένην, εἶνε χαρακτήρ.

Ἦν γὰρ ὁ Θεμιστοκλῆς βεβαιότατα δὴ φύσεως ἰσχυρὸν δηλώσας καὶ διαφερόντως τι ἐς αὐτὸ μᾶλλον ἑτέρου ἄξιον θαυμάσαι· οἰκεία γὰρ εὐγένειαι, καὶ οὐτε προμαθῶν ἐς αὐτὴν αὐδὲν οὐτ' ἐπιμαθῶν, τῶν τε παραχρῆμα δι' ἐλαχίστης βουλήσεως κράτιστος γνώμων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιπλεστον τοῦ γενησομένου ἄριστος εἰκαστής. Καὶ ἅ μὲν μετὰ χεῖρας ἔχοι, καὶ ἐξηγήσασθαι αἰὶός τε, ὧν δὲ ἄπειρος εἶη, κρῖναι ἱκανῶς οὐκ ἀπῆλλακτο· τότε ἄμεινον ἢ χειρὸν ἐν τῷ ἀφανεί ἐτι προεῖρα μάλιστα. Καὶ τὸ ξύμπαν εἰπεῖν, φύσεως μὲν δύναμει, μελέτης δὲ βραχυτέρῃ κράτιστος δὴ οὕτως αὐτοσχεδιάζειν τὰ δέοντα ἐγένετο.

(Θουκυδ. Βιβλ. Α'. ἐδ. 138.)

Ὁ Δημοσθένης εἶνε ὁ ἀθλητὴς τοῦ λόγου, οὗτινος προμάχεται διὰ πᾶσων τῶν δυνάμεων τῆς μεγαλοφυΐας του, καὶ τὸ βῆμα ἐφ' οὗ ἀγο-

φίσει μεταβάλλεται εἰς παλαίστραν· δεσπόζει ταυτοχρόνως τῶν ἀκροατῶν του, τῶν ἀντιπάλων του, τῶν δικαστῶν του· οὐδόπως φαίνεται ὅτι ζητεῖ νὰ σα; συγκινήσῃ, καὶ ὁμοῦ ἀκούσατέ τον καὶ σκεπτόμενοι ὅκ κλαύσῃτε· καθάπτεται τῶν συμπολιτῶν του δι' ἀνεπίσημων καὶ ὁμοῦ τότε οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ διαρρηγεὺς τῶν ἐλέγχων τοῦ ἰδίου ἐαυτῶν συνειδήτου; ἀνασκευάζει ἐπιχειρήματι; οὐδόπως συζητεῖ ἀλλ' ἀντὶ ἀπαντήσεως προτείνει· ἀπλὴν τὴν ἐρώτησιν καὶ ἡ ἀντιλογία παραρημα ἐξαφανίζεται. Θέλει νὰ διεγείρῃ τοὺς Ἀθηναίους κατὰ Φιλίππου; Δὲν εἶνε πλέον βήτωρ ἀγορευτῶν, εἶνε στρατηγός, εἶνε προφήτης, εἶνε φύλαξ ἄγγελος τῆς πατρίδος, καὶ ὅταν ἐπισαίῃ εἰς τοὺς συμπολίτας του τὴν δουλείαν, νομίζει τις ὅτι ἀκαθεὶ πόρρωθεν ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν τὸν θόρυβον τῶν ἀλύσεων, ἃς κομίζει ἐπ' αὐτοὺς ὁ τύραννος.

(Maury.)

258. Ὅταν κἀμνη τις τὴν εἰκονογραφίαν δύο προσώπων, ἅτινα ὁμοιάζουσι, καὶ τὰ ὁποῖα συγκρίνει πρὸς ἄλληλα διὰ νὰ δείξῃ τὰς σχέσεις αὐτῶν, τὰς διαφοράς, αὕτη ἢ τυχέτισις ὀνομάζεται παραλληλισμός. Αἱ ἀντιθέσεις αὕτη χρησιμεύουσι πολὺ εἰς τὸ ν' ἀναδείξωσι τοὺς κυριωτέρους χαρακτῆρας τῶν προσώπων, ἅτινα πρόκειται νὰ γνωσθῶσι.

Γάλλος τις ποιεῖ οὕτω τὸν παραλληλισμὸν τοῦ Κορνηλίου καὶ τοῦ Ῥακίνου:

Ὁ μὲν Κορνήλιος μᾶς καθυποβουλοῖ εἰς τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰς ἰδέας του, ὁ Ῥακίνος συμμορφοῦται πρὸς τὰς ἡμετέρας· ὁ μὲν ζωγραφεῖ τοὺς ἀνθρώπους ὅποιοι ὄφειλον νὰ εἶνε· ὁ δὲ ὅποιοι εἶνε. . . Ὁ μὲν ἀνομοῖ, ἐκπλήττει, δεσπόζει, διδάσκει· ὁ δὲ ἀρέσκει, συγκινεῖ, κατανόσσει, διεισδύει εἰς τὰς ψυχὰς μας. Πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει· κἀλλιστον, εὐγενέστατον καὶ ἐπιτακτικώτατον ἐν τῷ λόγῳ ἐπραγματεύθη ὑπὸ τοῦ πρώτου· ὑπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει· δελεαστικώτατον καὶ λεπτότατον ἐν τῷ πάθει. Ὅσοῦ μᾶλλον ἀπασχολεῖται τις ἐν τοῖς δράμασι τοῦ Κορνηλίου· τόσο μᾶλλον διασείεται τὴν ψυχὴν καὶ συγκινεῖται πρὸς τοὺς τοῦ Ῥακίνου. Ὁ Κορνήλιος εἶνε μᾶλλον ἰθιός, ὁ δὲ Ῥακίνος μᾶλλον

φυσικός· ὁ μὲν φαίνεται ὅτι γαμεῖται τὸν Σοφοκλέα, ὁ δὲ ὅτι πλεῖον ὀφείλει εἰς τὸν Εὐριπίδην.

(Bruyère.)

Ὁ δὲ Θουκυδίδης τὸν παραλληλισμὸν τῶν Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων:

Οἱ μὲν γὰρ νεωτεροῖσι καὶ ἐπινοῆσαι ὄξετε καὶ ἐπιτελέσαι ἔργῳ ὃ ἂν γνῶσιν· ὑμεῖς δὲ τὰ ὑπάρχοντά τε σώζειν καὶ ἐπιγνῶναι μηδὲν καὶ ἔργῳ οὐδὲ τᾶναγκατὰ ἐξέκισθα· Ἄλλοις δὲ οἱ μὲν καὶ παρὰ δύναμιν τολμηταὶ καὶ παρὰ γνώμην κινδυνεύουσι καὶ ἐπὶ τοῖς δεινοῖς εὐέλπιδες· τὸ δὲ ὑμέτερον τῆς τε δυνάμειος ἔνδεα πράξει, τῆς τε γνώμης μηδὲ τοῖς βαρβάροις πιστεῦσαι, τῶν τε δεινῶν μηδέποτε οἴεσθαι ἀπολυθῆσθαι. Καὶ μὴν καὶ ἄκνοι· πρὸς ὑμᾶς μελλήτας καὶ ἀποδημηταὶ πρὸς ἔνδημοτάτους· οἴονται γὰρ οἱ μὲν τῇ ἀπουσίᾳ ἂν τι κτᾶσθαι, ὑμεῖς δὲ τῷ ἐπαλθεῖν καὶ τὰ ἴσθημα ἂν βλάψαι. Κρατούντες τε τῶν ἔχθρῶν, ἐπὶ πλεῖστον ἐξέρχονται καὶ νικώμενοι ἐπ' ἐλάχιστον ἀναπίπτουσιν. "Ἐτι δὲ τοῖς μὲν τῶμασιν ἀλλοτριωτάτοις ὑπὲρ τῆς πόλεως χρώνται, τῇ γνώμῃ δὲ οἰκαιοτάτῃ εἰς τὸ πράσσειν τι ὑπὲρ αὐτῆς. Καὶ ἃ μὲν ἂν ἐπινοήσαντες μὴ ἐπεξέλθωσιν, οἰκεῖα στέρεσθαι ἠγαυῶνται, ἃ δ' ἂν ἐπαλθόντες κτήσωνται· ὀλίγα πρὸς τὰ μέλλοντα τυχεῖν πράξαντες. "Ἦν δ' ἄρα καὶ τοῦ πείρα σφαλῶσιν, ἀντεπίσαντες ἄλλα ἐπλήρωσαν τὴν χρεῖαν· μόνον γὰρ ἔχουσι τε ὁμοίως καὶ ἐλπίζουσιν ἃ ἂν ἐπινοήσωσι· διὰ τὸ τυχεῖν τὴν ἐπιχείρησιν ποιῆσθαι ὧν ἂν γνῶσιν. Καὶ ταῦτα μετὰ πόνων πάντα καὶ κινδύνων δι' ὅλου τοῦ αἰῶνος μοχθοῦσιν καὶ ἀπολαύουσιν ἐλάχιστα τῶν ὑπαρχόντων διὰ τὸ δεῖν κτᾶσθαι· καὶ μήτε ἐορτὴν ἄλλο τι ἠγεῖσθαι ἢ τὰ δόντα πράξει, συμφορὰν τε οὐχ ἦσαν ἡσυχίαν ἀπράγμονα ἢ ἀσχολίαν ἐπίπνον· ὥστε εἴ τις αὐτοῦς ξυμελὼν φαίη πεφυκέναι ἐπὶ τὸ μήτε αὐτοῦς ἔχειν ἡσυχίαν μήτε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἔαν, ὀρθῶς ἂν εἴποι

(Θουκυδ. Βιβλ. Α'. ἐδάφ. 70)

§ III

Περὶ ἐπιστολῆς.

259. Ἡ ἐπιστολὴ εἶνε ἔγγραφος συνδιάλοξος μεταξὺ δύο προσώπων μακρὰν ἀλλήλων ὄντων.

260. Τὸ ἐπιστολικὸν εἶδος κατέχει τὸ μέσον μεταξὺ τῶν σπουδαίων καὶ τῶν τῆς ἀπλῆς τέρψεως γενῶν. Αἱ διάφοροι πραγματικαὶ ἐν αἷς παρεδέξαντο τὸ σχῆμα τοῦτο δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἐπιστολογραφικὰς συνθέσεις. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται δὲν ἔχουσιν ἀπευθυνθῆ εἰς οὐδὲν ὠρισμένον πρόσωπον, ἀλλὰ δι' αὐτῶν ἀποτείνεται τις πρὸς τὸ κοινόν.

Ὅφείλει τις νὰ εἰσάγῃ εἰς τὸ ἐπιστολογραφικὸν γένος ἐπιστολὰς μόνον οἰκογενειακὰς καὶ ἐλευθέρας, αἵτινες εἶνε ἀληθῆς συνδιάλεξις μεταξὺ δύο προσώπων ἀπομεμακρυσμένων ἀλλήλων.

261. Οὐδὲν ἀναγκαιότερον τῆς περὶ τὴν ἐπιστολογραφίαν ἐπιτηδειότητος. Πᾶς ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ νὰ δύναται ν' ἀνακοινοῖ τὰ διανοήματά του πρὸς τι ἀπομεμακρυσμένον πρόσωπον· οἱ πλείστοι μάλιστα τῶν πεπαιδευμένων διατηροῦσιν ἀδιαλείπτου ἀλληλογραφίαν, καὶ πάντες μεγάλως φροντίζουσιν εἰς τὸ γράφειν προσκόντως. Καὶ ἄλλως δὲ οὐδὲν εἶδος συνθέσεως ὑπάρχει εὐχρηστότερον ἐν τῷ βίῳ συχνότατα κρίνεται τις ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐγράψεν ἐπιστολὴν τινα καὶ τοῦτο οὐχὶ ἀλόγως. Διότι ἐὰν εἶνε ἀληθὲς τὸ λεγόμενον ὅτι τὸ ὄφρος εἶνε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ἀναμφισβήτητον ἐπίσης εἶνε ὅτι οὐδαμῶθεν ὁ ἄνθρωπος ζωγραφεῖται τόσῳ πιστῶς ὅσῳ ἐν τῇ ἐγγράφῳ ταύτῃ συνδιαλέξει.

262. Ἐπειδὴ ἡ ἐπιστολὴ τοσαύτην ἔχει σπουδαιότητα, δίκαιον εἶνε ν' ἀναπτύξωμεν τὰ κατὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς συνθέσεως. Παρατίθεμεν λοιπὸν κανόνας τινὰς περὶ τῶν ιδιοτήτων τοῦ ἐπιστολικοῦ ὄφρους καὶ περὶ τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τῶν ἐπιστολῶν.

Ἰδιότητες τοῦ ἐπιστολογραφικοῦ ὕφους.

263. Ἡ ἐπιστολὴ οὐδὲν ἄλλο οὔσα ἢ ἐγγράφος συνδιάλεξις, ἀπαιτεῖ τὰς αὐτὰς ἰδιότητας, ἃς δεύει νὰ ἔχη μία ἐπιμελετημένη συνδιάλεξις.

Ἄλλ' ὡς γνωστὴν ἡ συνδιάλεξις δεύει νὰ εἶνε ἀπλῆ, φυσικὴ, εὐκόλος, ἐμφαντικὴ οἰκειότητος καὶ πρέπουσα. Οἱ χαρακτηῆρες ἔρχονται τῆς ἐπιστολῆς θὰ εἶνε ἡ ἀπλότης, τὸ φυσικόν, ἡ εὐκολία, ἡ ἀφέλεια καὶ τὸ πρέπον.

264. Ἡ ἀπλότης ἀποκρούει τόνον λίαν ὑψηλὸν καὶ κοσμήματα λίαν ἐπιδεικτικά. Διὰ νὰ εἶνε τις ἀπλοῦς, πρέπει ν' ἀρκῆται εἰς τὸ νὰ γράφῃ ὡς διαλέγεται, καὶ μηδὲν ἄλλον σκοπὸν νὰ ἔχη εἰ μὴ νὰ ἐκφράζῃ σαφῶς τὸ νόημά του ἄνευ οὐδαμίας ἐπιτετηθευμένης κομψότητος.

265. Διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἀπλότης ἐν τῷ ὕφει ἐπιστολῆς τινος, ἀπαιτοῦνται λέξεις αἵτινες φέρονται ὅτι τίθενται ἀφ' ἑαυτῶν εἰς ἴαν κατέχουσι θέσιν, νοήματα οὐδὲν ἔχοντα τὸ ἔγαν ὑψηλόν, φράσεις διακεκομμέναι ἄνευ συμμετρίας, μεγάλη φειδῶ ἐν ταῖς σχήμασι καὶ μικρὰ τόλμη ἐν τῇ τοῦ λόγου κατασκευῇ. Βάδισμα χαλαρόν, λίαν συνήθης σύγκρουσις τῶν φωνηέντων, χασμῶδαι, εἶνε σφάλματα ἀσχημίζοντα λόγον συνεχῆ. Ἐν δὲ τῇ ἐπιστολῇ δεικνύουσιν ἄνθρωπον ζητοῦντα ν' ἀποδώσῃ τὸ αἶσθημα, καὶ ὄχι νὰ το ψιμυθιώσῃ.

Πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐπιστολαὶ τῶν νέων, αἵτινες πρὸ μικροῦ κατέλιπον τὰ βάρη τοῦ σχολείου, στεροῦνται ἀπλότητος.

266. Τὸ φυσικὸν ἀπαιτεῖ ἵνα ἐν τινὶ ἐπιστολῇ τὸ πᾶν ῥῆθ' ἐκ πηγῆς καὶ φρίνηται μᾶλλον αὐτομάτως εἰρημένον ἢ ἐξεζητημένον. Τὸ ἐξεζητημένον καὶ ἡ ἐπιτήδευσις εἴπερ που ἀλλαγῆς εἶνε ἀνάγκαστα καὶ ἐν τῷ εἶδει τούτῳ.

267. Οὐδὲν ἀντίκειται μᾶλλον εἰς τὸ φυσικόν, ὅπερ ἀπαιτεῖ ἢ ἐπιστολῇ ἢ τὸ λέγειν πράγματα σπουδαῖα διὰ τόνου νοητοῦ καὶ ἐλαφροῦ, ἢ λήρους ἐν παθητικῷ ἢ ἐπιδεικτικῷ ὕψει, ἢ τὸ ἐγκωμιάζειν διὰ φράσεων στομφωδῶν. Ἰπάρχουσιν ἄνθρωποι δίδοντες ἐκ φύσεως εἰς τὰς ἐπιστολάς τῶν ὑφὸς χάριον καὶ οὕτω ὡς ἰδιάζει αὐτοῖς. Ἄλλ' οἱ οὐδόλως λαχόντες παρὰ τῆς φύσεως τὸ πνεῦμα τοῦτο οὐδόλως ἐφείλουσι νὰ βιάζωσι τὸ φυσικόν τῶν καὶ νὰ ὑψῶνται ἀκρίτως ἵνα πέσωσι πάλιν ἔπειτα εἰς τὴν χειροκλιτικὴν, εἰς τὴν ἰδιότροπον ἐπιτήδευσιν καὶ τὸ διατραμμένον ὑφὸς. Ἄλλ' οὐχ' ἦπτον πρέπει νὰ μὴ λησμονώμεν, ὅτι ἵνα κατορθώσῃ τις ν' ἀποκτήσῃ τὴν μετὰ χάριτος φυσικότητα, δεῖται ν' ἀσκήσῃ κατ' ἀρχὰς ἐν συνθέσει βραδείᾳ καὶ ἐπιμελετημένῃ.

268. Ἡ εὐκολία ἀπαιτεῖ ν' ἀποφεύγωμεν πᾶν ὅ,τι παρέχει τὸν κατανγκασμὸν καὶ τὴν ἐνόλησιν, πᾶν ὅ,τι ἀνακαλύπτει τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ἐργασίαν. «Ἰὼσα Σδ καὶ ὄχι ἄλλη, εἶπεν ἡ κ. Σαβιγνή, ἢ ἐπιστολῇ σου δεῖται νὰ μοι ἀνοίξῃ τὴν ψυχὴν σου καὶ ὄχι τὴν βιβλιοθήκην σου. Τὸ ἐπ' ἐμοί, θὰ ἔγραφον ἕως αὐρίου, ἔλεγεν εἰς τὴν θυγατέρα της· τὰ νοήματά μου, ἢ γραφαί μου, ἢ μελάνη μου, τὸ πᾶν ἵπταται.» Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ συγχώμεν τὴν εὐκολίαν μετὰ τῆς ἀμελείας ἐκείνης, ἥτις οὐδόλως φροντίζει οὔτε περὶ τῶν νοημάτων οὔτε περὶ τοῦ τρόπου

τῆς ἐκφράσεως αὐτῶν. Καὶ πρὸς τὸν στενωτότατον τῶν φίλων του γράφων τις ὀφείλει νὰ προσέχη εἰς τὰ γραφόμενα.

269. Τὸ μέγιστον ἐμπόδιον τῆς εὐκολίας, ἣτις ὀφείλει νὰ ἐπικρατῇ ἐν ἐπιστολῇ, εἶνε ὁ σεβασμὸς ἢ ὁ φόβος ὃν δοκιμάζει τις γράφων πρὸς ἀνώτερόν τινα. Ἐπειδὴ μάλλον προσπαθεῖ τις νὰ γράψῃ ὅσον ἔνεστι καλύτερον, ἢ ἐργασία καὶ ἡ προσπάθειαι προδίδονται, καὶ γράφει χειρόν. Ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ φυσικότης, εὐκολία, χάρις, ἐν τινι ἐπιστολῇ ἢ ἐπὶ πολὺ ἀνεζήτησέ τις τὰς ἐκφράσεις, καὶ ὅταν ἀπευθύνηται πρὸς πρόσωπον οὗ φοβεῖται τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐπίκρισιν. Ἐντεῦθεν συμβαίνει ὥστε νὰ γράφῃ τις ἐντελέστατα ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς στενωτότατους τῶν φίλων του, ἢ ἀποτυγχάνῃ ὅμως γράφων πρὸς ἥττον γνωστούς.

270. Ἡ μεγαλητέρα ἀφέλεια πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς φίλους ἐπιστολαῖς. Ἐπειδὴ ἡ ἐπιστολὴ εἶνε ἐργασίας συνδιήλεξις, πρέπει νὰ γράφωμεν σχεδὸν καθὼς ἐμιλοῦμεν. Ἄλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ βεβαίως νὰ ἐμιλοῦμεν καλῶς. Ἴσως μάλιστα ὑποχρεοῦται τις νὰ γράφῃ ὀλίγον τι καλύτερον, ἀφοῦ ἔχει τὸν χρόνον νὰ ἐκλέξῃ καὶ διευθετήσῃ τὰς ἐννοίας του. Τὸ ἐπιστολικὸν βρος παραλαμβάνει ἐκ τῆς συνκυστροφῆς τὴν εὐκολίαν τοῦ νὰ μετακινήῃ ἀποτόμως ἀπὸ τῆς μιᾶς ἐννοίας εἰς τὴν ἄλλην, καὶ οὕτω ἀπαλλάττεται τῆς μεγίστης δυσχερείας τῶν μεταβάσεων. Εἶνε δὲ τοῦτο ἐν τῶν προνομίων τοῦ ἐπιστολικοῦ εἶδους.

Δύναται νὰ ὑπάρχῃ πνεῦμα ἐν τινι ἐπιστολῇ· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦτο ὀφείλει νὰ εἶνε τόσῳ φυσικόν, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε προῖόν οὐδ' ἐλάχιστου κόπου.

271. Τὸ **πρέπον** ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ἀπαιτεῖ νὰ μὴ

λησμονῆ τίς ποτε τίς εἶνε καὶ τί ὀφείλει εἰς ἃ γράφει πρόσωπον. Τὰ καθήκοντα ταῦτα τῆς εὐπρεπειᾶς ἔχουσι μεγάλην ἀξίαν ἐν πάσαις ταῖς σχέσεσι τοῦ βίου, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐπιστολικαῖς σχέσεσιν ἴσως πλέον ἢ ἀλλαχοῦ. Διὸ οἱ νέοι σφόδρα ὀφείλουσι νὰ εἶνε λίαν περισσευμένοι καὶ λίαν λεπτοὶ ἐν τούτῳ. Ἴνα τηρῇ τις ἐκάστοτε τὸ πρέπον ὀφείλει νὰ ἔχη τὴν λεπτὴν ἐκείνην αἴσθησιν καὶ κρίσιν αὐτοῦ ἄνευ τῶν ὁποίων δύσκολον εἶνε νὰ γνωρίζῃ τί ὀφείλει εἰς τὴν ἡλικίαν, εἰς τὴν τάξιν, εἰς μυρίας ἄλλας προσωπικὰς σχέσεις, αἵτινες δύνανται νὰ μας συνδέωσι μετ' ἄλλων.

Πρὸς ἀνώτερον ὀφείλει τις σεβασμὸν, ἀλλ' ἄνευ ταπεινώσεως ἢ κολακείας. Πρὸς ἴσον, τιμὴν καὶ μετριοφροσύνην. Πρὸς κατώτερον, ἀγαθότητα καὶ εὐγενῆ συγκατάθεσιν. Δὲν γράφει τις πρὸς ἄγνωστον ὡς πρὸς στενὸν φίλον· οὐδὲ ὁμιλεῖ πρὸς πατέρα καθ' ὅν τρόπον ἤθελεν ὁμιλήσῃ πρὸς τὸν υἱόν.

Τὸ **πρέπον** ἀπαιτεῖ προσέτι νὰ δίδῃ τις μεγάλην προσοχὴν εἰς τὸ οὐσιαστικὸν μέρος μιᾶς ἐπιστολῆς καὶ εἰς τοὺς τύπους τοὺς εἰσηγμένους διὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς χρήσεως. Αὕτη εἶνε ἡ καλουμένη **ἐθιμοτυπία τῶν ἐπιστολῶν**.

Περὶ τῶν διαφορῶν εἰδῶν ἐπιστολῶν.

272. Ἀδύνατον εἶνε νὰ καταλέξῃ τις ἀκριβῶς πάντα τὰ διάφορα εἶδη ἐπιστολῶν, ἅπερ δύναται νὰ γράψῃ, ἀφοῦ ἡ ἐπιστολὴ δύναται νὰ ποικίλληται ἐπ' ἄπειρον κατὰ τὰς διαφορὰς περιστάσεις τοῦ χρόνου, τοῦ τόπου καὶ τῶν προσώπων. Θὰ πραγματευθῶμεν ἐνταῦθα περὶ ἐπιστολῶν

εὐχαιτηρίων διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους, συγχαρητηρίων, συλλυπητηρίων, αἰτητικῶν, εὐχαριστηρίων, δικαιολογητικῶν, συμβουλευτικῶν, ἐλεγκτικῶν, συστατικῶν, φιλικῶν καὶ περὶ ἐπιστολῶν διαφόρων ὑποθέσεων.

273. Ἐν εὐχαιτηρίῳ ἐπὶ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἐπιστολῇ, τὸ παιδίον ἐκφράζει εἰς τὸν πατέρα του ἢ εἰς τὴν μητέρα του τὴν πρυφερὰν πρὸς αὐτοὺς ἀφασίωσιν, τὰς θερμὰς εὐχὰς του διὰ τὴν δικήθεισιν των καὶ τὴν εὐδαιμονίαν των. Ὁ προστατευόμενος ἀναγνωρίζων τὰς εὐεργεσίας ἐκφράζει τὴν πρὸς τὸν κηδεμόνα του εὐγνωμοσύνην καὶ εὐχεται ὑπὲρ μακροημερεύσεως τοῦ πληρώσαντος αὐτὸν εὐεργεσιῶν.

Ἐὰν ἡ ἐπιστολὴ λαμβάνη ἀμβροθὴν χροιάν, φέρει τις τὸν νοῦν του ἐπὶ τῆς ταχύτητος τοῦ χρόνου, ὅστις τὸ πᾶν ἔλκει ἐν τῷ δρόμῳ του, καὶ θανείζεται ἐκ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας ἐννοίας ἰσχυρὰς καὶ παρηγορητικὰς. Ἐὰν δὲ τοῦναντίον ἡ ἐπιστολὴ ἐπιτρέπη ὀλίγην φαιδρότητα, διασκεδάσει τις πρὸς στιγμὴν ἐκ τῶν φιλοφρονήσεων αἵτινες ἀνταλλάσσονται ἐν τοιαύτῃ ἡμέρᾳ, καὶ καταλήγει εἰς χιρῆντά τινα ὑπαικογμὸν ἢ τερπνὴν τινα ἀνάμνησιν τοῦ παρελθόντος. Ἄλλ' οἷός τ' ἔστι καὶ ἂν εἶνε ὁ τόνος τῆς ἐπιστολῆς, αὐδέποτε πρέπει νὰ λησμονώμεν ὅτι αἱ ἀχαριτολογίαι τῆς ἐπατείου εἶνε τὸ πάντων ἀηδέστατον, ὅτι τοιαῦται ἐπιστολαὶ οφείλουσι νὰ εἶνε ὅσον ἐνεστι συντομώταται καὶ ὅτι ἐκεῖ ὅπου ἀρκεῖ μία φράσις, εἶνε ἀδεξιότης καὶ ἀνοησία νὰ θέσῃ τις δύο.

274. Ἐν τῇ συγχαρητηρίῳ ἐπιστολῇ στηρίζεται τις ἐπὶ τοῦ περὶ οὗ πρόκειται εὐτυχοῦς συμβάντος, ἐπὶ τῆς

ἐπιτευχθείσης ἐπιτυχίας ἢ εὐνοίας, ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἐπι-
 τυγχάνοντος καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιδεξιότητος τοῦ θαυματούτου
 περὶ τὸ διακρίνειν τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλοτε πρόκειται περὶ
 ἀμοιβῆς ὀφειλομένης εἰς σπανίας εὐφυίας ἢ εἰς μακροχρο-
 νίους ἐργασίας. Ἄλλοτε πρόκειται περὶ πράξεως δικαίας
 ἢ περὶ βήματός τινος πρὸς ὑψηλότερόν τι ἀξίωμα. Ἡ χάρᾶ
 καὶ ἡ εὐχαρίστησις πρέπει νὰ ἐπιλάμποσιν ἐν ταῖς τοιαύ-
 ταις ἐπιστολαῖς, αἵτινες εἶνε συνήθως λίαν σύντομοι. Καὶ
 μικρὰ δὲ τις φιλοπαιγμοσύνη οὐδὲν βλάπτει, ὅταν πρό-
 κηται περὶ φίλου.

275. Ἐν ταῖς πλείσταις τῶν **συλλυπητηρίων** ἐπιστο-
 λῶν, μαρτυρεῖ ὁ ἐπιστέλλων ἀπλοῦστατα ὅτι συμμετέχει
 τῆς λύπης τοῦ ἄλλου. Ὁ μόνος τρόπος τοῦ μετριάζειν
 αὐτὴν εἶνε τὸ συμμετέχειν αὐτῆς καὶ τὸ συγκλαίειν μετὰ
 τῶν κλαιόντων. Μιγνύσθε λοιπὸν πὰ δάκρυά σας μετὰ
 τῶν ἰδικῶν των, καὶ τὸ οὕτω δεικνύμενον ἐνδικαίον ἔσ-
 ἤτο ὑπέρτερον τῆς παραμυθίας, ἣν θὰ ἠδύνατο νὰ προξε-
 νήσωσιν αἱ λόγοι σας. Ἐὰν ἀπώλεσέ τις υἱὸν ἢ φίλον, ἐγ-
 κωμίσσον τοῦτον μετ' αὐτοῦ, πρόσθετος ἔτι εἰς τὰς θλίψεις
 του τῆς ἰδικῆς σου μετέχων δὲ οὕτω τῶν πόνων οὗς ὑφί-
 σταται, θὰ τον διαθέσῃ εἰς τὸ νὰ δεχθῇ εὐκολώτερον κα-
 ταπρύνουσιν τῆς λύπης του.

276. Ἡ **αἰτητικὴ** ἐπιστολὴ ὀφείλει νὰ εἶνε ἀπλὴ
 καὶ μετρία καὶ μάλιστα ἐὰν τὸ πρὸς ὃ ἐπιστέλλομεν πρό-
 σωπον εἶνε πολὺ ὑπέρτερον ἡμῶν. Ὑποφρα ἀλαζονικὸν καὶ
 ὑπερήφανον ἥμισυ ἀρμόδιον θὰ ἦτο εἰς τὸ ἐφελεῦσαι
 τὴν εὐμένειαν ἐκείνου οὕτως ἐκλιπαροῦμεν τὴν προστα-
 σίαν. Αἱ τοιαῦται ἐπιστολαὶ ἀπαιτοῦσι πολλὴν λεπτό-

τητα, επιδειξιότητα και δικαιοσύνη. Προσπαθήσατε να κινήσετε το ενδιαφέρον εκείνου, ὅστις δύναται να σας ὠφελήσῃ· λαλείτε πρὸς τὴν καρδίαν του, ἐπωφελήθητε ἐκ τῶν μετ' αὐτοῦ σχέσεών σας· ἐνισχύσατε τὴν σπουδαιότητα ἣν ἀποδίδετε εἰς τὴν αἰτηθείσαν χάριν· μάλιστα δὲ παραστήσατε εἰς αὐτὸν τὴν διάρκειαν καὶ τὴν θερμότητα τῆς εὐγνωμοσύνης σας.

277. Ἡ **εὐχαριστήριος** ἐπιστολή εἶναι ἱερὸν καθήκον διὰ τὸν λαβόντα εὐεργεσίαν τινά. Κατὰ τὸ εἶδος δὲ τῆς ὑπηρεσίας ὁρίζεται τὸ αἶσθημα τῆς ἐπιστολῆς ὡς καὶ κατὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ εὐεργέτου βυθιάζεται καὶ τὸ ὄφρος αὐτῆς. Πρέπει ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις νὰ φαίνεται μᾶλλον ἡ ψυχὴ ἢ τὸ πνεῦμα, καὶ νὰ δεικνύῃ ὅτι ἡ εὐγνωμοσύνη, ἥτις διὰ τήτους ἄλλους εἶναι χάρις, διὰ τὸν εὐχαριστοῦντα εἶναι καθήκον γλυκύτατον ἐν τῇ ἐκπληρώσει.

278. Αἱ **συμβουλευτικαὶ** ἐπιστολαὶ ἀπαιτοῦσι πολλὴν ἐπιφύλαξιν καὶ περίσκεψιν, καὶ πρέπει νὰ εἶναι τις ἐξαιρετικῶς φειδωλὸς συμβουλῶν πρὸς τοὺς μὴ αἰτοῦντας αὐτάς. Ὁ πατήρ ὀφείλει νὰ συμβουλεύῃ τὸν υἱόν, ὁ διδάσκαλος τοὺς μαθητάς του καὶ ὁ φίλος τὸν φίλον. Ἐάν ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ δώσῃτε συμβουλὰς, ἐπιδείκνυτε μεγίστην εὐλαβείαν καὶ μὴ ἐπιτηδεύετε μηδὲν ὄφρος ὑπεροχῆς. Ἄφ' ἐνός ἢ μετριοφροσύνη τοῦ δίδοντος τὴν συμβουλήν, ἀφ' ἑτέρου ἢ ἔπαινος τοῦ λαμβάνοντος αὐτήν, συντελοῦσιν ὥστε νὰ λησμονῆται πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ἔχῃ ἀνακρὸν διὰ τὴν φιλευσίαν.

279. Αἱ **ἐλεγκτικαὶ** ἐπιστολαὶ ἀπαιτοῦσιν ἔτι μείζονα ἢ αἱ συμβουλευτικαὶ σύνεσιν καὶ περίσκεψιν. Ὁ ἐλέγχων

προφορικῶς ἢ ἐγγράφως οὐδέποτε ὀφείλει νὰ ἐπιτρέπη ἑαυτῷ νὰ κητέχῃται ὑπὸ τῆς σκυθρωπότητος, οὐδὲ νὰ λησιμονῇ τὴν εὐπρέπειαν ἢ τὸν σεβασμὸν, ὃν ὀφείλομεν πρὸς ἀλλήλους. Ἄνευ τῆς προφυλάξεως ταύτης, ὁ ἔλεγχος, ἀντὶ νὰ τυγχάνῃ δικαιολογήσεως αὐξάνει τὴν ἀπαλλοτριώσιν καὶ προκαλεῖ τὴν ἀδικουσίαν ἢ τὸ μῖσος. Ἐὰν θέλητε νὰ γίνωσιν ἀποδεκταὶ αἱ μνηφαί σας, ἅς ἱλαρόνῃ ταύτας ἢ φαιδρότης, ἐνδοτε αεῖς αὐτοὶ τὸ μέσον ὥστε νὰ δικαιωθῇ· κατακρίνετε μὲν τὸν τρόπον, φείδεσθε δὲ τῆς προθέσεως· συντόμως δ' εἰπεῖν, ἀνάγκη νὰ ὑπερφαίνηται ὅτι οἱ λόγοι σας ὑπαγορεύονται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ ἴδῃτε ἀναγεννωμένην τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν φιλίαν.

280. Αἱ **δικαιολογητικαὶ** ἐπιστολαὶ ἀπαιτοῦσιν ἐν γένει τόνον σεμνοπρεπή καὶ σεβαστὸν, τρυφερὸν καὶ φυσικόν· φύσει ὁ ἄνθρωπος εἶνε πρόθυμος νὰ συγχωρῇ τὸν μεταμελοῦμενον καὶ ὁμολογοῦντα τὸ σφάλμα του. Ἐν ταῦτοις, ὅταν πρόκηται περὶ τῶν ἴσων του, τὸ φιλόπαιγμον δύναται πῶς ν' ἀμυδρῇ· ἔλαφρὰ συζήτησις ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ἐξήγησις τις κατάλληλος εἰς τὸ νὰ παραστήσῃ αὐτὸ ἔλαφρότερον, καταφυγὴ ἐπὶ τὴν πρόθεσιν, ἀγαθὴν οὖσαν, διζηθείωσις ἐπανειλημμένη περὶ τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀφοσιώσεως, ζωηρὰ θλίψις, ὅτι ἄκων ἐγένετο ἀφορμὴ δυσκρεσκείας, ἐπιθυμία σαφῶς ἐκπεφρασμένη τοῦ ν' ἀνακτήσῃ τὴν προτέραν εὐνοίαν, πάντα ταῦτα εἶνε συνήθως τὰ στοιχεῖα δικαιολογητικῆς ἐπιστολῆς.

281. Ἡ **συστατικὴ** ἐπιστολὴ ἀπαιτεῖ πολλὴν ἐπιφύλαξιν ἐκ μέρους τοῦ γράφοντος. Εἶνε ὡς ὑποχρέωσις πρὸς ἢ ἀπευθύνεται πρόσωπον καὶ εἶδος ἐγγυήσεως περὶ τοῦ

συνιστωμένου προσώπου. Τὰ εἶδη ταῦτα τῶν ἐπιστολῶν στρέφονται ἐν γένει περὶ τὴν ἀξίαν τοῦ συνιστωμένου περὶ τὸν βιβλὸν τοῦ ἐνδιαφέροντος, ἕπερ ἔχει ὁ συνιστῶν ὑπὲρ αὐτοῦ, περὶ τὴν φύσιν τῶν ὑπηρεσιῶν ἃς ἐπικαλεῖται τις δι' αὐτόν, περὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ἣν ὁ ἴδιος θὰ διατηρήσῃ, ἐπὶ τῇ γενησομένη αὐτῷ εὐεργεσίᾳ. Ὅταν ἡ ἀπλῆ φιλοφροσύνη ὑπαγορεύῃ τὰς ἐπιστολάς ταύτας, ἀπαιτεῖται πολλὴ συντομία.

282. Ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας καὶ φιλικαὶ ἐπιστολαὶ ἀπαιτοῦσι τὴν ἀπλῆν, φυσικὴν καὶ εὐκόλον ταύτην γλῶσσαν περὶ ἧς ἐλάλησαμεν ἤδη. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται πρέπει νὰ γράφονται καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς καρδίας ἀλλὰ πεπληρωμένης ἀγαθῶν αἰσθημάτων. Ἐν τοιαύτῃ ἐπιστολῇ, ὅσω φιλικὴ καὶ ἂν ὑποτεθῇ, δεῖται τις πάντοτε νὰ ἐπιμεληθῆται τοὺς λόγους του, νὰ διατηρῇ πάντας τοὺς κανόνας τῆς λεπτοτάτης συμπεριφορᾶς. Γράφων τις πρὸς τοὺς φίλους του, δύναται καὶ δεῖται νὰ εἶνε συμπαθητικὸς ἀλλὰ νὰ προφυλάσσῃται πολὺ ἐκ ψευδοῦς αἰσθηματικοῦ τρόπου, ὅστις εἶνε μᾶλλον μαρὰ καὶ γελοία ὑπερευαιθεσία.

283. Τὰ κοσμήματα τὰ ἰδιάζοντα εἰς τὸ ἐπιστολικὸν γένος ἀρμόζουσι μάλιστα εἰς τὰς φιλικὰς ἐπιστολάς. Ἐνταῦθα δεῖται τις νὰ διαχέῃ τὰς ἀπλὰς καὶ ἀφελεῖς χάριτας, τὰς εὐφρολογίας ἐκεῖνας, τοὺς λεπτοὺς ἐκείνους ὑπαινιγματοὺς, τὰς εὐφρεῖς παραθέσεις, αἵτινες παρέχουσι τήσῃ ἡδονὴν καὶ θέλητρα εἰς οἰκογενειακὰς τινὰς ἐπιστολάς.

284. Αἱ ἐπιστολαὶ τῶν διαφόρων ὑποθέσεων εἶνε πάντοτε ἀπλᾶι, σύντομοι, ἀκριβεῖς, καὶ λίαν σοβαροί. Αἱ ἐμπορικαὶ ἐπιστολαὶ δεῖται νὰ περιέχωσι σαφῆ καὶ γυμνὴν τὴν ἔκθεσιν τῆς περὶ ἧς πρόκειται ὑποθέσεως καὶ

οὐδὲν πλέον. Πρέπει μόνον νὰ σεβώμεθα τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλοκαλίαν καὶ ν' ἀπορρῦγωμεν φράσεις τινὰς πλημμελεστάτας, ὧν συνήθως γίνεται χρῆσις ὑπὸ τῶν ἐμπορικῶν ὑπαλλήλων.

§ IV

Περὶ τῆς φιλοσοφικῆς καὶ φιλολογικῆς
πραγματείας.

285. Αἱ κυριώτεραι συνθέσεις αἱ ἀνκρυβόμεναι εἰς τὸ διδασκτικὸν γένος εἶνε αἱ κρίσεις ἢ φιλολογικαὶ ἀναλύσεις, αἱ ὁρησκευτικαὶ ἢ ἠθικαὶ διατριβαί, αἱ γρυμματολογικαὶ διατριβαί, οἱ διάλογοι καὶ οἱ παράλληλοι.

286. Αἱ κρίσεις ἢ φιλολογικαὶ ἀναλύσεις σκοπὸν ἔχουσι τὸ νὰ γνωρίζωσι τὰς καλλονας ἢ τὰ ἀμαρτήματα πνευματικῆς τινος ἔργου. Περιλαμβάνομεν δὲ αὐτάς ἐν τῷ διδασκτικῷ γένει, διότι αἱ ἐκφερόμεναι κρίσεις ὑποθέτουσι τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν παραγγελμάτων τῆς τέχνης.

287. Ἡ κρίσις συγγράμματός τινος ἢ ἀποσπάσματος ἐφίλει πρὸ παντός νὰ εἶνε πεφωτισμένη, εὐσυνείδητος καὶ εὐθόδικος. Ἀπαιτεῖ δὲ βαθεῖαν ἐξέτασιν τοῦ ἔργου, καλαισθησίαν καθαρὰν καὶ λεπτήν, ἵνα ἐκτιμήσῃ τις τὰς καλλονας καὶ νὰ διακρίνῃ τὰς ἐλαχίστας κηλίδας, αἴσθημα ἐξαιρετὸν τοῦ πρέποντος ὅπερ ἀπαγορεύει τὰς ἀποτόμους ἐπικρίσεις καὶ τὰς προσβλητικὰς προσωπικότητας.

288. Φιλολογικὴ ἀνάλυσις δύναται νὰ ἐνοηθῆται περὶ ἀπλῆς ἐπιτομῆς γενομένης μετὰ διακρίσεως. Διὰ τὴν εὐδοκιμήσῃ τις ἐν τούτῳ, δὲν ἀρκεῖ νὰ σμικρύνῃ καὶ νὰ συστειλῇ βιβλίον τι εἰς μικρὸν ἀριθμὸν φράσεων· ἀλλ'

ἀνάγκη νὰ δεικνῆ ἀκριβῶς καὶ σαφῶς, τὸν σκοπὸν τοῦ συγγραφέως καὶ τὸ σχέδιον τοῦ συγγράμματος.

Ὅθεν ἀπορριπτέον τὰς οὐδεμίαν σπουδαιότητα ἐχοῦσας λεπτομερείας καὶ πᾶν ὅ,τι δὲν καταλείπει ἐν τῷ πνεύματι ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν. Διακριτέον ἐπιμελῶς καὶ καταδεικτέον τὰ κυριώτατα σημεῖα καὶ τὰς οὐσιωδέστατας ἐννοίας. Ἀνάλυσις κληρῶς γεγενημένη θὰ εἶνε συνάμα βραχυδακτυλίου καὶ πλήρη, διδακτικὴ καὶ ἐπαγωγός.

289. Διὰ τῶν **Ὀρησκευτικῶν ἢ ἡθικῶν** διατριβῶν νοουμένῃ ἐνταῦθα σύνθεσιν οὐχὶ λίαν ἐκτεταμένην ἐν ἣ πραγματεύεται τις χριστιανικὴν τινα ἀλήθειαν, καθήκον τι, ἀρετὴν τινα. Αἱ κυριώτεραι ἰδιότητες τοῦ γένους τούτου εἶνε τὸ ὕψος καὶ ἡ σοβαρότης τῶν νοημάτων, ὕψος εὐγενές καὶ ἐμβριθές, γλυκεῖα καὶ διεισδύουσα θερμότης. Πρέπει ἀναμφιβόλως ν' ἀφορῶμεν εἰς τὴν ἀκρίβειαν καὶ εἰς τὴν στερεότητα τῆς βάσεως· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι εἶνε μικρὸν τὸ νὰ καταδεικνύωμεν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ καθήκον· σπουδαιώτατον εἶνε νὰ κατορθώωμεν, ὥστε ν' ἀγαπῶσι καὶ ἐξασκῶσι τὸ γνωσθὲν ἀγαθόν.

290. Αἱ **γραμματολογικαὶ διατριβαὶ** στρέφονται συνήθως περὶ κλασικὸν τινα συγγραφέα ἢ περὶ τι παράγγελμα ἀναφερόμενον εἰς τὴν ῥητορικὴν καὶ εἰς τὸ ὕψος. Ὁ μαθητὴς δὲν εἶνε πάντοτε ἰκανὸς νὰ ἐμβαθύνῃ καὶ ἐξηγῆ ἀκριβῶς τὰς ἀρχὰς τῆς τέχνης καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ αὐτὰς ἐπὶ τῶν μεγάλων συγγραφέων, οὓς σπουδάζει. Ἄλλ' ὕπαρχουσι γραμματολογικὰ τινα ζητήματα, ἅτινα εἶνε προσιτώτερα καὶ εἰς αὐτὸν διδάσκαλος θὰ δυνηθῆ ἄλλως τε νὰ παρασκευάσῃ νέον τινὰ δι' ἀναγνώσεων ἢ ἐξηγήσεων κα-

ταλλήλως δεδομένων. Εἶνε λοιπὸν λίαν ὠφέλιμον νὰ μεταχειριζόμεθα τὸ εἶδος τοῦτο τῆς συνθέσεως, ἵνα βεβαιώμεθα ὅτι οἱ μαθηταὶ κατενόησαν τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ πνεῦμα τῶν παραγγελημάτων.

291. Ὁ **Διάλογος** εἶνε συνδιάλεξις μεταξύ δύο ἢ τριῶν προσώπων, ὧν τὰ αἰσθήματα ἢ οἱ χαρακτῆρες εἶνε ἀντίθετα. Εἶνε σπάνιον οἱ διαλεγόμενοι νὰ εἶνε πλείονες τῶν τριῶν· ἐὰν ὑπάρχωσιν ἄλλαν ἀντίθετοι γινώσκαι, ἢ σύγκρουσις αὐτῆ ἀντὶ νὰ ἐπιψυχοὶ ταρασσῆι τὴν συνδιάλεξιν.

Ὁ διαλογικὸς τύπος, λέγει ὁ Μαρμοντέλ, ἀρμύζει μάλιστα εἰς ἀντικείμενα φύσει ἀκανθώδη καὶ συγκεχυμένα, ἅτινα ἀπαιτοῦσιν ἀνάπτυξιν καὶ ἐν οἷς ἡ διάνοια δύναται νὰ μεταβῆ ἐκ τῆς ἀμφιβολίας εἰς τὴν πεποίθησιν, ἐκ τῆς ἀσφειδίας εἰς τὴν ἐνάργειαν. Ἐκαστος διαλεγόμενος ὀφείλει νὰ ἐχη καὶ νὰ φυλάττῃ μέχρι τέλους ἕνα τινὰ χαρακτῆρα, ἕνα τινὰ τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, ἐν τῷ ὕφους, ἅπερ νὰ ἰδιάζωσιν αὐτῷ.

292. Ἐλαλήσαμεν ἤδη περὶ **παραλληλισμοῦ** ἐν τῷ περὶ περιγράφῃ· ἀλλ' ἐνταῦθα πρόκειται μόνον περὶ συγκρίσεως δύο συγγραφέων ἐχόντων ὁμοιότητά τινα μεταξύ των. Οὕτω ὁ Σατωβριάνδος συγκρίνει τὸν Ηιργίλιον καὶ τὸν Ῥακίνα, τὸ ὄνειρον τοῦ Αἰνείου καὶ τὸ ὄνειρον τῆς Ἀθαλίας. Ἐχετε νὰ συγκρίνητε δύο συγγραφεῖς; ἐξετάσατε τὰ μάλλον ἐξέχοντα γνωρίσματα τῆς ὁμοιότητος καὶ τὰς οὐσιώδεις διαφοράς. Παραβάτετε τὰ ἔργα των ἢ τοῦλάχιστον τὰ σπουδαιότερα χωρῖα των, καὶ ἴδτε ἐὰν ἀμφότεροι κέκτηνται τοὺς χαρακτῆρας τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ

293. Ἡ ποιητικὴ ἢ ποιητικὴ τέχνη εἶνε τὸ ἄθροισμα τῶν κανόνων οἵτινες ὀδηγοῦσι τοὺς ποιητὰς εἰς τὰς διαφόρους αὐτῶν συνθέσεις, ἢ οἵτινες βοηθοῦσιν εἰς τὸ κρίνειν τὰ ἔργα αὐτῶν.

Καθὼς εἰς ὅλας τὰς τέχνας ἡ πράξις προηγῆθη τῆς θεωρίας, οὕτω καὶ ἡ ποίησις προηγῆθη τῆς ποιητικῆς. Διότι οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἡ ποιητικὴ ἢ ἄθροισμα παρατηρήσεων, αἵτινες ἔχουσι γίνεσθαι ἐπὶ τῶν δεξιωτάτων ποιητῶν.

Πρὶν ἢ ἐκθέσωμεν τοὺς κανόνας τούτους καὶ τὰ διάφορα εἶδη εἰς ἃ οὗτοι ἀνάγονται, θὰ παραθέσωμεν γενικὰς τινὰς ἐννοίας περὶ τῆς ποιήσεως.

Περὶ τῆς ποιήσεως ἐν γένει.

294. Ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ καὶ μᾶλλον ἐκτεταμένῃ αὐτῇ ἐννοίᾳ, ἡ ποίησις εἶνε ἡ δημιουργία ἐν ταῖς τέχναις. Ἡ λέξις αὕτη ἐφαρμόζεται λοιπὸν εἰς ὅλα τὰ προϊόντα τῆς μεγαλοφυΐας ἐν ταῖς τέχναις τῆς φαντασίας.

Οὕτω δύναται νὰ ὑπάρχη ποίησις ἐν τῇ ζωγραφικῇ καὶ τῇ γλυπτικῇ· ὑπάρχει ὡσαύτως ἐν τῇ μουσικῇ ἥτις δημιουργεῖ ἔκφρασιν τινα τοῦ αἰσθήματος συχνάκις ζωηροτέραν καὶ μᾶλλον ἐπαγωγὸν ἢ ὁ λόγος. Ὑπάρχει ποίησις ἐν τῇ ῥητορείᾳ ὅταν αὕτη δημιουργῇ νέα μέσα πειθοῦς καὶ ὅταν ἐκρηγνύηται εἰς ἐμπνεύσεις ὑψηλὰς καὶ τέως ἀγνώστους.

295. Οἱ τεχνογράφοι ὀλίγον συμφωνοῦσι περὶ τοῦ ὀριζμοῦ τῆς ποιήσεως· ἄλλοι μὲν φρονοῦσιν ὅτι συνίσταται εἰς τὴν στιχουργίαν, ἄλλοι δὲ εἰς τὸν ἐκθουσιασμόν· οὗτοι μὲν εἰς τὸν μῦθον, ἐκεῖνοι δὲ εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ἐν τῇ φύσει καλοῦ. Τὸ καθ' ἡμᾶς, χωρὶς νὰ διαμφισβητήσωμεν ἐκεῖνο ὑπερ ἀτελὲς ὑπάρχει ἐν ταῖς διαφόροις ταύταις γνώμαις, πιστεύομεν ὅτι ἡ οὐσία τοῦ ποιητικοῦ πνεύματος συνίσταται εἰς τὴν φαντασίαν καὶ τὴν ἐμπνευσίν·

296. Ἡ φαντασία εἶνε ἡ δύναμις ἐκείνη τῆς ψυχῆς, ἥτις καθιστᾷ πάντα τάντιζείμενα παρόντα εἰς τὸν νοῦν καὶ τα ζωγραφεῖ εἰς τοὺς ἄλλους διὰ ζωηρῶν χρωμάτων. Εἰς πάντα τὰ πράγματα, καὶ εἰς αὐτὰ τᾶλλα καὶ ἀναίσθητα, δίδει σχῆμα καὶ πρόσωπον, καὶ δείκνυσιν αὐτὰ πάντοτε ὑπὸ ζωηροτάτας εἰκόνας. Ὁμιλήσαμεν ἀλλαχού περὶ τῆς δυνάμεως ταύτης.

297. Ἡ ἐμπνευσις εἶνε οἷονεὶ Θεῖος σπινθήρ, ὅστις κρατεῖ τοῦ ποιητοῦ, τὸν ἀνοψοῖ ὑπεράνω τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ φαίνεται ὅτι δίδει εἰς τὴν γλῶσσαν του τὸν νοῦν ὑπερφυσικὸν καὶ Θεῖον. Ἡ ἐμπνευσις ἔχει πολλήν σχέσιν πρὸς τὴν μεγαλοφυίαν, καὶ ἐνῶ ἡ φαντασία δέδοται καὶ τοῖς ἄλλοις, τοῦλάχιστον μέχρι τινος βαθμοῦ, ἡ

ἔμπνευσις εἶνε ὁ ἐξάρετος κληρος τοῦ ποιητοῦ τοῦ ὄντος ἀξίου τοῦ ὀνόματος τούτου.

298. Ἡ ἐσωτερικὴ αὕτη δύναμις, ἣν καλοῦσιν ἔμπνευσιν, δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ ἐνθουσιασμός ὑψηλῆς διανοίας καὶ τὸ προῖόν ὑπερβολικῆς εὐαισθησίας. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ὑπῆρξαν μόνον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Θεότητος καὶ ἐξωογονήθησαν ὑπὸ τῆς ἐμπνεύσεως ἐν ὧ τῷ μεγαλείῳ καὶ τῇ δαψιλείᾳ αὐτῆς. Οἱ δὲ ἐθνικοὶ ποιηταί, μὲ ὄλα τὰ χαριέντα πλάσματα τῆς εἰδωλολατρείας, εὐκόλως ἐννοεῖται ὅτι, δὲν μετέσχον τῆς Θείας ταύτης φλογός, εἰμὴ κατὰ τρόπον λίαν διάφορον καὶ ὑπὸ ἔννοιαν καθαρῶς ἀλληγορικὴν.

299. Ὑπὸ ἔννοιαν μᾶλλον συνήθη καὶ μᾶλλον περιορισμένην, ἢ ποίησις εἶνε ἡ ἐκφρασις τοῦ ἰδαίικου καλοῦ ἢ τῆς καλῆς φύσεως δι' ἐμμέτρου λόγου (*).

Διὰ τοῦ ἰδεώδους καλοῦ καὶ τῆς καλῆς φύσεως ἐννοοῦμεν ἐνταῦθα ἐκεῖνο, ὅπερ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου δύνανται νὰ συλλάβωσι κάλλιστον καὶ τελειότατον, ἐν τῷ αἰσθητῷ, τῷ πνευματικῷ καὶ τῷ ἠθικῷ κόσμῳ. Ἡ φύσις ἦν μᾶς ὑποτυποῖ ὁ ποιητῆς εἶνε λοιπὸν φύσις ἐκλεκτικὴ καὶ ὅσον τὸ δυνατόν τελειοποιημένη, ὥστε ν' ἀγάγη τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀρετὴν.

300. Ἐπειδὴ ὁ ποιητῆς μᾶς ζωγραφεῖ τὴν φύσιν δι' ἐμμέτρου γλώσσης, ἡ κυρίως λεγομένη ποίησις ὑπόκειται εἰς ἰδίον τινα μηχανισμόν ὃν καλοῦσι **ῥυθμόν**. Παρὰ

(*) «Ποίησις, κατ' Ἀριστοτέλην, ἐστὶ τέχνη μιμητικὴ πράξεων τε καὶ λόγων, οὐχ ὅλα ταῦθ' ὑπάρχει, ἀλλ' ὅσα δύναται καὶ δεῖ, τέλος ἔχουσα τὸ μὲθ' ἀρμονίας καὶ ῥυθμοῦ εἰς ἀρετὴν διατιθέναι τὰς τῶν ἀκουόντων ψυχάς.»

τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Λατίνοις, τὸ μέτρον καὶ ἡ ποσότης τῶν συλλαβῶν ἀποτελοῦσι τὸν ῥυθμόν· παρὰ δὲ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησι καὶ τοῖς πλείστοις τῶν λοιπῶν νεωτέρων λαῶν, ὁ ῥυθμὸς γίνεται διὰ τοῦ τόνου καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν ἔτι δ' ἐκ τῆς ὁμοιοκαταληξίας ἢ καταληκτικῆς συμφωνίας. Τὸ ἄθροισμα λοιπὸν τῶν λέξεων, ὅπερ καλεῖται στίχος εἶνε ἰδιαιτέρα τῆς ποιήσεως μορφή, ἔνδυμα ὅπερ ἐπαυξάνει τὴν κλλλονήν της, ἀλλὰ δὲν εἶνε καὶ τὸ συνιστῶν τὴν ποιητικὴν γλῶσσαν.

304. Ἡ ποίησις λοιπὸν δὲν διαφέρει τῆς κοινῆς γλώσσης μόνον κατὰ τὸν ῥυθμόν· ἀλλὰ διαφέρει πρὸ πάντων κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐκφράσεων, κατὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν εἰκόνων, κατὰ τινὰς τρόπους τοῦ λαλεῖν εὐγενεστέρους, τολμηροτέρους, μεταφορικωτέρους τῶν τοῦ πεζοῦ λόγου.

Τὸ σύνθημα σὺ ἔδωκας, Χριστέ μου — Ἀδελφότης! —

Ὡ! ὅταν κόλπους ἀδελφοῦ ἀνοίξῃ ἡ ἀνθρωπότης

Καὶ πανταχοῦ διαχυθῇ ἀγάπη καὶ γαλήνη,

Καὶ ὡς ἐν θήκη ἡ ψυχὴ θὰ μένη χρυσταλλίνη,

Γυμνὴ πρὸ ὄλων δρῶσα,

Τίς τότε κλαίων ἐν τῇ γῆ; καρδία τίς πεινώσα;

(Σ. Βασιλειάδης.)

Εἰς τὴν γῆν ὦ! μὴ ζητήσης

Τοὺς ὀνείρους τῆς καρδίας,

Δάκρυα πικρὰ θὰ χύσης

Θὰ ἀπογοητευθῆς.

Εἶνε μήτηρ τῆς πικρίας

ἡ ἀγάπ' ἡ ἀληθής!

(Δ. Παπαρρηγόπουλος.)

Ἐὰν ἀφαιρέσῃτε τὴν ὁμοιοκαταληξίαν καὶ καταστρέψῃτε τὸ μέτρον τῶν ἀνωτέρω στίχων, αἱ λέξεις δὲν θὰ εἴνε ἤττον ἀκριβεῖς, αἱ ἐκφράσεις ἤττον τολμηραὶ, αἱ εἰκόνας ἤττον ζωηραὶ, καὶ θὰ ὑπάρχῃ ἀκόμη ποίησις.

302. Ἡ ποίησις λοιπὸν εἶνε ἀνεξάρτητος τῆς ἐμμέτρου γλώσσης. Κατὰ τὴν γνώμην πάντων, ὑπάρχει ποίησις ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Βουσσούτου καίτοι δὲν εἶνε γεγραμμένα ἐν στίχοις. Ὑπάρχει ἔτι πλείων ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν προφητῶν, ἃ ὅμως γνωρίζομεν μόνον ἐξ ὠχρᾶς καὶ ἀτελοῦς μεταφράσεως, καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων οἶον :

«Υἱέ, ἐὰν ἐγγύθῃσιν σὸν φίλον παραδώσῃς σὴν χεῖρα ἐχθρῷ.

Παῖς γὰρ ἰσχυρὰ ἀνδρὶ τὰ ἴδια χεῖλη, καὶ ἀλλοίκεται χεῖλεσιν ἰδίου στόματος.

Ποίει, υἱέ, ἃ ἐγὼ σοὶ ἐντέλλομαι, καὶ σώσου· ἦκεις γὰρ εἰς χεῖρας κακῶν διὰ τὸν φίλον, ἕσθι μὴ ἐκλυόμενος, παρόντων δὲ καὶ τὸν φίλον σου ὃν ἐνεγγυήσω.

Μὴ ὅπως ὕπνον σοὶ ὄμμασι, μηδὲ ἐπινουστᾶξῃς σοὶς βλεφάροις· ἵνα σάξῃ ὡσπερ ὀρνίθια ἐκ βρόχων, καὶ ὡσπερ ὄρνειον ἐκ παγίδος.

Ἰθὶ πρὸς τὸν μύρμηκα, ὦ ὀκνηρέ, καὶ ζήλωσον ἰδεῖν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ γενοῦ ἐκείνου σοφώτερος.

Ἐκείνην γὰρ γεωργίον μὴ ὑπάρχοντος, μηδὲ τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων, μηδὲ ὑπὸ δεσπότην ὄν, ἐτοιμάζεται. Θέρουσ τὴν τροφήν πολλήν τε ἐν τῷ ἀμνητῷ ποιεῖται τὴν παράθεσιν. Ἡ πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστί, τὴν τε ἐργασίαν ὡς σεμνήν ποιεῖται· ἦς τοῦτε πόνους βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίειαν προσφέρονται. Ποθεινὴ δὲ ἐστί πᾶσι καὶ ἐπίδοχος, καὶ περ οὔσα τῇ βίῳμῃ ἀσθενῆς, τὴν σοφίαν τιμῆσασα προήχθη.

Ἔως τίνος, ὀκνηρέ, κατάκεισαι; Πότε δὲ ἐξ ὕπνου ἐγερθήσῃ;

Ὀλίγον μὲν ὕπνας, ὀλίγον δὲ κάθησαι, μικροῦ δὲ νομίζεις, ὀλίγον δὲ ἐναγκαλιζῆ χεραὶ στήθη· εἴτ' ἐμπαραγίνεται σοὶ ὡσπερ κακὸς ἄσπιδος ἢ πενία, καὶ ἡ ἔνδεια ὡσπερ ἀγαθὸς δρομεύς· ἴαν δὲ ἄκοκτος ἦς,

ἦξει ὡσπερ πηγὴ ὁ ἀμητός σου, ἡ δὲ ἔνδεια ὡσπερ κακὸς ἀρομεύς ἀπαυτομαλήσει.

(Παροιμ. Κεφ. 5'. 1-12.)

᾽Ωσάυτως πάντα τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων ποιητῶν εἶνε δι' ἡμᾶς οἶονεὶ πεζογραφίαι, ἐλλείποντος τοῦ τονικοῦ ῥυθμοῦ. Πανταχοῦ ὅμως διακλύμπει ἐν αὐτοῖς ἡ ποίησις.

Ἐναντιοθετικῶν εἶνε ἐν τούτοις ὅτι ἡ ποίησις ἔχει πολὺ πλείονα δύναμιν, ὅταν εὐρίσκηται συνδυασμένη μετὰ τῆς ἀρμονίας τοῦ ῥυθμοῦ.

303. Ἐπειδὴ ἡ ποίησις ζῆ μόνον ἐξ εἰκόνων καὶ ἀρμονίας, ἔχει πολλὰ γνωρίζματ' ἀμοιότητος πρὸς τὴν ζωγραφικὴν καὶ τὴν μουσικὴν.

1ον. Ἡ ποίησις εἶνε ἀδελφὴ τῆς ζωγραφικῆς, ἐπειδὴ παρέχει εἰς πάντα τὰντικείμενα σχῆμα, μορφήν, χροῶμα: *ut pictura poesis* (*). Οὕτω προσφυστάτα ἔλεγέ τις παλαιῶς «ἡ ποίησις εἶνε ζωγραφικὴ φθεγγομένη, ἡ δὲ ζωγραφικὴ ποίησις σιγῶσα.» Ἡ ποίησις δὲν διηγεῖται μόνον, ἀλλὰ ζωγραφεῖ, ἀναπαριστᾷ ὑπερέχει μάλιστα τῆς ζωγραφικῆς, καθ' ὅτι ἡ μὲν ζωγραφικὴ παριστᾷ μίαν μόνον στιγμὴν πράξεώς τινος ἢ γεγονότος, ἐνῶ ἡ ποίησις δύναται νὰ παριστᾷ τὴν πορείαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς.

2ον. Ἡ ποίησις εἶνε ὡσάυτως ἀδελφὴ τῆς μουσικῆς διότι ἐὰν δὲν δύναται νὰ διάγῃ ἐξ εἰκόνων, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ζῆσῃ ἐπὶ πλέον ἄνευ ἀρμονίας. Στενὸς τις συνδυασμὸς ὑπῆρξεν ἐν ἀρχῇ μετὰξὺ ποιήσεως καὶ μουσικῆς: ὁ ποιητὴς δὲν ὠμίλει, οὐδ' ἔγραφεν, ἀλλ' ἔψαλλε καὶ πρὸς

(*) Ὡς ζωγραφικὴ ποίησις.

τὸν ἦχον τῆς λύρας συνέθετε τοὺς στίχους του. Προϊόντος τοῦ χρόνου, ἡ ποίησις ἀπεχωρίσθη τῆς μουσικῆς, ἀλλ' ὄχι καὶ τῆς ἁρμονίας, ἥτις ἐτήρησε καὶ τηρεῖ ἔτι τὴν θελατικότητα τῶν στίχων.

304. Διὰ τὴν εὐρη τὴν ἀρχὴν τῆς ποιήσεως πρέπει νὰ ἐξετάσῃ τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου. Μεταξὺ τῶν δύο χορηγηθεισῶν εἰς τὸν ἄνθρωπον γλωσσῶν, τῆς πεζῆς καὶ τῆς ἐμμέτρου, ἡ δευτέρα εἶνε μᾶλλον ἀρχαιοτέρα καὶ σεβαστοτέρα τῆς πρώτης.

«Ὁ ἄνθρωπος ἦσε πρῶτον καὶ εἶτα ἐλάλησε», λέγει ὁ Chateaubriand.

305. Τὸ πρῶτον ποιητικὸν ἄσμα ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ὕμνος λατρείας πρὸς τιμὴν τῆς Θεότητος. Ἄφ' οὗτου ὁ ἄνθρωπος ἐξῆλθε τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ, τὰ θαύματα τῆς φύσεως ἐξεκκολουθοῦσι ν' ἀποσπῶσιν ἀπ' αὐτοῦ κρυφὴν θαυμασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης διὰ τὸν εὐεργέτην καὶ πατέρα του. Καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἐθνικοῖς, ἡ ποίησις, συχναὶ ἐλάμπρυνε τὰνδραγαθήματα τῶν ἡρώων, τὰ θαύματα τῆς ἀνδρίας καὶ τὰ θέλητρα τῆς ἀρετῆς.

306. Ἄφου ἡ γένεσις τῆς ποιήσεως εἶνε τόσῳ σεβαστή, καὶ ἀφου ὁ πρῶτος αὐτῆς προορισμὸς εἶνε ἱερὸς καὶ ἅγιος, τὸ ἀντικείμενον τῆς ποιήσεως δεόν νὰ εἶνε πάντοτε ἔντιμον, πάντοτε ἠθικόν, καὶ εἶνε ἐγκλημα τὸ νὰ ἐκτρέπωσιν αὐτὴν τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς προορισμοῦ. Ἀναμφιβόλως ὁ ποιητὴς δύναται ἐν ταῖς γραφαῖς καὶ τοῖς ἄσμασιν αὐτοῦ, ν' ἀναπαριστᾷ καλῶς τὸ ἰδεῶδες τῶν ἐγκλημάτων καὶ τῶν ἐλαττωμάτων διὰ τὴν ἐμπνεύσιν δι' αὐτῶν τὴν τιμὴν καὶ διὰ τὴν καταστάσῃ ἔτι λαμπροτέραν τὴν ἀρετὴν,

ἀλλὰ δὲν οφείλει ν' ἀρέσκηται εἰς τὴν ζωγραφίαν τοῦ κα-
κοῦ, καὶ ἔχει καθῆκον ν' ἀπωθῆ πᾶν ὅ,τι ταπεινοὶ τὴν
φαντασίαν καὶ μολύνει τὴν καρδίαν.

Ὁ ἄμεσος σκοπὸς τῆς ποιήσεως εἶνε ἀναμφιβόλως τὸ
ἀρέσκειν καὶ θέλγειν τὰ πνεύματα καὶ τὰς καρδίαις· ἀλλ'
ὁ κύριος καὶ τελικὸς αὐτῆς σκοπός, ὡς καὶ πασῶν τῶν
ἐκείνων τεχνῶν, εἶνε τὸ διδάσκειν τὸν ἄνθρωπον καὶ καθι-
στᾶν αὐτὸν κρεῖττονα. Ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ τέρεψις εἶνε ὡς φωνή
τις βεβαιότερα καὶ προσφιλεστέρα, ἣν ὁ ποιητὴς μεταχει-
ρίζεται διὰ νὰ ὀδηγῆ εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν.
Λοιπὸν, ὅταν ὁ ποιητὴς ὑμνῆ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀρετὴν εἶνε
ὡς νὰ ἐπικνηται τῆς ὑψηλῆς τελειότητος τῆς τέχνης του.

«Ὅταν εὕρισκῃ τις τὸ καλὸν εἶνε ὡς νὰ ἄδῃ τὸ ἀγαθόν.»

307. Πάντα τὰ γένη τῆς ποιήσεως ἔχουσι ἕκαστον
εὐγενῆ τινα καὶ ὠφέλιμον προορισμὸν. Ἡ ᾠδὴ προὐρίσται
νὰ μας καθιστᾷ μιμητὰς τῶν περιφανῶν διὰ τὰς ἀρετάς
τῶν ἡρώων· ἡ ἐποποιεῖα νὰ ἀναμιμνήσκῃ ἡμῖν τὰς μεγάλας
ἐρχὰς τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς κυβερνήσεως τῶν ἀνθρώπων· ἡ
τραγωδίαια νὰ ἐμπνέῃ ἡμῖν τὴν φοίικην ἐπὶ τῷ ἐγκλήματι· ἡ
κωμωδίαια νὰ διορθοῖ ἡμᾶς ἀπὸ τῶν παρεκτροπῶν ἡμῶν·
ἡ ἐλεγείαια μᾶς προξενεῖ δάκρυα ἐπὶ τῇ ἀπολείᾳ τῶν ἐνα-
ρέτων ἀνθρώπων· τὸ βουκολικὸν ἀναμιμνήσκει ἡμῖν τὴν
ἐπλότητα τῶν ἀρχαϊκῶν ἠθῶν· ἡ ἔμμετρος ἐπιστολὴ ρί-
πτει ἄνθη ἐπὶ τῶν παραγγελημάτων, ὅπως κρύψη τὴν ξη-
ρότητα αὐτῶν καὶ ἡ σάτυρα οφείλει νὰ καθαίρῃ τὴν φιλο-
καλίαν καὶ νὰ διορθοῖ τὰ ἥθη. Πάντα λοιπὸν τὰ γένη εἰς
ἐντιμον ἄγουσι τέλος· καὶ εἰάν ὑπάρχωσιν ἐπικίνδunoι καὶ

διεφθαρμένοι ποιηταί, οἵτινες ἐκ τῆς τιμῆς ἐπωνειδίστων λιποτακτῶν, προδίδοντες ἐν στίχοις τὴν ἀρετὴν ἐπὶ ἐνόχου χάρτου, ἀποδίδουσιν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀναγνωστῶν αὐτῶν τὸ σφάλμα ἐράσμιον, τοῦτο εἶνε ἔγκλημα τοῦ ποιητοῦ καὶ ὄχι τῆς ποιήσεως.

308. Δυνάμεθα νὰ διακρίσωμεν πάντα τὰ ποιήματα εἰς τρία γένη: 1ον τὰ μεγάλα γένη, ἅπερ εἶνε τὸ *λυρικόν*, τὸ *ἐπικόν* καὶ τὸ *δραματικόν*. 2ον τὰ δευτερεύοντα γένη, ἅπερ εἶνε τὸ *διδασκαλικόν*, τὸ *βουκολικόν* καὶ τὸ *ἐλεγειακόν*. 3ον τὰ μικρὰ ποιήματα λαμβανόμενα ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς *ἐλαφρᾶς ποιήσεως*.

Οἱ κανόνες τῆς στιχουργίας τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀνήκουσιν εἰς τὴν προσωδίαν καὶ εἶνε ὡς συμπλήρωσις τῶν γραμματικῶν σπουδῶν. Οὐχ' ἦττον, διὰ νὰ συμπληρώσωμεν τὸ ἔργον ἡμῶν θὰ ἐκθέσωμεν τοὺς κανόνας τούτους δι' ὀλίγων ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΑ (1)

309. Ἡ στιχουργία εἶνε ἡ τέχνη τοῦ ποιεῖν στίχους, καὶ ὡς ἀντικείμενον ἔχει τὸ νὰ διατυπώσῃ τοὺς κανόνας τῆς μετρικῆς γλώσσης.

310. Τρία πράγματα διακρίνουσι τὸν νεοελληνικὸν στίχον τοῦ πεζοῦ λόγου: 1ον ἔχει πάντοτε ὄρισμένον καὶ κανονικὸν ἀριθμὸν συλλαβῶν· 2ον ἔχει τονικὸν ῥυθμὸν· 3ον δὲν ἐπιδέχεται χασμωδίαν.

311. Οἱ κανόνες τῆς νεοελληνικῆς στιχουργίας ἀνάγονται εἰς ἕξ ἀντικείμενα: τὸν ῥυθμὸν ἐν γένει, τὸ μέ-

(1) Ὁ κ. Ἀνδρέας Λασκαράτος, δημοσιεύσας στιχουργικὴν τῆς Γραικικῆς γλώσσης ἐν τοῖς ὑπ' ἀριθ. 7 καὶ 8 φυλλοδίοις τοῦ Ἀ. ἔτους (Αὐγούστου καὶ Σεπτεμβρίου 1874) τοῦ περιοδικοῦ Βύρωνος, παραθέτει τάδε:

«Γῆ στιχουργικὴ ταύτη δὲ σὰς τῆ δίνω διόλου γιὰ τέλεια. Ἐξ ἐναντίας, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσα νὰν τῆ συντάξω ἀπὸ ἄλλαις στιχουργικαῖς, ἀλλὰ ἐχρειάστηκα 1ον νὰ συνάξω μὲ τὸν νοῦ μου τὴν ὕλην ὅσην ἐνόμισα πὺς ἠμπορεῖ νὰ ἔμπαῖνη στὸν κύκλον τῆς στιχουργικῆς τέχνης, 2ον νὰ σπουδάσω τὰ πράγματα καὶ νὰ βγάλω κανῶνας· ἡ Στιχουργικῆ μου, γιὰ τοῦτο, ἔμπορεῖ νὰ εἶνε καὶ πολὺ ἀτελής. Ἴσως νὰ μοῦ ἐξεφύγανε πολλὰ στατὶς προσπάθειάς μου. Ἴσως νὰ μὴν ὀμίλησα ἀρκετὰ γιὰ τὸ καθένα ἀπ' ὅσα εἶπα. Ἴσως καὶ κάποια πράγματα νὰν τὰ βλέπουν οἱ ἄλλοι διαφορετικὰ ἀπ' ὅτι ἐγὼ τὰ βλέπω. Κ' ἔτσι ὅμως ἀτελής ὅπου ἔμπορεῖ νᾶναι, δὲ διστάζω νὰ σὰς τῆ συστήσω, ἐπειδὴ εἶναι ἡ μόνη ποῦ νὰ ἔχουμε στὴ γλώσσά μας. Παρρηπρὺς βέβαια,

τρον, τὴν χασμοδίαν, τὴν ἀράπαυλαν, τὰ τέσσαρα εἶδη τοῦ ρυθμοῦ, τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, τὴν διάταξιν καὶ τὴν ποιητικὴν ἄδειαν.

§ 4.

Περὶ ρυθμοῦ ἐν γένει.

342. "Όταν πίπτῃ ραγδαία* βροχὴ οὐδενίαν παρέχει ἡμῖν εὐχαρίστησιν ὁ συγκεχυμένος θόρυβος αὐτῆς, ὅταν ὁμοῦς κατακλύσῃ ἢ βροχὴ ὁ κρότος τοῦ ἐκ τῆς στέγης στάγμα πρὸς στάγμα καταπίπτοντος ὕδατος κατὰ τινὰ τάξιν ἐπανειλημμένην καὶ συνεχῆ, καθὼς ἐπὶ τῶν σφυροκοπημάτων χαλκέως, τότε ἡ προσοχὴ ἡμῶν ἔλκεται πρὸς τὴν τοιαύτην κανονικὴν κρούσιν, ἣτις παρέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ ρυθμοῦ, οἷον αἱ ἰσομεγέθεις αὐταὶ καὶ ἐξ ἑσού ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχουσαι στιγμαί..... ἀλλ' ὁ τοιοῦτος εἶνε ὁ

θέλει ἔλθουν ἄλλοι οἱ ὅποιοι θέλει τελειοποιήσουν τὴν Στιχουργικὴ μου. Γιὰ τὴν ὥρα ὁμοῦς ἰδοῦ, ἂν δὲν σφίλω, τὸ ὅσον ἔχουμε."

Σύμπασα ἡ ἐξομολόγησις αὕτη τοῦ εὐφυστάτου καὶ χαριστάτου ὄντως Λασκαράτου εἶνε εὐκρινῆς καὶ κατὰ πάντα ἀληθῆς, πλὴν τοῦ ὅτι ἄλλοι θὰ τελειοποιήσουν τὴν στιχουργικὴν τὴν ὅτι οὐδεὶς φρονῶ, θὰ εὐρεθῇ ὅστις νὰ βαδίσῃ κατ' αὐτὴν, ἦν, ὑπὸ πᾶσαν ἐποψὴν κρίνων, εὐρίσκω τοιαύτην, ὅποιαν οὗτος εὐρε τὴν τοῦ Χριστοπούλου, δηλαδὴ ἀλλόκοτον. "Ἴσως τυγχάνει καλὴ ὡς στιχουργικὴ ἀλλῆς τινος διαλέκτου πλὴν τῆς Νεοελληνικῆς ἢ Γραικικῆς. Οὐχ' ἤττον καὶ ἐγὼ γράψας, μετὰ δεκαετίαν ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀνωτέρω, τὴν παρούσαν στιχουργικὴν, δὲν νομίζω ὅτι ἐποίησα τέλειόν τι, ἅτε μὴ ἔχων ὡς ὀδηγὸν καὶ σύμβουλον ἄλλην τινὰ προγενεστέραν. Διὸ ἀναμένω νὰ ἴδω, ἂν Θεὸς ὄψ, καὶ ἀτράχως ν' ἀκούσω ἴτ καὶ περὶ αὐτῆς θὰ εἴπωσιν ἄλλοι μεταγενεστέρως.

ἀπλούστατος καὶ κατώτατος βαθμὸς ῥυθμοῦ, τὸν ὁποῖον ὀνομάζομεν ἀπ' αὐτομάτου ῥυθμὸν, πρὸς τὴν τέχνην ἄχρηστον, τὸ δ' ὅλον εἶνε μονοειδῆς ἐπανάληψις μερῶν αὐτοτελῶν, οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος ἐχόντων· οὔτε μέσον ἐπομένως, διότι τὸ μέσον ὀρίζεται πρὸς τὸ ἄκρον.

Ὁ τεχνικὸς ὁμοῦς ῥυθμὸς προκύπτει ἐκ τῆς τακτικῆς συνεχείας ἐπαισθητῶν χρονικῶν μορίων ὅλον τι καλὸν ἀπαρτιζόντων· ἀλλὰ διὰ τὸ εἶνε τοιοῦτος πρέπει νὰ παρέχη ἐνότητα ἐν ποικιλίᾳ, ὅπερ εἶνε συνθήκη πάντων τῶν καλλιτεχνημάτων. Καὶ ποικίλος μὲν καθίσταται ὁ ῥυθμὸς ὅταν τὰ χρονικὰ μόρια δὲν παρέχωσιν ἴσας μονοειδεῖς συνεπομένας χρονικὰς στιγμὰς, ἀλλ' ἐναλλάξ μείζονας ἢ ἐλάσσονας· ὁ δὲ ἀπλούστερος τοιαύτης τινὸς παραλλαγῆς τρόπος εἶνε ὅταν ἐκ δύο συνεχόμενων χρονικῶν μορίων τὸ μὲν πρῶτον εἶνε δυνατώτερον τοῦ δευτέρου, οἷον, ἢ καὶ τἀνάπαλιν, οἷον ἢ δὲ τοιαύτη παραλλαγή δύναται νὰ ἐπαναυξηθῆ διαφόρως ἔτι συνδιαζομένη, ἐάν, φέρ' εἰπεῖν, ὑποτάξωμεν πλείονα χρονικὰ μόρια ἀδύνατα κατόπιν ἑνὸς δυνατωτέρου καὶ τἀνάπαλιν, οἷον,, κλπ.

§13. Χρόνος ἀπλῶς λέγεται τὸ ἐλάχιστον ἐπαισθητὸν τοῦ χρόνου μόριον, ὅπερ λαμβάνεται ὡς μονὰς (=σημεῖον=σημα=βραχύ)· ταύτης δὲ τὸ διπλάσιον λέγεται δίχρονον (=δίσημον=μακρόν)· δύο ἄρα βραχεῖαι εἶνε ἴσαι μὲ μίαν μακράν. Τὸ σημεῖον τοῦ μὲν βραχείου εἶνε τοιοῦτον (υ) τοῦ δὲ μακροῦ (-).

Τὴν προσωδίαν τῶν ἀρχαίων ἦτοι τὴν διάκρισιν τῶν συλλαβῶν εἰς μακράς καὶ βραχεῖας πρὸς παράστασιν τοῦ

ρυθμοῦ ἀντικατέστησεν ὁ τόνος ἐν τῇ νεοελληνικῇ στιχοῦργίᾳ ἐκφωνουμένων ὡς μακρῶν τῶν *τονουμένων* φωνηέντων καὶ ἂν ταῦτα εἶνε φύσει βραχέα, διότι ὁ τόνος παρατείνει τὴν ἐκφώνησιν· ὡς βραχέων δὲ τῶν μὴ τονουμένων καὶ ἂν ταῦτα εἶνε φύσει μακρά. Διὸ ὁ ρυθμὸς τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως καλεῖται **τονικὸς ρυθμὸς**.

314. Τὸ δυνατώτερον χρονικὸν μορίον τὸ γινόμενον διὰ τῆς καταθέσεως τοῦ ποδὸς ἐν τῷ βαδίζειν ἢ χορεύειν ἐλέγετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις **Θέσις** (ἐκ τοῦ τίθημι)· τὸ δὲ ἀσθενέστερον **Ἄρσις** (ἐκ τοῦ αἶρω). Ἄλλ' οἱ νεώτεροι τῶν μετρικῶν ἀντέστρεψαν τὴν ἔννοιαν τῶν ὀνομάτων τούτων ὀνομάσαντες ἄρσιν ὅ,τι οἱ Ἕλληνες θέσιν καὶ τὰνάκαλιν. Ἡ δὲ ἔντασις τῆς φωνῆς δι' ἧς τὸ ἕτερον τῶν χρονικῶν μορίων ἐκφέρεται δυνατώτερον τοῦ ἑτέρου, ὀνομάζεται **κροσις**.

315. Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν ἔπεται, ὅτι ἄρσις καὶ θέσις, καίτοι διακεκριμένα ἀλλήλων, παρέχουσι ἐνότητα ἐν ἀντιθέσει, καὶ ὅτι ἡ ἄρσις εἶνε διὰ τὴν θέσιν καὶ ἡ θέσις διὰ τὴν ἄρσιν, καθ' ὃν λόγον τὸ ταχὺ πρὸς τὸ βραδύτερον καὶ τὸ μείζον πρὸς τὸ ἔλαττον, διὸ ἐπὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου δὲν θά ἤσθανόμεθα τὴν τονιζομένην συλλαβὴν, ἐὰν δὲν ἐπροφέρετο χαλαρώτερον ἢ ἀτόνιστος· ὁ λόγος λοιπὸν τῆς ἄρσεως πρὸς τὴν θέσιν εἶνε κυρίως τὸ προσαπτόμενον ἐπὶ τῆς ὕλης εἶδος, ἡγουν τὸ ρυθμιζὸν αὐτὴν· ὄρισμός ἄρα τοῦ τεχνικοῦ ρυθμοῦ εἶνε ἄρσεως καὶ θέσεως **συνέχεια**.

316. Ὁ ἐλάχιστος ρυθμὸς δυνατὸν νὰ προκύψῃ ἐκ δύο μόνον χρονικῶν μορίων, τοῦ μὲν ἐν ἄρσει τοῦ δὲ ἐν θέσει·

ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ ῥυθμοποιοὶ συνθέσεις ἐκ τριῶν χρονικῶν μορίων κατὰ διττὴν σχέσιν ἄρσεως καὶ θέσεως, δηλαδὴ ἡγουμένης ἢ ἐπομένης ἑκατέρας.

347. Ὄταν ὁ ῥυθμὸς ἄρχηται ἀπὸ τῆς θέσεως, ὀνομάζεται αὕτη **ἀνάκρουσις**: οἱ δὲ τοιοῦτοι ῥυθμοὶ καλοῦνται **ἀνιόντες**, οἱ δὲ ἐξ ἄρσεως ἀρχόμενοι **κατιόντες**.

348. Ἐκ τῆς συνεχοῦς συνάψεως ἄρσεως καὶ θέσεως γίνεται ὁ **ῥυθμικὸς ἀρμός** ἢ **μετρικὸς ποῦς**. Ἐπειδὴ δὲ πλείονα τῶν δύο χρονικῶν μορίων τοῦ μὲν ἐν ἄρσει τοῦ δὲ ἐν θέσει καὶ τἀνάπαλιν ἀποτελοῦσιν ὁμοῦ συνεχῆς ὅλον ἦτοι ἓνα πόδα, γίνονται οὕτω διάφοροι πόδες.

§ 2.

Περὶ μέτρου.

349. **Μέτρον** εἶνε ἄθροισμα ποδῶν. Ἐκ δὲ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ποδῶν γίνονται αἱ διποδία, τριποδία κλ. ἦτοι τὰ **μέτρα** ἢ **στίχοι**: οὕτω δὲ ἐκ τούτων γίνονται τὰ ποιήματα. Ὁ **στίχος** ἐπομένως, ὅστις σημαίνει κυρίως σειρὰν γεγραμμένην, εἶνε σύστημα ὀρισμένων ποδῶν· ἐὰν δὲ εἶνε εἰς δύο διηρημένος ἑκάτερον μέρος λέγεται **ἡμιστίχιος**. Ἐπειδὴ δὲ ὁ στίχος ἀφείλει νὰ παρέχῃ ἐν καθ' ἑαυτὸ σύνολον περατοῦται εἰς τελείαν λέξιν (*) ἐν

(*) Ἄν δὲ ὁ Σολωμὸς ἔγραψε: Καθὼς πέφτουμε τὰ θερι-
σμένα στάχυα στοὺς ἀγρούς.
δὲν ἔπεται ὅτι δὲν εἶνε τοῦτο σφάλμα. Ἐσφαλμένοι εἶνε ὁμοίως καὶ οἱ

τῆ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ καὶ ἐν τῇ Λατινικῇ γλώσσῃ ὁ στίχος βασιίζεται ἐπὶ τινος, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, συνδυασμοῦ συλλαβῶν μακρῶν καὶ βραχειῶν καὶ καλοῦσιν αὐτὸν μετρικὸν στίχον. Ἐν δὲ τῇ νεοελληνικῇ γλώσσῃ λαμβάνει τοῦνομα τοῦ **συλλαβικοῦ** στίχου, διότι ἀντὶ τῶν μετρῶνται αἱ συλλαβαὶ του ἀριθμοῦνται.

320. Κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν διακρίνονται δεκαεπτὰ εἶδη στίχων, ἀπὸ **μορσοσυλλάβου**, ὅστις ἀτελής ἐστι στίχος ἅτε ἀποτελούμενος ἐξ ἡμίσεως ποδός, μέχρι **δικοεπτασυλλάβου**.

Ἐξῆς στίχοι, οὓς εἴδομεν ἐν τινι συλλαγῇ ἐσχάτως δημοσιευθεῖση καὶ ἔμπεσούση ἐν χερσὶν ἡμῶν :

Τὰ βάσανά μου ποῖος ἠξεύρει ἂν θᾶ

Ἄρνεϊόντανε μ' ἐμέ νὰ θρηνηθοῦσαν.

Τὸ μόριον θᾶ μὴ ὄν αὐτοσήμαντον, δὲν ἔπρεπε νὰ τεθῆ ἐν τέλει τοῦ στίχου, ἀλλ' ὄν κατὰ γραμματικὸν λόγον στενωῶς συνημμένον μετὰ τοῦ ῥήματος ἄρνεϊόντανε μεθ' οὗ ἀποτελεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ γ'. πληθύν. προσώπου τοῦ ἐνεστώτος τῆς ὀνητικῆς ἐγκλίσεως τοῦ ῥήματος ἄρνεϊσθαί ἔπρεπε νὰ συντεθῆ μετ' αὐτοῦ.

Καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ποιήσει· «οἱ ἄριστοι τῶν ποιητῶν σπανίως που τελευτῶσι τὸν στίχον εἰς λέξιν μὴ οὔσαν αὐτοσήμαντον, ἤγουν εἰς τοιαύτην ἣτις κατὰ γραμματικὸν λόγον ὀφείλει στενωῶς νὰ συνάπτηται τῇ τοῦ ἐπομένου στίχου λέξει· οἷον μετ' ἄρθρου, προθέσεως, συνδέσμου, ἐπιφωνήματος· πρὸς δὲ, καὶ ἡ ἐκθλιψις ἐν τέλει στίχου, καὶ πᾶν ὅ,τι στενωῶς συνάπτει τοὺς στίχους μετ' ἀλλήλων δὲν ἔχει· καλῶς.» *Ἴδε μετρικὴν μακάρ. I. Βενθόλου. § 8.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΤΩΝ 17 ΕΙΔΩΝ ΣΥΛΛΑΒΙΚΩΝ ΣΤΙΧΩΝ.

Συλ.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	Σὺ	ὁ	θε	ὅς	οἱ	κτειρ	μῶν	καί	ἔ	λέ	ους	ἔλ	πίς	δους	το	χρῶν	των
2	Τὴν	αὐ	γῆ	μέ	τὴν	ἄρο	σοῦ	λα	ἔ	ξε	φύ	τρω	σ'ε	να	ρό	δο	
	τὴν	αὐ	γῆ	μέ	τὴν	ἄρο	σοῦ	λα	ἔ	μα	ρά	θι	κε	τὸ	ρό	δο.	
3	Προ	σεύ	χου!	γ	σως	αὔ	ρι	ον	ἔ	ἀν	καί	σὺ	θρη	νή	σῆς		
	ἔ	γνή	καρ	δί	α	δι	α	σέ	προ	σευ	χῆ	θῆ	ἔ	πί	σῆς		
4	Ἦ	ἔ	θλί	α	Ἐλ	λάς	εἰς	βα	ρὺν	ζυ	γόν	στε	νά	ζει			
	τοῦς	πι	στούς	της	υἱ	οὐς	εἰς	βο	ή	θαι	αν	τοῦς	χρά	ζει			
5	Κα	λή	τε	ρα	μιᾶς	ῶ	ρας	ἔ	λεῦ	θε	ρη	ζω	ή				
	πα	ρά	σα	ράν	τα	χρό	ντα	σπλα	γιᾶ	καί	φυ	λα	κῆ.				
6	Ἄ	νήρ	πο	νη	ρὸς	δους	το	χεῖ	κᾶν	εὐ	το	χῆ.					
7	Πα	τρὶς	μᾶς	κρά	ζει	δεῦ	τε	ἄς	ἀρά	μω	μεν						
	σάλ	πιγέ	φω	νά	ζει	νί	κας	ἄς	κά	μω	μεν.						

8 Μη δε νί συμ φο ράν ο νει δι σης.
 9 Τῶν θνη τῶν εἶν' ἡ τύ χη ζοι νή.
 10 Τὸν κό σμ' ὁ δό λος δι οι κατ.
 11 κ' ἡ ἀ δι κεί μαρ μέ νη.
 12 Τὰ ἔρ μα τῶρ φα νά
 13 Τὰ συμ πο νοῦ με
 14 Πές μου φῶς μου
 στή ζω ἡ σου.
 15 λου λού δι
 σὲ βρά χο
 μο νά χο
 16 ἀν θετ.
 17 —

10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

321. Πᾶς στίχος λαμβάνει τούνομα αὐτοῦ εἴτε ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν εἴτε ἐκ τοῦ εἴδους τῶν ποδῶν ἐξ ὧν ἀποτελεῖται εἴτε καὶ ἐξ ἀμφοτέρων. Οἱ δὲ μετρικοὶ πόδες εἶνε ἐν τῇ νεοελληνικῇ ποιήσει τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν οἱ ἐξῆς: Ἰαμβος - ' - '. Τροχαῖος - ' - - ', Ἀνάπαιστος - - - ' - ' καὶ Δάκτυλος - ' - - ' καὶ διακρίνονται ὡς πρὸς μὲν τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν εἰς δισυλλάβους (Ἰαμβος καὶ τροχαῖος) καὶ εἰς τρισυλλάβους (ἀνάπαιστος καὶ δάκτυλος): ὡς πρὸς δὲ τὸν τονικὸν ῥυθμὸν διακρίνονται εἰς κατιόντος ῥυθμοῦ (ἢ ὀξύτονους: Ἰαμβὸν καὶ ἀνάπαιστον) καὶ εἰς ἀνιόντος ῥυθμοῦ (πυροξύτονον: τροχαῖον καὶ προπυροξύτονον: δάκτυλον).

322. Τῶν ποδῶν ὁ μὲν Ἰαμβος, τροχαῖος καὶ ἀνάπαιστος βαίνονται κατὰ διποδίαν τ. ἔ. δύο πόδες λαμβάνονται ὡς ἐν μέτρον, ὁ δὲ δάκτυλος βαίνεται κατὰ μονοποδίαν τ. ἔ. εἰς πούς λαμβάνεται ὡς ἐν μέτρον (ὄθεν: - ' - - καὶ - - ' καὶ - - - ' ἡμίμετρον, - ' - - - καὶ - - - ' - - - ' καὶ - - - - ' μονόμετρον, ἔτι δέ: - ' - - - μονόμετρον).

323. Οἱ στίχοι διακρίνονται εἰς πλήρεις καὶ μὴ πλήρεις ἢ ἔλλιπεις. Πλήρης λέγεται ὁ στίχος ὅταν πάντες οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὸν ῥυθμικοὶ ἄρμοι ἢ πόδες εἶνε ἀκέραιοι, ἔλλιπής δὲ ὅταν ὁ τελευταῖος τῶν ἀποτελούντων αὐτὸν ποδῶν εἶνε ἔλλιπής κατὰ μίαν ἢ δύο συλλαβάς.

Οἱ τέλειοι στίχοι ὀνομάζονται ἀκατάληκτοι οἷον:

- ' - - - | - - - -

ἀν νὰ | φεῖδων | ταί σου | θέλης
φεῖδου | καὶ ἐ | σύ τῶν | ἄλλων.

Οἱ δ' ἔλλιπεῖς καλοῦνται **καταληκτικοὶ εἰς συλλαβὴν** μὲν, ἐὰν ἔχουσι μεμειωμένον πόδα τινὰ κατὰ δύο συλλαβάς· οἶον:

---, ---, ὕ
 τῶν ἀνθρώ | πων τῶν φαύ | λων τὸν ὄρ | κον
 εἰς τὸ ὕ | ὄρω νὰ γρά | φης.

εἰς δισύλλαβον δὲ, ἐὰν ἔχουσι μεμειωμένον πόδα τινὰ κατὰ μίαν συλλαβὴν, οἶον:

- ' - - | - ' - -
 Τρεῖς εἶχε λάβει
 Χορδὰς ἢ λύρα κλ.

Βραχυκατάληκτος λέγεται ὁ στίχος ὅταν οἱ μὲν πόδες εἶνε πλήρεις οὐχὶ δὲ καὶ τὰ μέτρα ἦτοι αἱ διποδίαί, ἀλλ' εἶνε ταῦτα ἔλλιπῆ καθ' ὁλόκληρον πόδα, οἶον:

- - - - | - - - - | - -
 τί ὠφελοῦν τὰ γράμματ' ἄνευ νοῦ;

Ὅταν δὲ ὁ στίχος πλεονάζῃ κατὰ μίαν συλλαβὴν λέγεται **ὑπερκατάληκτος**, οἶον:

- ' - - - | - ' - - - | - ' - - - | -
 Μπρὲ Μανώλη, μπρὲ λεβέντση, μπρὲ καλὸ παιδί,
 Τί ὠμορφη γυναῖκα ἔχεις καὶ δὲν χαίρῃσαι!

(Ἰημῶδ. Pass. σελ. 841.)

§ 3.

Περὶ ἀναπαύλης.

324. Διὰ τῆς λέξεως **ἀνάπαυλα** ἐννοοῦμεν διαλείψεις τινὰς ἃς πρέπει νὰ διατηρῶμεν ἔν τε τῇ ἐννοίᾳ καὶ τῇ φωνῇ. Διακρίνομεν δύο εἶδη ἀναπαύλης: τὴν **τομὴν** καὶ τὴν **ἀπόθεσιν**.

325. **Τομὴ** λέγεται ὅταν ὁ στίχος διαιρεῖται κατὰ τρόπον ἀβλαβέτον εἰς δύο **ἡμιστίχια** πρὸς ποικιλίαν τοῦ μέτρου καὶ ἀποφυγὴν τῆς μονοτονίας. Καὶ κυρίως μὲν τομὴ λέγεται ὅταν τὸ τέλος τοῦ ρυθμικοῦ ποδὸς δὲν συμπίπτῃ μὲ τὸ τέλος τῆς λέξεως, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῆς. Ἐκαστος δὲ ποὺς λαμβάνει μέρος τῆς ἡγουμένης καὶ μέρος τῆς ἐπομένης ἵνα ἀποτελεσθῇ.

Ὅταν δὲ ὁ ρυθμικὸς ποὺς λήγῃ ὅπου καὶ ἡ λέξις, ἡ τομὴ τότε λέγεται **διαίρεσις**. Γίνονται δὲ ἢ τε τομὴ καὶ διαίρεσις εἰς στίχους, οὐχὶ ἐλάσσονας τῶν δεκασυλλάβων ὄντων:

~ ~ ~', ~ ~ ~ | ~ ~ ~, ~

Διαίρεσις
τομὴ
διαίρεσις
τομὴ

ἡ μητέρα ποτὲ || θακρυσμένο
τοῦ γιαιτροῦ νὰ μὴ νοιῶ | ση τὸ μάτι,
ὅταν ἔχη βαρεία || ξαπλωμένο
τὸ παιδί της σὲ πό | νου κρεβάτι!

(Γ. Ζαλοκώζ.)

326. **Ἀπόθεσις** ἢ **κατάληξις** στίχου καλεῖται ἡ παύσις ἢ τὸ τέλος αὐτοῦ. Ὅθεν πάντες οἱ ἐν τέλει ἐλλιπεῖ ἔχοντες

τες πόδα ρυθμοί, ἤγουν οἱ καταληκτικοὶ χρησιμεύουσιν εἰς δῆλωσιν τοῦ ἄρμου τῆς καταλήξεως ἢτοι τῆς ἀποθέσεως.

Συνήθως συμβαίνει ὥστε ἡ ἔννοια νὰ μὴ περατοῦται ἐν, τῷ τέλει τοῦ στίχου ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐπομένου στίχου καὶ τότε ἐπέχει τόπον ἡ ὑπερπήδησις ἥτις καταστρέφει τὴν ἀπόθεσιν, οἷον :

Τῆς ἐκλογῆς ἡ ποθητὴ ἡμέρα τέλος πάντων
ἐπέστη Ἑορτάσιμα ὁ κόσμος ἐνεδύθη
καθὼς τὸ Πάσχα. Τῆς αὐτῆς οἱ ἄνδρες τὴν λαμπρὰν τῶν
στολὴν ἐφόρεσαν· ἐντὸς τῶν ἀγυῶν τὰ πλήθη
ευνέρρευσαν, ὁ ἥλιος πρὶν εἶτι ἀνατείλῃ. . . .

(Δημ. Βερναρδάκης.)

§ 4.

Περὶ χασμωδίας, ἐκθλίψεως, συνιζήσεως κλπ.

227. **Χασμωδία** εἶνε ἡ κακοφωνία ἡ προκύπτουσα ἐκ τῆς ἀλλεπαλληλίας τῶν φωνηέντων· θεραπεύεται δὲ αὕτη διὰ τῆς *ἐκθλίψεως*, *συναιρέσεως*, *κράσεως* καὶ *συνιζήσεως*.

328. **Ἐκθλίψις** εἶνε ἡ ἀφαίρεσις μιᾶς ἢ πλειόνων συλλαβῶν τοῦ στίχου, εἴτε ἐν τῇ ἀρχῇ, εἴτε ἐν τῷ τέλει τῆς λέξεως, οἷον :

Ἄπόψ' εἶδα ἔς τὸν ὕπνον μου, ἔς τὸν ὕπνον ποῦ κοιμώμουν.

πέντε ποτάμια πέραγα, τὰ πέντ' ἀράδ' ἀράδα.

Τὸνα ποτάμ' ἦταν θολόν, θολόν κ' αἵματωμένον,

Κ' ἐγὼ μαῦρος ἐφώναζα ὅσο κῆ ἂν ἤμπορούσα.

(Δημῶδες.)

293. **Ἡρασις** δὲ λέγεται ἡ ἔνωσις δύο ἀλλεπαλλήλων φωνηέντων ἢ διφθόγγων καὶ ἡ τροπὴ αὐτῶν εἰς μίαν φωνήν· οἷον ἐν τῇ λέξει *τῶρα* ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ἀνωτέρω στίχων· ἀντὶ τοῦ *ἔρα*· ὁμοίως :

Ἡ ἄ μ ο υ ν π ο υ λ ῖ ν ἄ π ἔ τ α γ α ν ἄ π ἡ γ α ῖ ν α τ οῦ ψ ἡ λ ο υ .

ἀντὶ τὰ ἡμουν . . . κλ.

330. **Συνέξεις** εἶνε ἡ συνεκφώνησις δύο ἀλλεπαλλήλων φωνηέντων ἢ διφθόγγων εἰς μίαν συλλαβὴν μὴ ἀποτέλουσαν δίφθογγον· οἷον :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ἄ	κούω	στῆ	θύ	ρα	μας	σά	βογ	κη	τὸ
Ἐάν	ψυ	χο	μά	χη	μα	θα	πάω	νά	ἰ δῶ
Σκό	νε	ται ἡ	δύς	τυ	χη	καὶ	πάει	νά	ἰ δῆ.

(Α. Βαλαωρ.)

1	2	3	4	5	6	7	8
ὁ	φο	βε	ρύς	του	ἀν	τί	λα
στό	Με	σο	λόγ	γι	φθά	νει

(ὁ αὐτός.)

§ 5.

Τὰ τέσσαρα εἶδη τῶν ῥυθμῶν.

I. Ἰαμβικοὶ ῥυθμοί.

331. Ὁ ἰαμβος (- -') εἶνε ποῦς δισύλλαβος ὧς καὶ ὁ τροχαῖος (-' -)· ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος εἶνε κατιόντος ῥυθμοῦ, ἤτοι προτάσσεται ἢ βραχεῖα ἐν θέσει καὶ ἔπεται ἡ μακρὰ ἐν ἄρσει· ὁ δὲ δεύτερος ἀνιόντος·

332. Τὸ ἰαμβικὸν μέτρον εἶνε τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς δραματικοῖς καὶ ἐν τῇ δημοτικῇ ἡμῶν ποιήσει. Βαίνεται δὲ κατὰ διποδίαν. Οἱ ἰαμβικοὶ στίχοι χωροῦσιν ἀπὸ ἡμιμέτρου μέχρι τετραμέτρου· οἷον:

Α'. Ἡμίμετρος - -'

(δισύλλαβος) ἀνθεῖ, τὸ κλεῖ.

Β'. Μονόμετρος 1) Βραχυκατάλητος - -' -'

(τρισύλλαβος) λουλοῦδι ὁ βράχος
 στὸ βράχο τὸ ἀνοίγει
 μονάχο ὁ βράχος
 ἀνθεῖ τὸ κλεῖ.

2) ἀκατάλητος - -' - -

(τετρασύλλαβος) ποῦ νὰ στάθῳ
 νὰ μὴ χαθῳ.

3) ὑπερκατάλητος - -' - - | ὄ

(πεντασύλλαβος) Πουλάκι ξένο
 Ξενιτεμένο
 κυνηγημένο.

Γ'. Δίμετρος. 1) Βραχυκατάλητος - -' - - | - -

(ἑξασύλλαβος.) τὴν εἶδα χθὲς ἀργά'
 καὶ πάει στὴν ξενιτιά

2) Καταληκτικὸς ('Ανακρεόντιος). - -' - - | - -' - -

(ἑπτασύλλαβος.) Μὴν εἶδες τὴν Ξανθοῦλα
 Ποῦ μπήκε στὴ βαρκούλα ;

'Ακατάλητος - -' - - | - - - -

(ὀκτασύλλαβος.) Θέλω ἢ ψυχὴ μου νὰ καῖ
 Γιατ' εἶνε βάρος ἢ ζωή.
 (Γ. Ζαλοκώσ.)

4) Ὑπερκατάληκτος - - ' - - | - - - - | - -
 (ἐννεασύλλαβος.) Γνωρίζεις κόρος τί καλεῖται;
 Ἄπογοήτευσις; ἀνία;
 Ποτέ δὲν ἱκανοποιεῖται
 Ἡ ἄπληστος ἡμῶν καρδιά.
 (Δ. Παπαρρηγ.)

Δ'. Τρίμετρος. Ἀκατάληκτος - - ' - - | - - - - | - - - -
 (δωδεκασύλλαβος.) Θεοῦ βεβαίως τοῦτο εἶνε θέλημα
 νὰ κλαίῃς νὰ στενάξῃς, καὶ παρήγορον
 ἠφωὴν νὰ μὴν ἀκούσῃς, παρὰ τὴν ἡχώ
 τῶν στεναγμῶν σου, ἦν τινα ὁ ἀντιλαλοῦν
 τὰ πέριξ ὄρη πένθιμα καὶ γοερά.
 (Κ. Χ. Βερσῆς. Σ α μ ψ ὠ ν.)

Ὁ τρίμετρος ἀκατάληκτος ἱαμβικός (δωδεκασύλλαβος)
 λέγεται καὶ τραγικός (1) διότι κατὰ τὸ μέτρον αὐτοῦ
 συντίθενται συνήθως τὰ διαλογικὰ τῶν δραμάτων μέρη.

Ε'. Τετράμετρος 1) Βραχυκατάληκτος
 (δεκατετρασύλλαβος)
 - - ' - - | - - - - || - - - - | - - '
 Καὶ ζῶ μετὰ τὴν ἀνάμνησιν γλυκίων ἡμερῶν.

2) Καταληκτικός - - ' - - | - - ' - - || - - - - | - - '
 (δεκαπεντασύλλαβος)
 Ὡ! πῶς ἀλλάζουν οἱ καιροὶ στὸν κόσμον ἔδω κάτω
 ὁ Ἄποσπερίτης ἔχασε τὴν πρώτη του τί χάρη,
 Κ' ἐρημωμένο, ἀπάτητο φυτρώνει τὸ χορτάρι,
 Ὅπου ἦτον ῥέμμα γελαστό κῆ ἀπὸ ζωῆ γεμάτο.
 (Γ. Ζαλοκώστας.)

1) Ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις.

Οὕτω κατὰ σύμπτωσιν τονίζονται καὶ οἱ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Πλούτῳ ἰαμβικοὶ στίχοι 277, 288, 291.

Ἐν τῇ σοφῇ νυνὶ λαχὼν τὸ γράμμα σου δικάζειν
ὡς ἤδομαι καὶ τέρπομαι καὶ βούλομαι χορεῦσαι
μιμούμενος καὶ τοῖν ποδοῖν ὠδὴ παρεσσαλεύων.

Τομᾶς (διαιρέσεις) δέχονται ὁ τρίμετρος ἀκατάληκτος καὶ ὁ τετράμετρος. Ὁ τρίμετρος ἀκατάληκτος ἰαμβικός δέχεται τομᾶς 1) ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τετάρτου ποδὸς ἦτοι μετὰ τὴν ζ'. συλλαβὴν διὸ λέγεται ἐφθημιμερής. 2) ἐν τῷ μέσῳ τοῦ γ'. ποδὸς ἦτοι μετὰ τὴν ε'. συλλαβὴν, διὸ λέγεται τομῆ πενθημιμερής. π.χ.

Παυσανίας

--- | ~ || --- | ---

Φεῦ | τὰς καρδίας || ὁ χρυσὸς δὲν κατακτᾷ

Πενθημιμερής

Λυκίδας

Ἄλλὰ παρέχει || πᾶσαν ἡδονὴν τῆς γῆς.

Παυσανίας

--- | --- || ---

Τί σ' ὠφελεῖ ἂν τρώγῃ || σκόληξ ἔνδοθεν

Ἐφθημιμερής

Τὰ σπλάγχνα σου καὶ φθίνης || ἔχων τὸν χρυσόν;

(Α. Ι. Ἀντωνιάδης.)

Ὁ δὲ τετράμετρος ἰαμβικός δέχεται τὴν τομὴν μετὰ τὸν τέταρτον πόδα, ἥτοι μετὰ τὴν ἡ. συλλαβὴν οἶον :

— ' — — | — — — || — ' — — | — — —

Προσεύχου εἶνε συνηγῆς || ἄγων αὐτὸς ὁ βίος,
ἀρχίζει μὲ μειδίαιμα || καὶ λήγει μὲ τὸν θρηνον,
Δὲν ἔχει ὁ ὠκεανὸς || γαλήνην αἰωνίως,
Καὶ τὸ παιδίον γίνεται || ἀνὴρ ὠχρὸς καὶ κλίνων.
Προσεύχου, ἴσως αὔριον, || ἔάν καὶ σὺ θρηνήσης,
ἀγνή καρδίᾳ διὰ σέ || προσευχθῆ ἔπισης·

(Γ. Ζαλοκώστας)

II Τροχαϊκοὶ ῥυθμοί.

333. Ὁ Τροχαῖος (— ' —) εἶνε, ὡς ὁ ἰαμβος, ποῦς δι-
σύλλαβος ἀλλ' ἀντίθετος ἐκείνου ἥτοι ἀνιόντος ῥυθμοῦ, δη-
λαδὴ προτάσσεται ἡ μακρὰ ἐν ἄρσει καὶ ἔπεται ἡ βρα-
χεῖα ἐν θέσει.

334. Τοῦ τροχαϊκοῦ μέτρου γίνεται συνήθως χρῆσις ἐν
τῇ λυρικῇ ἡμῶν ποιήσει. Βαίνεται δὲ καὶ τοῦτο κατὰ
διποδίαν.

335. Οἱ τροχαϊκοὶ στίχοι χωροῦσιν ἀπὸ ἡμιμέτρου μέ-
χρι τετραμέτρου καὶ ἔχουσι τὴν αὐτὴν τομὴν ὡς καὶ παρ'
ἀρχαίοις ἥτοι μετὰ τὸ τέλος τοῦ τετάρτου ποδός, δηλαδὴ
μετὰ τὴν ἡ. συλλαβὴν.

A'. Ἡμίμετρος — ' —

Βάκχε	πίνε
χύνε,	λέγω
φίλε	ᾄσῃ
πίνε	ζῆς

Β'. Μονόμετρος 1) ἀκατάληκτος - ' - - -

(τετρασύλλαβος) τὸ κλοντήρι ὅποιος ἔμπαίνει
 τὸ ποτήρι νὰ διαβαίνῃ
 νᾶνε πάντα καὶ νὰ κέρνῃ
 στὴ ἔμπασιὰ. μιὰ κουπίά.
 (Ἰ. Αἰ. Χρηστόπουλος)

2) ὑπερκατάληκτος - ' - - - | -

(πεντασύλλαβος) Εἶπά σου παπᾶ
 δὲν χτουργίεσαι πληά.

Γ'. Δίμετρος 1) Βραχυκατάληκτος - ' - - - | ' - -

(ἑξασύλλαβος)
 Ἄλφα θένἀρχήσω
 κόρη ν' ἀγαπήσω.

2) Καταληκτικός ' - - - - | ' - - -

(ἑπτασύλλαβος) ἐσὺ φίλε μουσικέ,
 φωνακλά μου βαθρακέ,
 νερὸ πίνοντας γλυκά
 κελαῖδεῖς τὸ μπά, κά, κά.
 (Ἰ. Αἰ. Χρηστόπουλος)

3) Ἀκατάληκτος ' - - - - | ' - - -

(ὄκτασύλλαβος) Ἄποθνήσκει ἡ καρδιά ;
 ὦ ! ναί ! θνήσκει, ὡς ἐκπνέει
 ἡ τῆς λύρας ἀρμονία,
 ἥτις χαίρεται ἢ κλαίει
 (Δ. Παπαρρηγ.)

Εἰ ᾧὰ νησῶν φιλεῖς
 πόσῃ μᾶλλον τὰ χηνῶν. (δίμετ. καταλ.)

ἂν αὐγ' ἀγαπᾶς παπίσα
 πόσῃ μᾶλλον τὰ χηνίσα. (δίμετρ. ἀκατάλ.)

4) *ὑπερκατάληκτος* ' - - - - | - - - - | -
(έννεασύλλαβος)

Δ'. **Τρίμετρος 1)** *βραχυκατάληκτος*

' - - - - | ' - - - - | ' - -
(δεκασύλλαβος)

2) *καταληκτικός* ' - - - - | ' - - - - | - - - |
(ένδεκασύλλαβος)

3) *ἀκατάληκτος* ' - - - - | ' - - - - | - - -
(δωδεκασύλλαβος)

4) *ὑπερκατάληκτος* ' - - - - | ' - - - - | ' - - - - | -
(δεκατρισύλλαβος)

Μπρὲ Μανώλη, μπρὲ λεβέντη, μπρὲ καλὸ παιδί,
Τί ὡμορφὴ γυναῖκα ἔχεις καὶ δὲν χαίρῃσαι.

(δημ. Pass. σελ. 341)

Ε'. **Τετράμετρος 1)** *βραχυκατάληκτος*

' - - - - | ' - - - - | ' - - - - | ' - -
(δεκατετρασύλλαβος),

2) *καταληκτικός* ' - - - - | - - - - || - - - - | - - -
(δεκαπεντασύλλαβος)

Ξύπνα, ξύπνα καὶ χτυποῦνε. Ὑπνος, θάνατος, ζωή,
Μιά στιγμὴ τὰ συνενώνει, τὰ χωρίζει μὴ στιγμὴ.

(Ἰ. Α. Βαλαωρίτ.)

3) *Ἀκατάληκτος* , ' - - - - | ' - - - - || ' - - - - | ' - - - -
(δεκαεξασύλλαβος)

Τὴν ἀγὴ μὲ τὴν δροσοῦλα | ξεφεύτρωσ' ἕνα ῥόδο
τὴν ἀγὴ μὲ τὴν δροσοῦλα ἐμαράθηκε τὸ ῥόδο.

(ὁ αὐτός)

III. Ἀναπαιστικοὶ ῥυθμοί.

336 Ὁ ἀνάπαιστος (- - -') εἶνε ποῦς τρισύλλαβος ἐν ᾧ προτάσσονται αἱ βραχεῖαι ἐν θέσει καὶ ἔπεται ἡ μακρὰ ἐν ἄρσει.

337. Μετροῦνται οἱ ἀναπαιστικοὶ κατὰ πόδα ἢ κατὰ διποδίαν. Ὅθεν ἀναπαιστικὴ μογοποδία, διποδία, τριποδία, τετραποδία καὶ ἐξῆς· ἢ μονόμετροι, δίμετροι, τρίμετροι καὶ τετράμετροι· οὕτω :

A. Μονόμετρος 1) ὑπερκατάληκτος - - -' - - - | ~
(ἑπτασύλλαβος)

2) ἀκατάληκτος - - -' - - -'
(ἑξασύλλαβος) Μεσολύγχι καὶ Σπάρτη (1)
ἔχουν ἄνδρας κελούς. (2)
Πολεμοῦν μὲ ἀνδρείους
ἐχθροὺς κόπτουν πολλούς.

3) βραχυκατάληκτος - - -' - - -
(πεντασύλλαβος) Στὴν θερμάστραν ἐμπρὸς (2)
ἓνας γάτος χονδρὸς
πάντ' ἀπλώνεται (3)
μὲ τὰ μάτια κλειστὰ
ἀγαπᾷ στὰ ζεστά
νὰ τεντώνεται. (3)
(θ. Ἀφεντούλης.)

B. Δίμετρος 1) ὑπερκατάληκτος
- - -' - - -' | - - -' - - -'
(δωδεκασύλλαβος)

2) καταληκτικός εἰς συλλαβὴν -- -' - -' | - - -' -
(δεκασύλλαβος)

(ἀναπαιστική τριποδία)

(ὁμοίως)

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη βάρχη
περπατῶντας ἡ δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γενομένο μὲ λίγα χορτάρια
ποῦ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

(Δ. Σολωμός.)

338. Ὁ ἀναπαιστικός ρυθμὸς εἶνε σπανιώτερος τῶν προηγουμένων, γίνεται δὲ χρῆσις αὐτοῦ ἐν τοῖς λυρικοῖς ποιήμασι.

339. Τομὴν δέχεται ὁ δίμετρος καταληκτικῶς μετὰ τὸν δεύτερον πόδα ἥτοι μετὰ τὴν ἕκτην συλλαβὴν, οἷον :

Ἡ μητέρα ποτὲ || θακρυσμένο
τοῦ γιαιτροῦ νὰ μὴ νοιά|σῃ τὸ μάτι,
ὅταν ἔχη βραεῖα || ξαπλωμένο,
τὸ παιδί της σὲ πό | νου κρεβάτι.

(Γ. Ζαλοκώστας.)

IV. Δακτυλικοὶ ῥυθμοί.

340 Ἐτι σπανιώτεροι εἶνε ἐν τῇ νεοελληνικῇ ποιήσει οἱ δακτυλικοὶ ῥυθμοί, ὧν γίνεται χρῆσις ἰδίως ἐν τῷ ἔπει.

341. Ὁ δάκτυλος (-' - -) εἶνε τρισύλλαβος παῦς ἐν ᾧ προτάσσεται ἡ μακρὰ ἐν ἄρσει καὶ ἔπονται αἱ βραχεῖαι ἐν θέσει. Εἶνε ἀντίθετος τοῦ ἀναπαιστού (- - -').

342 Οἱ δακτυλικοὶ στίχοι χωροῦσιν ἀπὸ μονομέτρου

(- ' - -) ὅστις καθ' ἑαυτὸν εἶνε ἄχρηστος, μέχρις ἑξαμέτρου.

343. Δὲν εἶνε βεβαίως δυσχερὴς εἰς τοὺς ποιητὰς ἡ σύνθεσις στίχων καὶ τῶν λοιπῶν μέτρων τοῦ δακτυλικοῦ ρυθμοῦ, ἐν τούτοις χρῆσις γίνεται κυρίως τοῦ βραχυκαταλήκτου ἑξαμέτρου (δεκαεπτασυλλάβου παροξυτόνου στίχου), ὅστις καὶ ἠρωικὸς λέγεται· σπανιώτατα δὲ ἄλλων τινῶν μέτρων· οἷον :

Δίμετρος 1) καταληκτικὸς εἰς συλλαβὴν ' - - -, ' - -

(πεντασύλλαβος)

τρεῖς εἶχε λάθει
χορδὰς ἢ λύρα
ἀπὸ ἀγίαν
ἀγγέλου χεῖρα
κ' ἤχησε πᾶσα
πέριξ ἢ χώρα·
ἔσπασαν τῶρα.

(Γ. Ζαλοκώστ.)

2) ἀκατάληκτος ' - - -, - - -

(ἑξασύλλαβος)

τῶρα ποῦ ἢ εἴσπερη
νύχτα μονάχους
Μᾶς ἦρε ἀπάντεχα
Καὶ 'κει στοὺς βράχους
Σχίζετ' ἢ θάλασσα

(μονόμετρος ὑπερκατάλ.) Σιγαληνά.

(Δ. Σολωμῶδ)

Ἡρωικὸν ἑξάμετρον. Τοῦ ἠρωικοῦ ἑξαμέτρου οἱ πέντε πόδες εἶνε δάκτυλοι ὁ δὲ ἕκτος τροχαῖος. Ὁθεν ὁ γενικὸς τύπος αὐτοῦ εἶνε οὗτος:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
'- - ,	'- - ,	'- - ,	'- - ,	'- - ,	'- - ,	'- - ,	'- - ,	'- - ,	'- - ,	'- - ,	'- - ,
1	2	3	4	5	6						

— Μάνα μου, σφάζομαι, μάνα μου, κόφτομαι τουρκό δεν πέρνω.

— Θύγαρ μου, κή αν σφαγής, θύγαρ μου, κή αν κοπής τί να σου κάμω;
(Δημιώδες)

Μάταιοι, ποιος ανέγνω ποτέ εις τήν βίβλον τής μοίρας ;

Ποιος γνωρίζει θνητός μετά μίαν στιγμήν τι θά γίνη ;

"Αλλα βουλαί τών ανθρώπων και ἄλλα τό θετον κελεύει !

(Γ. Ζαλοκώστας.)

344. Τρεῖς παρουσιάζονται *τομαί* εἰς τὸ δακτυλικὸν ἐξάμετρον. Ἡ πρώτη *πενθημιμερίς*, γινομένη μετὰ τῆ ἄρσιν τοῦ γ'. ποδὸς ἦτοι μετὰ τὴν ἐβδόμην συλλαβὴν· λέγεται δὲ οὕτω διότι σύγκειται ἀπὸ πέντε ἡμιποδίας ἦτοι 2 1/2 ποδάς και εἶνε ἡ συνηθεστέρα πασῶν.

	2	4	5				
	2	2	2				
(α)	'- -	'- - ,	' - -	'- -	'- -	'- -	'- -
	1	2	3	4	5	6	

Ἡ δευτέρα *κατὰ τρίτον τροχαῖον* γινομένη μετὰ τῆ β'. συλλαβὴν τοῦ τρίτου δακτύλου· ἦτοι μετὰ τὴν ὀγδόην τοῦ στίχου συλλαβὴν· ὠνομάσθη δὲ οὕτω, διότι ὁ στίχος ἔληγεν εἰς τὴν τομήν, ὁ γ'. ποῦς ἤθελεν εἶναι τροχαῖος.

	1	2	3	4	5	6
(β)	'- - ,	'- - ,	- - - ,	'- - ,	'- - ,	- -

Καὶ ἡ τρίτη καὶ σπανιωτέρα ἡ εφθήμερις γινομένη μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ δ'. ποδός, μετὰ τὴν δεκάτην συλλαβὴν ἦτοι μετὰ τὸ ἑβδομον ἡμιπόδιον = 3 1)₂ ποδες = $\frac{7}{2}$ ποδ. ἐξ οὗ καὶ τοῦνομα.

	$\frac{2}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{6}{2}$	$\frac{7}{2}$	
(γ)	- ' - -	- ' - -	- ' - -	- ' - -	- ' - -
	1	2	3	4	5 6

Ἐφυγε' λέξις σκληρά, || ἦν τὰ χεῖλη προφέρουν μὲ φλόγα. (α)

Ἐφυγε' λέξις δδύνης || ἦν πῦρ τῆς καρδίας ἐκπέμπει. (β)

Ἐφυγε' μένει δ' ὀπίσω | ψυχρά || σκυθρωπότης καὶ ἄλγος. (β ἢ γ)

Μάτην κινεῖ τὴν ψυχὴν || ἡ φαιδρότης λαμπροῦ συμποσίου.

Μάτην καλοῦσιν αὐτὸν οἱ εὐθόμως προπίνοντες φίλοι.

(Κ ρ η τ η ἰ ς Λ. Ι. Ἄντων.)

Κλαίω τὴν τύχην σου κλαίω || φαιδρὰ καὶ ὠραία πατρίς μου !

Ἐπρεπ' ἡ τύχη πρὸς σέ || νὰ φανῆ φειδωλὴ εἰς τὰ κάλη,

Ἴνα χαρῆς εἰς μακρὸν || εὐτυχεῖς κ' ἐλευθέρως ἡμέρας.

(Χ τ ο ς Δ ο ὺ λ η Θ. Ὁρφανίδ.)

Ἰδοὺ καὶ στίχοι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως ἠχοῦντες ὡς οἱ σημερινοί, ἅτε τονιζομένης κατὰ σύμπτωσιν τῆς μακροῦς αὐτῶν συλλαβῆς (ἄρσεως):

(δακτυλ. ἐξάμετρος.)

Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα πολύτροπον, ὃς μάλλα πολλά.

(Ὁμ. Ὀδ. 1.)

(δακτυλ. τετράμετρος.)

(Αίσχ. Ἰλαμ. 1553) Κάππεσε, κάτθανε, καὶ καταθάψομεν.

(Εὐριπ. Ἰππόλ. 1361.) Πρόσφορα μ' ἀγρετε σύντονα ἔλκατε
τὸν κακοδαίμονα.

§ 6.

Περὶ ὁμοιοκαταληξίας.

345. Ἡ ὁμοιοκαταληξία εἶνε ὁμοιόμορφος συμφωνία ἐν τῷ τέλει δύο ἢ πλειοτέρων στίχων. Ἡ δὲ συμφωνία αὕτη πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀπὸ τοῦ τελευταίου τονιζομένου φωνήεντος ἢ διφθόγγου καὶ ἐφεξῆς· οἶον;

Χτυπ- ᾶς	θ - θμα	μν - ήματα
γελ - ᾶς	β - ήμα	κρ - ήματα
ζητ - ῶ	φαν - άρι	σ - ῶματα
παλμ - ὀ	χορτ - άρι	βρ - ῶματα
πολλ - αῖς	γελ - οῦσαν	φ - έρε μι
χαρ - αῖς	κρατ - οῦσαν.	χ - αῖρέ μοι.

346. Ὡς ἐκ τοῦ τονισμοῦ τῆς ἀποθέσεως διακρίνονται οἱ στίχοι εἰς ὀξυτόνους ἐὰν τονίζηται ἡ τελευταία αὐτῶν συλλαβή, εἰς παροξυτόνους ἐὰν τονίζηται ἡ προτελευταία, καὶ εἰς πρόπαροξυτόνους ἐὰν τονίζηται ἡ ἐκ δεξιῶν τρίτη συλλαβή.

347. Διὰ νὰ εἶνε ἡ ὁμοιοκαταληξία ἐπιτυχής, πρέπει οἱ στιχουργοὶ ν' ἀποφεύγωσι τὸ ν' ἀποτελῶσιν αὐτὰς διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων· οἶον χορτάρι μὲ χορτάρι, ἴον μὲ ἴον, ῥόδον μὲ ῥόδον, ἐκτὸς ἐὰν συμφωνοῦσι μὲν κατὰ τὸν ἦχον ἢ

κατά τὴν γραφὴν ἔχουσι ὅμως διάφορον ἔννοιαν, οἷον τὸ φύλοι με φύλλοι ἢ φίλοι κλπ.

Φίλος ἔδωκεν εἰς φίλον
τριαντάφυλλον με φύλλον.

348. Πολλοὶ στιχοῦργοι καὶ μάλιστα ἐκ τῶν νεωτέρων ἐπιτηδεύουσι τὴν ὁμοιοκαταληξίαν αὐτῶν, κατορθοῦντες καὶ πολλάκις λίαν ἐπιτυχῶς, ὥστε ἡ συμφωνία τῆς καταλήξεως νὰ μὴ ἀρχηται μόνον ἀπὸ τοῦ τονιζομένου φωνήεντος ἀλλ' ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτοῦ συμφώνων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν αὐτὴν συλλαβὴν· π.χ.

ψυχ - ρός	θερμ - οτέρα	ἐχθ - ρέματα
κλή - ρός	θελεκτικ - οτέρα	φο - ρέματα.

Ἡ ἐπιτήδευσις αὕτη δὲν εἶνε μὲν ἀπαραίτητος ὅρος τῆς ὁμοιοκαταληξίας, δὲν εἶνε ὅμως καὶ κατακριτέα.

349. Ὑπάρχουσι στίχοι ὧν οἱ ποιηταὶ οὐδένα ἄλλον κανόνα τῆς στιχοῦργίας ἐτήρησαν ἢ μόνον τὸν τῆς ὁμοιοκαταληξίας· ἄλλοι δὲ οὐδὲ τοῦτον. Εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο περιπίπτουσι κυρίως ἐπτανήσιοι οἵτινες ἐξωκειωμένοι ὄντες πρὸς τὴν Ἰταλικὴν ποίησιν ἤθελον φαίνεται νὰ εἰσαγάγωσι τὰ μέτρα τῆς ξένης γλώσσης εἰς τὴν μητρικὴν αὐτῶν διάλεκτον ἣν ἤττον ἐκείνης γινώσκουσιν, ὡς δείκνυται ἐκ τῶν εἰς ἀμφοτέρας ποιήσεων αὐτῶν.

Δὲν ὑστέρησε τούτου οὐδ' αὐτὸς ὁ Σολωμός, πάντας ὅμως ὑπερέβη ὁ Ἀνδρέας Κάλβος (*) οἷον:

(*) Ἐν τῷ Παρνασσῷ (συλλογῇ ποιημάτων) ἀπαντῶσι τὰ ἐξῆς περὶ αὐτοῦ: (σελ. 66)

ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΡΟΝ ΛΟΧΟΝ

Ἄς μὴ βρέξῃ ποτὲ
τὸ σύννεφον καὶ ὁ ἄνεμος
σκληρὸς ἄς μὴ σκορπίσῃ
τὸ χῶμα τὸ μακάριον
ποῦ σᾶς σκεπάζει.

Ἄς τὰ ὄροσιση πάντοτε
μὲ τὰργυρά της δάκρυα
ἢ ροδόπεπλος κόρη
Καὶ αὐτοῦ ἄς ξεφυτρώσουν
αἰῶνια τάνθη. κλπ.

καὶ ἀλλοχού ὁ αὐτός:

Ἦ Βύρων' ὦ θεσπέσιον
Πνεῦμα τῶν Βρεττανίδων,
Τέκνον Μουσῶν καὶ φίλε
Ἄμοιρε τῆς Ἑλλάδος,
Καλλιστεφάνου. κλ.

350. Ἡ ὁμοιοκαταληξία δὲν εἶνε βεβαίως ἥτις δίδει

«Δυστυχῶς τὸ ἀκρόνιστον τῆς γλώσσης καὶ τὸ καινοφανὲς καὶ ἰδιόφ-
ρυθμον τοῦ μέτρου, παρεκώλυσαν τὴν διάδοσιν τῶν ποιημάτων αὐτοῦ
εἰς ἃ οὐχὶ σπανίως εὐρίσκει τις πινδαρικός καλλονάς. Ὁ Ἀλέξανδρος
Σούτσος ἐν τῷ Π α ν ο ρ ἄ μ α τ ῖ του ὁμιλῶν περὶ Κάλβου καὶ Σο-
λωμοῦ λέγει:

Ὁ Κάλβος καὶ ὁ Σολωμὸς ὄδοποιοὶ μεγάλοι,
Κ' οἱ δύο παρημέλησαν τῆς γλώσσης μας τὰ κάλλη.
Ἄλλὰ ἰδέαι πλούσιαι πτωχὰ ἐνδεδυμένα
Δὲν εἶνε δι' αἰῶνιον ζῶην προωρισμένα.

Ἔτι καὶ ὅμως ἔζησαν καὶ θὰ ζήσωσιν ἐν ὅσῳ ὑπάρχει αἴσθησις τοῦ
καλοῦ.»

τὴν ποίησιν εἰς τὰ ποιήματα οὐδ' ἀπαραίτητον στοιχεῖον αὐτῆς, τὰ μέγιστα ὅμως συντελεῖ εἰς τὴν καλλονὴν καὶ τὴν ἁρμονίαν τῶν στίχων, ἀρκεῖ μόνον οἱ στιχοῦργοι νὰ μὴ προσθέτωσι λέξεις καὶ φράσεις δλοκλήρους χάριν μόνον τῆς ὁμοιοκαταληξίας.

§ 7

Περὶ διατάξεως.

351. Ἐπειδὴ ἡ διάταξις χωρεῖ εἰς τε τὰς ὁμοιοκαταληξίας καὶ τοὺς στίχους, θὰ πρὸς γματσωθῶμεν ἰδίᾳ περὶ ἑκάστου τούτων.

I. Περὶ διατάξεων τῶν στίχων.

352. Ἡ διάταξις τῶν στίχων εἶνε κανονικὴ ἢ ἀκανόνιστος ἢ μικτὴ: **Κανονικὴ** εἶνε ὅταν ἀκολουθῆ τις ὀρισμένη τάξις: **ἀκανόνιστος** δὲ ὅταν στίχοι ἀκολουθῶσι ἀλλήλους ἄνευ συμμετρίας: **μικτὴ** δὲ ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ τεμαχίῳ εἶνε ὅτε μὲν κανονικὴ ὅτε δὲ ἀκανόνιστος.

353. Ἡ διὰ μονίμου ἐπαναλήψεως ἑμοειδῶν στίχων σύνθεσις ὠνομάσθη κατὰ στίχον· οὕτω γίνονται πολλὰ διηγηματικὰ ποιήματα (ἔπος διδακτικόν), τὰ διαλογικὰ τῶν δράματων μέρη, πρὸς δε καὶ τινὰ λυρικά ποιήματα χαρκτηρὸς ἐλαφροτέρου.

Σένα κοντρή θεόχτιστο κάθεται διπλοπόδι:
 "Ένας γεροπαλλήκαρος ὁ Κίτσος ὁ Σουλωῶτης,
 "Έχει τὴν τρίχα κάττισπρη σὰν τὴν κορφή τοῦ Πίνδου"
 Πόσαις ἀντάραις καὶ χιονιαῖς τ' ἀσπρίσαν τὸ κεφάλι!
 Μὲ τῶνα χέρι: ἐχάιδευσεν ὀλόχρυσα πιστόλια,
 Μὲ τᾶλλο χέρι: του ἔστριφεν ἄσπρο, μακρὸ μουστάκι.
 Ἐμπρὸς στὴ φουστανέλλα του κοίτεται: ἑκπλωμένο
 "Ένα μιλλιόν: ἑκαουστό, πάστραφτε σὰν ἀστέρι.
 κλπ. κλπ. (Ἄρ Βαλαωρίτης.)

354. Κατὰ δίστιχον σύνθεσις λέγεται ἴον ὅταν μεθ' ἑνὸς μείζονος στίχου ὅστις καλεῖται προωδός, τάσσεται μικρότερός τις ἢ ἐπωδός ἢ καὶ ἀντιστρόφος: ὁμοιοκατάληκτος ἢ οὐ οἶον:

Μὲ τὰ ἄπλα ἀνακτάται ἢ τιμὴ κ' ἔλευθερία (16)
 Δυστυχῆς ὅστις τρομάζει: τῶν μαχῶν τὸν κεραυνὸν (15)
 Ἐν τῇ ἀγενεὶ ὡς ὕδωρ νεκρὸν σήπεται: δουλεία
 Κ' ἑκαλείρετ' ἐκ τῆς βίβλου τῶν λαῶν τῶν ζωντανῶν.

Ἐγερθῆτε Τουρκομάχοι: τοῦ Σκενδέρμπεη υἱοὶ (15)
 Ἐλληνόπαϊδες τοῦ Πίνδου, ἔγερθῆτε ἔγερθῆτε! (16)
 Ἐως πότε ἡ ἀθλία καὶ κτηνώδης σας ζωὴ,
 Ἐως πότε τὰς ἀλύσεις τῆς αἰσχύνῃς θὰ φορῆτε;
 (Π. Ματαράγκας)

Ῥον. Ὅταν τὸ ποίημα σύγκειται ἐκ στίχων ὁμοιοκατάληκτων καὶ ἰσοσυλλάβων ἀντὶ δύο οἶον:

Χώρα μεγαλοφυΐας εἰς τοὺς κόλπου: σου τὸ πάλαι,
 Ὡ πατρίς μου, αἱ ἰδέαι ἀνεῦλάστανον μεγάλαι:
 Καὶ τυρρινοκτόνων βίφη κρύπτονται εἰς τὰς μυρσίναις,
 Οἱ Ἄρμόδιοι: ἀνῶρθουν ἰσανόμους τὰς Ἀθήνας.

"Άλλοτε θεοὶ ἐπάτουν τὰ ἐδάφη σου καὶ θεῖαν
 "Ἐως σήμερον ἡ γῆ σου ἀναδίδει εὐωδίαν,
 Καὶ ἡ αὔρα τοῦ Ζεφύρου
 Ψιθυρίζει τὴν ἀρχαίαν μελωδίαν τοῦ Ὁμήρου.

(Ἰλῆξ. Σουτσοῦ.)

355. Τὴν δὲ ποιαύτην δύο μόνον στίχων ἔνωσιν ἀπαρτιζόντων ἐν σύνολον, ὀνομάσαντες οἱ ἀρχαῖοι *δίστιχον*, μετεχειρίζοντο πρὸς ἔκφρασιν λυρικῶν συναισθημάτων, οἷον χαρᾶς, πάθους, μίσους κλ. Οὕτω καὶ τὰ σήμερον λεγόμενα **δίστιχα** φέρουσιν ἄλλοτε μὲν χαρακτῆρα θρήνου, ἔλεγγους, ἄλλοτε δὲ πόθου, καὶ ἄλλοτε ἀστείότητος ἢ σατυρισμοῦ κλ. δυνατὸν δὲ νὰ εἶνε ὁμοιοκατάληκτα ἢ οὐ οἷον :

Τὸ ῥόδο τὸ τριαντάφυλλο ἦλθε καιρὸς ν' ἀνθίσῃ
 Καὶ τὸ πουλάκι τᾶλαλο καιρὸς νὰ κελαδίῃ

Εἶπαν τὰ μάτια τῆς καρδιάς—καρδίᾳ γιὰτ' ἔχεις λύπη;
 —Εἶστε τυφλά; δὲν βλέπετε τὸ τέρι μου πῶς λείπει;

"Ὅσο ἀπερνᾶν τὰ χρόνια τόσο γεροῦμε
 Τωρᾶχομαι τῇ νεότητι κηὲς τὴν χαροῦμε!

"Ὡ χρόνια καὶ κακοὶ καιροὶ ἀφήτέ με νὰ ζήσω
 ἢ νὰ κερδίσω ἕτι ποθῶ, ἢ νὰ με πάρῃ ὁ χάρος!

Χάνεις κόπο καὶ σαποῦνι
 σαπουνίζοντας γουροῦνι.

(Δημῶδη.)

356. **Σύστημα** ὀνομάζεται ἀπροσδιόριστος ἀριθμὸς στίχων τῶν ὁποίων ἡ ἔννοια καίτοι πλήρης καθ' ἑαυτὴν, ἐξαρτᾶται ἐνίοτε ἐκ τοῦ ἡγουμένου ἢ ἐπομένου. Τὸ δὲ τέ-

λος ἐκάστου συστήματος δηλούμενον δι' ἐκτενεστέρου ἢ βραχυτέρου στίχου ὀνομάζεται ὡς καὶ παρ' ἀρχαίαις **κατακλείς**.

Ἐπάρχουσι δύο εἰδῶν συστήματα, τὸ ἐξ ὁμοίων καὶ τὸ ἐξ ἀνομοίων.

357. Σύστημα ἐξ ὁμοίων λέγεται ὅταν στίχοι τινες ὁμοιοεῖς τρεῖς, τέσσαρες, πέντε ἢ καὶ πλείονες τὸν ἀριθμὸν, συνημμένοι, ἔχωσι κατόπιν ἄλλον ὁμόρρυθμον μὲν ἀλλὰ διὰ παραλλαγῆς τινος οἷον συντομῆς ἢ καταλήξεως ἢ καὶ μόνον παρεκτάσεως, δηλοῦντα τὸ τέλος οἷον :

ὦ ματαιότης τῶν ἐπιγείων!
 Ἡ πομπὴ αὕτη τῶν μεγαλείων
 Ὡς μία Νείλου πλημμύρα πᾶσα
 Ἡ ἀναβάσα καὶ καταβάσα,
 Ὡς μία Νείλου πλημμύρα ἦτον
 ὅλ' ἡ πομπὴ τῶν.

(I. Καρυσούσας.)

378. Σύστημα δ' ἐξ ἀνομοίων λέγεται τὸ συγκείμενον ἐξ ἀνομοίων στίχων κατὰ τε τὸ εἶδος τοῦ ρυθμοῦ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν οἷον :

Καψάλης (κρκατῶν ἀνημμένον δαυλόν.)

Ἡ στάμνα ἐπληρώθη.
 Δὲν χρησιμεύει πλέον ἡ ζωὴ μου,
 Ἄφου τὸ Μεσολόγγι
 Εἰς ἔξουσίαν τῶν ἀράδων εἶδα.
 Τάλας! χάνω τὸ πᾶν, χάνω πατρίδα.
 Ἐδῶ θέλω χορτίση

Κτυπῶν τοὺς Μουσουλμάνους,
 Ἄφρον μὲ περιζώσουν,
 Λαφύρων θηρευταὶ βίρβαροι τόσοι. . . .
 Ὁ θαυλὸς μου τὸ πᾶν ἄς πυρακτώσῃ!
 Ἄς πατήσουν Τοῦρκοι βίρβαροι
 Τὴν πατρίδα τοῦ λατρεύω. . . .
 Μόνον νὰ το συλλογίζωμαι
 Ν' ἀποθάνω κινδυνεύω.
 ὦ δὲν δὲν θέλω τὴν πατρίδα μου
 Δουλωμένην νὰ ἰδῶ.

(Γ. Ζαλοκώστας ἐκ τῆς Τελευταίας νυκτός.)

359. Τὰ ἐξ ἀνομοίων συστήματα διακρίνονται ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις εἰς τρία ἤδη: *συστήματα κατὰ σχέσιν*, ἀπολελυμένα καὶ μετρικὰ ἄτακτα. (*)

α'. *Συστήματα κατὰ σχέσιν* ἡγοῦν τοιαῦτα ἅτινα μετὰ ῥητόν τινα ἀριθμὸν στίχων (συνήθως τριῶν ἕως ἑκτῶ), λήγουσι δι' ἑνὸς τελικοῦ στίχου. Τὸ δὲ τοιοῦτον ῥυθμικὸν ὅλον καλεῖται *στροφὴ*.

360. Ἐμφράζει δὲ τὰ συναισθήματά του ὁ ποιητὴς εἴτε διὰ μιᾶς στροφῆς εἴτε δι' ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ μετρικοῦ σχήματος τῆς στροφῆς, ὅθεν παρήχθησαν τὰ μονοστροφικά συστήματα, εἴτε ἀντιπαρατάσσειν δύο στροφάς ἰσομέτρου σχήματος — στροφὴν καὶ ἀντιστροφὴν οἷον $A - A . A - A$ — παρενεῖρει δὲ τρίτην τινα μετρικῶς ἐκείνων διαφέρουσαν, ἥτις ἐν τέλει μὲν οὕσα λέγεται ἢ *ἐπωδός*, προηγουμένη δὲ ὡς εἰσαγωγὴ, *προωδός*, ἐν μέσῳ δὲ *μεσωδός* οἷον A, A, B ἢ B, A, A ἢ A, B, A . Ἐπὶ δὲ τῶν τοιούτων συστημάτων τῶν *ἐπωδικῶν* καλουμένων

(*) Ἴδε καὶ μετρικὴν μ. I. Βενθόλου.

οἰάρχαιοι Ἕλληνας ἐπέδειξαν τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ῥυθμικῆς καὶ μουσικῆς τέχνης.

β'.) Ἐπολελυμένα, τούτεστι συστήματα συνθετι-
μένα ἐκ στίχων τὰ μάλιστα ἑτεροειδῶν, ἀνευ ῥητῶν τινῶν
διαιρέσεων, οἷον τὰ διθυραμβικά· ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τού-
τοις ὑποφαίνονται μικρά τινα πρὸς ἄλληλα συμφωνοῦντα
μέρη.

γ'.) Τὰ μετρικὰ ἄτακτα διαφέρουσι τῶν προηγουμέ-
νων κατὰ τὴν πλειοτέραν ἐτι φαινομένην αὐθαίρετον πα-
ραλλαγὴν τῆς συνθέσεως, διότι οὐδ' ἐλαχίστων μερῶν συμ-
φωνία δηλοῦται.

Τὰ τε ἄτακτα καὶ τὰπολελυμένα παρέσχον ἐλευθέραν
τὴν τῆς αὐθιχεσίας εἴσοδον, τῆς ἐπὶ τέλους διαφθοράσης
τὴν μετρικὴν τέχνην διὰ τῶν ἀσματοκάμπτων ἐκείνων
ποιητῶν, οὓς σκώπτων δὲν παύει ὁ Ἀριστοφάνης.

361. Ἡ στροφή ὑπάγεται εἰς τέσσαρας κυρίους κανό-
νας: ὁ πρῶτος ἀναφέρεται εἰς τὴν σαφήνειαν καὶ οἱ ἄλλοι
εἰς τὴν ἁρμονίαν.

1ον. Πᾶσα στροφή δὲν πρέπει νὰ ὑπερπηδᾷ ἐπὶ ἄλλης
τινός, καὶ ἐὰν ἡ ἔννοια δὲν τελειόνη μετὰ τοῦ τελευταίου
στίχου, ὀφείλει τοῦλάχιστον νὰ εἶνε ἐπαρκῶς πλήρης διὰ
νὰ παράγῃ ἀνάπτυκτον.

2ον. Δὲν ὀφείλει τις νὰ μεταχειρίζηται τὰς αὐτὰς ὁ-
μοιοκαταληξίας εἰς δύο στροφὰς ἐρχομένας ἀμέσως ἢ μία
μετὰ τὴν ἄλλην.

3ον. Ἡ ἁρμονία ἀπαιτεῖ ἵνα ἡ κατάληξις τοῦ πρώτου
στίχου μιᾶς στροφῆς μὴ παράγῃ τὸν αὐτὸν ἦχον μετ᾽

τῆς καταλήξεως τοῦ τελευταίου στίχου τῆς προηγουμένης στροφῆς (κατακλειδός).

4ον. Ἡ συμπλοκὴ τῶν ὁμοιοκαταληξιῶν εἶνε ἀπαραίτητος ἐν τῇ στροφῇ ἐὰν θέλη τις ν' ἀποφεύγῃ τὴν μονοτονίαν· ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ παρασκευάζωνται ἐναλλάξ δύο στίχοι π.χ. παροξύτονοι καὶ μετ' αὐτοὺς δύο δξύτονοι ἢ τάνάπαλοι.

II. Περὶ διατάξεων τῶν ὁμοιοκαταληξιῶν.

362. Ἐν τῇ ἐπαλληλίᾳ τῶν ὁμοιοκαταληξιῶν, διακρίνονται τέσσαρα εἶδη συνθέσεων: αἱ ἀσύμπλεκτοι ἢ ὁμαλαὶ ὁμοιοκαταληξίαι, αἱ χιασταί, αἱ ἀνάμικτοι καὶ αἱ ἐπάλληλοι

363. Αἱ κατὰ δίστιχον ὁμοιοκατάληκτον συνθέσεις λέγονται ἀσύμπλεκτοι ἢ ὁμαλαὶ ὁμοιοκαταληξίαι. Ἀπαιτεῖται δὲ ἵνα αἱ ὁμοιοκαταληξίαι αὗται μὴ ἐπαναλαμβάνωνται λίαν συνεχῶς.

Θανάση, σάκουσα τραβήξου τώρα
 Μέσα στὸ μνημά σου νὰ πᾶς εἶν' ὄρα.
 — Μέσα στὸ μνημά μου γιὰ συντροφιά
 Θέλω ἀπ' τὸ στόμα σου τρία φιλιὰ.
 — Ὅταν σοῦ ρίξανε λάδι καὶ χῶμα
 Ἦλθα σέ 'φίλησα κρυφὰ στὸ στόμα.
 — Τώρα περάσανε χρόνοι πολλοί . . .
 Μοῦ πέραε ἡ κόλασι 'κειὸ τὸ φιλί.

(Α. Βαλαωρ.)

364. Αἱ ὁμοιοκαταληξίαι εἶνε **χιασταί** :

4ον. Ὅταν ἡ διάταξις αὐτῶν εἶνε τοιαύτη ὥστε ἡ μὲν

α'. συμφωνεῖ μετὰ τῆς γ'. ἢ δὲ β'. μετὰ τῆς δ'. ἢ ἢ β'.
μετὰ τῆς ε'. καὶ ἢ δ'. μετὰ τῆς ζ'. οἶον:

Ὡς ἔχει δίκαιον! Ἡ Πνύξ βωβὴ κ' ἐρημωμένη.
Καὶ μόνον ὄνομα κενὸν οἱ Μαραθωνομάχοι.
Ἡμεῖς τοῦ Ἰστρου τὰς βροντὰς ἀκούομεν ὡς ξένοι,
Τῆς Ἀρχόδης ἔμειναν λησμονημέν' οἱ βράχοι.

(Γ. Ζαλοκώστ.)

Ἰπὸ τάνθη κεκρυμμένος
ὄφιν ἔρωπων ἐνεδρεύει
Καὶ ἰσοῦ ἡγριωμένος
φεύγοντα σὲ φαρμακεύει

(Δ. Παπαρρηγ.)

Διαβάται τῶρ' ἀκόμα
Ἄσκαπεις στὸ Βελιγράδι
Σκύπτουν καὶ φιλοῦν τὸ χῶμα
Καὶ τὴν ἄμμον τῆς ἀκτῆς
Ὅπου ἔπεσεν ὁ Ρήγας
Ὁ Τυρταῖος ποιητής.

(Γ. Ζαλοκώστ.)

Συν. Ὄταν δύο ὅμοιοι στίχοι ἀποχωρίζονται ὑπὸ δύο
ἐπαλλήλων ὁμοιοκαταλήκτων· οἶον:

Ὁ Ἥλιος εἰς Παναχίδα
Ἐν ἀκαρεὶ στιγμῆς εἰκόνα
Μὲ χρυστὴν γράφει λαμπυδόνα
Ὡς μὲ θεότεκτον γραφίδα.

(Ι. Καρασούτσας)

Τί μ' ὠφελει θεσπέσιος ὁ νοῦς μου ἂν εἶνε,
 Ἄφου θνητὸν τὸ σῶμά μου ἀφου ὁ βίος σφαῖρα ;
 Τί μ' ὠφελει ἡ πλάσις μου ἂν εἶνε ἀνωτέρα,
 Ἄφου συνανερύρησαν μαζί της αἱ ὀδύνας ;
 (Δ. Σ. Βυζάντιος.)

Ἦ κολυμβήθρα ἱερὰ τοῦ Γένους Μετολόγη,
 Τίς ἐκ τῆς τέφρας σέ γεννᾷ ;
 Ὅλα σου λάμπουν τὰ βουνά,
 Ἡ πεδιάς οἱ λόγγοι.
 (Γ. Ζαλοκώστ.)

365. Ἄνάμικτοι ὁμοιοκαταληξίαι εἶνε ἐκεῖναι αἰ-
 τινες δὲν εἶνε διατεταγμένοι καθ' ὁμοιόμορφον τάξιν. Γί-
 νεται δὲ χρῆσις αὐτῶν κυρίως ἐν τοῖς μύθοις καὶ ἐν τῇ
 ἔλαφρᾷ ποιήσει.

366. Ἐπάλληλοι ὁμοιοκαταληξίαι παρουσιάζουσι
 τὴν ἐπανάληψιν ἢ τὴν ἐξακολούθησιν τῶν αὐτῶν ὁμοιοκα-
 ταληξιῶν εἰς πλείονας τῶν δύο στίχων ἐν τῇ αὐτῇ στροφῇ.
 Μεταχειρίζονται δὲ αὐτὰς διὰ νὰ δώσωσιν εἰς τὴν διή-
 γησιν μείζονα ταχύτητα καὶ εἰς τὰ μεγάλα αἰσθήματα
 μείζονα ἰσχύν· οἶον:

Καὶ προβαίνει ἡ Μαρία ἴλιγη νὰ πάρῃ
 Δροσιὰ στὰ σωθικὰ τὰ μαρμμένα.
 Εἶνε νόχτα γλυκεῖα καὶ τὸ φεγγάρι
 Δὲν βγαίνει νὰ σκεπᾶσθ' ἄστρο κανένα.
 Περὶσσια μύρια 'ς' ὅλη τους τὴ χάρι,
 Λάμπουν ἄλλα μονάχα ἄλλα δεμένα
 Κάνουν καὶ ἄκεῖνα Ἄνάστασι ποῦ κέρτει
 Τοῦ ἔλδστρωτου πελάου μὲς τὸν καθρέφτη. . .
 (Δ. Σολωμός.)

Μὴ σκυθρωπάζετε γονεῖς!

Καὶ μὴ λυπησθε φίλοι!

Στὸν κόσμον ἄνθρωπος κανεῖς

Δὲν γίνεται περιφανής,

Ἄν ἀπρακτῆ ὡς στήλη

Καθὼς στήλη.

(Θ. Ὀρφανίδ.)

Κ' ἐγώ, φίλοι, εἶχα ζήση

Τώρα τὰστρό μου θὰ δύση

Ὡ ἀφήτέ το νὰ σβύση

Ἄπ' τὸν οὐρανό.

Μὴ λυπηθῶ ἂν ἀποθνήσκω

Εἰς τὴν γῆν ποῦ δὲν τὴν βρίσκω,

Ἔως πότε θεὸς νὰ μνήσκω

Διὰ νὰ θρηνώ!

(Ἀλέξ. Ρ. Ραγκαβής.)

§ 8

Περὶ ποιητικῆς ἀδείας.

367. Ἡ **ποιητικὴ ἀδεια** λέγει ὁ Μαρμοντέλ εἶνε σφάλμα, ἀνωμαλία ἐπιτροπομένη χάριν τοῦ ἀριθμοῦ, τῆς ἁρμονίας, τῆς ὁμοιοκαταληξίας ἢ τῆς κομψότητος τῶν στίχων. Συνίσταται δὲ αὕτη εἰς τὴν προνομιούχον χρῆσιν ἐλευθεριῶν τινῶν.

368. Διὰ νὰ δώσωσι λ. χ. εἰς τὸ ὕφος μείζονα ταχύτητα, χάριν καὶ ἁρμονίαν, ποιοῦνται χρῆσιν τῆς μεταθέ-

σεως ἢ ἀναστροφῆς, ἥτις συνίσταται εἰς τὸ μετατρέπειν τὴν γραμματικὴν τάξιν τῶν λέξεων. π. χ.

Ω ἔθνη τὴν σημαίαν του θυμήσῃς χαιρετᾶτε
 Ἐν θεῶν φέρει σύμβολον— Ἀλλήλους ἀγαπάτε—
 Καὶ ἀδελφὸς κηρύσσεται θνητοῦ καὶ τοῦ ἔσχατου
 Καὶ τὴν ἰσότητά φωνεῖ στερρὰ ἡ λαλιά του
 — Ἀλλήλους ἀγαπάτε—
 Τὰ γόνατά σας κλίνετε, θνητοί, θεὸς γεννᾶται!

(Σ. Βασιλειάδης.)

369. Ἡ ἄσκησις ἐν τῇ νεοελληνικῇ στιχουργίᾳ παρέχει ἀληθῆ τινα ὠφέλειαν, δι' ἐκείνους μάλιστα οἵτινες δὲν ἔλαβον ἐκ φύσεως τὴν ποιητικὴν μεγαλοφυΐαν. Δὲν εἶνε ματαιαία καὶ ἄκαρπος βίαστος τὸ νὰ ὑποβάλλῃ τις τὰς σκέψεις του εἰς τοὺς κανόνας τοῦ μέτρου· διὰ τοῦτο, γονιμοποιεῖτε τὴν διάνοιάν σας καὶ τὴν φαντασίαν σας· ἐθίζεσθε εἰς τὸ νὰ παρατηρῆτε πᾶν ἀντικείμενον ὑπὸ πάσας τὰς ὄψεις αὐτοῦ, ν' ἀναθεωρῆτε πάσας τὰς συνωνύμους λέξεις, τὰ ἐπίθετα καὶ τὰς περιφράσεις τὰς δυναμένας νὰ παραστήσωσιν ἔννοιάν τινα· συγκρίνατε ὁμοῦ ἄθροισμά τι λέξεων καὶ λεκτικῶν τρόπων, καὶ διέρχεσθε αὐτοὺς τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου· ἐθίζετε τὸ οὖς σας εἰς τὴν γλαφυρότητα καὶ τὴν ἁρμονίαν· καὶ ἡ ἄσκησις αὕτη θὰ καταστήσῃ δι' ὑμᾶς τὴν πεζογραφικὴν σύνθεσιν καὶ εὐτυχεστέραν καὶ εὐκολωτέραν, ἀρκεῖ μόνον νὰ παραδίθεσθε εἰς αὐτὴν μετὰ περισκέψεως.

Ἄλλως, ἐάν τις δὲν μετεχειρίσθῃ ὁ ἴδιος τὸν μηχανισμόν τῶν στίχων, δὲν δύναται νὰ εἰσθάνηται παρὰ τὰς

γενικὰς καλονὰς τοῦ ποιητικοῦ ὕφους· καὶ ὧν πάντοτε ἀνίκανος νὰ εἰσδύῃ εἰς τὰ πείρα μυστήρια τῆς τέχνης τοῦ ποιητοῦ, στερεῖται γλυκυτέρων καὶ καθαρωτέρων καρπῶ-
σεων τοῦ πνεύματος.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΥΡΙΑ ΓΕΝΗ

370. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς ποιήσεως εἶνε τὸ *λυρικόν*, τὸ *ἐπικόν* καὶ τὸ *δραματικόν*. Θὰ διαιρέσωμεν λοιπὸν τὸ δεύτερον τοῦτο τμήμα εἰς τρία κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΛΥΡΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ

371. Ἡ *λυρικὴ* ποίησις ἐν γένει, εἶνε ἔμψυχος ἔκφρασις τοῦ αἰσθήματος παρισταμένου ὑπὸ μορφήν ἄσματος. Καλοῦσι δὲ αὐτὴν *λυρικὴν*, διότι ἄλλοτε, ὄχι μόνον ἤδετο, ἀλλὰ καὶ ἐσυνοδεύετο ὑπὸ τῆς λύρας. Τοῦτο μάλιστα ἦτο ἐν ἀρχῇ τὸ προνόμιον πάσης ποιήσεως. Ἄλλ' ὅτε βραδύτερον ἢ ποίησις ἀπεχωρίσθη τῆς μουσικῆς, διετηρήθη τὸ ὄνομα τῶν *λυρικῶν* εἰς τὰ ποιήματα τὰ προωρισμένα ν' ἄδωνται.

372. Δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν εἰς δύο γένη πάντα τὰ *λυρικά* ποιήματα : ὅτε μὲν ἡ *λυρικὴ* ποίησις προέρχεται ἐκ συγκινήσεως ἰσχυρᾶς καὶ ζωηρᾶς ἐκ θαυμασμοῦ ἐγειγερμένου ἐκ μεγάλων θεαμάτων· ὅτε δὲ γεννᾶται ἐξ ἀντικειμένων

ήττον σπουδαίων, ὡς ἡ ὄψις τελετῆς, ἡ θέα τῶν ἀνθέων.
Ἐντεῦθεν τὰ δύο γένη τῶν λυρικῶν ποιημάτων, τὸν ἑβάρυ καὶ πανηγυρικόν, τὸ ἕτερον ἀπλοῦν καὶ χαρίεν.

Τὰ δύο ταῦτα γένη τῆς λυρικῆς ποιήσεως νοοῦνται ὑπὸ τοῦνομα τῆς ᾠδῆς, ἥτοι ἄσματος. Ἐὰ εἴπωμεν πρῶτον περὶ ᾠδῆς ἐν γένει καὶ εἶτα περὶ τῶν διαφορῶν αὐτῆς εἰδῶν.

ΑΡΘΡΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ ᾠδῆς ἐν γένει.

373. Ἡ ᾠδὴ, ἐν γένει εἶνε μικρὸν ποίημα ἐκφράζον αἰσθημα καὶ διηρημένον εἰς ἀριθμὸν τινα στροφῶν.

374. Οἱ χαρακτῆρες τῆς ᾠδῆς εἶνε ὁ ἐνθουσιασμός, καὶ τολμηραὶ ἀρχαὶ καὶ αἱ παρεκβάσεις.

375. Ὁ ἐνθουσιασμός εἶνε περιπαθῆς κίνησις, ζωηρὰ τῆς ψυχῆς συγκίνησις ἐπὶ τῇ θεᾷ ἀντικειμένου ὑπερπαρουσιάζει αὐτῇ ἡ νόησις. Ὁ ὄρισμός οὗτος ἀνήκει ἐξ ἴσου εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν ὅστις παράγει, καὶ εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν ὅστις θαυμάζει. Ὁ ἐνθουσιασμός δὲν εἶνε λοιπὸν ἄλλο τι ἢ αἰσθημα, ὑπερδιὰ νὰ εἶνε ἔρωσ, ὀργή, χαρά, θαυμασμός, θλίψις, κλπ. παράγεται ἔκ τινος ἐννοίας. Ὀνομαζέται δὲ οὕτω, διότι ἡ ψυχὴ πληροῦται τοῦ ἀντικειμένου τῆς ὡς θεοῦ ὅστις δεσπόζει αὐτῆς καὶ ὅστις τὴν ἐμπνέει.

Οὗτος εἶνε ὁ ἐνθουσιασμός ὅστις παράγει τὴν τόλμη ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ τὰς παρεκβάσεις.

376. Ἡ ἀρχὴ τῆς ᾠδῆς ὀφείλει νὰ εἶνε τολμηρά, ἐπειδὴ, ὅταν ὁ ποιητὴς κρατῇ τὴν λύραν, ὑποθέτουσιν αὐτὸν σφο-

δρῶς προσβεβλημένον ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων ἄτινα ἀναπα-
ρίστανται ἐν ἑαυτῷ. Οὕτω ἡ ἀρχὴ τῆς ᾠδῆς ἐξαρτάται ἐξ
ἐμπνεύσεως τοῦ ποιητοῦ μᾶλλον ἢ ἤττον ἀληθοῦς· ἐάν ὁ
ἐνθουσιασμός εἶνε πραγματικός, οὐδεμίαν τόλμην τῷ εἶνε ἀ-
πηγορευμένην· ἀλλ' εἶνε γελοῖον νὰ λέγηται τις ἐμπνευσμέ-
νος ὅταν δὲν εἶνε.

377. Διὰ τῶν **παρεκβάσεων** ἐν τινι ᾠδῇ νοοῦμεν τὰ
περιττὰ τὰ εὐρισκόμενα μεταξὺ τῶν ἐννοιῶν τοῦ ποιητοῦ.
Μὴ δυνάμενος νὰ ἐκφράσῃ πάσας ἐκείνας αἰτίνας τὸν
περιστοιχοῦσιν, ἐκλέγει τὰς ζωηροτέρας καὶ παρέχει αὐτάς
ὡς παρίστανται, καταλείπων εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν φρον-
τίδα νὰ κατανοήσῃ τὴν ἐνοῦσαν αὐτάς σύνδεσιν.

Ὁ Μωϋσῆς λέγει εἰς τὸν Ὑψίστον:

Ἐλλάγησα. Ποῦ εἶσαι:

Ἐάν ἤθελε νὰ θέσῃ τὴν διάμεσον σύνδεσιν, ὄφειλε νὰ
εἴπῃ: «Ἐλλάγησα εἰς τοὺς ἐχθρούς μου ἐν τῇ ὀργῇ μου·
εἰς μόνος λόγος ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ διασπαρῶσι· σὺ
ὅστις εἶσαι μάρτυς τῆς νίκης μου, ἀποκρίθητι: ποῦ εὐρί-
σκονται;» Ὁ ποιητὴς κατέλιπε λοιπὸν ἐν τῶν ματαίων
τούτων ἅπερ καλοῦνται παρεκβάσεις.

378. Ὁ ἐνθουσιασμός, ἡ τόλμη τῶν ἀρχῶν, αἱ παρεκ-
βάσεις καὶ αἱ παρενθέσεις, παράγουσιν εἰδός τι ἀταξίας·
ἀλλ' ὑπὸ τὴν προφανῆ ταύτην ἀταξίαν, ὀφείλει νὰ βασι-
λεύῃ τάξις κεκοιμημένη ἣτις εἶνε ὁ ἀληθὴς καρπὸς τῆς τέ-
χνης· ἄνευ τούτου ἡ ἐμπνευσις δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ παρα-
λογισμός, καὶ αἱ παρεκβάσεις τοῦ ποιητοῦ οὐδὲν ἄλλο εἶνε
ἢ μανία.

ΑΡΘΡΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Διάφορα εἶδη τῆς ᾠδῆς.

379. Διακρίνουσι πέντε εἶδη ᾠδῆς : τὴν ἱερὰν, τὴν ἠρωικὴν, τὴν ἠθικὴν, τὴν φιλοσοφικὴν καὶ τὴν εὐλαφράν.

Ἱερά ᾠδή.

380. Ἡ ἱερὰ ᾠδή, ἣν ἐνίοτε καλοῦσιν ὕμνον ἢ δοξολογίαν, ἔχει σκοπὸν νὰ ἐγκωμιάσῃ τὰς τελειότητας καὶ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, τὴν δόξαν καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν ἁγίων.

Διὰ νὰ ἔχωμεν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἱερᾶς ποιήσεως, πρέπει νὰ μελετήσωμεν τοὺς Ἑβραίους συγγραφεῖς καὶ νὰ ζητήσωμεν τὰ πρότυπα ἐν τοῖς ἁγίοις βιβλίοις. Παρ' αὐτοῖς πράγματι θὰ εὕρωμεν ἀληθῆ θεῖαν ἔμπνευσιν.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς κατοικεῖ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰορδάνου.

Εἶπε ποιητὴς τις τῶν ἡμερῶν μας : Ὁ Ἑβραῖος ποιητὴς εἶνε ὑπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ ὅστις δεσπόζει πασῶν τῶν δυνάμεων του, ὅστις διευθύνει ὁ ἴδιος τὰ διανοήματα του καὶ τὰ σματά του. Ὅθεν ἐν αὐτῇ ἀκριβῶς τῇ ἐμπνεύσει καὶ ἐν τῇ ἐπενεργείᾳ ταύτῃ τῆς θεότητος συνίσταται ἡ ἱερὰ ποίησις.

382. Αἱ δοξολογίαι τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν εἰσι ψαλμοὶ τοῦ Δαυὶδ, αἱ ὑψηλαὶ οἰμωγαὶ τοῦ Ἰωβ εἰσι σχεδὸν πάντοτε ἱερὰ ᾠδαί, καὶ ἡ τελειότης τῶν ᾠδῶν

τούτων ἀποδεικνύει τὰς οὐρανίους αὐτῶν ἀρχάς. Οἱ ποιη-
ταὶ τῶν ᾄσμάτων τούτων θεωρούμενοι μόνον ὡς συγγερ-
φεῖς, ὑπερέχουσιν ἀπείρως τῶν θύραθεν ποιητῶν. Ὁ Δαυὶδ
ἐλάμπρυνε καθ' ὅλους τοὺς τόνους τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ,
τὰ θαύματα τῆς δημιουργίας καὶ τὰ κυριώτερα συμβάντα
τῆς ἱστορίας τῶν Ἑβραίων. Ἐν τοῖς ᾄσμασιν αὐτοῦ εὐρί-
σκομεν ἔκφρασιν ποικίλην ὅλων τῶν αἰσθημάτων ἅτινα δύ-
ναι νὰ καταπλήττωσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ
παρηγορίας δι' ὅλης τῆς καταστάσεως τῆς ζωῆς. Ἐκ τῆς
πηγῆς ταύτης ἤντησαν οἱ καλλήτεροι μεταγενέστεροι ποιη-
ταί, Ρακίνας, Ἰωάννης Ρουσσώ, Λαμαρτίνος κλ.

382. Ὁ **Διθύραμβος** ἦτο ἄλλοτε ὕμνος πρὸς τιμὴν
τοῦ Βάκχου ἐν ᾧ οἱ ποιηταὶ ἐμιμοῦντο τὸν παράφρονα καὶ
τὸν μεμεθυμένον. Ἀλλὰ σήμερον ὁ διθύραμβος εἶνε ὠδὴ
εἰς ἐλευθέρους στίχους καὶ εἰς ἀνίσους στροφάς, αἵτινες
εἶνε ἀφιερωμέναι εἰς ζωηρὰ αἰσθήματα θαυμασμοῦ, χαρᾶς
καὶ ἀγανακτήσεως.

Ἡρωικὴ ὠδὴ.

383. Ἡ **Ἡρωικὴ** ὠδὴ εἶνε ἐκείνη ἣτις ἐξαίρει τὰνδρα-
γαθήματα, τὴν μεγαλοφυΐαν, τὰς ἰδιοφυΐας τῶν μεγάλων
ἀνδρῶν ἐπὶ πάντα τὰ γένη· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀνήκουσιν
καὶ ὠδαὶ τοῦ Πινδάρου καὶ αἱ ὠραιότεραι τοῦ τρίτου βί-
βλιου τοῦ Ὀρατίου.

384. Ἐπειδὴ τὸ ὑποκείμενον εἶνε μέγα ἐν τῇ ἠρωικῇ
ὠδῇ, τὸ ὕφος ὀφείλει νὰ εἶνε εὐγενές, μεγαλοπρεπές, συχνάκις
καλλίστα ὑψηλόν. Ἡ ἠρωικὴ ὠδὴ θὰ εἶνε ταύτοχρόνως θρη-

σκευτική, διότι εἶνε φυσικὸν ν' ἀγιάζῃ διὰ τῆς θρησκείας τὰ ἔνδοξα ὀνόματα ἅπερ ὁ ποιητὴς θέλει ν' ἀπαθανατίσῃ. Ἀλλαχοῦ συχνότατα πρόκειται περὶ εὐτυχοῦς τινος συμβάντος διὰ τὴν πατρίδα, καὶ εἶνε τότε καθῆκον διὰ τὸν ποιητὴν νὰ μιγνύῃ μετὰ τῶν παραφορῶν τῆς χαρᾶς αἰσθημα εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν θεότητα.

Ὁδὴ ἠθικὴ ἢ φιλοσοφικὴ.

385. Ἡθικὴ ἢ φιλοσοφικὴ ὁδὴ εἶνε ἐκείνη ἣτις σκοπὸν ἔχει νὰ παριστᾷ μαθήματα ἀρετῆς. Ἐν τῷ γένῳ τούτῳ, ὁ συγγραφεὺς δείκνυται ἐνταυτῷ φιλόσοφος καὶ ποιητὴς: ταύτοχρόνως ἐνῶ φωτίζει τὸ πνεῦμά μας διὰ τὴν λαμπρότητα τῆς ἀρετῆς, μᾶς θερμαίνει καὶ μας παραφέρει ὡς ποιητὴς δι' εὐγενῶν καὶ σφοδρῶν ὁρμῶν.

386. Ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ὁδῇ πάντα τὰ αἰσθητήματα φείλουσι νὰ εἶνε καθαρὰ, πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ ἀμεμπτοί. Ἐν τῷ γένῳ τούτῳ, ὁ ποιητὴς ἐκίνησε τὸν ποιητὴν νὰ λάβῃ τὴν λύραν, εἶνε συμβάν ὅπως ἀπροσδόκητον ἐκεντήθη ὑπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς δόξης ἑνὸς τῶν φίλων του, καὶ ἤρξατο ν' ἀδῇ τὴν εὐδαιμονίαν του. Διὰ τὰ εἶδη ταῦτα τῶν ποιημάτων οὐδεὶς θὰ εὕρῃ τὴν πραγματικὴν ἔμπνευσιν παρὰ ἐν τῷ ἀγαθῷ, δηλαδὴ ἐν τῇ ἀρετῇ, τῷ πρέποντι καὶ τῇ ἀληθείᾳ.

Ἐλαφρὰ ὁδὴ.

387. Ἐλαφρὰ ὁδὴ εἶνε ἐκείνη ἣτις στρέφεται πρὸς ὑποκείμενα χαρίεντα καὶ ἣτις ζωγραφεῖ ἐρασμίας καὶ συ-

κινητικὰς σκηνάς. Αὕτη ἀπαιτεῖ τόνον μέτριον μὴ ἀποκλείοντα τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν ἔμπνευσιν. Αἱ εἰκόνες χωρὶς ποτε νὰ εἶνε ἄγαν πλούσιαι δέον νὰ εἶνε πάντοτε φαιδραὶ καὶ χαρίεσσαι.

Ὁ χριστιανὸς ὀφείλει νὰ ζητήσῃ ἐν τοῖς ψαλμοῖς τοῦ Δαυὶδ ἀληθῆ πρότυπα τοῦ τρυφεροῦ καὶ χαριέντος εἴδους. Οἱ ψαλμοὶ ξβ' καὶ πγ' δεικνύουσιν ἡμῖν τὰς γλυκυτέρας εἰκόνας ἠνωμένας μετὰ τῶν λεπτοτέρων αἰσθημάτων.

388. Ὅταν ἡ ἐλαφρὰ ὠδὴ εἶνε προσωρισμένη νὰ ἐκφράξῃ διὰ τοῦ μέλους νόημά τι συγκινητικόν, ἐλαφρὸν ἢ ταχυρικόν, λαμβάνει τὸ ὄνομα ἄσμα, (τραγοῦδι). Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἄσμα περιλαμβάνει πάντα τὰ ὑποκείμενα λαμβάνει ὡσαύτως πάντας τοὺς τόνους.

389. Ἐν τῷ ἄσματι, τὰ συστήματα λαμβάνουσι τοῦνομα τῶν στροφῶν ὡς ἐρρήθη ἐν τοῖς ἐδαφίοις 359 καὶ

360. Ἐκάστη δὲ στροφή δέον νὰ καταλήγῃ διὰ τινος νόηματος ἢ αἰσθήματος λεπτοῦ. Ἐνίοτε τὸ κύριον τοῦτο νόημα τοῦ ἄσματος ἀναπαρίγεται εἰς ἐκάστην στροφήν ἐν σχηματι ἐπωδῆς. Ἡ ἐπωδὴ αὕτη πρέπει νὰ εἶνε πάντοτε ἐπιτυχῶς εἰσηγμένη.

Τὸ ὕφος τοῦ ἄσματος πρέπει νὰ εἶνε ἐλαφρὸν καὶ εὐκολον, αἱ ἐκφράσεις ἀκριβεῖς καὶ καλῶς ἐκλελεγμέναι, ἡ πορεία ἐλευθέρη, οἱ στίχοι ἄπλοϊ καὶ ῥέοντες· πρέπει νὰ ἐκπληρῶται τὸ πᾶν καὶ οὐχ ἥττον ἢ ἐργασία νὰ μὴ γίνῃται αἰσθητή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΠΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ

390. Τὸ ἐπικὸν γένος, ἐν τῇ μεγίστῃ αὐτοῦ ἐκτάσει περιλαμβάνει πᾶσαν ποιητικὴν διήγησιν ἣτις ἀποτελεῖ ὄλον τι. Ἐν τῷ ἐπικῷ γένει, ὑπάρχουσι λοιπὸν ἄπειροι βαθμοὶ ὡς ὑπάρχουσι καὶ ἄπειρα ὑποκείμενα ἐπιδεκτικά τοῦ σχήματος τούτου, ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐποποιίας μέχρι τῆς ἀπλουστάτης διηγήσεως.

Θ' ἀσχοληθῶμεν πρῶτον περὶ τῆς κυρίως λεγομένης ἐποποιίας, δηλαδή τῆς ποιητικῆς διηγήσεως ἧς τὸ εἶδος εἶνε μέγα καὶ ὑψηλόν, καὶ θὰ προσθέσωμεν ὀλίγας λέξεις περὶ τῆς ἐλαφροῦς ἐποποιίας καὶ τῶν δευτερευουσῶν ἐποποιῶν.

ΑΡΘΡΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ τῆς μεγάλης ἐποποιίας.

391. Ἡ ἐποποιία ἢ ποίημα ἐπικὸν εἶνε ἡ ποιητικὴ διήγησις πιθανῆς τινοῦ, ἥρωικῆς καὶ αξιοθαυμάστου πράξεως.

Ἡ ἐποποιία εἶνε διήγησις ὡς ἐκ τούτου δὲ διαφέρει τοῦ δραματικοῦ ποιήματος ὅπερ δὲν ἀφηγεῖται, ἀλλὰ θέτει

ἄρασιν τινα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν. Εἶνε διήγησις ποιητικὴ καὶ ὡς ἐκ τούτου διαφέρει τῆς ἱστορίας καὶ μυθιστορίας αἵτινες δὲν εἶνε γεγραμμέναι εἰς στίχους. Τέλος αἱ λέξεις αὗται *πρᾶξις πιθαρή, ἥρωικὴ καὶ ἀξιοθαύμαστος* διακρίνουσι τὴν ἐποποιίαν πασῶν τῶν ἄλλων ποιητικῶν διηγήσεων.

392. Οἱ κανόνες τῆς ἐποποιίας ἀνάγονται εἰς τρία ἀντικείμενα: τὰς *ιδιότητας* τῆς ἐπικῆς πράξεως, τὰ *πρόσωπα*, τὸ *σχῆμα* ἢ τὴν *διάταξιν* τοῦ ποιήματος.

Ἰδιότητες τῆς ἐπικῆς πράξεως.

393. Ἡ ἐπικὴ *πρᾶξις* ὀφείλει νὰ ἔχη τρεῖς *ιδιότητες*, τὴν *ἐνότητα*, τὴν *ἀκαιρεότητα*, τὸ *μεγαλεῖον* καὶ τὰ *ἐνδιαφέροντα*.

394. Ἡ *ἐνότης*, ἣτις εἶνε ἡ οὐσιώδης κατάστασις πάσης συνθέσεως, πρέπει νὰ εἶνε ἡ βᾶσις τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος. Ὁ ποιητὴς ὀφείλει νὰ παρουσιάσῃ μόνον σειρὰν συμβάντων γεννωμένων τούτων ἐξ ἐκείνων καὶ στρεφόμενων πάντων περὶ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Διὰ νὰ νοηθῇ ὁ σκοπὸς οὗτος, ἀρκεῖ μόνον ὁ ποιητὴς νὰ περιοριζῆται ἐν ταῖς πράξεσι ἐνὸς μόνου ἀνθρώπου ἢ ἐν τοῖς συμβάσι μιᾶς μόνης ἐποχῆς· πρέπει ἡ ἐνότης νὰ εἶνε ἐν τῇ ὑποθέσει καὶ νὰ ἐξάγῃται ἐκ τῆς στενῆς συνδέσεως πάντων τῶν μερῶν.

395. Ἐν πάσι τοῖς μεγάλοις ἐπικοῖς ποιήμασι, ἡ ἐνότης τῆς πράξεως εἶνε ὁρατὴ. Ὑπόθεσις τῆς *Ἰλιάδος* εἶνε ἡ μῆνις τοῦ Ἀχιλλέως καὶ πάντα τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς· ὑπόθεσις τῆς *Ὀδυσσεΐας* εἶναι αἱ πλάναι καὶ ἡ ἐπάνοδος

τοῦ Ὀδυσσεῶς εἰς τὰ κράτη τοῦ τοῦ δὲ ποιήματος τοῦ Τάσσου εἶνε ἡ κατάκτησις τῆς Ἱερουσαλὴμ. ὑπὸ τῶν ἀπίστων.

396 Ἡ ἀκαίρεότης τῆς πράξεως ἀπαιτεῖ ἵνα ἔχη αὕτη ἀκριβῆ ἔκτασιν· δηλαδὴ ἀρχήν, μέσην καὶ τέλος.

Ἡ ἀρχὴ ἦν καλοῦσιν ὡσαύτως ἔκθεσιν τῆς ὑποθέσεως συνίσταται εἰς τὰ προσδιορίζοντα τὴν πράξιν αἴτια τὸ μέσον, ὅπερ φέρει ὡσαύτως τοῦνομα *πλοκή*, συνίσταται εἰς τὰς δυσχερείας καὶ τὰ ἐμπόδια ἅτινα πρέπει νὰ κατανικήσῃ τις διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς πράξεως· τὸ δὲ τέλος ὅπερ καλοῦσιν ὡσαύτως ἔκθεσιν, εἶνε ἡ παῦσις τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν ἐμποδίων τούτων· Ἡ ἔκθεσις αὕτη ὀφείλει νὰ ἱκανοποιῇ τὴν περιεργίαν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ πάντων τῶν κυρίων προσώπων τῆς διηγήσεως.

397 Τὸ μεγαλεῖον ἀπαιτεῖ ἵνα ἡ πράξις ἔχει ἀρκοῦσαν ἀξίαν καὶ λαμπρότητα ἵνα δικιῶνῃ τὸν τίτλον τῆς ἐποποιίας καὶ νὰ κρατῇ τῆς προσοχῆς τοῦ ἀναγνώστου. Τὸ μεγαλεῖον μιᾶς ἐπιχειρήσεως μετρεῖται κατὰ τὴν ὕψωσιν τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ αἰτίου ἅπερ προσδιορίζουσιν αὐτό, κατὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ ὑποκειμένου καὶ τὸ τέλος ὅπερ περιλαμβάνει.

Παρατηρήθη ὅτι, διὰ νὰ δοθῇ εἰς μίαν ἐπικὴν πράξιν πολλὴ μεγαλοπρέπεια καὶ μεγαλεῖον δὲν ἔπρεπε ποσῶς νὰ λαμβάνηται ὡς ὑπόθεσις ἐκ τῶν λίαν ἀρτίων συμβάντων. Ὁ Βολτζίρος ἤμαρτε κατὰ τοῦ κανόνος τούτου ἐν τῇ Ἐρικιάδι.

398 Τὸ ἐνδιαφέρον ἀπαιτεῖ ἵνα ἡ πράξις ἐπισπᾶ-

ται ἅμα τὴν ψυχὴν, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν φαντασίαν. Ἄνδραγαθήματα στρατιωτικά, ἥρωικά τινα τὰ ὅποια πλάττουσι, δὲν εἶναι ἱκανὰ πάντοτε νὰ προλάβωσι τὴν ψυχρότητα καὶ τὴν ἀηδίαν. Ἡ ἔκβασις ἐξαρτᾶται πολὺ ἐκ τῆς ἐκλογῆς ὑποθέσεως συνδεομένης μετὰ τῶν γενικῶν ἐνδιαφερόντων τῆς θρησκείας ἢ τῆς ἀνθρωπότητος, ἢ μετὰ τῶν ἰδίων παραδόσεων ἔθνους τινος. Ἡ σύμμιξις καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἀπροσδοκῆτων συμβάντων συντελοῦσι πολὺ ὡσαύτως εἰς τὸ νὰ δεσπόζωσι τοῦ ἀνεγνώστου.

Πρόσωπα τῆς ἑποποιίας.

399. Ἐπειδὴ ἡ ἑποποιία εἶνε ἡ γραφὴ μεγάλης τινὸς ἐπιχειρήσεως, τρία εἶδη προσώπων ἀπαιτοῦνται ἵνα μίχτοι αὐτῇ ἐπιχείρησις δυνήθῃ νὰ βαδίσῃ: ὁ ἥρωας, τὰ κυριώτερα πρόσωπα καὶ τὰ δευτερεύοντα πρόσωπα. Πάντες οἱ δρᾶσται διακρίνονται συνήθως εἰς δύο μαχόμενα στρατόπεδα, διότι πᾶσα ἐπιχείρησις ληφθεῖσα πρὸς ἐκτέλεσιν μεγάλου τινος ἀγαθοῦ ἀπαντᾷ πάντοτε μεγάλην ἀντίστασιν ἐκ μέρους τοῦ κακοῦ. Ὁ ποιητὴς θὰ λάβῃ ἐκ τῆς ἱστορίας τὸν ἥρωα, καὶ τὰ κυριώτερα πρόσωπα, τὰ δὲ δευτερεύοντα πρόσωπα ἀφίενται εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκλογῆς του.

400. Πρέπει πάντοτε νὰ ὑπάρχῃ ἐν δεσπόζον πρόσωπον, ὅπερ καλεῖται **ἥρωας** τῆς πράξεως. Τὸ ἀρχικὸν τοῦτο σχῆμα καθιστᾷ αἰσθητοτέραν τὴν ἐνότητα τοῦ ὑποκειμένου καὶ παρέχει πλεῖστον ἐνδιαφέρον εἰς τὴν ἐπιχείρησιν. Ὁ ἥρωας εἶνε ἡ ψυχὴ, ἡ ἀρχή, τὸ κινήτριον παντὸς ὅ,τι

τις ἀναλαμβάνει. Ἡ παρουσία του θέτει τὸ πᾶν εἰς κίνησιν· ἐὰν ἀφανίζεται, τὸ πᾶν σταματᾷ καὶ κλονεῖται. Ὁ ἥρωσ οὗτος ὀφείλει νὰ εἶνε μοναδικός, καὶ πάντες οἱ ἄλλοι δρᾶσται ὀφείλουσι νὰ εἶνε περιορισμένοι, ὀλιγώτερον κατὰ τὴν τάξιν παρὰ κατὰ τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ πρὸ πάντων κατὰ τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὅλης πράξεως.

401 Τὰ κύρια πρόσωπα θὰ εἶνε ἄνθρωποι τόσοι σπουδαῖοι, ὥστε ὁ ἥρωσ θὰ λαμβάνη συχνάκις ἀνάγκην τῆς συμβουλῆς ἢ τοῦ βραχίονος αὐτῶν, τῆς πίστεως ἢ τῆς τύχης αὐτῶν. Ἡ ἰδιοφυΐα του θὰ συνίσταται κυρίως εἰς τὸ νὰ ἐνώνη καὶ νὰ συνδυάζῃ τὰς ἰδιοφυΐας των καὶ τὰ πάθων των διὰ νὰ συντρέχωσι καὶ συμπληρῶσι τὸ ἔργον του. Τὰ δευτερεύοντα πρόσωπα θὰ εἶνε δυνάμεις μᾶλλον ἢ ἥτον ἐξοχαι, αἵτινες θὰ λαμπρύνονται ἐνίοτε καὶ θὰ συντελῶσιν εἰς ἰδίαις τινὰς πράξεις.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν προσώπων τούτων ὀρίζεται ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς πράξεως καὶ ὑπὸ τῆς πιθανότητος. Δὲν ὀφείλει τις νὰ μεταχειρισθῇ οὔτε πλείονα οὔτε ἐλάττωνα τοῦ δέοντος· διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν ἥρωα καὶ νὰ τον ἀγάγῃ εἰς τὸν σκοπὸν του, ἢ διὰ νὰ ὠθήσῃ τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀντικάλου του εἰς βαθμὸν συντελοῦντα κάλλιον εἰς τὸ ν' ἀναφανῇ τὸ μεγαλεῖον τῆς κυρίας πράξεως.

401 Λέγοντες **χαρακτῆρας** ἢ ποιητικᾶ **ἦθη** νοοῦμεν τὰς ιδιότητας τῶν διαφόρων προσώπων τῶν εἰσαγομένων εἰς τὴν ἐπικὴν πράξιν.

Τὰ ἦθη τῶν προσώπων τούτων ἀπαιτεῖται νὰ ᾧσιν **θαγεῖη, ἀγαθὰ, πρόποτα, ὁμοια, ἴσα καὶ ποικίλα.**

Ὁφείλουσι νὰ εἶνε *ισογενῆ*, δηλαδή συμμορφούμενα πρὸς τὰ ἦθη τοῦ αἰῶνος καὶ τοῦ τόπου ἐν ᾧ θέτουσι τοὺς δράστας τῆς ἐποποιίας· ἀγαθὰ, ἀλλὰ γενικῆς ἀγαθότητος ἥτις ὑφίσταται ἀδυναμίας τινὰς καὶ ἀμαρτήματα, ἐὰν θέλει τις ν' ἀρέσκη καὶ νὰ κινή τὸ ἐνδιαφέρον· πρέποντα, δηλαδή ὅτι πάντες οἱ δράσται ὀφείλουσι νὰ λαλῶσι κατὰ τὴν ἡλικίαν των, τὸ φύλον, τὴν κατὰστασίν των· ὁμοια, δηλαδή ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰ δεδομένα ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ὑπὸ τοῦ μύθου ἢ τῆς παραδόσεως· *ἴσα*, δηλαδή πάντοτε σταθερὰ καὶ τοιαῦτα ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς διηγήσεως ὅποια ἐξ ἀρχῆς ἐδείχθησαν· *ποικίλα*, δηλαδή λαμπρύνονται ἀμοιβαίως ἄλληλα διὰ τῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων προσώπων ἀντιθέσεων.

Μορφή τῆς ἐποποιίας.

403 Ἡ *μορφή* ἢ *διάταξις* τῆς ἐποποιίας εἶνε ἡ τάξις καθ' ἣν ὁ ποιητὴς ὀφείλει νὰ συνδέῃ τὰς ἰδιαιτέρας πράξεις, τὰς στρεφόμενας περὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ καλλονὴ τοῦ ποιήματος, ἐξαρτᾶται τοῦλάχιστον, τόσον ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης ὅσον ἐξ αὐτῆς τῆς εὐρέσεως τῆς ὑποθέσεως.

Ἐν τῇ διατάξει τῆς ἐποποιίας, πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὴν *ἀρχήν*, τὴν *πλοκὴν* καὶ τὴν *ἐκθασιν*.

404 Πρὶν εἰσελθῆ εἰς τὴν οὐσίαν καὶ ἀρχίσῃ τὴν διηγησίαν του, ὁ ποιητὴς θέτει συνήθως τὴν ἐκθασιν τῆς ὑποθέσεως ἢν καλοῦσιν *ἀρχήν*. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐμπεριλαμβάνεται

νει σχεδόν πάντοτε τὴν πρότασιν, τὴν ἐπίκλησιν καὶ τὴν προπαρασκευήν.

405. Ἐν τῇ **πρότάσει**, ὁ ποιητὴς ἀγγέλλει ἣν θαυματοποιεῖ ὑπόθεσιν καὶ ἀφίνει νὰ προὐδωμεν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸν θαυμασμόν ὃν θὰ παραγάγῃ ἡ ἐπιχείρησις. Τοῦτο δεικνύει τὸν σκοπὸν ὃν προτίθεται ὁ ἕως καὶ τὰ ἐμπόδια ἅτινα ἀντίκεινται εἰς τὸ ἔργον του. Ἡ πρότασις αὕτη ὀφείλει νὰ εἶνε ἀπλῆ, ταχεῖα, ἄνευ στόμφου καὶ ἐπιτηδεύσεως, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Ὁρατίου καὶ τοῦ Βοαλώ. Δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ ὁ τίτλος τοῦ ποιήματος ἀνεπτυγμένος. Ἴδου ἡ πρότασις τῆς *Λιναΐδος*:

Ψάλλω τὸν ἄνδρα ὃς πρῶτος ἐκ μοίρας
φυγὼν τὴν Τρωάδα, κ' εἰς Ἴταλίαν ἔλθων,
προσωρμίσθ' εἰς ἀκτὰς Λιβανίου.
Ἔπαθε πάμπολλα δ' ὄσα διὰ τε ξηραῖς
καὶ θαλάσσης νὰ ἐπιφέρῃ ἡ ὄργη κατ' αὐτοῦ
ἠδονήθη τῆς Ἥρας. Πλείστους δ'
ὑπέστη παλέμους, καὶ τέλος εἰς
Λάτιον πόλιν ἔκτισε, κ' ἔφερ'
ἐκεῖ τοὺς θεοὺς του, κ' ἐκείθεν
ἐξῆλθον τῶν Ἀλβανῶν καὶ
Λατίνων τὸ γένος καὶ
Ρώμης οἱ κτίσται.

(Βιργιλ. μετάφρ. Ἰακ. Ρ. Βαγκαβή).

406. Ἡ **ἐπίκλησις** εἶνε δέησις ἀπευθυνομένη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν θεότητα ἢ εἰς οὐρανίαν τινα δύναμιν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐμπνεύσεως καὶ ὑπομονῆς κατὰ τὴν διήγησίν του. Ἐχει ἀνάγκην τοῦ ἐρείσματος τούτου ἵν' ἀποκαλύψῃ τὰ ὑπερφυσικὰ αἷτια τῶν συμβάντων καὶ ἵνα λαμπρόνῃ ἐπαξίως μεγάλην τινα ἐπιχείρησιν. Οὕτω, ἐν τῇ ἐποποιίᾳ, δὲν εἶνε πλέον ἄνθρωπος ὁ λαλῶν καὶ διηγούμενος, ὅ,τι εἶδε· ἀλλ' εἶνε ἀνώτερον πνεῦμα ὅπερ τὸν ἐμ-

πνέει καὶ ἀποκαλύπτει αὐτῷ τὰ μυστήρια ἅπερ μέλλει νὰ φανερώσῃ. Ὁ κ. Ἰάκ. Ρ. Ραγκαβῆς μετέφρασεν οὕτω ἐμμέτρως τὴν ἐπίκλησιν τῆς *Αἰτιάδος*.

Λέγε μοι, Μοῦσα, πρὸς τίνα θεότητα ἤμαρτε ; τίνας
ἔνεκα δὲ ἡ θεάνασσα ἄνδρὸς εὐσεβοῦς ἔναντιον,
ἤγειρε πληθὸν τοσούτων δεινῶν συμφορῶν καὶ ἀγῶνων ;
Χόλος τοσοῦτος λοιπὸν κυριεύει ψυχᾶς οὐρανιας ;

407. Μετὰ τὴν ἐπίκλησιν, ὁ ποιητὴς γνωρίζει ἡμῖν μικρὸν κατὰ μικρὸν τὰ κύρια πρόσωπα καὶ τὰς περιστάσεις τὰς ἀναγκασίας διὰ τὴν κατανόησιν τῆς διηγήσεως: ὄπερ καλοῦσι **προπαρασκευὴν**. Δεικνύει τὴν αἰτίαν τῶν προσκομμάτων ἅπερ μέλλει τις νὰ συναντήσῃ, τὴν πηγὴν τῆς διαμάχης ἢν θὰ εὕρῃ ὁ ἥρωϊς ὀρίζει ὅσον ἔνεστι τὴν θέσιν τῶν δύο μερῶν καὶ ἀνεπακισθήτως, ἡ πλοκὴ εὐρίσκεται ἐσχηματισμένη.

408. Μετὰ τὴν προπαρασκευὴν ταύτην, ὁ ποιητὴς εἰσέρχεται παρρησιαστικῶς εἰς τὴν καρδίαν τῆς διηγήσεως, καὶ ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ **πλοκὴ** ἣτις γεννᾶται ἐκ τῶν διαφόρων προσκομμάτων. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς πλοκῆς γίνεται διὰ τῆς διηγήσεως τῶν συμβάντων ἅτινα συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ συστέλλωσιν αὐτήν, καὶ ἡ διήγησις συγκροτεῖται ὑπὸ ἀσμάτων ἢ **ῥαψωδιῶν**.

Ἡ διήγησις αὕτη δύναται νὰ γίνῃ κατὰ δύο τρόπους. Ὁ πρῶτος συνίσταται εἰς τὸ ἀφηγεῖσθαι τὰ γεγονότα κατὰ χρονολογικὴν τάξιν· ὁ δεύτερος συνίσταται εἰς τὸ νὰ ῥιπτηταί τις ἀποτόμως εἰς τὸ μέσον τῶν γεγονότων, διὰ νὰ εἴπῃ ἔπειτα εἰς τὸν ἥρωά του ἐκεῖνο ὄπερ προηγήθη. Ἐν

τῇ πρώτῃ περιπτώσει, ἡ διήγησις εἶνε ἀπ.λῆ ἢ εὐθεῖα· ἐν τῇ δευτέρῃ εἶνε σύνθετος ἢ δραματικὴ.

409. Ἐκβάσεις εἶνε ἡ παύσις τῆς πλοκῆς, καὶ γίνεται διὰ τοῦ θριάμβου ἢ διὰ τῆς πτώσεως τοῦ ἥρωος τῆς ἐπιχειρήσεως, διότι ἡ ἐκβάσις αὕτη δύναται νὰ εἶνε εὐτυχῆς ἢ δυστυχῆς. Οἰαδήποτε οὔσα, πρέπει νὰ εἶνε ἐν ταύτῳ παρεσκευασμένη καὶ ἀπροσδόκητος. Διὰ νὰ ὑφίσταται δὲ τὸ ἐνδιαφέρον μέχρι τέλους, πρέπει ἡ ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστου νὰ μὲν οἶονε μεταίωρος μεταξὺ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐλπίδος.

410. Ἄφοῦ ἡ ἐποποιία εἶνε ἐν τῶν ὑψηλοτάτων γενῶν, ἱερὸν καθήκον εἶνε διὰ τὸν ποιητὴν νὰ ποιῆται εὐγενῆ καὶ ἀξίαν χρῆσιν τῶν ἐπινοήσεών του, ν' ἀνακαλῆ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ νὰ ἐμπνέῃ αὐτοῖς τὴν φρίκην ἐπὶ τῷ ἐλαττώματι καὶ τῷ ἐγκλήματι. Ἡ ἠθικὴ ἀρέσκει πάντοτε μᾶλλον ὅταν παρουσιάζεται μετὰ τέχνης καὶ εἶνε ἐνδεδυμένη κοσμήματα ἅτινα λαμπρύνουσιν αὐτήν. Σκέψεις τινὲς βραχεῖσι καὶ ζωηραὶ θὰ ἐξαρκῶσι συχνάκις ἵνα δίδωσι μάθημά τι ἀρετῆς· ἀλλ' ἔτι μείζονα ἀξίαν ἔχει εἰάν ὁ ποιητὴς θέτει τὰ μαθήματά του ἐν τῷ στόματι τοῦ ἥρωος ἢ ἄλλου τινος προσώπου· ὁ ἀναγνώστης τὰ δέχεται τότε μετὰ μείζονος πίστεως καὶ ἡδονῆς.

411. Κατὰ τὰ πρὸ μικροῦ λεχθέντα ποίημά τι ἐπικόν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ δυσκολώτερον ἔργον, τὸ ὑψηλότατον μνημεῖον τῆς ἀνθρωπίνης μεγαλοφυΐας, οὕτω πολλοὶ ὀλίγοι ποιηταὶ ἠδυνήθησαν νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ὕψος τοῦτο. Τοιοῦτοι εἶνε ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Βιργίλιος ἐν τῇ ἀρχαιότητι· καὶ εἶτα μετὰ μικρὸν διάλειμμα, ὁ Δάντης, ὁ Τάσσος,

ὁ Μίλτων, ὁ Camoëns, ὁ Klopstock. Ἡ ἐποποιία εἶνε τὸ ἔργον ὀλοκλήρου ζωῆς, τὸ κέντρον πάσης τῆς ὑποστάσεως ποιητοῦ τινος.

ΑΡΘΡΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Δευτερεύουσαι ἐποποιίαι.

412. Μεταξὺ τῶν δευτερευουσῶν ἐποποιῶν, δύναται τις νὰ διακρίνη τὰ ἥρωικὰ ποιήματα, τὰ ἥρωικοκωμικά, τὰ ἑλαφρά καὶ τὰ μυθοποιήματα. Πάντα τὰ ποιήματα ταῦτα βᾶσιν ἔχουσι τὴν διήγησιν πράξεώς τινος καὶ τάσσονται ἐν τῷ ἐπικῷ γένει. Ὅ,τι λοιπὸν εἶπομεν περὶ τῆς δράσεως τῶν προσώπων καὶ τῆς μορφῆς τῆς ἐποποιίας ἐφαρμόζεται, μετὰ τινῶν περιορισμῶν, εἰς πᾶν ποίημα ἀντικείμενον ἔχον τὴν παράστασιν πράξεώς τινος. Ἀλλὰ νομιζόμεν ὠφέλιμον νὰ εἶπωμεν ὀλίγα περὶ ἐκάστου τῶν ποιημάτων τούτων.

413. Τὸν ἥρωικὸν ποίημα εἶνε εἶδος ἀτελοῦς ἐποποιίας, ἄνευ ἐπινοήσεως καὶ θαυμάτων, καὶ οὐ ἡ πράξις ἔχει ἥττονα ἀξίαν καὶ διάρκειαν ἢ ἡ κυρίως λεγομένη ἐποποιία. Τὸ ποίημα τοῦτο δὲν εἶνε, ὄντως, ἢ ἔμμετρος ἱστορία.

414. Τὸ ἥρωικοκωμικὸν ποίημα δίδει εἰς πράξιν τινα ἀπλῆν, κοινήν, συχνάκις καὶ γελοίαν, τὸ σχῆμα καὶ τὸ θαυμαστὸν τῆς ἐποποιίας. Λαμβάνων ἐπικὸν τόνον ὁ ποιητής, ζητεῖ μόνον νὰ καταστήσῃ τὴν πράξιν ἀρεστοτέραν. Ὁ σκοπὸς του εἶνε συνήθως σατυρικός, καὶ εἶνε ἀ-

ληθής παρωδία τῆς ἐποποιίας. Τὸ *τρι-Μυρι* τοῦ Ὀρφανίδου ἀνήκει εἰς τὸ εἶδος τοῦτο. Σημειοῦμεν, ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ ὑγιής ἠθικὴ δὲν δύναται ν' ἀποδεχθῇ τα συγράμματα ταῦτα οὔτε ἐν τοῖς καθέκαστα οὔτε ἐν τῷ συνόλω αὐτῶν, οὐδὲ τὸν κύριον αὐτῶν σκοπόν.

415. Τὸ *ἐλαφρόν* ποίημα εἶνε παράστασις ἀρεστῆς τινος πράξεως· εἶνε εἶδος σκαλαθύρματος, ὅπερ διαφέρει τοῦ προηγουμένου εἴδους καθ' ὅτι δὲν λαμβάνει ποτὲ τὸν ἐποποιίας.

416. Τὸ *μυθοποίημα* (*) εἶνε εἶδος δημόδους ἐποποιίας ἥτις ἀναπαριστᾷ τὰς σκηνας τοῦ κοινωνικοῦ καὶ καθ' ἡμέραν βίου, καὶ παρέχει ἡμῖν πράξιν ὅπως προσποιήτον ἢ τὰςλάχιστον ἀναμεμιγμένην μετ' ἐπινοίας. Τὸ εἶδος τοῦτο, ὅπερ μόλις ἦτο γνωστὸν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἔλαβε κατὰ τὰς ἡμέρας μας καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν. Σήμερον ἡ μυθοποιία ἐφέλικται τὸ πᾶν καὶ ἀναμιγνύεται εἰς πᾶν. Ἡ πείρα καὶ ἡ λογικὴ ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα συντελοῦσι μόνον εἰς τὸ νὰ ἐξάπτωσι τὴν φαντασίαν καὶ νὰ μεταφέρωσι τὸν ἀναγνώστην εἰς κόσμον ψευδῆ, χιμαϊρικόν καὶ ἀπίθανον· καὶ ἀληθῶς εἰπεῖν τὰ κάλλιστα τούτων οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν.

(*) Roman, κοινῶς ῥωμάντσα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

417. Τὸ **δρᾶμα** ἐν τῇ γενικωτάτῃ αὐτοῦ σημασίᾳ εἶνε ἡ ἀναπαράστασις γεγονότος τινός διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς δράσεως. Διαφέρει τῆς ἐποποιίας, καθ' ὅτι αὕτη χωρεῖ περιγραφικῶς καὶ διηγηματικῶς, ἐνῶ ἐν τῷ δράματι, ὁ ποιητῆς ἀφρνίζεσθαι, καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ πρόσωπα δρῶσι καὶ λαλοῦσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ.

418. Διὰ νὰ περιλάβωμεν πάντα τὰ ζητήματα τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν δραματικὴν ποίησιν, θὰ θεωρήσωμεν ἐν πρώτοις τὸ δρᾶμα ἐν γένει, καὶ θὰ δεῖξωμεν ἀκολούθως τὰς καταστάσεις ἃς ἀπαιτεῖ ἕκαστον δραματικὸν εἶδος.

ΑΡΘΡΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ δράματος ἐν γένει.

419. Τὸ **δρᾶμα** ἔλαβε τὴν γένεσίν του πολὺν χρόνον μετὰ τὴν ᾠδὴν καὶ τὴν ἐποποιίαν. Οἱ Ἑβραῖοι, παρ' οἷς ἡ ποίησις ἔσχε πάντοτε ἱερὸν χαρακτήρα, δὲν ἐγνώρισάν ποτε οὔτε δρᾶμα οὔτε θέατρον.

Οἱ κανόνες οἱ εἰς τὸ δρᾶμα ἐν γένει ἀναφερόμενοι, ἀνάγονται: Ἰον εἰς τὰς ιδιότητας τῆς δραματικῆς πράξεως.

2ον εἰς τὴν διεξαγωγὴν αὐτῆς ταύτης τῆς πράξεως· 3ον εἰς τὰ πρόσωπα ἅτινα στρέφονται περὶ αὐτήν.

Ἰδιότητες τῆς δραματικῆς πράξεως.

420. Αἱ οὐσιώδεις ἰδιότητες πάσης δραματικῆς πράξεως εἶνε ἡ πιθανότης, ἡ ἀκαιρεότης, ἡ ἐνότης.

421. Ἡ **πιθανότης** τῆς πράξεως συνίσταται εἰς τὸ θέτειν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος βλέπει ἐκτὸς αὐτῆς ἢ ὅ,τι δοκιμάζει ἐνδον ἐαυτοῦ.

Ἡ πράξις ἐν τινι δραματικῷ ποιήματι δύναται νὰ εἶνε ἐλόκληρος ἀληθής, ὡς ἐν τῇ τραγωδίᾳ τῆς *Μερόπης* τοῦ Βολταίρου, ἢ ἀληθής, μόνον κατὰ τὴν βᾶσιν καὶ πλαστὴ ἐν τοῖς ἐπεισοδίοις, ὡς ἐν τοῖς *Ὀρατίοις* τοῦ Κορνηλίου· ἢ ὅλως πλαστὴ καὶ μόνον δυνατὴ, ὡς ἐν τῇ *Zaira* τοῦ Βολταίρου· ἀλλὰ δεῖον πάντοτε νὰ εἶνε πιθανή.

422. Ἡ **ἀκαιρεότης** τῆς πράξεως συνίσταται εἰς τὸ δίδειν αὐτῇ ἀκριβῆ ἔκτασιν. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχη αὕτη ἀρχὴν ἢ ἔκθεσιν τῆς ὑποθέσεως, μέσον ἢτοι πλοκὴν καὶ τέλος ἢ ἔκθεσιν. Ὅ,τι δ' ἔχομεν εἶπει περὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου σχετικῶς πρὸς τὴν ἐποποιίαν, ἐφαρμόζεται εἰς ἴσου καὶ ἐπὶ τῆς δραματικῆς πράξεως.

423. Ἡ **ἐνότης** τῆς πράξεως ἀπαιτεῖ νὰ ὑπάρχη αὕτη ἐγκαλεισμένη ἐντὸς τινων ὁρίων, ὑπὸ τὴν τριπλῆν σχέσιν, τῆς ὑποθέσεως, τοῦ διαστήματος καὶ τῆς διαρκείας. Πρέπει λοιπὸν πᾶν δράμα νὰ ἔχη ἐνταυτῷ ἐνάτητα τῆς ὑποθέσεως, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου.

424. Ἡ πράξις εἶνε μία διὰ τοῦ γεγονότος ὅταν πάντα

τὰ μέρη ἀποληγωσιν εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, καὶ ὅταν τὸ κύριον πρόσωπον, εὐρισκόμενον πάντοτε ἐν τῷ αὐτῷ κινδύνῳ, ἐνόησεν ἅπαν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θεατοῦ. Ἡ ἐνόησις αὕτη δὲν ἀποκλείει οὔτε τὰ ἐπεισόδια οὔτε τὸν πολλαπλασιασμόν τῶν παρεμβολῶν καὶ τῶν μηχανοραφῶν. Μάχη τις εἶνε μίχ, λέγει ὁ Μαρμοντέλ: καίτοι ἑκατοντάκις χίλιοι ἄνδρες ἀφ' ἑνὸς καὶ ἑκατοντάκις χίλιοι ἀφ' ἑτέρου κλινοῦσι τὸ συμβᾶν καὶ ἀμιλλῶνται τὴν νίκην. Ἴδού ἡ εἰκὼν τῆς πράξεως. Μόνον ἡ ἐνόησις τοῦ γεγονότος ἀθετεῖται ὅταν ὁ κίνδυνος τοῦ κυρίου προσώπου παύσῃ ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ δράματος. Τοιοῦτον εἶνε τὸ σφάλμα τῆς τραγωδίας τῶν Ὁρατίων.

425 Ἡ ἐνόησις τοῦ τόπου ἀπαιτεῖ ἵνα ἡ πρᾶξις τελευτῇ ἐν ἡ χώρᾳ ἠροῦτο. Καὶ εἶνε πολὺ σπουδαῖον τὸ νὰ τηρηθῆται ἐν τῇ αὐστηρᾷ ταύτῃ ἐνόησι. Ἐν τούτοις δύναται τις, χωρὶς νὰ προσκρούσῃ εἰς τὴν πιθανότητα, νὰ μεταβαθίσῃ τὴν σκηνὴν ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην αἰθουσαν καὶ ἀπὸ ἐνὸς εἰς ἕτερον ἀνάκτορον τῆς αὐτῆς πόλεως. Ἐν τῷ Σίδη τοῦ Καρνηλίου ἡ Ἰσπαλὶς εἶνε ὁ γενικὸς τόπος τῆς πράξεως, ἀλλ' ὁ ἰδιαιτέρος τόπος ἀλλάσσει σχεδὸν εἰς πᾶσαν στιγμὴν.

426. Ἡ ἐνόησις τοῦ χρόνου ἀπαιτεῖ ἵνα ἡ πρᾶξις ἐκτελεθῆται ἐν διαστήματι τὸ πολὺ εἴκοσι καὶ τεσσαρῶν ὥρων. Ἡ πιθανότης θ' ἀπαιτεῖ ἵνα ἡ πρᾶξις μὴ διαρκῇ πλείονα χρόνον ἐκείνου ὅστις ἀπαιτεῖται ἵνα τὸ γεγονὸς ἐκτελεσθῇ ἐν τῇ πραγματικότητι· ἀλλ' ἐνόμισαν ὅτι ὄφειλον νὰ ἐπεκτείνωσι τὸ ὄρατόν μέχρις ὀλοκλήρου ἡμέρας. Μείζων αὐστηρότης θὰ καθίστα ἐνίοτε ὠραίας ὑποθέσεις ἀκατορθώτους καὶ μείζων ἐπισείκει θὰ ἦνοιγε στάδιον εἰς μεγίστην

κατάχρησιν· διότι πῶς ὁ θεατὴς θὰ ἐφαναθίζετο ὅτι ὀκτὼ ἡμέραι, ἐν ἑτος, δέκα ἔτη ἔχουσι παρέλθει ἐν δικαστήματι δύο ὥρων ἄς διαρκεῖ τὸ δρᾶμα; "Ὅσω μᾶλλον ἤθελεν ἐκτείνειν ὁ ποιητὴς τὰ ὅρια τοῦ χρόνου, τόσο μᾶλλον ἤθελεν ἐξασθενίσει τὴν πιθανότητα καὶ ἐντεῦθεν αὐτὴν τὴν ἀνταπάτην.

Διεξαγωγή τῆς δραματικῆς πράξεως.

427 Ἡ πράξις, ὡς εἶπομεν ἤδη, περιλαμβάνει τὴν ἐκθεσιν, τὴν πλοκὴν καὶ τὴν ἐκθασιν·

Ἡ ἐκθεσις τῆς ὑποθέσεως ὀφείλει νὰ ποιῇ γνωστὰ τὰ κύρια πρόσωπα, νὰ ἐπιτρέπη νὰ διορᾷ τις τὴν πηγὴν πάντων τῶν συμβάντων καὶ νὰ ἐγείρη ζωηρῶς τὴν περιεργίαν τοῦ θεατοῦ. Ἐν τούτοις αὕτη δὲν πρέπει νὰ εἶνε τόσο σαφὴς ὥστε νὰ ἀνακκοινοῖ πᾶν ὅτι θὰ συμβῇ ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ ἔργου: τοῦτο θ' ἀπεστέρει ἡμᾶς τῆς ἠδονῆς τοῦ ἀπροσδοκῆτου καὶ θὰ κατέστρεφε ἅπαν τὸ ἐνδιαφέρον.

428. Ἡ **πλοκὴ ἢ ὁδὸς**, ἣτις συνίσταται εἰς τὰ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς πράξεως προσκόμματα, ἐξάγεται ἀναγκαιῶς ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῆς ὑποθέσεως. Εἶνε σύνθεσις τῶν περιστατικῶν καὶ τῶν ἐπεισοδίων τῶν ἐνδιαφερόντων καὶ τῶν χαρακτήρων ἐξ ὧν παράγονται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ θεατοῦ, ἡ ἀπιστία, ἡ περιεργία καὶ ἡ ἀνησυχία. Καθ' ὅσον προχωρεῖ τις, τὰ προσκόμματα πρέπει νὰ πολλαπλασιάζονται καὶ ν' αὐξάνωσι τὴν ἀδημονίαν τοῦ θεατοῦ μέχρι τῆς ἐκβάσεως.

429. Ἡ **ἐκθασίς** λαμβάνει χώραν ὅταν ἰδιαίτερόν τι συμβῆν διδῆ τέλος εἰς τὴν πράξιν καὶ καθιστᾶ γνωστὴν τὴν τύχην τῶν κυρίων προσώπων. Ὡς ἐν τῇ ἑποποιίᾳ, ἡ ἐκθασίς αὕτη ὀφείλει νὰ εἶνε ταυτοχρόνως ἀπροσδόκητος καὶ παρεσκευασμένη, καὶ γίνεται διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως ἢ διὰ τῆς περιπετείας.

Ὅταν ἡ ἐκθασίς αὕτη εἶνε εὐτυχής, ὡς ἐν τῇ Μερόπῃ τοῦ Βολταίρου, διατηρεῖ τὸ ὄνομα τῆς περιπετείας, ὅταν δὲ εἶνε δυστυχής ὡς ἐν τῇ Ἀντιγόνη λαμβάνει τὸ ὄνομα τῆς καταστροφῆς. Ἰδυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ τύχη τῶν ἐνδιαφερόντων προσώπων ἐν τῇ δράσει εἶνε ὡς πλοῖον καταληφθὲν ὑπὸ καταιγίδος: ἢ τὸ πλοῖον ναυαγεῖ, ἢ ἀφικνεῖται εἰς τὸν λιμένα. Ἰδοὺ τὸ διπλοῦν εἶδος τῆς ἐκθάσεως.

430. Πᾶσα δραματικὴ πράξις σύγκειται ἐκ πλειόνων μεγάλων μερῶν ἅτινα καλοῦσι **μέρη** ἢ **πράξεις**. Τὰ μέρη ταῦτα τοῦ δράματος περιλαμβάνουσι πράξιν περιορισμένην καὶ οὐσιώδες συνδεδεμένην μετὰ τῆς κυρίως πράξεως. Τὰ μέρη εἶνε ἀποκεχωρισμένα ἀλλήλων διὰ τινος διαλείμματος ἢ διαπαύματος. Παρ' ἀρχαίους τὸ διάπικμα τοῦτο ἀνεπληροῦτο ὑπὸ τῶν χορῶν οἵτινες ἤδον ἐπίκλησίν τινα εἰς τοὺς θεοὺς δι' ἧς ἐξέφραζον τὰ αἰσθήματα ἅπερ ἡ κατάστασις εἶχε προξενήσει.

431. Τὸ διάλειμμα εἶνε διάστημα χρόνου καθ' ὃν τὰ πρόσωπα, ὄντα ὑπόχρεω νὰ καταλίπωσι τὴν σκηνήν, δρῶσι μακρὰν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν θεατῶν. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ ποιητής, ὑποθέτει ὅτι συμπληροῦνται συμβάντα ἅτινα ἔν δύνανται τις νὰ δείξῃ καταλλήλως ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Οὕτω,

ἐν τοῖς Ὀρατίοις παρουσιάζεται τις ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἔνε διηγηθῆ τὴν σκηνοθεσίαν μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Σαβίνων μάχην.

432. Αἱ πράξεις διαιροῦνται εἰς δευτερεύοντα μέρη ὀνομαζόμενα **σκηνάς**. Αἱ σκηναὶ χαρακτηρίζονται διὰ τῆς εἰσόδου ἢ τῆς ἐξόδου τῶν διαφόρων προσώπων τῶν λαμβανόντων μέρος εἰς τὴν πρᾶξιν. Πρέπει δὲ ἵνα ἡ πρᾶξις αὕτη διεξάγῃται οὕτως ὥστε τὸ θέατρον νὰ μὴ μένη ποτὲ κενόν, καὶ ἵνα δράστης τις μὴ ἐξέρχεται ποτε χωρὶς ὁ ἀκροατὴς νὰ γινώσκῃ τὸν λόγον.

Αἱ πράξεις εἶνε τὸν ἀριθμὸν τρεῖς ἢ συχνότερον πέντε· ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν σκηνῶν δὲν εἶνε προσδιορισμένος, καὶ ὀφείλει τις νὰ συμβουλευῆται μόνον τῆς ἀνάγκας τῆς δράσεως.

Δραματικὰ πρόσωπα.

433. Δυναμέθα νὰ θεωρήσωμεν ἐν τοῖς δραματικοῖς προσώποις ἢ τοὺς χαρακτήρας τῶν ἢ τοὺς λόγους τῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν **χαρακτήρα** ἢ τὸ ἦθος τῶν προσώπων τούτων, αἱ αὐταὶ ἀπαιτοῦνται ιδιότητες οὐκ αἰεὶ καὶ ἐν τοῖς προσώποις τοῦ ἔπους. Τὰ ἦθη λοιπὸν θὰ εἶνε *ιθαγενῆ*, ἀγαθὰ, πρέποντα, ὅμοια, ἴσα καὶ ποικίλα, καὶ θὰ ὑπάρχῃ ἐν πρόσωπον ὅπερ θὰ δεσπόζῃ τῶν ἄλλων. Εἶνε περιττὸν νὰ ἐπανέλθωμεν, ἐπὶ ἐκείνου ἥπερ εἶπομεν περὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου.

434. Καλοῦσι **διάλογον** τὴν συνδιάλεξιν δύο ἢ περισσότερων προσώπων. Συνήθως διαλεγόμενόν τι πρόσωπον

δὲν ὀφείλει νὰ λαλῇ ἢ διὰ ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸ ἕτερόν τι πρόσωπον ἔχει εἰπεῖ ἤδη, καὶ πρέπει πάντες οἱ λόγοι του νὰ φθάνωσιν εἰς τὸν σκοπὸν· πρόσωπόν τι ὕπερ, ἐν παθητικῇ τινι καταστάσει, ὧν κωλύεται νὰ εἴπῃ ὠραῖα πράγματα ὁμοιάζει, λέγει ὁ Μαρμοντέλ, πρὸς μητέρα ἥτις, ζητοῦσα τὸν υἱὸν της ἐν τῇ ἐξοχῇ, θὰ διεσκέδαζε συλλέγουσα ἄνθη. Ἐστὼ δὲ ὁ διάλογος ζωηρὸς ἐμφυχος καὶ καταλλήλως διακοπτόμενος ἢ δὲ ἀνταπάντησις νὰ μὴ ἀναβάλληται.

435. **Μονόλογος** εἶνε ὁ λόγος δρώντος τινος προσώπου καταλειφθέντος μόνου ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ διαλεγομένου. Ὁ μονόλογος ὑποθέτει πάντοτε ὅτι τὸ πρόσωπον γίνεταί θύμα μεγάλης τινὸς ἀμνηστίας, καὶ ὅτι, μὴ γινώσκον ποῖον μέρος θὰ λάβῃ, βουλεύεται καὶ σταθμίζει ὠρίμως τοὺς ἀντιθέτους λόγους. Ἐν γένει, ὁ μονόλογος πρέπει νὰ εἶνε βραχὺς καὶ σπανίως νὰ γίνηται αὐτοῦ χρῆσις.

ΑΡΘΡΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τῶν κύριων εἰδῶν τοῦ δράματος.

436. Ἡ δραματικὴ πράξις δύναται νὰ εἶνε λαμπρά, ἥρωική, ἐμβριθής, ἢ κοινὴ, δημώδης καὶ ἐπίχρις. Ἐντεῦθεν, δύο κύρια γένη ἐν τῷ δράματι τὸ τραγικὸν καὶ τὸ κωμικόν.

§ 1.

Περὶ τοῦ τραγικοῦ γένους.

437. Τὸ τραγικὸν γένος περιλαμβάνει τρία εἶδη δραματικῶν ποιημάτων: τὴν κυρίως τραγωδίαν, τὸ οἰκογενειακὸν δράμα, καὶ τὴν λυρικήν τραγωδίαν ἢ τὸ μελοδράμα.

Περὶ τραγωδίας

438. Ἡ κυρίως λεγομένη **τραγωδία** εἶνε ἡ ἀναπαράστασις ἥρωικῆς τινος καὶ δυστυχοῦς πράξεως.

Θὰ εἶνε ἥρωικὴ ἐὰν τὸ ὑποκείμενον εἶνε μέγα καὶ εὐγενὲς καθ' ἑαυτὸ, καὶ ἐὰν τὰ πρόσωπα δεικνύουσι θάρρος καὶ δύναμιν ψυχῆς ἀνωτέραν τῆς χυδαίας.

Θὰ εἶνε δυστυχῆς ἐὰν καταλήγει διὰ καταστροφῆς· ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀναγκαῖον νὰ εἶνε αἰμάσσουσα· Φθάνει νὰ εἶνε τὰ πάθη ἰσχυρῶς ἐγειγευμένα, καὶ ὁ ποιητὴς νὰ μακροδυνάμην πᾶσας τὰς δόξας ὡς ταῦτα προξενούσι καὶ πᾶσας τὰς ἀταξίας ὡς παράγουσιν ἐν τῇ καρδίᾳ ἧτις εἶνε τὸ θῦμα.

439. Διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν βαθεῖαν ταύτην θλίψιν ἧτις παρέχει τὴν ἡδονὴν τῆς τραγωδίας, ὁ ποιητὴς ὀφείλει νὰ ἐκπλήξῃ καὶ νὰ κινήσῃ τὸν οἶκτον, νὰ ἐγείρῃ τὸν φόβον καὶ τὸν ἔλεον.

Ἐγείρει τὸν φόβον θέτων τὸ περὶ οὗ ἐνδιαφερόμεθα πρόσωπον ἐν καταστάσει προξενούσῃ τρόμον διὰ τὴν

ζωὴν τοῦ ἢ διὰ τὴν τάξιν τοῦ· καὶ κινεῖ τὸν ἕλεον παρισ-
στών ζωηρῶς τὴν δυστυχίαν ἢ τὴν κίνδυνον τοῦ προσώ-
που τούτου.

440. Τὸ ὄφρος τῆς τραγωδίας ὀφείλει νὰ εἶνε εὐγενὲς
καὶ ὑψηλόν, ἀλλ' ἄνευ ἐπιτηδεύσεως καὶ ἐξογκώσεως. Πί-
πτει τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐκεῖνον καὶ τὰ τολμηρὰ ἐκεῖνα
σχήματα ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ᾠδὴν καὶ εἰς τὴν ἐπο-
ποιίαν. Αἱ περιγραφαὶ καὶ αἱ διηγήσεις δεόν νὰ εἰσάγων-
ται καλῶς καὶ ἀπαιτοῦσι πολὺν πλοῦτον καὶ κοσμήματα.
Ὁ μέγας κανὼν συνίσταται εἰς τὸ νὰ διατηρῆ τὴν συμ-
μετρίαν τοῦ ὄφρους ἐν τῇ τάξει, ἐν τῷ χαρακτῆρι καὶ ἐν
ταῖς παροῦσαις καταστάσεσι τῶν λαλούντων.

441. Ὁ ἠθικὸς σκοπὸς τῆς τραγωδίας εἶνε νὰ τελειοῖ
τὴν εὐκισθησίαν μας, νὰ μας διδάσκη νὰ στεναζώμεν ἐπὶ
τῇ δυστυχίᾳ, νὰ εἴμεθα ἥττον εὐπιστοὶ ἐν τῇ εὐημερίᾳ,
γλυκύτεροι καὶ γεναιότεροι πρὸς τοὺς ὁμοίους μας. Πᾶς
τραγικὸς ποιητὴς ὀφείλει νὰ ἔχη σκοπὸν τὸ ἐμπνέειν τὸν
θαυμασμὸν καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὰς ὑψηλὰς ἀρετάς, τὴν
βδελυγμίαν καὶ τὸ μῖσος πρὸς τὰ μεγάλα ἐγκλήματα.

Περὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ δράματος.

442. Τὸ οἰκογενειακὸν δράμα εἶνε ἡ ἀναπαρά-
στασις τῶν ὀλεθριωτάτων συμβάντων καὶ τῶν δυστυχε-
στάτων καταστάσεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Διαφέρει τῆς
τραγωδίας καθ' ὅσον ἀναπληροῖ τὰ βασιλικά ἢ ἥρωικά ἀ-
τυχήματα διὰ τῶν περιπετειῶν τοῦ δημόδου βίου καὶ τῆς
οἰωτικῆς κοινωνίας.

443. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε δύσκολον, διότι πρέπει νὰ δείξῃ πράξιν τινα δημώδη καὶ κοινὴν, πλήρη συνήθως ταπεινώσεως καὶ μελανίας, καὶ νὰ λαλήῃ ἐν τούτοις γλώσσαν εὐσχήμονα, παθητικὴν καὶ ἠθικὴν. Ἡ τέχνη τοῦ ποιητοῦ συνίσταται εἰς τὸ λαμπρύνειν τὴν πράξιν ἣν θέτει ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἀπομακρύνων πᾶν ὅτι εἶνε ἀτημέλητον, ἄχαρι, ἀνούσιον καὶ χυδαῖον. Δὲν μεταβαίνω ποσῶς εἰς τὸ θέατρον ἔλεγεν ἄνθρωπός τις, ἔχων καλαισθησίαν καὶ φιλοκαλίαν, διὰ νὰ μὴ ἴδω καὶ νὰ μὴ ἀκούσω πᾶν ὅτι ἀκούω καὶ βλέπω κύπτων ἀπὸ τοῦ παρθεύου.

Περὶ τῆς λυρικῆς τραγωδίας ἢ τοῦ μελοδράματος.
(opéra).

444. Ἡ λυρικὴ τραγωδία ἢ τὸ μελόδραμα εἶνε τραγωδία ποιηθεῖσα ἔν' ἄδηται. Εἶνε θέαμα ὃν ἅμα λυρικὸν καὶ δραματικόν, καὶ ἐν ᾧ προσπαθεῖ τις νὰ συνάπτῃ πάντα τὰ θελήματα τῶν ὠραίων τεχνῶν, ἵνα διεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀταπάτην. Τὸ ἔκτακτον καὶ τὸ θαυμασιὸν ἀποτελοῦσι τὴν οὐσίαν τοῦ θεάματος τούτου, καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπαχθῇ, ὡς ἡ τραγωδία, εἰς τὸν κανόνα τῶν τριῶν ἐνοτήτων.

445. Ὁ μουσικὸς συντρέχει μετὰ τοῦ ποιητοῦ πρὸς παράστασιν τοῦ μελοδράματος. Ἐν μέρος καλεῖται διηγηματικὸν μέλος, καὶ τὸ ἄλλο εἶνε ἄσμα φέρον τοῦνομα ἤχος. (κοινῶς σκοπός). Ἐν τῷ μελοδράματι, δύναται τις νὰ μεταχειρισθῇ ἐλευθέρως καὶ ἀνίσους στίχους. Ἄλλ' ὅμως, πρέπει νὰ φυλαττώμεθα πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ μιμώμεθα τοὺς κοινούς

ἐκείνους τόπους τῆς ὀλισθηρᾶς ἠθικῆς, ἣν ὁ Βουαλὼ ἔρῳς ἐμέμφθη. Ἐν γένει τὰ μελοδράματα εἶνε πλήρη ἐνόχων ἀξιωμαίων καὶ ἀβροδικαίων εἰκόγων.

§. II.

Περὶ τοῦ κωμικοῦ γένους.

446. Ἐν τῷ κωμικῷ γένει, ὡς ἐν τῷ τραγικῷ, δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τρία ἰδιαίτερα εἶδη: τὴν κωμωδίαν, τὴν παρωδίαν καὶ τὸ κωμικὸν μελόδραμα.

Περὶ τῆς κωμωδίας.

447. Ἡ κωμωδία εἶνε ἡ παράστασις πράξεως ληφθείσης ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ δειχθείσης ὑπὸ γελοίων ὄψιν. Τὸ ἀντικείμενον λοιπὸν τῆς κωμωδίας εἶνε νὰ διορθώσῃ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς ἐξαχρειώσεις τῆς κοινωνίας: τὸ γελοῖον καὶ ὁ ἀστεϊσμός εἶνε τὰ ὄπλα ἃ μεταχειρίζεται ὁ ποιητὴς ἵνα φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ.

448. Κατὰ τὸν ὄρισμόν αὐτῆς, βλέπει τις ὅτι ὁ ἠθικὸς τῆς κωμωδίας σκοπὸς εἶνε νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον καλλήτερον, καταδεικνύων αὐτῷ πᾶν ὅ,τι τὰ ἁμαρτήματα ἔχουσι, μισητὸν καὶ περιφρονητέον. Δυστυχῶς, συνηθέστατα συνέβη νὰ κατεγέλῃ τις τὴν ἀρετὴν ὡς ὁ Ἀριστοφάνης τὸν Σωκράτη, καὶ ποτὲ ἴσως ἡ κωμωδία δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον χρηστότερον διὰ μέσου τοῦ γελοίου: δὲν ἔχει ποσῶς τὴν ἀπαιτουμένην δύναμιν ἵνα προσβάλλῃ ἀποτελεσματικῶς τὰ ἁμαρτήματα ἅπερ ἀπεργάζεται ἡ ἀνθρω-

πότης. Λοιπὸν ὁ σκοπὸς οὗτος ὁ ὅσον εὐγενὴς συχνάκις ἐπιλανθάνεται ὑπὸ τῶν ποιητῶν, καὶ ἡ κωμῶδία δὲν εἶνε συνήθως ἢ διέγερσις παθῶν καὶ ἐλευθεριῶν.

449. Ὑπάρχουσι, λέγει ὁ Μαρμοντέλ, τρία εἶδη κωμικοῦ: τὸ εὐγενὲς κωμικὸν τὸ ζωγραφοῦν τὰ ἦθη τῶν μεγάλων καὶ θέλγον ἰδίᾳ τὰ πνευματώδη ἄτομα· τὸ δημῶδες κωμικὸν τὸ ζωγραφοῦν τὰς ἀτόπους ἀξιώσεις καὶ τὰ ψευδῆ ἦθη τῆς μέσης τάξεως· τὸ χυδαῖον κωμικὸν, τὸ ζωγραφοῦν τὰ ἦθη τοῦ λαοῦ μετὰ πολλῆς φειδρότητος καὶ χάριτος, ἀλλ' οὐδέποτε κατερχόμενον μέχρι τοῦ τῶν τριβῶν καὶ χονδρείδους εἶδους.

450 Κατὰ τὰς ὑποθέσεις αὗς πραγματεύεται ὁ ποιητὴς διακρίνουσι τὴν πολὺπλοκὸν κωμῶδιαν, τὴν κωμῶδιαν τοῦ χαρακτήρος καὶ τὴν μικτὴν κωμῶδιαν.

Ἡ πολὺπλοκὸς κωμῶδία παριστᾷ ἄλλυσι περιπατηῶν εὐαρέστων αἵτινες κρατοῦσι τὸν θεατὴν μετέωρον, καὶ σχηματίζουσι συμπλοκὴν τινὰ αὐξανομένην μέχρι τῆς ἐκβάσεως· τοιαύτη εἶνε ὁ κουρεὺς τῆς Ἰσπάλιος (Barbier de Séville).

Ἡ κωμῶδία τοῦ χαρακτήρος ἢ τῶν ἠθῶν παριστᾷ δεσπόζοντά τινα χαρακτήρα, ὅστις εἶνε τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον τοῦ ἔργου, καὶ πλείστους ἄλλους χαρακτήρας μαχόμενους ἀλλήλοις, ὡς ὁ Μισάνθρωπος καὶ αἱ σοφαὶ γυναῖκες τοῦ Μολιέρου.

Ἡ μικτὴ κωμῶδία εἶνε ἐκείνη ἐν ἣ συντίθενται ὁμοῦ τὰ δύο εἶδη περὶ ὧν εἶπομεν. Αἱ καταστάσεις εἰσάγουσι τὰς ἀναπτύξεις τῶν χαρακτήρων καὶ οἱ χαρακτήρες προκα-

λούσι τὰς κκταστάσεις. Αἱ τοιούτου εἴδους κωμωδία εἶνε αἱ εὐχρεστότεραι.

Περὶ παρωδίας.

451. Ἡ **παρωδία** ἐν γένει εἶνε γελοία ἀπομίμησις σποδαίου τινος ἔργου. Ἐπιτυγχάνει τις εἰς ταύτην ἀντικαθιστὰς ἥρωικὴν τινα πράξιν διὰ χυδαίας. Ἡ ἀξία καὶ ὁ σκοπὸς τῆς παρωδίας εἶνε τὸ νὰ καθιστᾷ αἰσθητὴν ἡμῖν σχέσιν τινὰ μεταξὺ τῶν μεγίστων καὶ ἐλαχίστων πραγμάτων προξενούσαν ζωηρὸν θαυμασμόν.

Ἐξίριετος παρωδία εἶνε ἡ τῶν *Διαδικῶν* τοῦ Ἰρακίνα διότι ἡ ῥητορεία τοῦ *Petit Jean* καὶ τοῦ *Intimé* εἶνε λεπτὴ κριτικὴ ἐνὸς σφάλματος κοινοῦ ἄλλοτε παρὰ τοῖς δικηγόροις τῆς Γαλλίας. (*)

Περὶ τοῦ κωμικοῦ μελοδράματος.

452 Τὸ **κωμικὸν μελόδραμα** παριστᾷ εὐάρεστον τινα πράξιν ἀναμεμιγμένην μετ' ᾠμάτων καὶ χορῶν. Εἶνε μικτὸν εἶδος ὅπερ μετέχει τῆς κωμωδίας κατὰ τὴν πλοκὴν καὶ τὰ πρόσωπα· τοῦ δὲ μελοδράματος κατὰ τὸ μέλος μεθ' οὗ εἶνε ἀναμεμιγμένον.

Ὅπως καὶ τὸ τραγικὸν μελόδραμα οὕτω καὶ τὸ κωμικόν. Ἀρμοδιωτάτην θεωρῶ τὴν περίστασιν νὰ μνημονεύσω τὴν χαριεστάτην παρωδίαν: *περὶ ὄνου σκιάς* διὰ τὴν, τοῦ φίλου μου Κωνσ. Γ. Ξένου, ἐπανελημμένως παρασταθεῖσαν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐπιδοκιμασθεῖσαν.

κὸν δὲν ἀνεπτύχθη παρ' ἡμῖν ἐλλείψει μεμορφωμένων αἰδῶν.

453. Οὐδὲν εἶδος τῆς Καλολογίας ὑπάρχει ἐν ᾧ οἱ συγγραφεῖς ἔκαμον τόσῳ οἰκτρὰν κατάχρησιν τῆς ἰδιοφυίας τῶν ὄσῳ ἐν τῇ δραματικῇ ποιήσῃ. Διότι ἐπιλαθόμενοι τοῦ οὐσιώδους τέλους τῶν τοιούτου εἶδους συγγραμμάτων, ὅπερ εἶνε τὸ ἐμπνέον τὸν ἔρωτα τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ διορθοῦν τὰς παρεκτροπὰς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, φαίνεται ὅτι μόνον σκοπὸν ἔχουσι νὰ ἐξάπτωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ πῦρ τῶν ὀλεθριωτέρων παθῶν, καὶ νὰ ἐγείρωσιν ἐνίοτε ἐπανάστασιν κατὰ πάντων τῶν νομίμων δικαιωμάτων.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΝΤΑ ΓΕΝΗ

454. Ὑπὸ τὸν τίτλον δευτερεύοντα γένη νοοῦμεν ἐνταῦθα τὸ διδακτικόν, τὸ βουκολικόν καὶ τὸ ἐλεγειακόν, περὶ ἐκάστου τῶν ὁποίων θὰ εἴπωμεν ὀλίγα ἐν τῷ παρόντι τμήματι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

455. Τὸ διδακτικὸν ποίημα, ὡς δεικνύει καὶ τοῦνομα αὐτοῦ, ἔχει σκοπὸν τὸ διδάσκειν καὶ ἐκθέτειν ἐμμέτρως τὰς ἀρχὰς ἐπιστήμης τινὸς ἢ τέχνης.

Ἐν τοῖς ἄλλοις γένεσι τῆς ποιήσεως ἡ διδασκαλία ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ψυγαγωγίας καὶ τῆς ἡδονῆς· ἀλλ' ἐν τῇ διδακτικῇ ποιήσει, τοῦναντίον ἡ ἡδονὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διδασκαλίας ἧτις ἐστὶ τὸ κύριον ἐνταῦθα ἀντικείμενον.

456. Τὸ διδακτικὸν γένος περιλαμβάνει τὸ κυρίως λεγόμενον διδακτικὸν ποίημα, τὸ περιγραφικόν, τὴν ἔμμετρον ἐπιστολήν, τὴν σάτυρον καὶ τὸν μῦθον ἢ ἀπόλογον.

Περὶ τοῦ κυρίως λεγομένου
 διδασκτικῶν ποιήματος.

457. Τὸ κυρίως λεγόμενον διδασκτικὸν ποίημα εἶνε σύγγραμμα κανονικὸν, στορεφόμενον περὶ θρησκευτικὴν τινα, ἐπιστημονικὴν, ἢ φιλολογικὴν ὑπόθεσιν. Χαράσσει τοὺς κανόνας τῆς τέχνης ἢν προτίθεται νὰ διδάξῃ, ὡς καὶ τὰ περὶ συγγράμματα· ἀλλ' ὑπερέχει τούτων κατὰ τὸ προαπὸν τοῦ μέτρου, τῆς ὁμοιοκαταληξίαις, τῶν περιγραφῶν καὶ τῶν εἰκονισμῶν. Τὰ ἔργα καὶ ἡμέραι τοῦ Ἡοιδῶδου, τὰ Χρυσῶδου ἔπη τοῦ Πυθαγόρου, τὸ *Νουθετικὸν ποίημα* τοῦ Φωκυλίδου, ἡ *Ποιητικὴ τέχνη* τοῦ Βοαλώ, ἡ *Θρησκεία* τοῦ υἱοῦ Ῥακίνα κ.λ. εἶνε ποιήματα διδασκτικὰ.

458. Διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ τις εἰς τὸ διδασκτικὸν ποίημα ὀφείλει, ἴον νὰ ἐκλέγῃ ὑπόθεσιν ὠφέλιμον καὶ ἐνδιαφέρονταν· 2ον ν' ἀκροουθῇ γὰρ τινὰ ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν ἐνοιῶν, ἀλλὰ τὰξιν ἥττον αὐστηρὰν τῆς ἐν τοῖς περὶ συγγράμμασι 3ον νὰ λάμπρυνῃ τὴν ὑπόθεσιν διὰ πάντων τῶν θελημάτων τοῦ λεκτικοῦ καὶ νὰ ἐπιγέῃ τὴν ποιικίαν διὰ τῶν περιγραφῶν καὶ τῶν ἐπεισοδίων.

459. Τὰ ἐπεισόδια εἶνε μέγα βοήθημα διὰ τὸν διδασκτικὸν ποιητὴν· ἀλλὰ πρέπει τὰ ἐπεισόδια ταῦτα νὰ ἐξέρχονται φυσικῶς ἐκ τῆς ὑποθέσεως, νὰ μὴ ἔχουσιν μήκος ἀσύμμετρον πρὸς τὸ ὅλον ἔργον, καὶ νὰ γινώσκῃ ὁ συγγραφεὺς νὰ εἰσέρχεται μετὰ τέχνης εἰς τὴν κύριαν αὐτοῦ ὑπόθεσιν.

Περὶ τοῦ περιγραφικοῦ εἴδους

460. Παρ' ἀρχαίους τὸ καθάρως περιγραφικὸν ποίημα δὲν ἤτο γνωστὸν. Ἡρέσχοντο νὰ μεταχειρίζονται σπανίως τὴν περιγραφικὴν μέθοδον ἐν τῷ διδακτικῷ ποιήματι, καὶ ὅτε τις περιέγραφε, ἔπραττε τοῦτο διὰ νὰ διδάσκη τὸν ἀνθρώπου, καὶ νὰ μεταδώσῃ τέχνην τινὰ ἢ ἀλήθειάν τινα. Κατὰ τὰς ἡμέρας μας, τὸ ἐπουσιῶδες ἐσφετερίσθη τὴν θέσιν τοῦ ἠθικῶδους, καὶ συχνὰ ἡ διδακτικὴ ποίησις δὲν εἶνε ἢ περιγραφικὴ ποίησις.

461. Τὸ περιγραφικὸν ποίημα συνίσταται λοιπὸν εἰς τὸ περιγράψαι μόνον χάριν τῆς ἡδονῆς τοῦ περιγράψαι, εἰς ἄλλου ἄλλης αἰτίας, πλὴν τῆς ἰδιοτροπίας, τῆς φαντασίας. Δὲν πρέπει, ποσῶς νὰ ζητῶμεν ἐν αὐτῷ πράξιν τινὰ συνεχῆ ἢ ἀλλ' εἶνε ἀκαλαυθαί περιγραφῆς ἅς ὁ συγγραφεὺς γινώσκει νὰ προσάπτῃ ἑαυτοῦ διὰ τινος αἰσθήματος ἢ ἐπινοίας καὶ αἰτίνας συντρέχουσιν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

Περὶ ἑμμέτρου ἐπιστολῆς

462. Ἡ ἑμμετρος ἐπιστολή, ὡς καὶ τοῦνομα αὐτῆς δεικνύει, δὲν εἶνε ἄλλο τί ἢ ἐπιστολή ἐν στίχοις γραμμμένη. Δύναται δὲ ὡς ἡ κοινὴ ἐπιστολή νὰ περιλαμβάνῃ πάντα τὰ ὑποκείμενα καὶ νὰ συμμορφῶται πρὸς πάντας τοὺς τόνους. Ἐναλλάξ ἐμβριθῆς καὶ παιδρά, σπουδαία καὶ ἑλαφρά, ἡ ἑμμετρος ἐπιστολή εἶνε τὸ ἐλεύθεριώτερον πάντων τῶν γενῶν.

463. Δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τρία εἶδη ἔμμετρον ἐπιστολῆς: τὴν φιλοσοφικὴν, τὴν οἰκογενειακὴν καὶ τὴν ἠρωικὴν.

464. Ἡ φιλοσοφικὴ ἔμμετρος ἐπιστολὴ στρέφεται πρὸς τὴν θρησκείαν, τὴν ἠθικὴν, τὴν φιλολογίαν, τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, καὶ περὶ οἰονδήποτε ἄλλο σπουδαῖον ὑποκείμενον. Πρέπει δὲ νὰ διακρίνηται διὰ τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς σταθερότητος τῶν ἐννοιῶν, διὰ τῆς βραχυλογίας καὶ τῆς ταχύτητος τοῦ ὄφους.

465. Ἡ οἰκογενειακὴ ἔμμετρος ἐπιστολὴ χαρακτηρίζεται ἐξ ἤθους ἀτημελοῦς καὶ ἐλευθερίου. Ἀπαιτεῖται κομψὴν ἀπλότητα, ἐράσμιον ἀστεϊσμόν, ἐλαφρὰν παιδικὴν ἐκείνας τὰς ἐξάψεις καὶ τὰ γνωρίσματα τοῦ πνεύματος ἐκείνων ἐν ὧν εὐρεσιν τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι οὐδόλως ἐκοπίασε.

466. Ἡ δὲ ἠρωικὴ εἶνε ἔμμετρος ἐπιστολὴ ἐν ἧ ὁ ποιητὴς παριστᾷ λαλοῦντας ἥρωας καὶ ἠρωίδας· ἢ ἄλλα τι ἐξοχα πρόσωπα τεταραγμένα ὑπὸ σφοδροῦ τινος πάθους. Ὁ Ὀβίδιος διακρίνεται κυρίως εἰς τὸ ἐλαφρὸν καὶ συνήθως ἐπικίνδυνον τοῦτο εἶδος. Ὑπάρχουσιν ἄπειρα ὑποκείμενα ὠφελιμώτερα τῆς γραφῆς τῶν φανταστικῶν ἐκείνων παθητικῶν προσώπων μολὶς ἀξίων ν' ἀναζῶσιν ἐν τοῖ ἐπιγόνους.

Περὶ Σατύρας.

467. Ἡ Σάτυρα εἶνε ἔμμετρος λόγος δι' οὗ παραβάλλει τις ἀμέσως τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς παρεντροπὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ δι' οὗ ἐπικρίνει συχνάκις τὰ κακὰ συνήθη καὶ γράμματα.

Ἡ σάτυρα ἔλαβε τὸν ὄνομα αὐτῆς ἐκ τῶν σατύρων ἦτοι τραγομόρφων δαιμόνων οὓς κατὰ τὴν παράδοσιν εἰσήγαγεν ὁ Ἀρίων εἰς τὸ δράμα διαλεγομένους ἰλαρότητος χάριν. Ἐκ τούτου ἐγένετο ἀκολούθως ὁ σάτυρος ἦτοι τὸ σατυρικὸν δράμα (ἰλαροτραγωδία), οὗ μόνον παράδειγμα διεσώθη ὁ Κόκλως τοῦ Εὐριπίδου.

468. Τὸ καθῆκον τοῦ σατυρικοῦ ποιητοῦ εἶνε νὰ μάχηται κατὰ τῶν διεσθαρμένων ἠθῶν, νὰ ἀντιτάσσεται κατὰ τῶν γενικῶν ἐλαττωμάτων τῆς κοινωνίας, νὰ κτυπᾷ τοὺς κακοὺς συγγραφεῖς διὰ τῶν βελῶν τοῦ γελοίου, διὰ νὰ κερῆ τὸ δίκαιον καὶ ἡ καλαισθησίαι. Ἀλλὰ οὐδέποτε πρέπει νὰ προσβάλλῃ πρόσωπα, νὰ δημοσιεύῃ τὰ σκάνδαλα καὶ νὰ ἐξάπτῃ τὰ περὶ πάθη διὰ τῆς πικρίας του καὶ τῆς προσωποληψίας του.

Περὶ μύθου ἢ ἀπολόγου.

469. Ὁ μῦθος ἢ ἀπόλογος εἶνε ἡ διήγησις πράξεως τινος ἀλληγορικῆς ἐξ ἧς ἐξάγεται ὠφέλιμος διὰ τὰ ἔθνη διδάχῃ καλουμένη: ἐπιμύθιον ἢ ἠθικὸν ἀπόφθεγμα. Ὁ μῦθος καλύπτει μὲν τὴν ἀλήθειαν θέτων εἰς ἐνέργειαν οἰαδήποτε πρόσωπα, ἀνθρώπους, ζῶα, ἄψυχα ὄντα· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια αὕτη προξενεῖ μείζονα ἐκ τούτου ἐντύπωσιν.

470. Τὰ δρώντα πρόσωπα ἅπερ θέτει τις ἐπὶ σκηνῆς ἢ τινι ἀπολόγῳ δύνανται νὰ εἶνε πρόσωπα πεπρωτισμένα ἢ ἀπλῶς πρόσωπα μετέχοντα τοῦ ἀνθρώπου μόνον ἢ ὑπόθεσιν, ὡς δένδρα ἢ ζῶα. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώ-

σει, ὁ ἀπόλογος λαμβάνει τὸ ὄνομα τῆς παραβολῆς ἐν δευτέρᾳ περιπτώσει, διατήρησι κυρίως τὸ ὄνομα μύθος.

Ὅταν πρόσωπὸν τι πεπρωτικισμένον λόγου ἀναμιγνύται μετ' ἄλλου μὴ λογικοῦ, λέγουσιν ὅτι ὁ ἀπόλογος εἶναι μικτός.

471. Ὁ ἀπόλογος εἶναι εἶδος ποιητικῆς διηγήσεως μικρᾶς ἐποποιίας, καὶ δεῖν ἂν ἀκολουθῇ τοῦς αὐτοῦς ὅροις καὶ κανόνας τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος καὶ νὰ συνάπτῃ τὰς αὐτᾶς ιδιότητας.

Ὁ ἀπόλογος πάρα τὰ ἀλήθειαν ἢν θέλει τις νὰ διδάξῃ πράξιν ἥτις κρύπτει τὴν ἀλήθειαν ταύτην, διηγήσιν δὲ καθιστῶρεν γνωστὴν τὴν πράξιν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἢν αὐτὸς περιλαμβάνει. Οὕτως ὁ ἀπόλογος σύγκριται ἐκ πρῶτος, ἐκ διηγήσεως καὶ ἐξ ἀποφθέγματος.

472. Ἡ πράξις τοῦ ἀπολόγου πρέπει νὰ εἶναι μία, λαδὴ πάντα τὰ μέρη αὐτοῦ δεῖν νὰ καταλήγωσιν τὸ αὐτὸ σημεῖον ὅπως ἀλλοῦσιν ἠθικὸν τοῦ μύθου ἀποφθεγμα.

Πρέπει γὰρ εἶναι ἀκριβὴς καὶ ἠθικῆς ἀληθείας συμφυρμένη πρὸς τὸν γνωστὸν χαρακῆρα κατὰ τῶν δρώντων πρὸς τὸν σῶπον ἀτίμωτον ἀθροιστικῆς ἐπὶ συνήθησιν καὶ ἐπιτολῶν ἀρχαίων εἰς τὸ νῆσγι εἰς τὸ πρακτικὸν ἀσυμπέρασμα ὅπερ ἔχεται ὑπ' ὄψει.

Πρέπει νὰ εἶναι πύθια ἢ δηλαδὴ ὅλα τὰ πρόσωπα ἀφελῶνα νὰ ὀρώσι κατὰ τὰ ἠθικῶν καὶ τὸν χαρακῆρα τῶν αὐτῶν.

473. Τὸ ἠθικὸν ἀποφθεγμα τοῦ ἀπολόγου οὔτε παρὸς τὴν διηγήσεως, ἀλλὰ συχνώτατα αὐτὸν τέλει. Πόθετοῦμενον ἐν ἀρχῇ βδηγᾷ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀναγνώστη.

διατηρούμενον δὲ διὰ τὸ τέλος κρατεῖ αὐτὸν μετέωρον,
οἰκονομεῖ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ καταλείπει τὴν ἡδονὴν τοῦ νᾶ
εἰκάσει τις τὸ μάθημα. Ὅταν τὸ ἀπόφθεγμα εἴνε ἰκανῶς
σαφὲς ἀφ' ἑαυτοῦ εἶνε ἀνωφελὲς γὰρ τὸ ἐκφράσει τις αὐτὸ τῷ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΛΙΚΟΥ ΓΕΝΟΥΣ.

474. Ἡ βουκολικὴ ποίησις εἶνε ἡ ζωγραφία τῆς ἀ-
γροτικῆς ζωῆς, τοῦλάχιστον εἰς ὅ,τι αὐτὴ ἔχει μᾶλλον
χαρίεν.

Ὅτε ὁ θόρυβος καὶ ἡ διακαθαρὰ τῶν πόλεων διεδέχθη-
σαν τὴν εἰρήνην τῶν ἀγρῶν, οἱ ἄνθρωποι ἤρξαντο νὰ ἀχθῶν-
ται ἐπὶ τῇ στερήσει τῶν καθαρῶν ἡδονῶν τῆς ἐξοχῆς καὶ
νὰ ἐξαίρωσιν αὐτάς διὰ τῶν στίχων τῶν: ἐντεῦθεν προήλ-
θεν ἡ βουκολικὴ ποίησις.

475. Ἄ ἠθικὸς σκοπὸς τῆς βουκολικῆς ποιήσεως, εἶπε
Γάλλος τις (1), εἶνε νὰ ἐμπνέη εἰς τὸν ἄνθρωπον νοήματα
γλυκεῖα, νὰ τον κινή εἰς ἀγάπην τῆς ἀθώας καὶ καθαρῆς
ζωῆς, νὰ κατάργῃ τὰ φλογερὰ αὐτοῦ πάθη, νὰ ἐξάγῃ αὐ-
τὸν ἐκ τῶν διεφθαρμένων κοινωνιῶν, διὰ νὰ γευθῇ αὐτὸς
τὴν εἰρήνην τῶν ἐρημώσεων.

Τὸ ἀντικείμενον τῆς βουκολικῆς ποιήσεως εἶνε ἡ ἀνάπαυλα τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, τοιοῦτου ὁποῖον τὸν φαντάζε-
ται τις ἐν τινι τόπῳ γαλόεντι καὶ εὐφώρῳ, κατακνημένῳ
ὑπ' ἀνθρώπων ἀπλοικῶν, ἀφελῶν, πνευματωδῶν καὶ ἐντί-
μων. Ὁ ποιητὴς ὀφείλει νὰ ἐκλέξῃ βοσκούς χαίροντας ἐκ
δικαίας τινὸς δαψιλείας καὶ ἐκ γλυκειᾶς φαιδρότητος,
μετὰ μετρίων παθῶν ἅπερ παράγονται ὑπὸ τῶν ἀσμάτων,
ὑπὸ τῶν ποιητικῶν ἀλλῶν καὶ ὑπὸ τῶν κινουσῶν τὸ ἐνδια-
φέρον διηγήσεων.

476. Ἡ βουκολικὴ ποίησις καλεῖται διαφόρως, παρ'
ἀρχαίαις, ἢ εἰδύλλιον ἢ ἔκλογος. Ἡ διπλῆ αὕτη ὀ-
νομασία δεικνύει ἅτι παρ' αὐτοῖς ὁ τε ἔκλογος καὶ τὸ εἰ-
δύλλιον ἠδύναντο νὰ πραγματεύωναι πᾶν εἶδος ὑποθέσεως.

Παρά δὲ τοῖς νεωτέροις ὁ ἔκλογος καὶ τὸ εἰδύλλιον δια-
φέρουσι καθ' ὅτι, ὁ μὲν πρῶτος θέτει τὰ πρόσωπα ἐπὶ τῆς
σκηνῆς καὶ παριστᾷ αὐτὰ λαλοῦντα καὶ δρῶντα· τὸ δὲ εἰ-
δύλλιον τοῦναντίον περιλαμβάνει μόνον τὴν ἔκφρασιν αἰ-
σθηματὸς τινος ἢ μετρίου πάθους.

477. Οἱ ποιμένες δέον νὰ ὦσι μέτριοι, ἀπλοὶ, ἀφελεῖς,
δηλαδή, ἐν τε τῷ βαδίσματι αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς λόγοις,
δὲν πρέπει νὰ ἔχωσίν τι λάμπον, ἐπιτετηθευμένον, μηδ' ἄ-
γαν ἰσχνόν. Ταυταχρόνως, δέον νὰ δεικνύωσι διάκρισιν
καὶ μάλιστα πνεῦμα, φθάνει μόνον νὰ εἶνε φυσικόν. Πρέ-
πει ὡσαύτως τ' ἀγροτικά ἦθη νὰ εἶνε πάντοτε ἀγαθὰ καὶ
ποικίλα.

478. Τὸ ὕφος τῆς βουκολικῆς ποιήσεως δέον νὰ συμ-
μορφῶται πρὸς τὰς ἰδέας, πρὸς τὸν χαρμητῆρα, πρὸς τὴν
γλῶσσαν τοῦ κατοικοῦ τῶν ἐξοχῶν. Συχνάκις ἡ ἀπλὴ εὐή-

θεια τοῦ ἀγρότου ἔχει μείζονα χάριν ἢ σύμπαρ δὲ πολιτισμὸς τοῦ ἀστοῦ. Ἔστω λοιπὸν τὸ ὕψος τοῦ ἐκλόγου ἀπλοῦν ὡς ἡ ψυχὴ τῶν βοσκῶν, γλυκὺ ὡς τὰ πάθη των, ἀφελὲς ὡς ὁ χαρακτήρ των, χάριν ἐν ταῖς περιγραφαῖς καὶ πλήρες λεπτότητος ἐν τοῖς αἰσθηματικοῖς πράγμασιν. Ἄς λαμπρύνηται διὰ περιφράσεων καὶ συγκρίσεων ἐξηγμένων ἐκ τῶν ἀντικειμένων τῆς ἐξοχῆς καὶ πάντοτε ὑπεργαρευμένων ὑπὸ τῆς φύσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΕΓΕΙΑΚΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

479. Ἡ ἐλεγεία εἶνε μικρὸν ποίημα γενικῶς ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν αἰσθημάτων τῆς θλίψεως. Ἐν ἀρχῇ, τοῦτο μάλιστα ἦτο τὸ μόνον ἀντικείμενόν της ἀλλὰ βραδύτερον ἢ ἐλεγεία κατέστη ὡσαύτως ἡ ἔκφρασις γλυκειάς χαρᾶς καὶ ὄλων τῶν τρυφερῶν καὶ λεπτῶν αἰσθημάτων.

480. Διὰ τοῦ ὀρισμοῦ τούτου, βλέπει τις ὅτι ἡ ἐλεγεία διαφέρει μόνον τῆς ᾠδῆς κατὰ τοῦτο, ὅτι αὕτη περιλαμβάνει αἰσθήματα παντὸς εἶδους καὶ παντὸς βαθμοῦ, ἐνῶ ἡ ἐλεγεία εἶνε ἀφιερωμένη εἰς πάθη γλυκέα καὶ μέτρια, καὶ δὲν ἐκφράζει συνήθως παρὰ τὴν θλίψιν ἢ τὴν χαράν. Ἐκτὸς τούτου, ἡ ἐλεγεία δὲν εἶνε ὡς ἡ ᾠδὴ προ-

ρισμένη· ἢ ἀδύναται ἢ τουλάχιστον περιβεβλημένη ὑπὸ ὤδι-
κῆς μορφῆς.

481. Ἐν τῇ ἐλεγείᾳ τὸ πᾶν ὀφείλει νὰ ἐμπνέῃ τὴν ἀ-
φέλειαν ἐκείνην ψυχῆς τινος μετρίως παραδεδομένης εἰς τὴν
θλίψιν καὶ εἰς τὴν μελαγχολίαν. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος εὐρί-
σκηται ἐν δυστυχίᾳ ἐρευνᾷ ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ τὰ αἰτία τῶν
πόνων του· ποθεῖ νὰ περικυκλώται ὑπὸ ἀντικειμένων ἀρ-
μοδίων νὰ διατηρήσωσι τὴν θλίψιν ἐν τῇ καρδίᾳ του. Ἡ
ἡσυχία καὶ ἡ σιγή, οὐρανὸς ζοφερός, δάσος ἔρημον, ἐρεί-
πια καταπληκτικά, ὁ μορμουρισμὸς τῶν ὑδάτων· ἰδοὺ πε-
ριστάσεις καὶ εἰκόνες παρεχόμεναι φυσικῶς πρὸς ἔκφρασιν
τῆς ἀλγηδόνος.

482. Τὸ ὕφος τῆς ἐλεγείας δεόν νὰ εἶνε ἀπλοῦν, εὐκο-
λον, φυσικόν, ἄνευ παρασκευῆς, τρυφερὸν καὶ ἐνίοτε κατα-
τετμημένον. Ἡθὲς τι ἀτημελείας καὶ ἀφελείας, ἀνήκει
εἰς αὐτὴν θαυμασίως. Μικρὰ τις ταραχὴ ἀρμόζει ὡσαύτως
εἰς τὴν μελαγχολίαν καὶ εἰς τὴν λύπην. Κατὰ πάσας δὲ
τὰς περιστάσεις, οὐδόλως ἀρμόζουσιν ἀντιπιδιήσεις καὶ λε-
πτολογίαι.

483. Καλοῦνται ἑλαφροὶ ποιήσεις μικρὰ τεμάχια
 στίχων μὴ ἀπαιτοῦντα μακρὰν ἐργασίαν, καὶ ὄντα μάλι-
 στα προωρισμένα εἰς τὸ νὰ διχασκεδάζη τις πρὸς στιγ-
 μὴν καὶ νὰ ἀρέσκη, παρὰ εἰς τὸ νὰ παράγῃ μεγάλα ἀπο-
 τελέσματα.

ΓΕΝΟΣ ΕΛΑΦΡΟΝ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

483. Καλοῦνται ἑλαφροὶ ποιήσεις μικρὰ τεμάχια
 στίχων μὴ ἀπαιτοῦντα μακρὰν ἐργασίαν, καὶ ὄντα μάλι-
 στα προωρισμένα εἰς τὸ νὰ διχασκεδάζη τις πρὸς στιγ-
 μὴν καὶ νὰ ἀρέσκη, παρὰ εἰς τὸ νὰ παράγῃ μεγάλα ἀπο-
 τελέσματα.

Καίτοι τὰ τεμάχια ταῦτα εἶνε ἀπλᾶ ἐνεργεῖαι τοῦ πνεύ-
 ματος, δύσκολον εἶνε γὰ εὐδοκμήση τις εἰς τὸ εἶδος τοῦτο.
 Ἐκτὸς ὅτι ἀπαιτοῦσιν ἕκαστον ἰδιαιτέραν ἰδιοφυίαν, δὲν
 εἶνε ἀνεκτὰ τὰ ἐλάχιστα ἐν αὐτοῖς σφάλματα. Ἐὰν δὲν
 εἶνε ἀμεμπτα θεωροῦνται ὡς κακά.

484. Εἰς τὴν ἑλαφρὰν ποίησιν ἀνάγονται : 1ον) τὰ ἐπι-
 γράμματα· 2ον) οἱ χορῳδοὶ ἢ τὰσματα τοῦ χοροῦ· 3ον)
 τὰ αἰνίγματα καὶ οἱ γρήγοροι· 4ον) τὰ βακχικὰ ἄσματα
 καὶ 5ον) τὰ ἐρωτικὰ ἄσματα.

Περὶ ἐπιγράμματος.

485. Διὰ τοῦ ἐπιγράμματος νοοῦμεν φαῖδρον τι καὶ
 λεπτὸν διανόημα παριστάμενον εὐτυχῶς καὶ δι' ὀλίγων
 στίχων τεθειμένων ἐπέπῳς καλλιτεχνήματος ἢ μνημείου,
 ἐπὶ τῆς βάσεως εἰκονογραφίας τινὸς ἢ ἀγάλματος, ἐν ᾧ

νακαλῆ· εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων συμβάν τι, ἢ ἵνα
γνωρίσῃ τοῖς διαβάταις πρόσωπόν τι, ἢ πράγμα τι. Τὸ δὲ ὕ-
φος τοῦ ἐπιγράμματος ὀφείλει νὰ εἶνε σαφές, ἀκριβές, πλη-
ρες εὐγενείας καὶ βραχυλογίας.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΑΝΤΟΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

ΠΑΡΑ ΤΑ ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Σπέρματ' ἐλευθερίας ὁ Φερρατος σπεῖρεν αἰοιδός,
Καὶ ὁ μὲν ὄλετο· φεῦ! Σπέρμα δ' ἔβλαστε μέγα.

(Φίλιππος Ἰωάννου.)

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΑΝΤΟΣ ΤΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ

ΕΝ ΤῶΙ ΚΗΠῶΙ ΤῶΝ ΗΡῶΝ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Βρεττανίης ὁμότιμον ἄθρει στάς, ξεῖνε, Βύρωνα,
Ὅν πέρι κῆρι φίλεω Μνημοσύνης θύγατρης,
Τῶν δ' εὐεργεσιῶν μνήστην σώζοντας ἀγείρω
Ἐλληνες στήσαν λάϊνον ἐξ ἑράνου.
Εὐτέ γάρ Ἑλλάς ἔτειρετ' ἐλευθερίας ἐν ἀέθλω
Ἦυλθε ἢ θαλπωρή, χάρμα τε μαρναμένοις.

(Δημ. Σεμιτέλος)

486 Τὸ ἐπιτύμβιον εἶνε ἐπίγραμμα ἐγκεχαραγμένον ἐπὶ τινος τάφου, ὅπερ περιλαμβάνει συνήθως τὸ ἐγκώμιον τοῦ προσώπου καὶ ὅπερ δέον πάντοτε νὰ διακρίνηται διὰ γνωρίσματος ἐξέχοντος ἢ λεπτοῦ. Συγγραφεῖς τινες ἔκαμον τὰ ἑαυτῶν ἐπιτύμβια· οἶον :

Εἰς τὴν ὁδὸν καὶ τὴν σκιάν,

Ὅπόταν ἀποθάνω,

Πλατάνου ὅστις γέρασε

τὰ κόκκαλά μου θάψατε

καὶ γράψατε ἐπάνω

ὅ Ὅδοιπὸρος ἔπερασε!

(Παναγ. Σαῦτος)

(Καὶ ὄντως ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ, κειμένου ἐν τῷ κοιμητηρίῳ Ἀθηνῶν, ὑπάρχει κεχραγμένον τὸ «ὁ ὄδοιπὸρος ἔπερασε.»)

Περὶ χορωδίας.

487. Αἱ χορωδίαὶ ἢ τὰ χορικά ἄσματα ἄδονται ἐν ἐθνικαῖς καὶ θρησκευτικαῖς ἑορταῖς ὑπὸ ὀρχουμένου χοροῦ. Τὰ τοῦ εἶδους τούτου ποιήματα εἰς προγενεστέραν ἀκμάσαντα ἐποχὴν καθ' ἅπαν τὸ ἔθνος, σήμερον θεωροῦνται μικροῦ λόγου ἄξια, διατηρούμενα μόνον καὶ μετὰ περιπαθείας πρὸς μουσικὴν ἢ οὐ ἠδόμενα ἐν ταῖς ἑλληνικοῖς χωρίοις, ὅπου δὲν ἐξετάθη εἰσέτι ὁ πολιτισμὸς τῶν πόλεων.

488. Κατὰ τὴν ποικίλην αὐτῶν ὑπόθεσιν αἱ χορωδίαὶ

ἀποτελοῦνται ἐξ ὕμνων, παιάνων, ὀδυρομένων, ὑμέναιων,
 ἑρηνῶν, ἐγκωμίων, ἐπινικίων, παραινῶν κ.λ.τ.
 Περὶ αἰνίγματος, συλλαβογράφου
 καὶ λογογράφου.

489 Τὸ αἰνίγμα εἶνε, ὡς ἀλλαχού ἐρρήθη (ἴδ. ἐδάφ.
 436) ὄρισμός ἀσαφής καὶ σκοτεινός δι' οὗ καθιστᾶ τις τοῖς
 ἄλλοις γνωστὸν ἀντικείμενόν τι δια τῶν αἰτίων αὐτοῦ, διὰ
 τῶν ἰδιοτήτων του καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων του, ἀλλ' ὑπὸ
 ὅρους ἱκανῶς ἀμφιβόλους ὥστε ν' ἀπαιτῆται προσπάθεια
 τις εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας. Ἡ ἀξία τοῦ
 αἰνίγματος συνίσταται εἰς τὸ νὰ εἶνε σύντομον, μῆτε λίαν
 -σαφές μῆτε λίαν ἀσαφές.

Ἐπῆρξα μέγας ἐπὶ γῆς
 Ἐγνώρισα μητέρα
 Ἀλλὰ τὸν σύζυγον αὐτῆς
 καὶ δίδερα εἶχαν καὶ πατέρα.

(Ἰησοῦς Χριστός.)

Ἐγώ εἰμαι πλάσμα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἰμαι τοῦ ἀνθρώπου.
 Αὐτὸς στο εἶναι μ' ἔφερε μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου
 Καὶ δι' ἐμοῦ συνέταμε καὶ χρόνον καὶ ἀποστάσεις,
 ἵνα ἀπεκατέστησε μίσην τὰς φροδερὰς ἐκτάσεις.

Ὅσ' εἶμαι χρήσιμος πολὺ ὑπόθεν κ' ἂν περάσω,
 Φέρω τοῦ κόσμου τάχαθ' εἰς ὅτι μέρος φράσω.
 Ἐυεργετῶ καὶ ἄτομα καὶ πόλεις καὶ χωρία,
 Προάγων τὸν πολιτισμὸν κ' ἄλλα καλὰ μυρία.
 Ἐγὼ μὲν εἶμ' ἀγράμματος, τὸ ἄλφ' δὲν γνωρίζω.
 Πλὴν ἔχω τρόπον εὐκόλον τοὺς ἄλλους νὰ φωτίζω.
 Ἐπεὶ στὰ μέρη ποῦ περνῶ, στοὺς τόπους ποῦ γυρίζω
 Φῶτα καὶ γνώσεις ὑψηλὰς ἀπαντάχου κομίζω.
 Προάγω τὸ ἐμπόριον, τὰς τέχνας, τὴν παιδείαν,
 Τὰς ἀναπαύσεις τῆς ζωῆς, πᾶσαν εὐημερίαν.
 ὅθεν ὡς γνώμων' ἀψευδῆ ἐὰν μὲ θεωρήσῃς
 τοῦ τῶν ἔθνων πολιτισμοῦ, ποσῶς δὲν θ' ἀμαρτήτης
 Εἰς ὅσα κράτη ἢ φωνὴ μ' νυχθημερὸν κραυγάζει
 Εἰς ταῦτα ὁ πολιτισμὸς ἀνθίει τε καὶ ἀκμάζει.
 Πλὴν ὅπου δὲν ἀκούεται φωνή μου ἢ ἴδεται,
 Σκότος ἐκεῖ, ἀμάθεια, πενία, δυστυχία,
 Καὶ βαρβαρότης ἄπλετος, τραχύτης, ἀγροικία,
 Βάνασα κ' ἠθ' ἀξέστα καὶ κκοδοαιμονία
 Ὅσοι λοιπὸν ἐπιθυμοῦν ν' ἀπαλλαγῶσι τούτων,
 Νὰ φέρουν δ' εἰς τὰς χώρας τῶν παιδείαν, τέχνας πλοῦτον,
 Ἄς προσκαλέσωσιν ἐμὲ ὅπως τοὺς ἀπαλλάξω
 Ἐκ τῶν κακῶν, καὶ πᾶν καλὸν ὡς δεῖ αὐτοὺς διδάξω.
 (Ἐκ τῆς "Ἐφημερίδος τῶν παιδῶν" Ὀκτωβρίου 1876)
 Κ. (σιδηρόδρομος.)
 Τὸ αἶνιγμα τοῦτο μειονεκτεῖ καθ' ὃ σχοινοτενές.

490 Ὁ Συλλαβόγραφος εἶνε αἶνιγμα δι' οὗ δίδει
 τις νὰ μαντεύσῃσι λέξιν ἧς διαίρει τὰς συλλαβὰς, οὕτως
 ὥστε ἐκάστη αὐτῶν νὰ σχηματίζῃ ἄλλην λέξιν· χαρακτη-
 ρίζουσιν ἐκάστην τῶν λέξεων τούτων διὰ τινος ἰδιότητος
 ἀνηκούσης εἰς αὐτόν, καὶ δεινοῦσιν ἐν τέλει τὴν σημασίαν
 τῆς λέξεως εἰλημμένης ὀλοκλήρου.

Ἄφυγος εἶμαι ζωὴν δὲν ἔχω,
 Ζωῆς πλήν μέσα ἐγὼ παρέχω.
 Ἄν καὶ οὐδόλως ποτέ μου χαίρω,
 Χαρὰν πρὸς πάντα ἐν τούτοις φέρω.
 Κόρη δὲν εἶμαι, δὲν ἔχω κάλλος,
 Πλήν μὲ λατρεύουν ὁ εἷς κ' ὁ ἄλλος.
 Γνωσιν δὲν ἔχω οὐδὲ σοφίαν
 Πλήν ἐκπαιδεύω μὲ εὐκολίαν.
 Πολλοὺς δεσμεύω καὶ καταστρέφω,
 Γενῶ τὸ πάθος καὶ τὸ ἐκτρέφω.
 Γυναῖκες κ' ἄνδρες μικροὶ μεγάλοι
 Μὲ κυνηγοῦσιν ἐν παραζάλη.
 Πολλοὺς τυφλώνω, πολλοὺς μωραίνω
 Ὀλίγους μόνον καλοὺς εὐφραίνω,
 Τοὺς τὴν ἀξίαν ἐμοῦ καὶ χρῆσιν
 Λογισαμένους μὲ νοῦν καὶ κρίσιν.
 Ἐὰν εἷς τρία μὲ διαιρέσης,
 Καὶ ἂν εἷς ὅλα τοὺς τόνους θέσης,
 Θὰ ἴδῃς πρῶτον μικρὸν τι βῆμα,
 Μετὰ δὲ τοῦτο ἐν ὄρκου σχῆμα,
 Καὶ ἄρθρον τρίτον θὰ θεωρήσης·
 Μὲ ὅλα ταῦτα ἂν δὲν μὲ λύσης
 Ἄνάξιός μου θὰ εἶσαι φίλε·
 Ἄν δὲ μὲ λύσης τὴν λύσιν στείλε.

(γρήματα=γρή—μά—τά.)

(Ἐκ τῆς "Ἐφημερίδος τῶν Παίδων"
 Α'. φυλλ. Μαΐου 1877.)

494. Ὁ δὲ **λογόγραφος** περιορίζεται εἰς τὸ ἀναλύειν λέξιν τινὰ δεικνύων τὰς διάφορους σημασίας ἃς αὐτὴ λαμβάνει, ἀφαιρουμένων ἀπ' αὐτῆς ἢ προστιθεμένων εἰς αὐτὴν ἑνὸς ἢ πλειοτέρων γραμμάτων.

Τοῦ ὀδοιπόρου σύντροφος τὰ βάρη του βαστάζω.
 Ὅσας ἀλλάζω κεφαλὰς τόσας μορφὰς ἀλλάζω.
 Ἐνῶ μὲ μίαν κεφαλὴν μὲ βλέπεις νὰ στενάζω,
 Μὲ ἄλλας φόνους προξενῶ καὶ λέοντας δαμάζω.
 Ἀκέφαλος δὲ παντελῶς ἂν μένω ἀνυψοῦμαι
 εἰς Ὀλυμπον καὶ μὲ σεπτὸν διάδημα κοσμοῦμαι.

(Πήρα—χήρα—θήρα—Ἥρα.)

Ι. Γ.

(Ἐκ τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Παίδων» φυλλ. Νοεμβρίου 1878.)

ΠΕΡΙ ΒΑΚΧΙΚΩΝ

493. Τὰ **Βακχικά** εἶνε ἄσματα παροίτια, ἀδόμενα ἐν συμποσίοις. Κάλλιστα τοῦ εἶδους τούτου ἐποίησεν ὁ ἀείμνηστος Ἄθ. Χρηστόπουλος οἶον:

ΒΑΡΕΛΟΘΗΚΗ

Ἐξω, ἔξω τὰ βιβλία!
 Στὴ φωτιὰ ἢ φλυαρία,
 Δέξεις, λόγοι ὅλα κάτω.
 Τί τοῦ κάκου τὰ φυλάττω;
 Τὸν Ἀπόλλωνα σου ρίξε,
 Καὶ τὰς Μούσας ὅλας πνίξε,
 Τὴν πικρὴν του δάφνη καῦσε.
 Κί ἀπ' τοὺς κόπους πλέον παῦσε.
 Βάλε Βάκχον καὶ Μαινάδας
 Καὶ βαρέλλια μυριάδας,
 Νὰ γενῆ βαρελοθήκη,
 ἢ χρυσὴ βιβλιοθήκη.
 Ὁ κισσὸς ἕς πρασινίση,
 Καὶ τὸ κλῆμα ἕς ἀνθίση
 Νὰ γλυκάνῃ τὸ σταφύλι
 Τὰ πικρά μου ταῦτα χεῖλη.

Μῆ, μῆ, μῆ τὸ καλαμάρι,
Μόν' κανάτα καὶ πιθάρι·
Μῆ κονδύλι, μόν' κροντῆρι,
Καὶ γαβάθα καὶ ποτῆρι.

Κ' ἔτσι πλέον νὰ καθήσω
Νὰ χαρῶ νὰ εὐθυμήσω
Μὲ τὸν Βάκχον μου τὸν φίλον
Τῆς βαρέλλας του τὸν στῦλον.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΕΙΑ

494. Ἡ **ρήτορεία** εἶνε ἡ ιδιότης τοῦ κρατεῖν τῶν πνευμάτων, τῶν καρδιῶν καὶ τῶν θελήσεων διὰ τοῦ λόγου.

495. Ἡ **ρήτορικὴ** εἶνε ἄθροισμα παραγγελημάτων, γυμνασμάτων καὶ συμβουλῶν ἐπὶ τῆς **ρήτορείας**. Ἀντικείμενον δ' ἔχει τὸ ἀναπτύσσειν καὶ διευθύνειν τὴν ιδιοφυίαν ἐκείνων οἵτινες ἐγεννήθησαν μᾶλλον ἢ ἥττον εὐφραδεῖς, καὶ χρησιμεύει εἰς πάντας ἵνα ἐκτιμῶσι τοὺς λόγους ῥητορῶς τινος ἢ τὰ ἔργα συγγραφέως τινός.

496. Μεγάλῃ ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς ῥητορείας. Ἡ ῥητορεία εἶνε κυρίως ιδιοφυία ἢ φυσικὸν δῶρον· ἡ ῥητορικὴ εἶνε καρπὸς τῆς σπουδῆς ἢ τέχνης. ἡ μὲν χαράσσει τὴν μέθοδον, ἡ δὲ τὴν ἀκολουθεῖ· ἡ μίᾳ διδάσκει τὰ μέσα, ἡ δὲ ἄλλη μεταχειρίζεται αὐτά. Διαφέρει δ' ἀλλήλων ὡς ἡ θεωρία διαφέρει τῆς πράξεως.

497. Δύναται τις νὰ εἴπῃ ὀρθότατα, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη νὰ εἶνε εὐφραδής, ἐν τινι τοῦλάχιστον μέτρῳ. Ἀπὸ τοῦ μικροῦ παιδός, τοῦ αἰτοῦντος παρὰ τῆς μητρὸς του χάριν τινά, μέχρι τοῦ ἐντελεστάτου σοφοῦ, ἕκαστος ζητεῖ νὰ ἐπιτύχῃ, ὥστε οἱ ἄλλοι ν' ἀποδέχωνται ὅ,τι νοεῖ, νὰ πράττωσιν ὅ,τι θέλει. Ὁ πατὴρ τῆς οικογενείας ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ὁ καθηγητὴς ἐπὶ τῆς ἔδρας του, ὁ δικαστικὸς καὶ ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ ἐν τοῖς συμβουλίαις, ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος

ἐν τινι κύκλῳ ἢ ἐν τινι αἰθούσῃ πάντες ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ ζητήσωσι παρὰ τῆς ῥητορικῆς τὸ μυστήριον τῆς δυνάμεώς της. Ἡ ῥητορικὴ εἶνε λοιπὸν ὠφέλιμος τοῖς πᾶσι καὶ αὐτοῖς ἔτι, οἵτινες δὲν εἶνε προωρισμένοι ν' ἀγορεύωσι δημοσίᾳ.

498. Οἱ κανόνες τῆς ῥητορικῆς διαιροῦνται εἰς γενικοὺς καὶ εἰδικούς. Οἱ γενικοὶ κανόνες περιλαμβάνουσι τὰς ἀρχὰς τὰς κοινὰς εἰς πάντα τὰ εἶδη τῶν λόγων· οἱ δὲ εἰδικοί κανόνες εἶνε οἱ ἐφαρμοζόμενοι εἰς ἕκαστον εἶδος ῥητορείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΓΕΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ

499. Οἱ γενικοὶ κανόνες τῆς ῥητορικῆς διαιροῦνται εἰς τόσα μέρη ὅσας ἐργασίας ἔχει νὰ ἐκτελέσῃ ὁ ῥήτωρ. Ὅθεν οἰανδήποτε ὑπόθεσιν καὶ ἂν πραγματεύηται ὁ ῥήτωρ ὀφείλει ν' ἀσχοληθῇ εἰς τρεῖς ἀναγκαῖας ἐργασίας: ἡ πρώτη εἶνε νὰ εὔρῃ τὰ πραγματὰ ἃπερ ὀφείλει νὰ εἴπῃ, ἡ δευτέρα εἶνε νὰ θέσῃ ταῦτα ἐν προσηκούσῃ τάξει, ἡ τρίτη νὰ ἐκφράσῃ αὐτὰ καλῶς. Ἐντεῦθεν τὰ τρία τῆς ῥητορικῆς μέρη: ἡ εὐρεσις, ἡ τάξις, καὶ τὸ λεκτικόν.

ΑΡΘΡΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ εὐρέσεως.

500. Ἡ ῥητορικὴ εὐρεσις εἶνε τὸ μέρος τῆς ῥητορικῆς ἐκεῖνο ὅπερ διδάσκει τὸ ἐξευρίσκειν τὴν ὕλην ἢ τὰς ἐννοίας ἐξ ὧν δύναται νὰ συντεθῇ λόγος τις.

501. Ὁ ῥήτωρ προτίθεται συνήθως τρία κύρια ἀντικείμενα: τὸ διδάσκειν, τὸ ἀρέσκειν καὶ τὸ συγκινεῖν.

Διδάσκει καταδεικνύων τὴν ἀλήθειαν τοῦ προκειμένου ἀρέσκει κερδίζων διὰ τοῦ χαρακτῆρός του τὴν πίστιν τῶν ἀκροατῶν του· συγκινεῖ ἐμπνέων αὐτοῖς αἰσθήματα ἀρμόζοντα εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Κατὰ δὲ τὴν γλῶσσαν τῶν τεχνολογῶν, διδάσκει διὰ τῶν *πίστεων* ἢ ἀποδείξεων, ἀρέσκει διὰ τῶν *ῥητῶν*, συγκινεῖ διὰ τῶν *παθῶν*.

§ I

Μέσα τοῦ διδάσκειν ἢ πίστεως.

502. Διὰ τῶν *πίστεων* νοοῦμεν τοὺς λόγους ἢ τὰ μέσα ἅτινα μεταχειρίζεται ὁ ῥήτωρ ἵνα στηρίξῃ τὴν ἀλήθειαν ἣν θέλει ν' ἀποδείξῃ.

503. Αἱ πίστεως, ὡς πρὸς τὰς πηγὰς αὐτῶν θεωρούμεναι, διαιροῦνται εἰς *ἐσωτερικὰς* ἢ ἐντέχνους καὶ *ἐξωτερικὰς* ἢ ἀτέχνους. Αἱ πρῶται εἶνε ἐκεῖναι αἵτινες ἐξάγονται ἐκ τῶν σπλάγχων τῆς ὑποθέσεως καὶ στενωῶς συνδέονται μετ' αὐτῆς· αἱ δευτέραι λαμβάνονται ἔξωθεν τῆς ὑποθέσεως καὶ δὲν σχετίζονται πρὸς αὐτὴν ἢ κατὰ τρόπον μᾶλλον ἀπομακρυσμένον.

504. Καλοῦνται *ῥητορικοὶ τύποι*, καὶ ἐνίοτε *κοινοὶ* τύποι, γενικαί τινες ἐννοιαί ἀρμόδιαι εἰς τὸ διευθύνειν τὸ πνεῦμα ἐν τῇ ἀναζητήσει τῶν πίστεων ἢ τῶν στοιχείων τῆς πειθοῦς. Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχουσι δύο εἰδῶν πίστεως, ὑπάρχουσιν ὡσαύτως δύο εἶδη ῥητορικῶν τύπων: *τύποι ἐσωτερικοὶ* καὶ *τύποι ἐξωτερικοὶ*.

505. Οἱ κυριώτεροι ἐσωτερικοὶ τόποι εἶνε: ἡ ἀπαρίθμησις τῶν μερῶν, ἡ παράθεσις, τὰντιμαχόμενα καὶ τὰ περιστατικά.

506. Ἡ ἀπαρίθμησις τῶν μερῶν συνίσταται εἰς τὸ διέρχεσθαι συντόμως τὰ διάφορα μέρη ὅλου τινὸς ἢ τὰς κυρίας ἐπόψεις ἰδέας τινὸς ἵνα παράσχη καλλίον τὴν αἴσθησιν γενικῆς τινος ἀληθείας.

Τὸ σύμπαν πληροῦται τῆς μεγαλοπρεπείας αὐτοῦ, ἄσωμεν, κηρύξωμεν τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ.

Αἱ εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ: ἰδοὺ ἡ γενικὴ ἔννοια, ἡ δὲ ἀνάπτυξις διὰ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν μερῶν εἶνε ὡς ἑξῆς:

«Δίδει τοῖς ἄνθεσι τὸν ἐράσμιον χρωματισμὸν αὐτῶν, παράγει καὶ ὠριμάζει τοὺς καρπούς· ἐπιχειεῖ ἐπ' αὐτὰ μετὰ μέτρου τὴν θερμότητα τῆς ἡμέρας καὶ τὴν δροσὴν τῆς νυκτός. Ὁ λαβῶν αὐτὰ ἀγρός τ' ἀποδίδει πολλαπλάσια. Παραγγέλλει εἰς τὸν ἥλιον νὰ ζωογονῇ τὴν φύσιν, καὶ τὸ φῶς εἶνε δῶρον τῶν χειρῶν του. Ἄλλ' ὁ ἄγιός του νόμος, ὁ ἀγνὸς αὐτοῦ νόμος, εἶνε τὸ πλουσιώτερον δῶρον ὅπερ προσήνεγκε τοῖς ἀνθρώποις».

Οἱ ῥήτορες καὶ οἱ ποιηταὶ ποιοῦνται μεγάλην χρῆσιν τοῦ ῥητορικοῦ τούτου τόπου καὶ ἐξάγουσιν ἐξ αὐτοῦ ἐνίοτε μεγάλοπρεπεῖς εἰκόνας.

507. Ἡ παράθεσις, συνίσταται εἰς τὸ ἐξάγειν συμπέρασμα τι διὰ μέσου ἀντιπαραθέσεών τινων. Αἱ ἀντιπαραθέσεις αὗται δύνανται νὰ γίνωσι κατὰ τρεῖς τρόπους:

1ον Ἐξ ὁμοίου εἰς ὁμοιον:

Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε· ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήσεσθε· (Λουκ. 5').

Καὶ καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποι-
εῖτε αὐτοῖς ὁμοίως. (Λουκ. ς'.)

Χάριν λαβὼν εὐκαιρον, εὐκαιρον δίδου.

2ον Διὰ τῶν ἐναντίων:

Ἄργία μήτηρ κακίας.

Ὡς πολλὰ θνητοῖς ἡ σχολὴ ποιεῖ κακά·
πόννοι γὰρ ὡς λέγουσιν, εὐκλείας πατήρ.

3ον Ἐκ τοῦ μείζονος εἰς τὸ ἔλαττον:

Συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, ὅτι ἔτι ἁμαρ-
τωλῶν ὄντων ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε· πολλῶν οὖν μᾶλ-
λον δικαιωθέντες νῦν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ σωθησόμεθα δι' αὐτοῦ ἀπὸ
τῆς ὀργῆς;

(Παῦλ. Ῥωμ. ε. 6'.)

καὶ ἀλλαχοῦ:

Ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφήσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων
παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται;

(Παῦλ. Ῥωμ. γ. 52'.)

4ον Ἐκ τοῦ ἐλάσσονος εἰς τὸ μείζον:

Ἴδετε τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν
οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας καὶ ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά,
οὐχὶ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν;

οὕτω ὁ Κορνῆλιος παριστᾷ τὸν Πολύευκτον λέγοντα ὅτε
βαίνει εἰς τὰ βασανιστήρια:

Ὁφείλω τὴν ζωὴν μου εἰς τὸν λαόν, εἰς τὸν ἡγεμόνα, εἰς τὸ στέμ-
μα του· ἀλλ' ὀφείλω αὐτὴν ἔτι μᾶλλον εἰς τὸν Θεὸν ὅστις ἔδωκέ
μοι ταύτην. Ἐὰν τὸ θνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ ἡγεμόνος εἶνε ἔνδο-
ξον, πόσω μᾶλλον τὸ θνήσκειν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ!

(Πραξ. IV. σκ. γ'.)

508. **Τάντιμαχόμενα** χρησιμεύουσιν εἰς τὸ ν' ἀποδεικνύη τις τὸ ἀδύνατον γεγονότος τινός δεικνύων ὅτι τὸ γεγονός τοῦτο εἶνε ἀπίθανον καὶ ἀντίκειται εἰς τὴν φύσιν ἢ εἰς τὸν χαρακτήρα προσώπου τινός. Ὁ Ῥακίνας παριστᾷ τὸν Ἰππόλυτον λέγοντα:

Ὅπως ἡ ἀρετὴ οὕτω καὶ τὸ ἔγκλημα ἔχει τοὺς βαθμούς του, καὶ οὐδέποτε εἶδέ τις τὴν δειλὴν ἀθωότητα μεταβαίνουσαν ἀποτόμως εἰς τὴν ἐσχάτην ἀναισχυρτίαν. Μία δὲ μόνη ἡμέρα δὲν καθιστᾷ ἐνάρετόν τινα θνητὸν ἀπίστον δολοφόνον ἢ αἰσχρὸν αἰμομικτήν!

(Φαίδρα)

509. Τὰ **περιστατικά**, ἅτινα δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ παρεπόμενα γεγονότος τινός, χρησιμεύουσιν εἰς τὸ ἀποδεικνύειν ὅτι πράγμα τι ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει, ὅτι εἶνε ἐπαινετέον ἢ ἀξιόμειπτον, δυνατόν ἢ ἀδύνατον. Ἐπειδὴ δὲ δύναται νὰ προηγῶνται τοῦ γεγονότος, νὰ συνοδεύωσιν ἢ ν' ἀκολουθῶσιν αὐτό, διακρίνομεν τὰ ἡγούμενα, τὰ σύγχρονα καὶ τὰ ἐπόμενα.

Περιλαμβάνουσι δὲ ταῦτα τὸ πρόσωπον (τίς), τὸ πρᾶγμα (τί), τὸν τόπον (ποῦ), τὸ ὄργανον (δι' οὗ), τὸν ἀριθμὸν (ποσάκις), τὰ αἷτια (διατί) τὸν τρόπον (πῶς) καὶ τὸν χρόνον (πότε), ἐξ οὗ καὶ ὁ λατινικὸς τεχνικὸς στίχος:

Quis? quid? ubi? que vi? quoties? cur? quomodo? quando?

Τίς; τί; ποῦ; διὰ τίνος; ποσάκις; διατί; πῶς; πότε;

Ὁ ῥητορικὸς οὗτος τόπος παράγει ἀφρονίαν πηγῶν πρὸς πάντας τοὺς γινώσκοντας νὰ μελετῶσι τὴν ὑπόθεσιν των. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ δικανικὸν βῆμα, δὲν ὑπάρχει δικανικὸς

λόγος ἐν ᾧ τὰ περιστατικὰ ταῦτα δὲν ἀπαντῶσι σχεδὸν ἠθροισμένα.

510. Οἱ ἐξωτερικοὶ τόποι, οὗς ὁ Κικέρων καλεῖ ἐν γένει μαρτυρίας, ἐρείδουσι τὰ πάντα ἐπὶ τῆς αὐθεντίας. Ὑπάρχουσι δύο εἶδη ἀξιωματῶν αὐθεντίας: ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρώπινη.

511. Αἱ μαρτυρίαι τῆς θείας αὐθεντίας ἀνήκουσι εἰς τὴν ἐρᾶν ῥητορείαν: θὰ λαλήσωμεν ἐν τῷ οἰκίῳ τόπῳ περὶ τῆς πηγῆς ταύτης τοῦ ἐπιχειρήματος. Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς θείας αὐθεντίας βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἀποκαλύψεως, ὑπάρχουσι προσέτι ἀρχαὶ δικαιοσύνης ἐγκεχαραγμένα ἐν πάσαις ταῖς συνειδήσεσι, καὶ ἅς δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν νόμον φυσικὸν ἢ θεῖον. Ἐν πᾶσι δὲ τοῖς γένεσι τῆς ῥητορείας ἐπικαλοῦνται τὰς μαρτυρίας ταύτας.

512. Αἱ ἀνθρώπιναι αὐθεντία, αἱ κοιναὶ εἰς πάντα τὰ γένη, εἶνε πέντε τὸν ἀριθμὸν: αἱ παροιμίαι τοῦ λαοῦ, αἱ γνώμαι καὶ τὰ πορθέγματα τῶν σοφῶν, τὰ κείμενα τῶν μεγάλων συγγραφέων, τὰ παραδείγματα, αἱ ὁμολογίαι τῶν ἀντιπάλων.

513. Διὰ νὰ δώσωμεν μείζονα ἰσχὺν εἰς πίστιν τινὰ δίδομεν αὐτῇ ὠρισμένον σχῆμα καλούμενον συλλογισμόν. Ὁ συλλογισμὸς εἶνε ἄθροισμα προτάσεων συνδεδεμένων κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε ἡ τελευταία ἐκπηγάζει ἐκ τῶν προηγούμενων.

514. Οἱ τεχνογράφοι ἀριθμοῦσι μέχρις ἐννέα τὰ εἶδη τῶν συλλογισμῶν ὄντων μᾶλλον ἢ ἥττον αὐστηρῶν. Θὰ πραγματευθῶμεν δὲ μόνον περὶ τῶν ἐξῆς πέντε, οἵτινες εἰσιν ὁ κυρίως συλλογισμὸς, τὸ ἐνθύμημα, τὸ δίλημμα, ἡ ἐπαγωγὴ καὶ τὸ προσωπικὸν ἐπιχειρήμα.

515. Ὁ **συλλογισμὸς** εἶνε ἐπιχείρημα συγκείμενον ἐκ τριῶν προτάσεων, μείζωνος, ἐλάσσονος καὶ συμπεράσματος ὧν ἡ τελευταία στηρίζεται ἐπὶ τῶν δύο πρώτων. Ἰδοὺ ἐν παράδειγμα:

Ἐκεῖνος ὅστις μᾶς καθιστᾷ εὐτυχεῖς εἶνε προσφιλέτης.

Ἄλλὰ μὴν, ἡ ἀρετὴ μᾶς καθιστᾷ εὐτυχεῖς,

Ἡ ἀρετὴ ἄρα εἶνε προσφιλέτης.

516. Τὸ **ἐνθουμήμα** εἶνε συλλογισμὸς ἐν ᾧ ὑπονοεῖται μίξ τῶν προτάσεων ἅς τὸ πνεῦμα δύναται εὐχερῶς ν' ἀναπληρώσῃ. Οὕτω θὰ εἴπη τις κατὰ τὸ δοθὲν παράδειγμα:

Ἡ ἀρετὴ μᾶς καθιστᾷ εὐτυχεῖς.

Ἡ ἀρετὴ ἄρα εἶνε προσφιλέτης.

ἢ κάλλιον:

Ἐκεῖνος ὅστις μᾶς καθιστᾷ εὐτυχεῖς εἶνε προσφιλέτης,

Ἡ ἀρετὴ ἄρα εἶνε προσφιλέτης.

Ἐν τῷ ἐνθουμήματι, ἡ πρώτη πρότασις ὀνομάζεται μείζων καὶ ἡ δευτέρα ἐλάσσων.

517. Τὸ **δίλημμα** εἶνε συλλογισμὸς δι' οὗ προτείνει τίς εἰς ἀντίπαλόν του δύο ἢ πλείονας αἰρέσεις στρεφομένας ἐξ ἑσῶ ἐναντίον αὐτοῦ καὶ ἐξασφαλιζούσας τὴν ἥτταν του. Οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν τὸ δίλημμα *διστομον ξίφος*. Στρατηγός τις εἶπεν εἰς σκοπὸν ἀφήσαντα γὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ στρατοπέδου:

«Ἡ ἐφρούρεις ἐν τῇ θέσει σου, ἢ δὲν ἐφρούρεις. Εἰ μὲν ἐφρούρεις εἶσαι προδότης· εἰ δὲ δὲν ἐφρούρεις παρέβης τὴν πειθαρχίαν. Κατ' ἀμφοτέρα λοιπὸν θανάτου ἄξιός εἶσαι».

518. Ἡ **ἐπαγωγὴ** εἶνε συλλογισμὸς δι' οὗ ἐξάγει τις

γενικόν τι συμπέρασμα ἐκ πλειόνων γεγονότων ἢ ἐκ πλειόνων ἰδιαιτέρων ἀληθειῶν. Ἐὰν ἤθελον νῦν δοκιμάσω ὅτι τὸ πᾶν εἶνε ματαιότης ἐπὶ τῆς γῆς, θὰ ἔλεγον:

Ἡ δόξα δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ ματαιότης
 Αἱ ἡδοναὶ δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ ματαιότης,
 Τὰ πλούτη δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ ματαιότης,
 Ἡ υἰγεία δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ ματαιότης,
 Ἡ ζωὴ δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ ματαιότης,
 Ἄρα τὸ πᾶν δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ ματαιότης.

Τοιοῦτος εἶνε ὁ ἀύστηρὸς τύπος τοῦ λογιζομένου. Ἄλλ' ὁ ῥήτωρ δίδει εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν συλλογισμόν ὅπως ἄλλην μορφήν.

«Ὅχι. ἔκραξεν ὁ Βουσιέτος, μεθ' ὅσα πρὸ ὀλίγου εἶδομεν, ἡ υἰγεία δὲν εἶνε ἡ ὄνομα, ἡ ζωὴ ὄνειρον, ἡ δόξα ἐπιφάνεια, αἱ χάριτες καὶ ἡδοναὶ ἐπικίνδουνοι διασκεδάσεις. Τὸ πᾶν εἶνε μάταιον ἐν ἡμῖν, ἐξαιρουμένης τῆς εἰλικρινοῦς ὁμολογίας ἣν ποιούμεν περὶ τῆς ματαιότητος ἡμῶν, καὶ τῆς λελογομένης κρίσεως, ἣτις μᾶς κινεῖ νὰ περιφρονῶμεν πᾶν ὅ, τι εἴμεθα.» (Ἐπι κήθειος λόγος τῆς δουκίσσης τῆς Ὀρλεάνης).

519. Τὰ **προσωπικὰ ἐπιχειρήματα** εἶνε εἶδος τι ἐνθυμήματος, ἐν ᾧ μεταχειρίζεται τις λόγους ἢ πράξεις τοῦ ἀντιπάλου, ἵνα προσβάλῃ αὐτὸν καὶ τὸν κατατροπώσῃ. Ἔστω ὡς παράδειγμα τὸ τοῦ Κικέρωνος:

Ὁ Τουβέρων ἤγαγε τὰ ὄπλα ἐναντίον τοῦ Καίσαρος, ἄρα δὲν εἶνε δίκαιον νὰ μεμφθῇ τις τὸν Διγάριον διότι ἔπραξε τὸ αὐτό.

Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο πλατυνθὲν διὰ τῆς μαγευτικῆς εὐφραδείας τοῦ Κικέρωνος κατεπτόησε τὸν κατήγορον καὶ

συνετέλεσεν ὥστε νὰ πείσῃ, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Καίσαρος ἢ καταδικαστικὴ ἀπόφασις. (*)

520. Καλοῦνται **σοφίσματα** παραλογισμοὶ ἔχοντες τὴν ὄψιν ἀληθείας, καὶ δυνάμενα ν' ἀπατήσωσι καὶ τοὺς παιδευμένους ἀνθρώπους ὅταν εἶνε ἀπρόσεκτοι.

Αἱ ψευδεῖς κρίσεις αἱ προερχόμεναι ἐκ κακῆς πίστεως, τηροῦσι κυρίως τὸ ὄνομα τοῦ σοφίσματος· καλοῦνται δὲ παραλογισμοὶ ὅσοι δέον ν' ἀποδίδωνται εἰς τὴν ἀσθένειαν τοῦ λογικοῦ καὶ ἃς ποιεῖ τις χωρὶς νὰ ὑποπτεύῃ.

§ II

Περὶ τῶν μέσων τοῦ ἀρέσκειν ἢ τῶν ἠθῶν.

521. Λέγοντες **ἦθη** νοοῦμεν ἐν γένει, τὰς καλὰς ἢ κακὰς ἕξεις τὰς μορφούσας τὴν ἀρετὴν ἢ τὸ ἐλάττωμα. Ἐνάρετος εἶνε ὁ ἔχων χρηστὰ ἦθη· διεφθαρμένος δὲ ὁ ἔχων αἰσχρά·

522. Λέγοντες **ῥητορικὰ ἦθη** νοοῦμεν τὸ ἄθροισμα τῶν καθηκόντων ἅπερ ὀφείλει νὰ ἐκπληροῖ ὁ ῥήτωρ διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν του. Καθὼς ὑπάρχει ἠθικὴ κανονίζουσα τὴν ἀγωγὴν ἐν τῷ κοινῷ βίῳ, οὕτω ὑπάρχει ῥητορικὴ ἠθικὴ ἰδιαίτουσα εἰς τὸν λαλοῦντα δημοσίᾳ.

Τὰ ῥητορικὰ ἦθη ἀνάγονται 1^{ον} εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ῥητορος· 2^{ον} εἰς τὸ τῶν ἀκροατῶν· 3^{ον} εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ τοῦ λόγου. Μέλλομεν δὲ νὰ θεωρήσωμεν αὐτὰ διαδοχικῶς ὑπὸ τὰς τρεῖς ταύτας σχέσεις.

(*) Ligarius ῥωμαῖος ἄστυς ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Καίσαρος καὶ ὄν ὁ Κικέρων τόσῳ εὐφραδῶς ὑπερήσπισεν, ὥστε εἴλκυσε πρὸς αὐτὸν τὴν χάριν τοῦ δικτάτορος. (46 π. χ.)

523. Τὰ ἤθη τοῦ ῥήτορος συνίστανται εἰς τὰς ἰδιότητες τὰς ἀρμοδίας εἰς τὸ νὰ περιποιῶσιν εἰς αὐτὸν ὑπόληψιν καὶ στοργήν, καὶ εἰς τὸ νὰ παρέχωσιν εὐνοϊκὴν περὶ τοῦ χαρακτῆρος γνώμην. Ἄνευ τῆς ὑπολήψεως ταύτης καὶ τῆς στοργῆς, ὁ ῥήτωρ τρέχει κίνδυνον ν' ἀστοχήσῃ καὶ διὰ τῶν καλητέρων μάλιστα ἐπιχειρημάτων. Ὅθεν ἀρμόζει καὶ εἰς αὐτὸν ἢ πρὸς τὸν ποιητὴν ἀπευθυνομένη συμβουλή τοῦ Βασίλειου:

Ἡ ψυχὴ σου καὶ τὰ ἤθη σου ἄς ἀπεικονίζωνται ἐν τοῖς ἔργοις σου. Πάρεχε εὐγενεῖς πάντοτε τὰς σαυτοῦ εἰκόνας.

524. Αἱ κυριώτεραι ἀρεταὶ ἢ ἠθικαὶ ἰδιότητες τοῦ ῥήτορος εἶνε ἡ χρηστότης, ἡ φρόνησις, ἡ εὐνοια καὶ ἡ μετριότης. Οἱ ἀρχαῖοι ἀπαιτοῦσι μόνον τὰς τρεῖς πρώτας· ἀλλ' οἱ νεώτεροι ῥήτορες ὑποστηρίζουσι ἐλλόγως ὅτι ἡ μετριότης χρησιμεύει ὡς συμπλήρωσις τῶν τριῶν ἄλλων.

525. Ἡ **χρηστότης** συνίσταται εἰς τινὰ εὐθύτητα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας συντελοῦσα εἰς τὸ νὰ μὴ θέλωμεν ν' ἀπατήσωμεν οὐδένα. Ὁ Κικέρων καὶ ὁ Κυντιλιανὸς ἀποδεικνύουσιν ἐν διαφόροις χωρίοις τὴν ἀνάγκην τῆς ἀρετῆς ταύτης. Συντελεῖ πολὺ, πράγματι, νὰ θεωρῆ τις τὸν ῥήτορα ὡς ἄνθρωπον ἀληθῆ καὶ εἰλικρινῆ: τοῦτο ἐμπνέει τὴν πίστιν καὶ ὑποδουλώνει τὰς καρδίας. «Ἡ ῥητορεία, λέγει ὁ Fénelon, ἀπαιτεῖ νὰ εἶνέ τις ἄνθρωπος χρηστὸς καὶ νὰ νομίζεται τοιοῦτος».

526. Ἡ **φρόνησις**, ἣν ὤφειλον νὰ ὀνομάσωσι μᾶλλον ἐπιστήμην ἢ σύνεσιν, εἶνε ἔρρισμα τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ ἐμπειρίας, ὅπερ ἐμποδίζει τὸν ῥήτορα νὰ πέσῃ εἰς πλάνην καὶ νὰ συντελέσῃ ὥστε νὰ πέσωσιν εἰς αὐτὴν οἱ ἄλλοι. Δὲν ἀρ-

καὶ νὰ εἶνε τις χρηστὸς ὁδηγός, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶνε καὶ πεφωτισμένος ὁδηγός. Διὰ ταύτης λοιπὸν ἠθέλατε ἀποκτήσει ἀληθῆ ἐμπιστοσύνην καὶ πάντες οἱ λόγοι σας θὰ ἐγίνοντο ἀποδεκτοὶ ὡς χρησμοί.

Ὁ Δημοσθένης ἀποδίδων εἰς τὴν πρόγνωσιν ἣν εἶχε περὶ τῶν προσβολῶν τοῦ Φιλίππου, τὴν πεποιθήσιν ἣν παρέσχον αὐτῷ οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἑλλατείας λέγει:

Καὶ μετὰ ταῦτα ὡς εἰσηλθὼν ἡ βουλὴ καὶ ἀπήγγειλαν οἱ πρυτάνεις τὰ προσηγγελημένα ἑαυτοῖς καὶ τὸν ἴκοντα παρήγαγον κάκεινος εἶπεν, ἡρώτα μὲν ὁ κῆρυξ « τίς ἀγορεύειν βούλεται; » Παρῆει δ' οὐδείς· πολλάκις δὲ τοῦ κήρυκος ἐρωτῶντος οὐδὲν μᾶλλον ἀνίστατο οὐδείς, ἀπάντων μὲν τῶν στρατηγῶν παρόντων, ἀπάντων δὲ τῶν ῥητόρων, καλούσης δὲ τῆς πατρίδος τῇ κοινῇ φωνῇ τὸν ἐροῦνθ' ὑπὲρ σωτηρίας· ἦν γὰρ ὁ κῆρυξ κατὰ τοὺς νόμους φωνῆν ἀφήσει ταύτην κοινὴν τῆς πατρίδος δίκαιόν ἐστιν ἡγεῖσθαι· καὶ τοι εἰ μὲν τοὺς σωθῆναι τὴν πόλιν βουλομένους παρελθεῖν εἶδει, πάντες ἂν ὑμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι Ἀθηναῖοι ἀναστάντες ἐπὶ τὸ βῆμα ἐθαδίζετε· πάντες γὰρ οἶδ' ὅτι σωθῆναι αὐτὴν ἐβούλεσθε· εἰδὲ τοὺς πλουσιωτάτους, οἱ τριακόσιοι· εἰ δὲ τοὺς ἀμρότερα ταῦτα, καὶ εὐνοὺς τῇ πόλει καὶ πλουσίους, τοὺς μετὰ ταῦτα τὰς μεγάλαις ἐκδόσεσι ἐπιδόντας· καὶ γὰρ εὐνοία καὶ πλοῦτῳ ταῦτ' ἐποίησαν· ἀλλ' ὡς ἔοικεν, ἐκεῖνος ὁ καιρὸς καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη οὐ μόνον εὐνοὺν καὶ πλούσιον ἄνδρα ἐκάλει, ἀλλὰ καὶ παρακολουθηκότες τοῖς πράγμασι ἐξ ἀρχῆς καὶ συλλελογισμένον ὀρθῶς τίνος ἕνεκα ταῦτ' ἐπραττεν ὁ Φίλιππος καὶ τί βουλομένους ὁ γὰρ μὴ ταῦτ' οἰδῶς μηδ' ἐξητακίους πόρρωθεν ἐπιμελῶς, οὗτ' εἰ εὐνοὺς ἦν οὗτ' εἰ πλούσιος, οὐδὲν μᾶλλον ἔμελλεν εἶναι χρῆτη ποιῶν εἶσεσθαι οὐδ' ὑμῖν ἔξιν συμβουλεύειν, ἐφάνην τοίνυν οὗτος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐγὼ, καὶ παρελθὼν εἶπον εἰς ὑμᾶς, ἃ μου δυοῖν ἕνεκ' ἀκούσατε προσχόντες τὸν νοῦν, ἐνὸς μὲν, ἵν' εἰδῆτε ὅτι μόνος τῶν λεγόντων καὶ πολιτευομένων ἐγὼ τὴν τῆς εὐνοίας τάξιν ἐν τοῖς δεῖνοῖς οὐκ ἔλειπον, ἀλλὰ καὶ λέγειν καὶ γράφειν ἐξηταζόμεν τὰ δέονθ'

ἡμῶν ἐν αὐτοῖς τοῖς φοβεροῖς, ἐτέρου δὲ ὅτι μικρὸν ἀναλώσαντες χρόνον πολλῶ πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς πάσης πολιτείας ἔσεσθ' ἐμπειρότερα· εἶπον τοίνυν ὅτι Ταῦτα καὶ παραπλήσια τούτοις εἰπὼν κατέβη· συνεπαίνεσάντων δὲ πάντων καὶ οὐδενὸς εἰπόντος ἐναντίον οὐδὲν οὐκ εἶπον μὲν ταῦτα οὐκ ἔγραψα δέ, οὐδ' ἔγραψα μὲν, οὐκ ἐπρέσθευσα δέ, οὐδ' ἐπρέσθευσα μὲν οὐκ ἔσωσα δὲ Θεβαίους, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀρχῆς διὰ πάντων ἄχρι τῆς τελευταίας διεξήλθον, καὶ ἔδωκ' ἑμαυτὸν ἡμῖν ἀπλῶς εἰς τοὺς παρεστηκότας τῇ πόλει κινδύνου. (Δημοσθ. περὶ στεφάνου.)

527. Ἡ **εὐνοία** συνίσταται ἐν τῷ ζήλω ὃν ὁ ῥήτωρ δείκνυσι περὶ τῶν ἐνδιαφερόντων τοὺς ἀκροωμένους αὐτοῦ. Ἐὰν ὁ ῥήτωρ φαίνεται ὅτι ἐπιθυμεῖ τὸ καλὸν ἡμῶν καὶ ζητεῖ τὴν ὠφέλειάν μας, θὰ ἀρέσκη ἡμῖν καὶ θ' ἀσπασθῶμεν ἀσμένως τὴν γνώμην του, διότι φύσει ἀγόμεθα νὰ πιστεύσωμεν τοὺς λόγους ἐκείνου ὃν ἀγαπῶμεν. Διὰ νὰ κρατῇ λοιπὸν τῶν ἀκροατῶν του, ὁ ῥήτωρ ὀφείλει νὰ ἔχη ἀγαθὴν ψυχὴν καὶ ν' ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους εἰλικρινῶς. Ὁ αἰσχροὺς καὶ ὁ ἐγωιστῆς θὰ εἶνε πάντοτε ἐστερημένοι τοῦ ἰσχυροτέρου μέσου νὰ κρατῇ τῶν ψυχῶν διὰ τοῦ λόγου. «Ἐὰν ἐν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἤχων ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. (Κορ. Α'. ιγ'. § 1),

528. Ὁ ῥήτωρ εἶνε **μέτριος** ὅταν φαίνεται ἐπιλανθάνομενος ἑαυτοῦ διὰ ν' ἀσχοληθῇ μόνον εἰς τὴν ὑπόθεσιν του. Ἡ ἀρετὴ αὕτη ἀρέσκει εἰς πάντας, ἐνῶ ἡ οἷσις καὶ ἡ ἀλαζονία διαστρέφουσι πάντα τὰ πνεύματα. «Ἐχομεν πάντες, λέγει ὁ Κοντιλιανός, ἀγνοῶ τίνα φυσικὴν ὑπερηφανίαν νὰ παροργιζώμεθα κατ' ἐκείνου ὅστις δείκνυται ἀνώτερος τῶν ἄλλων, καὶ ἀνυψοῦμεν ἐκουσίως τοὺς ταπεινοῦντας ἑαυτοῦς.

Ὁφείλει λοιπόν ὁ ῥήτωρ νὰ εἶνε ἀπλοῦς καὶ ἄνευ ἀξιώσεων, σπανίως νὰ λαλῇ περὶ ἑαυτοῦ καὶ μετὰ πολλῆς προφυλάξεως».

529. Τὰ ἦθη τῶν ἀκρατῶν συνίστανται ἐν τῇ φροντίδι ἣν ὁ ῥήτωρ λαμβάνει διὰ νὰ μάθῃ τὸν χαρακτήρα καὶ τὰς διαθέσεις τοῦ ἀκρατηρίου του καὶ νὰ συμμορφώσῃ πρὸς ταῦτα τὸν λόγον του.

Αἱ διαθέσεις αὗται διαφέρουσι κατὰ τὴν ἡλικίαν, τὴν τάξιν, τὴν ἐθνικότητα, καὶ τὸν χαρακτήρα ἐκείνων πρὸς οὓς τις λαλεῖ.

530. Τὰ μέσα τοῦ ῥήτορος ὀφείλουσι νὰ ποικίλλωνται κατὰ τὴν ἡλικίαν τῶν προσώπων πρὸς ἃ ἀπευθύνεται. Τὰ αἴτια τὰ προξενούντα ἐντύπωσιν εἰς τινα νέον δὲν εἶνε πάντοτε τὰ ἐπιδρώντα ἐπὶ τινος γέροντος, καὶ ἄλλως δὲν προσήκει νὰ λαμβάνῃ τὸν αὐτὸν τόνον κατὰ πασας τὰς ἡλικίας.

531. Ἡ διαφορὰ τῶν τάξεων καὶ τῆς τύχης παράγει ὡσαύτως μεγάλας διαφορὰς ἐν ταῖς διαθέσεσι τῶν πνευματικῶν, καὶ ἐπομένως ἐν τῇ μεθόδῳ ἣν ὀφείλει τις ν' ἀκολουθῇ διὰ νὰ ἐπιδρῷ ἐπ' αὐτῶν. «Ἐκάστη τάξις, λέγει ὁ Μαρμοντέλ, ἔχει τὰ ἦθη τῆς καὶ τὰς ιδέας τῆς αἰτίνας τῇ εἶνε ἴδιαι αἱ εὐγενεῖς, τὸ κοινόν, ἡ στρατιωτικὴ τάξις, ἡ δικαστικὴ τάξις, ὁ χειρῶναξ καὶ ὁ τραπεζίτης, πᾶσαι αἱ τάξεις καὶ πάντα τὰ ἐπαγγέλματα ἀποτελοῦσιν ὁμοῦ ζωηρὰν καὶ ποικίλην ἐπ' ἄπειρον εἰκόνα. Ὁ ῥήτωρ ὀφείλει νὰ διδάσκηται ἐκ πάντων τῶν μερῶν τούτων νὰ ἐλκύῃ ἐπιδεξίως τὴν εὐνοίαν αὐτῶν».

532. Ὁ ῥήτωρ ὀφείλει νὰ ποικίλλῃ τὰ μέσα αὐτοῦ καὶ τὰ σχήματα τῆς γλώσσης του κατὰ τὴν ἰδιοφυίαν τῶν

ἔθνων πρὸς ἃ ἀπευθύνεται. «Ἡ Ἰσπανικὴ βαρῦτης λέγει ὁ Crevier (*), ἡ ἀπαστρέπτουσα τῶν Γάλλων ζωηρότης, ἡ λεπτότης τῶν Ἰταλῶν, ἡ ἀγγλικὴ ἀγερωχία, ἡ νουνεχὴς ἐμβριθεία τῶν λαῶν τοῦ Βορρᾶ, δὲν ἤθελον συγκινηθῆ δι' ὁμοίων καὶ ὁμοίως παρισταμένων αἰτίων. Πάντα τὰ ἔθνη δὲν ἔχουσιν ἄλλως τε τὴν αὐτὴν καλαισθησίαν. Ἡ λεπτότης τῶν Γάλλων δὲν θὰ ὑπέφερε τὴν δριμύτητα καὶ τὴν ἀπειροκαλίαν τὴν ἀπαντῶσαν ἐνίοτε ἐν τοῖς λόγοις τῶν ἀγγλων ῥητόρων. Ἐκτὸς τούτου, ἔθνος τι μοναρχικὸν δὲν ἔχει ποσῶς τὰς ιδέας καὶ τὰ ἦθη τῶν δημοκρατικῶν Κρατῶν».

533. Ὁ **χαρακτήρ** ἐκείνων πρὸς οὓς λαλεῖ τις ἀπαιτεῖ ὡσαύτως μεγίστην προσοχὴν ἐκ μέρους τοῦ ῥήτορος. Διὰ νὰ συγκινήσῃτε αἰσχροὺς τινα ἄνθρωπον, θὰ μεταχειρισθῆτε ἄλλα αἰτία παρὰ τὰ παιτούμενα δι' ἐνάρετον ἄνθρωπον. Διὰ νὰ πλανήσῃτε τὰς γαληνιαίας καὶ ἡσύχους φύσεις, ἔχετε ἀνάγκην ἄλλων ἐλαττηρίων διαφορῶν ἐκείνων ἅτινα ἀπαιτοῦνται ἵνα συγκινήσῃτε τοὺς ὀρμητικούς καὶ θερμούς χαρακτήρας.

534. Τὰ ἦθη θεωρούμενα ἐν τῷ λόγῳ περιλαμβάνουσι τὸ **πρέπον** καὶ τὰς **ῥητορικὰς προφυλάξεις**.

Ὁ Κικέρων ὁρίζει τὸ **πρέπον** ἐν γένει τέχνην τοῦ θέτειν καταλλήλως πᾶν ὅ,τι πράττει καὶ πᾶν ὅ,τι λέγει τις.

Κατὰ τὸν Maury, τὸ **ῥητορικὸν πρέπον** εἶνε τελεία συμφωνία τῶν ἐννοιῶν, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ῥήτορος μετὰ τῆς ὑποθέσεως, τῶν περιστατικῶν καὶ τοῦ ἀχροατηρίου.

Τὸ ῥητορικὸν πρέπον σχετίζεται πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ

(*) Crevier: ἱστορικὸς γάλλος ἀκμάσας περὶ τὰ 1693—1765.

ρήτορος, πρὸς τὸ τῶν ἀκρουῶν, πρὸς τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος, πρὸς τὸν χρόνον, καὶ πρὸς τὸν τόπον.

535. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρόσωπον τοῦ ρήτορος, τὸ πρέπον ἀπαιτεῖ νὰ ἔχη οὗτος ὑπ' ὄψει πάντοτε τὴν ἡλικίαν του τὸ ἀξίωμα του καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ ὑπόληψιν νὰ θεωρῇ καλῶς ποῖός τις εἶνε διὰ νὰ εἴπη τὸ προσήκον καὶ οὐ πλέον αὐτοῦ. Ὁ ἄρχων δὲν λαλεῖ ὡς ἀπλοῦς πολίτης, καὶ εἰς ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου ἡ φήμη ἐκτείνεται μακρὰν δύναται νὰ ἐπιτρέπωνται πολλὰ πράγματα, ἅτινα θὰ ἦσαν γελοῖα ἐν τῷ στόματι ἀνθρώπου ἀσήμου.

536. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀκρουῆς τὸ πρέπον συνίσταται εἰς τὸ νὰ τηρῆται ἡ τιμὴ ἣτις ὀφείλεται εἰς τὰς ιδιότητες αὐτῶν καὶ εἰς τὸν χαρακτῆρά των. Δὲν ὁμιλεῖ τις ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος ὡς ἐνώπιον ἰδιώτου. Ὁ τι θεωρεῖται καλὸν δι' ἓνα σοφὸν δὲν εἶνε ποσῶς τοιοῦτον δι' ἓνα ἀγρότην, ἢ δι' ἓνα πολεμιστήν. Ἐὰν θέλῃ νὰ φυλάττῃ πάντοτε τὸ πρέπον ὁ ρήτωρ θὰ ἔχη σταθερῶς ὑπ' ὄψει τὰς διαφορὰς ταύτας τῶν ἡθῶν περὶ ὧν ἐλάλησαμεν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ.

537. Τὸ πρέπον ὡς πρὸς τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος πρόσωπον ἀπαιτεῖ νὰ προπέχη τις εἰς τὴν τάξιν των καὶ τὴν ἀξίαν των, τὴν εὐτυχῆ ἢ δυστυχῆ κατάστασιν των. Οὐδέποτε εἶνε ἐπιτετραμμένον ν' ἀρνῆται τις εἰς τινὰ ἀντίπαλον τὸ δίκαιον ἢ τοὺς ἐπαίνους ὧν εἶνε ἄξιος, ν' ἀκοντίζῃ ἐναντίον αὐτοῦ βέλῃ λίαν ἐλεύθερα ἢ λίαν δριμύα, νὰ διαστρέφῃ τὰ αἰσθήματά του ἢ τὰς δοξασίας του ἵνα τὰ πολεμήσῃ κάλλιον.

538. «Ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος, λέγει ὁ Κυντιλιανός, ἀπαιτοῦσιν ἰδιαίτεράν προσοχὴν. Ὡς πρὸς τὸν χρόνον (καιρὸν) εἶνε ποτὲ μὲν φαιδρὸς, ποτὲ μελαγχολικὸς, ποτὲ ἐλεύθερος ποτὲ

περιωρισμένος. Πρέπει ὁ ρήτωρ νὰ συμμορφῶται πρὸς τὰς διαφόρους ταύτας περιστάσεις. Ὅφειλει ὡσαύτως νὰ ποιήσῃ τὸν νόμον καθ' ὅσον θὰ λαλήσῃ ἐν δημοσίῳ ἢ ἐπισημοῦ τόπῳ, ἐν στρατοπέδῳ ἢ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἢ ἐν τινι ναφῶν.

539. Διὰ τῶν **ρήτορικῶν προφυλάξεων** νοσοῦμεν, εὐλαθεῖς τινὰς ἅς ὁ ρήτωρ ὀφείλει νὰ τηρῇ διὰ νὰ μὴ προσβάλῃ ποτὼς τὸ ἀκρατήριον καὶ διὰ νὰ εἴπῃ πράγματα ἅτινα, ἄνευ τούτου, θὰ ἐφαίνοντο σκληρὰ καὶ ὑβριστικά.

540. Δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τέσσαρας κυρίας προφυλάξεις ἀναγκαίαις εἰς τὸν ρήτορα: **περισκέψεις, συγκατάβησις, σεβασμὸν καὶ πρέπου.**

541. Μεταχειρίζεται τις **περισκέψεις** ὅταν ὑποχρεῶται νὰ δημοσιεύσῃ ἀληθείας σκληρὰς καὶ προσβλητικὰς, ἐπὶ δὲ ὅταν προτίθεται ν' ἀπευθύνῃ μομφὰς καθ' ἑνὸς ἢ πλείονων ἐνόχων. Ἐν ταῖς δυσχερέσει ταύταις περιστάσεσιν οἰκονομεῖτε τὰ πνεύματα καὶ μεταχειρίζεσθε πολλὴν φρόνησιν. Δείκνυτε εἰς πάντας ὅτι δὲν ἔχετε ἄλλο κινητήριον ἢ τὴν συνείδησιν καὶ τὸ καθήκον, οὐδεμίαν ἄλλην πρόβησιν ἢ νὰ διαφωτίσητε καὶ νὰ ὑπηρετήσητε τοὺς ἀκούοντας ἡμῶν.

Ζητεῖτε σεῖς αὐτοὶ **δικαιολογίας** καὶ αἰτιῶσθε μᾶλλον τὰς περιστάσεις, ἢ τὴν ἐθελοκακίαν τῶν ἀνθρώπων.

542. Ὁ ρήτωρ θὰ ποιῆται χρῆσιν τῆς **συγκατάβησως**, ὅταν ἔχῃ νὰ μεταπεισῇ προκατειλημμένα πνεύματα καὶ νὰ πολεμήσῃ προλήψεις. Ἐὰν ἀντιστρατεύηται ἀπ' εὐθείας τῇ γνώμῃ τῶν ἀκρατῶν του, ἐὰν θέλῃ νὰ προσκρούσῃ ἀναφανδὸν πρὸς τὰ πάθη των καὶ τὰς προλήψεις των, οὐδὲν ἄλλο θὰ κατορθώσῃ ἢ ἀκατανίκητον ἀποστροφὴν πρὸς πᾶν

ὅτι προτείνει. "Ἄς μετέχη κατ' ἀρχάς τῶν αἰσθημάτων τῶν χωρὶς νὰ καλακεύῃ τὰς κακὰς αὐτῶν βροπὰς, ἄσπαρυσθῆμι κρόν κατὰ μικρὸν εἰς τὴν καρδίαν των, καὶ ἄς ἀγάγη εἶτα τὸ ἀκρατήριόν του εἰς τὰς διαθέσεις ἃς θέλει νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτῶν."

543. Ὁ ρήτωρ ὀφείλει νὰ ποιῆται χρῆσιν τοῦ **σεβασμοῦ**, ὅταν ἔχη ἀντιπάλους τοῦ πρόσωπα ὄντα ἄξια μεγάλης προσοχῆς. Ἐὰν υἱὸς εἶνε ὑπόχρεως νὰ ἀγορεύῃ ἐν δικαστηρίῳ κατὰ τοῦ πατρός του, ἐὰν κατώτερος ἐναντίον τοῦ ἀνωτέρου του, ὀφείλουσι νὰ προστρέξωσι εἰς τρόπον ὃν ὑπάγορεύουσιν αἱ ρητορικαὶ προφυλάξεις. Θὰ προσπαθῆσῃ νὰ συμβιβάσῃσι τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων των μετὰ τῆς προσοχῆς ἣν ἀπαιτεῖ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀντιπάλου καὶ θὰ δεῖξωσιν ὅτι δὲν πράττουσιν ἄλλο, ἢ ὅτι ὑποτάσσονται εἰς δεσποτικὴν τινα ἀνάγκην.

544. Τέλος, ὅταν ὁ ρήτωρ φοβῆται μὴ παραγάγῃ λίαν χαλεπὰς ἐντυπώσεις ἀνακαλῶν γεγονότα τινὰ καὶ ἀναμνήσεις τινάς, θὰ προστρέξῃ εἰς τὰς προφυλάξεις τοῦ **πρέποντος**. Διὰ περιφράσεων ἢ ἄλλων εὐφυῶν τρόπων, θὰ καλύψῃ πᾶν ὅ,τι τὰ πράγματα ἔχουσιν ἀποτροπαϊότατον. "Ἄς ἀκούσωμεν τὸν Βοσοῦέτον λαλοῦντα περὶ τοῦ θανάτου Καρόλου τοῦ α'. ἐνώπιον τῶν τέκνων τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Παριστῆ τὴν βασίλισσαν λέγουσαν τοὺς λόγους τούτους τοῦ Ἱερεμίου:

"Ἐγένοντο οἱ υἱοὶ μου ἠφανισμένοι ὅτι ἐκραταιώθη ὁ ἐχθρός. Κεῖρα αὐτοῦ ἐξεπέτασε θλίβων ἐπὶ πάντα τὰ ἐπιθυμήματα αὐτῆς. Ἐθεθήλωσε βασιλεῖα αὐτῆς καὶ ἄρχοντας αὐτῆς." "Ἀφετέ με πικρῶς κλαύσομαι· μὴ κατισχύσητε παρακαλοῦντες με." "Ἴδε κύριε ὅτι θλίβομαι. . . . ὅτι παραπικραίνουσα παρεπικράνθην· ἔξωθεν ἠτιμώκνωσέ με μάχαιρα, ὡσπερ θάνατος ἐν οἴκῳ."

1) Θρεῖν. Ἱερ. Α. 16.(2) αὐτόθι 10. (3) αὐτόθι Β. 2. (4) Ἱερ. κβ. 4. (5) Θρεῖν. Ἱερ. Α. 20.

§ III.

Περὶ τῶν μέσων τοῦ συγκινεῖν ἢ τῶν παθῶν.

545. Ἐν τῇ ρητορικῇ διὰ τῶν παθῶν ἐννοοῦμεν τὰς ἀφόρους συγκινήσεις ἃς ὁ ρήτωρ δέχεται ἐκ τῆς ὑποθέσεως τοῦ καὶ ἃς κοινωνεῖ τοῖς ἄλλοις διὰ τοῦ λόγου.

546. Πάντα τὰ διάφορα πάθη ἀνάγονται εἰς δύο κυρίας πηγὰς, τὴν ἀγάπην καὶ τὸ μῖσος· διότι ἔχουσι πάντα ὡς ἀντικείμενον ὅ,τι ἀρέσκει ἢ ἀπαρέσκει ἡμῖν. Τὰ δύο ταῦτα ἄρχικὰ πάθη μεταβάλλονται κατὰ πολλοὺς τρόπους καὶ λαμβάνουσι διάφορα ὀνόματα. Οὕτω ἡ ἀγάπη καλεῖται, οἶκτος, τρυφερότης, εὐγνωμοσύνη, θαυμασμός, καθ' ὅσον τὸ ἀγαπώμενον ἀντικείμενον παρουσιάζει ἡμῖν δυστυχίας αἰτινες μᾶς συγκινούσιν, ιδιότητας αἰτινες δεσπόζουσιν ἡμῶν εὐεργεσίας αἰτινες μᾶς ἐλκύουσιν, ἀφελείας αἰτινες μᾶς ἐκπλήττουσι. Τὸ μῖσος λαμβάνει τοῦνομα φόβος, μισῶν, ἄρηξις, ἀγαρακτῆσεως καθ' ὅσον τὸ μισητὸν ἀντικείμενον παρουσιάζει τὸν κίνδυνον, τὴν ἀτιμίαν, τὴν βιαιοπραγίαν ἢ τὴν ὕβριν.

547. Τρεῖς ιδιότητες εἶνε ἀπαραίτητοι εἰς τὸν ρήτορα τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ ἐγείρῃ τὰ πάθη τοῦ ἀκροατηρίου του: νὰ αἰσθάνηται ζωηρῶς τί ὀφείλει νὰ εἴπῃ, νὰ ζωγραφῇ ἰσχυρῶς εἰς τοὺς ἄλλους τί αἰσθάνεται, νὰ διακρίνῃ ἀσφαλῶς ἢ ὀφείλει νὰ κάμῃ χρῆσιν τῆς διπλῆς ταύτης δυνάμεως. Αὐταὶ εἶνε αἱ τρεῖς ιδιότητες ἃς οἱ τεχνογράφοι καλοῦσιν εὐαισθησιαί, φαντασίαν καὶ κρίσιν ἢ διακριτικόν.

548. Ἐπειδὴ τὰ πάθη ποικίλλονται σχεδὸν ἐπ' ἄπειρον, ἀδύνατον εἶνε νὰ ὑποβάλῃ τις αὐτὰ εἰς ὠρισμένους κανόνας καὶ

προχωρῶν νὰ δείξη πάντα τὰ μέσα τὰ δυνάμενα νὰ κινήσωσιν αὐτά. Ἐκαστον πάθος ἔχει τὸν ἰδιάζοντα αὐτῷ χαρακτήρα, καὶ διὰ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰς καρδίας, ὁ ῥήτωρ ὀφείλει νὰ ποικίλῃ τὰ ἑαυτοῦ μέσα κατὰ χιλίους διαφόρους τρόπους. Θὰ μεταχειρισθῇ ὅτε μὲν τὴν λύπην καὶ τὰς ὑπὸ σχέσεις, ὅτε δὲ τὸν φόβον καὶ τὰς ἀπειλάς· ἐνταῦθα τὰ ἄσπαστα τεχνάσματα ἐκεῖ τὴν βίαν. Συνέκρινόν ποτε τὸν ῥήτορα πρὸς στρατηγὸν ὅστις ἐκτελεῖ τὴν πολιορκίαν πόλεως τινος· οὐδὲν προσφυέστερον καὶ ἀληθέστερον τοῦ παραλληλισμοῦ τούτου. Ὅσον μᾶλλον διερευνᾷ τις, τόσον μᾶλλον διαρᾷ τὰ μυστήρια τῆς ῥητορείας.

549 Ὁ ῥήτωρ δύναται νὰ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν παθῶν κατὰ δύο διαφόρους τρόπους· ἢ διὰ νὰ διεγείρῃ αὐτὰ ἢ διὰ νὰ τα καταπραΰνη.

Διὰ νὰ διεγείρῃτε τὴν ἀγάπην καὶ τὰ πάθη τὰ ἐξ αὐτῶν ἐξαρτώμενα, θὰ ζωγραφίσῃτε τὸ ἀντικείμενόν σας δι' εὐχάριστων χρωμάτων ἢ ὑπὸ ὠφελίμους ἐπόψεις, θὰ ἐγείρῃτε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀκροατοῦ ἀποδεικνύοντες ὅτι αὐτός στερεῖται τοῦ ἀγαθοῦ τούτου, καὶ θὰ διεγείρῃτε τὴν ἐλπίδα του ὑπὸ δεικνύοντες αὐτῷ ὅτι ἐνδέχεται νὰ το ἐπιτύχῃ.

Θέλετε, τοῦναντίον, νὰ προκαλέσῃτε τὸ μῖσος κατὰ τὸν ἀντικείμενον· προσπαθήσετε νὰ το ζωγραφίσῃτε διὰ τῶν ἀπαισιωτέρων καὶ ἀπεχθεστέρων χαρακτήρων.

Ὁ ῥήτωρ ἐμπνέει τὸν φόβον καταδεικνύων εἰς τοὺς αὐτοὺς ἀκροατὰς τὴν εἰκόνα τῶν προσωπικῶν ἢ τῶν δημοσίων κινδύνων. Οἱ προσωπικοὶ κίνδυνοι μᾶς προσβάλλουσι καὶ μας συγκινεῦσι μᾶλλον ἢ οἱ κοινοὶ κίνδυνοι· ἐνασχολεῖσθε λοιπὸν νὰ δεικνύητε ἐν τοῖς κοινοῖς κινδύνοις προσωπικοὺς κινδύνους.

Διὰ τὴν ἐμπνεύσθη τὸν οἶκτον φροντίζετε ἵνα ὁ ἀκρατὴς ἀνέυρη ἐν τῇ δυσπραγίᾳ ἢ περιγράφετε αὐτῷ τὴν λάμπει τῶν κακῶν ἃ ὑπένεγκε ἢ ἅπερ εἶνε ἐκτεθειμένος να ὑπενέγκη. Θα παραγάγητε κυρίως βαθεῖαν ἐντύπωσιν δεικνύοντες τὴν ἀρετὴν δυστυχῆ καὶ καταδεδυναστευμένην.

550. Συμβαίνει συχνάκις ὥστε ὁ ῥήτωρ, ἀντὶ τὴν διεγείρη τὰ πάθη, εἶνε ὑπόχρεως να τα καταπραύνη. Ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ δικανικοῦ βήματος, ὅταν ὁ ἀντίπαλος ἔχη ἤδη ἐρεθίσθη αὐτὸν, ὁ ῥήτωρ ὀφείλει να προσπαθήσῃ να καταστρέψῃ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος, ὁ Ἱεροκῆρυξ ἔχει πάντοτε σχεδὸν ἀνάγκην να καταπολεμῇ τὰ πάθη, διότι παλαίει ἀκαταπαύστως ἐναντίον τῶν κακῶν ὁρμῶν καὶ τῶν ἐπικινδύνων κλίσεων τῆς καρδίας. Τὰ κυριώτερα ἐν χρήσει μέσα πρὸς καταπραΐνσιν τῶν παθῶν εἶνε ἡ ψυχραιμία, τὰντίθετα πύθη καὶ ὁ ἀστεῖσμος.

ΑΡΘΡΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ διατάξεως.

551. Ἡ *διύταξις* εἶνε τὸ μέρος τῆς ῥητορικῆς τὸ διδάσκον να θέτωμεν ἐν προσηκούσῃ τάξει τὴν ὕλην ἢ τὰς ἐννοίας τὰς παραχθείσας διὰ τῆς ἐπινοίας.

Θὰ εἴπωμεν 1^{ον} περὶ τῶν διαφόρων τοῦ λόγου μερῶν 2^{ον} περὶ τοῦ σχεδίου τοῦ λόγου.

§ I.

Περὶ τῶν διαφόρων τοῦ λόγου μερῶν.

552. Λόγος τις δύναται να περιλαμβάνῃ ἕως ἑξ τὸν ἀριθμὸν διάφορα μέρη: τὸ προοίμιον, τὴν πρότασιν, τὴν διήγη-

αι, τὴν κατασκευὴν, τὴν ἀνασκευὴν καὶ τὸν ἐπίλογον. Ἐν τούτοις, τὰ ἔξ ταῦτα μέρη δὲν ἀπαντῶσιν ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις. Ἡ διήγησις καὶ ἡ ἀνασκευὴ ἀνήκουσιν ἰδίᾳ εἰς τὸ δεκανικὸν βῆμα, εἰς δὲ τοὺς μικρὰς ἀξίας λόγους, ἀπέχουσι συνήθως τοῦ προοιμίου καὶ τοῦ ἐπιλόγου.

Περὶ προοιμίου.

553. **Προοίμιον** εἶνε τὸ μέρος τοῦ λόγου τὸ προπαρασκευάζον τὸν ἀκροατὴν, νὰ δεχθῆ εὐνοϊκῶς ὑπερ μέλλει τίς να εἴπῃ αὐτῷ. Εἶνε οἰονεὶ προανακρουσμα καὶ εἰσαγωγή τοῦ λόγου, καὶ ἔχει ἐν γένει σκοπὸν νὰ προκαλῆ τὴν εὐμένειαν καὶ τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν.

554. Αἱ κυριώτεραι ἰδιότητες τοῦ προοιμίου εἰσὶ, νὰ εἶνε τοῦτο *φυσικόν, μέτριον, συμμεμορφωμένον* πρὸς τὰς περιστάσεις, καὶ *σύμμετρον* πρὸς τοὺς λόγους.

555. Τὸ προοίμιον θὰ εἶνε *φυσικόν* ἐὰν ἐξαγῆ τις αὐτὸ ἐκ τοῦ βάλαντος τῆς ὑποθέσεως. «Πρέπει νὰ ἐξέρχεται ἐξ αὐτοῦ, λέγει ὁ Κικέρων, ὡς ἄνθος τι ἐξέρχεται τοῦ στελέχους του, καὶ νὰ εἶνε συνδεδεμένον πρὸς τὸν λόγον ὅστις μέλλει ν' ἀκολουθήσῃ, ὡς μέλος τι εἶνε συνημμένον μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου σώματος».

Διὰ φ ο ρ α ε ἶ δ ῆ τ ο ὕ π ρ ο ο ι μ ί ο υ.

556. Ἐπειδὴ τὸ προοίμιον ἀλλοιοῦται κατὰ τὴν φύσιν τοῦ υποκειμένου καὶ τὰς διαθέσεις τοῦ ἀκροατηρίου, δύναται τίς νὰ εἴπῃ ὅτι ὑπάρχουσι τόσα εἶδη προοιμίου ὅσαι διαφοραὶ ὑποθέσεις περὶ ὧν δύναται ὁ ρήτωρ νὰ λάβῃ τὸν λόγον. Οὐχ ἥττον, ἀνήγαγον πάσας τὰς ἀπίρους ταύτας ἀποχρώσεις εἰς

τέσσαρα κύρια εἶδη: τὸ ἀπλοῦν προοίμιον, τὸ συμπεπλεγμένον ἢ εἰσηγηματικόν, τὸ ἐπιδεικτικόν καὶ τὸ σφοδρὸν ἢ ἐξ ἐφόδου.

557. Τὸ ἀπλοῦν προοίμιον συνίσταται εἰς τὸ ἐκθέτειν καθαρῶς συντόμως καὶ ἀτέχνως, ἣν πρόκειται νὰ πραγματευθῇ τις ὑπόθεσιν. Μεταχειρίζονται τὸ προοίμιον τοῦτο ἐν περιστάσεσι μικρᾶς σπουδαιότητος, ἢ ὅταν ἔχωσιν ἀκρατήριον καλῶς διατεθειμένον. Ὁ Δημοσθένης ἐν τοῖς Φιλίππικοῖς του, πάντες σχεδὸν οἱ πολιτικοὶ καὶ δικαστικοὶ ῥήτορες εἰσέρχονται εἰς τὴν οὐσίαν ἀπλῶς καὶ ἄνευ περιστροφῶν.

«Εἰ μὲν περὶ καινοῦ τινος πράγματος προὔτιθετο, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, λέγειν, ἐπισχῶν ἄν, ἕως οἱ πλείστοι τῶν εἰωθότων γνώμην ἀπεφάναντο, εἰ μὲν ἤρεσκε τί μοι τῶν ῥηθέντων, ἤσυχον ἄν ἦγον· εἰ δὲ μὴ, τότε ἄν καὶ αὐτὸς ἐπειρώμην ἢ γινώσκω λέγειν. Ἐπειδὴ δ' ὑπὲρ ὧν πολλάκις εἰρήκασιν αὐτοὶ πρότερον, συμβάλει καὶ νυνὶ σκοπεῖν, ἠγοῦμαι καὶ πρῶτος ἀναστὰς εἰκότως ἄν συγγνώμης τυγχάνειν· εἰ γὰρ ἐκ τοῦ παρεληλυθότος χρόνου τὰ δεόντα οὗτοι συνεβούλευσαν, οὐδὲν ἄν ὑμᾶς νῦν ἔδει βουλευέσθαι. (Δημοσθ. Φιλ. 1ος)

558. Κυρίως εἰπεῖν, ἐξαγγέλλειν τὸ περὶ οὗ πρόκειται καὶ οὕτω ἄρχεσθαι τοῦ λόγου, δὲν εἶνε τοῦτο προοιμιάζεσθαι. Ἴδού διατί τεχνολογοῦντες τινὲς δὲν καταλογίζουσι τὴν ἀρχὴν ταύτην μετὰ τῶν ἀληθῶν προοιμιῶν. Οὐχ ἦτον ἐνομίσαμεν ὅτι ὀφείλομεν νὰ διατηρήσωμεν τὴν ἀρχαίαν κατὰ ταξιν.

559. Τὸ εἰσηγηματικόν προοίμιον συνίσταται εἰς τὸ νὰ εἰσδῇ τις ἐπιδειξίως εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν τοῦ ἀκρατηρίου ἵνα διὰ τούτου μεταβάλλῃ τὰς ιδέας καὶ τὰ αἰσθήματα. Ἐντεῦθεν ἐπιτεταί ὅτι ὁ ῥήτωρ ὀφείλει νὰ χρησι-

μποιῆ πάντα τὰ μέσα τοῦ ἀρέσκειν, καὶ νὰ ποιῆται χρῆσις τῶν ῥητορικῶν προφυλάξεων περὶ ὧν ἐλαλήσαμεν ἤδη. Τοῦ προοιμίου τούτου γίνεται χρῆσις ὅταν φοβῆται τις ἐναντίας διαθέσεις, ὅταν θέλῃ νὰ πολεμήσῃ πλάνους ἢ προδεδεικασμένα, ἢ ὅταν ἔχῃ ἀντίπαλον ἰσχυρὸν καὶ ἐπιφοβόν. Τὸ τοῦ Δημοσθένους *Περὶ στεφάνου* προοίμιον χρησιμεύει ὡς πρότυπον τοῦ γένους τούτου:

Πρῶτον μὲν. ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῖς θεοῖς εὐχαμαὶ πᾶσι καὶ πάσαις εὐνοίαις ἔχειν ἐγὼ διατελώ τῇ τε πόλει καὶ πᾶσιν ὑμῖν, τοσαύτην ὑπάρξει μοι παρ' ὑμῶν εἰς τούτον τὸν ἀγῶνα, ἔπειθ' ὅπερ ἐστὶ μάλιστα ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας τε καὶ δόξης, τοῦτο παραστῆσαι τοὺς θεοὺς ὑμῖν, μὴ τὸν ἀντίδικον σύμβουλον ποιήσασθαι περὶ τοῦ πῶς ἀκούειν ὑμᾶς ἐμοῦ δεῖ (σχέτλιον γὰρ ἂν εἴη τοῦτο γε). ἀλλὰ τοὺς νόμους καὶ τὸν ὄρκον, ἐν ᾧ πρὸς ἅπασιν τοῖς ἄλλοις δικαίοις καὶ τοῦτο γέγραπται, τὸ ὁμοίως ἀμφοῖν ἀκροάσασθαι, τοῦτο δ' ἐστὶν οὐ μόνον τὸ μὴ προκατεγνωκέναι μηδέν, οὐδὲ τὸ τὴν εὐνοίαν ἴσην ἀμφοτέροις ἀποδοῦναι, ἀλλὰ καὶ τὸ τῇ τάξει καὶ τῇ ἀπολογίᾳ ὡς βεβούληται καὶ προήρηται τῶν ἀγωνιζομένων ἕκαστος, οὕτως εἶσαι χρήσασθαι.

Οἶμαι δ' ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πάντας ἂν ὁμολογήσαι καὶ νὸν εἶναι τούτον τὸν ἀγῶνα ἐμοῖ τε καὶ Κτησιφῶντι· καὶ οὐδὲν ἐλάττωτος ἀξίον σπουδῆς ἐμοῖ· πάντων μὲν γὰρ ἀποστερεῖσθαι λυπηρὸν ἐστὶ καὶ χαλεπὸν, ἄλλως τε κἂν ὑπ' ἐχθροῦ τῶ τοῦτο συμβαίη, μάλιστα δὲ τῆς παρ' ὑμῶν εὐνοίας καὶ φιλάνθρωπίας ὅσωπερ καὶ τὸ τυχεῖν τούτων μέγιστόν ἐστιν.

Ἐ60. Τὸ ἐπιδεικτικὸν προοίμιον συνίσταται εἰς τὸ ἀναπτύσσειν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ λόγου, πᾶν ὅ,τι ἡ ῥητορεία ἔχει μεγαλοπρεπέστερον καὶ ὑψηλότερον. Ἀνήκει πρὸ πάντων εἰς τὰς πανηγυρικὰς περιστάσεις καθ' ἃς πολυάριθμον ἀκροατήριον συναθροίζεται ἐν' ἀκροασθῇ νὰ πραγματευθῶσιν ἔξω-

χόν τι ἀντικείμενον. Ποιοῦνται αὐτοῦ χρῆσιν ἐν τοῖς ἀκαδημικοῖς λόγοις, ἐν τοῖς ἐπικηδείοις, ἐν τοῖς πανηγυρικοῖς τῶν ἁγίων καὶ ἐν τοῖς ἐγκωμίοις τῶν μεγάλων ἀνδρῶν.

§61. Τὸ σφοδρὸν προοίμιον συνίσταται εἰς τὸ νὰ ρίπτηται τις ἀποτόμως εἰς τὴν οὐσίαν καὶ νὰ λαμβάνη ἀπ' ἀρχῆς τόνον καὶ γλῶσσαν συμμορφούμενα πρὸς τὰς διαθέσεις τοῦ ἀκροατηρίου. Ὁ ρήτωρ τὸ μεταχειρίζεται ὅταν δὲν δύναται νὰ συγκρατήσῃ τὸ αἶσθημα ὅπερ κρατεῖ αὐτοῦ, καὶ ὅταν ἄλλως τε βλέπῃ τοὺς ἀκροατὰς του ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν.

Ὁ ρήτωρ ἔχει ἀνάγκην πολλοῦ διακριτικοῦ διὰ νὰ γινώσκῃ ποῖον εἶδος προοιμίου ὀφείλει νὰ μεταχειρισθῇ ἐν ἐκάστη περιστάσει. Τὸ σφοδρὸν προοίμιον, πρὸ πάντων, ἀπαιτεῖ φρόνησιν καὶ προϋποθέτει μεγάλην ὑπεροχὴν ἐπὶ τοῦ ἀκροατηρίου. Ἰδοὺ πῶς ὁ μέγας Οἰκονόμος τοῦ Πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἄρχεται τοῦ ἐπικηδείου λόγου εἰς Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε'.

Ἐμέλλες ἄρα, Παναγιώτατε Πατριάρχα Γρηγόριε, ἀπ' οὗ μ' ἔδωκας πολλὰς πολλῶν λόγων ὑποθέσεις καὶ ἀφορμὰς, ἔμελλες τέλος, νὰ κινήσῃς τὴν ἀσθενῆ μου γλῶσσαν καὶ εἰς τὸν ἐπιτάξιόν σου. Καὶ πρῶτον μὲν, ἐνδεδυμένος ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ σου θρόνου πᾶσαν τὴν λαμπρότητα τῆς ἀξίας σου, μ' ἐγκαρδίονες νὰ εὐαγγελίζωμαι τῆς θείας δικαιοσύνης τοὺς λόγους εἰς τὴν Μεγάλην σου Ἐκκλησίαν· ἀλλὰ τώρα, ξένος εἰς ξένην γῆν προκείμενος νεκρὸς, γίνεσαι. Σὺ αὐτὸς ὑπόθεσις λυπηρᾶς ἀκροάσεως εἰς τοὺς συνελθόντας, καὶ ἀντὶ νὰ ἐμψυχώσῃς, μαραίνεις ἐξ ἐναντίας καὶ συγχόπτεις μου τὴν φωνήν, ἥτις ἐφυλάττετο, καθὼς φαίνεται καὶ εἰς τὴν ξενιτεῖαν διωρισμένη διὰ τὸ πολυδάκρυτον τοῦτο ὑποῦργημα. «Φωνὴ θρηνοῦντος ἤκουσθη περὶ Σέ καὶ φωνὴ ὀδυνομένου ἀνήγγειλε τὸν ἔπαινόν σου.»

Ἄλλὰ τί λέγω; πῶς, κυριευόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους, δὲν βλέπω τὴν λάμπριν ἣτις περικυκλῶνει τὸν ἔνδοξον τοῦτον νεκρόν; Ὅχι, σεβασμιώτατε Πατριάρχα, δὲν ἔχασες, ἀλλ' ἐμεγάλυνες, ἀλλ' ἐπλάτυνες, ἀλλὰ διαιώνισας μάλιστα τὴν δόξαν σου. (Ἐξερωνήθη ἐν Ὁδυσσῶ ἐν τῇ Ῥωσικῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Μεταμορφώσεως τῇ 19 Ἰου. 1824).

Περὶ προτάσεως καὶ διαίρεσεως.

562. Ἡ πρότασις τοῦ λόγου εἶνε ἡ σαφής, καθαρὰ καὶ ἀκριβῆς ἔκθεσις τῆς ὑποθέσεως. Ὁ Φενελὼν ἔδωκε περὶ αὐτῆς ἀκριβεστάτην ἔννοιαν, ὅταν εἶπε: Ἡ πρότασις εἶνε ὁ λόγος ἐν περιλήψει, καὶ ὁ λόγος εἶνε ἡ πρότασις ἀνεπτυγμένη.

Συμβάλλει πολὺ νὰ τίθεται σαφήνεια ἐν τῇ προτάσει διότι ἐὰν ὁ ἀκροατὴς ἠγνόει τὸ τέλος πρὸς ᾧ ὁ ρήτωρ θέλει νὰ τον ἀγάγη, θὰ ἦτο αὐτῷ ἀδύνατον νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἀξίαν τῶν ἐπιχειρημάτων του καὶ μάλιστα νὰ ἀκούσῃ αὐτὰ μετ' ἐνδιαφέροντος.

563. Ὑπάρχουσι δύο εἶδη προτάσεων, ἡ ἀπλῆ καὶ ἡ σύνθετος. Ἡ πρότασις εἶνε ἀπλῆ ὅταν περιλαμβάνῃ ἐν μόνον ἀντικείμενον πρὸς ἀπόδειξιν. Εἶνε δὲ σύνθετος ὅταν περιλαμβάνῃ πλείονα ἀντικείμενα ὧν ἕκαστον ὀφείλει ν' ἀποδεικνύηται ἰδίᾳ.

564. Ὅταν ἡ πρότασις εἶνε σύνθετος, ἢ ὅταν, ἀπλῆ οὖσα, μέλλῃ ν' ἀποδειχθῇ βαθμηδὸν διὰ πλείονων μέσων, ὑπαρχει ἐν τῷ λόγῳ διαίρεσις.

Ἡ διαίρεσις εἶνε ὁ μερισμὸς τῆς ὑποθέσεως εἰς πλείονα σημεῖα ἅπερ ὀφείλει νὰ πραγματευῆται τις διαδοχικῶς. Ἐὰ σημεῖα ταῦτα εἶνε συνήθως δύο ἢ τρία τὸν ἀριθμόν, ἀλλ' ὡς δύνανται ν' ἀποδειχθῶσι κατὰ πολλοὺς τρόπους, ὑπάρχουσιν οὕτω συχνάκις ὑποδιαίρεσις.

565. Ἡ διαίρεσις ὀφείλει νὰ εἶνε *πλήρης, εὐκρινής, προχωρητικὴ καὶ φυσικὴ.*

1ον *Πλήρης*, δηλαδή, ὅτι τὰ διάφορα μέρη ἅτινα ἀποτελοῦσιν αὐτήν, πρέπει νὰ περιλαμβάνωσιν ἅπασαν τὴν ὑπόθεσιν.

2ον *Εὐκρινής*, δηλαδή ὅτι οὐδὲν μέρος αὐτῆς πρέπει νὰ εἰσέρχεται εἰς ἄλλο καὶ νὰ παριστᾷ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν διὰ διαφόρων λέξεων.

3ον *Προχωρητικὴ*, δηλαδή, ὅτι τὸ πρῶτον σημεῖον ὀφείλει ν' ἄγῃ πρὸς τὸ δεύτερον, τὸ δεύτερον νὰ συμμορφῶται πρὸς τὸ πρῶτον, νὰ ἐξηγήσῃ αὐτὸ καὶ νὰ προπαρασκευάζῃ τὸ τρίτον, ἐὰν ὑπάρχῃ.

4ον *Φυσικὴ*, δηλαδή, ὅτι ὀφείλει νὰ εἶνε διατετυπωμένη δι' ὄρων σαφῶν καὶ ἀκριβῶν, ἄνευ ἀνωφελοῦς ἐπαναλήψεως, ἄνευ ἀντιθέσεων καὶ ἄνευ ἐπιτετηθευμένων κοσμημάτων.

Περὶ τῆς ῥητορικῆς διηγήσεως.

566. Ῥητορικὴ **διήγησις** εἶνε ἡ ἐκθέσις ἑνὸς ἢ πλειόνων γεγονότων ἐρηραιομένων ἐπὶ μιᾶς προτάσεως. Ἡ ῥητορικὴ διήγησις διαφέρει πολὺ τῆς ἱστορικῆς διηγήσεως. «Ὁ ἱστορικός, λέγει ὁ Crevier, φροντίζων μόνον περὶ τοῦ ἀληθοῦς, προτίθεται νὰ ἐκθέσῃ τὸ πρᾶγμα μόνον ὅποιον εἶνε ὁ ῥήτωρ, χωρὶς νὰ καταστρέψῃ τὴν οὐσίαν τοῦ γεγονότος, παριστᾷ τὴν ἄποψιν αὐτοῦ εὐαρεστοτάτην, στηρίζων αὐτὸ ἐπὶ τῶν εὐνοϊκῶν περιστάσεων, μνημονεῦει μὲν ἀκροθιγῶς τῶν ἄλλων, ἢ τὰ διέρχεται μάλιστα καθ' ὅλου ἐν σιγῇ.

567. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἡ διήγησις δύναται νὰ παρασταθῇ ὑπὸ τρεῖς διαφόρους μορφάς.

Δύναται τις νὰ ἔχη νὰ διηγηθῆ γεγονότα τινὰ ἕνα χρησιμεύσωσι πρὸς δικαιολογίαν καὶ ὡς παρὰδειγμα, δι' ἐκεῖνο περὶ οὗ πρόκειται, καὶ τότε τὰ εἶδη ταῦτα τῆς διηγήσεως εὐρίσκουσι τὴν ἐκυτῶν θέσιν παρὰ τὰς πίστεις ἢ τὰς κινήσεις πρὸς αὐς σχετίζονται.

Ἄλλοτε, ὅλος ὁ λόγος δὲν εἶνε ἄλλοτι ἢ ἀλληλουχία διηγήσεων συνωδευμένων ὑπὸ σκέψεων ἀρμοδίων εἰς τὸν περὶ οὗ πρόκειται σκοπὸν τοιοῦτοι εἶνε οἱ πανηγυρικοὶ λόγοι, οἱ ἐπικήθριοι, δικαστικαὶ τινες ὑποθέσεις. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, ἡ διήγησις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν παντὸς τοῦ ἔργου, καὶ ὁ ῥήτωρ θὰ εἶνε σφοδρὸς, μεγαλοπρεπής, ἀπλούς, σύντομος ἢ ἐκτεταμένος, κατὰ τὰς πράξεις αὐς περιγράφει καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὅπερ θέλει νὰ παραγάγῃ.

Ἄλλοτε, τέλος, ὁ λόγος ἐπερείδεται ὀλόκληρος ἐφ' ἐνὸς γεγονότος, ὡς ἐν ταῖς δικαστικαῖς ὑποθέσεσι, καὶ τότε ἡ διήγησις ἀποτελεῖ ἀληθῶς ἀδιάκριτον μέρος ὅπερ ἔχει τοὺς κανόνας του χωριστά. Αὕτη εἶνε ἡ κυρίως λεγομένη δικαστικὴ διήγησις.

568. Ἡ μεγάλη τέχνη τῆς δικαστικῆς διηγήσεως, συνίσταται εἰς τὸ προπαρασκευάζειν τὸ πνεῦμα τῶν δικαστῶν διὰ πίστεων αὐς ὀρεῖλει τις παρευθὺς νὰ παρουσιάσῃ κατὰ τὴν κατασκευὴν. α Πρέπει, λέγει ὁ Crenier, νὰ περιλαμβάνῃ αὕτη τὴν πηγὴν πάντων τῶν μέσων ἅτινα θὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ λόγου. Διήγησις τις οὕτω γενομένη θὰ παραγάγῃ μείζον ἀποτέλεσμα καὶ μείζονα ἐντύπωσιν ἢ τὰ ἐδραϊότερα ἐπιχειρήματα· διότι ἐν τῇ διηγήσει, ὁ ἀκρατὴς ἐξάγει ὁ ἴδιος τὸ συμπέρασμα καὶ προσηλυτῶνται εἰς αὐτὸ ὡς ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ἔργῳ· ἐν τῇ κατασκευῇ,

τουναντίον, ὁ συλλογισμὸς εἶνε ἡ ἐργασία τοῦ ῥήτορος, καὶ ὁ ἀκροατὴς εἰκάζει ἐξ αὐτοῦ.»

Περὶ κατασκευῆς ἢ βεβαιώσεως.

569. Ἡ κατασκευὴ εἶνε τὸ μέρος τοῦ λόγου καθ' ὃ ὁ ῥήτωρ δοκιμάζει τὴν ἀλήθειαν περὶ ἧς ἔχει ἀποφανθῆ ἤδη ἐν τῇ προτάσει. Εἶνε οἰονεὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ οὐσία τοῦ ὅλου ἔργου. Πάντα δὲ τὰλλα μέρη αὐτοῦ εἶνε περιωρισμένα, καὶ δὲν ἔχουσιν ἀξίαν ἢ ἐφ' ὅσον συντελοῦσιν εἰς τὸ πείθειν πανταχοῦ ἢ πίστις εἶνε ἡ βᾶσις καὶ τὰ νεῦρα τῆς ἀληθοῦς ῥητορείας.

Ὁ ῥήτωρ ὀφείλει νὰ ἐκλέγῃ τὰς πῖστεις, νὰ τὰς τακτοποιῇ, νὰ τὰς συνδέῃ καὶ νὰ τὰς ἀναπτύσῃ. Θὰ λαλήσωμεν λοιπόν. 1ον περὶ ἐκλογῆς, 2ον περὶ τάξεως, 3ον περὶ συνδέσεως, 4ον περὶ ἀναπτύξεως τῶν πῖστων.

570. Συντελεῖ πολὺ νὰ ἐκλέγωμεν τὰς πῖστεις καὶ νὰ μεταχειριζώμεθα μόνον τὰς μᾶλλον ἀναντιρρήτους. «Ν' ἀποφύγωμεν, λέγει ὁ Κυντιλιανός, τὸ νὰ θέλωμεν νὰ εἴπωμεν τὸ πᾶν περὶ τοῦ ὑπὸ συζήτησιν ὑποκειμένου. Ἐκεῖνος ὅστις οὐδὲν θέλει ν' ἀπολέσῃ φαίνεται νομίζων ἑαυτὸν ἐνδεῆ, καὶ ὅταν μεταχειρίζηται λόγους μετρίους, παρέχει ἀφορμὴν νὰ σκεφθῇ τις ὅτι οὐδόλως ἔχει ἰσχυροὺς καὶ ἐκπληκτικούς.» Ὁ Κικέρων ἀπαιτεῖ νὰ παραλείπωμεν τὰς πῖστεις τὰς περιλαμβανούσας μίγμα ἀγαθοῦ καὶ αἰσχροῦ, καὶ προσθέτει ὅτι, ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν ἐπιχειρημάτων του, ἀσχολεῖται ἥττον νὰ τα ἀριθμῆσῃ ἢ νὰ τα σταθμίσῃ.

571. Αἱ πῖστεις πρέπει νὰ εἶνε ἀρμόδιαι εἰς τὴν ὑπόθεσιν, καὶ οὗτος εἶνε ὁ χαρακτὴρ τῆς ἰδιότητος ἧτις παρέχει τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ἰσχύν. Ἐὰν εἶνε κεναί, ἀτελεύτητοι, οὐδὲν

παράγουνται ἀποτέλεσμα. Ὀλίγοι ῥήτορες ὑπάρχουσι μὴ εἰσάγοντες ἐνίοτε τὰς χυδαίας ταύτας καὶ ὀλίγον ἀποδεικτικὰς πίστει. Θέλετε ν' ἀποφεύγητε τὸ σφάλμα τοῦτο, ἐξασκήσατε τὴν κρίσιν σας διὰ ἐσκεμμένων ἀναγνώσεων, διὰ τῆς σπουδῆς καὶ τῆς ἀναλύσεως τῶν καλῶν συγγραμμάτων, καὶ μὴ εἰσάγητέ ποτε πίστιν ἧς δὲν βλέπετε τὴν μετὰ τῆς ὑποθέσεως σχέσιν.

572. «Δὲν ὑπάρχει ποσῶς, λέγει ὁ Κυντιλιανός, ἀναλλοκώτος καὶ προσδιωρισμένη πορεία διὰ τὴν θεάταξιν τῶν πίστειων. Ἐκάστη ὑπόθεσις ἔχει κανόνας ἀρμοδίους αὐτῇ, καὶ εἰς τὴν φρόνησιν τοῦ ῥήτορος ἀπόκειται νὰ τοὺς ἀνακαλύψῃ καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ. Θὰ συμβουλευθῆται λοιπὸν πάντοτε τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποθέσεώς του, θὰ ἐπιβάλλῃ πάντοτε ἐαυτῷ τὸν νόμον νὰ μὴ τελευτᾷ ποσῶς δι' ἀσθενῶν σκέψεων ἀφοῦ ἤρξατο δι' ἰσχυροτάτων».

573. Τεχνολογοὶ τινες φρονοῦσιν ὅτι ὁ καλλήτερος τρόπος τοῦ διατάσσειν τὰς πίστεις συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀρχηταί τις ἀπὸ τῶν ἀσθενεστέρων διὰ ν' ἀνέλθῃ βαθμηδὸν μέχρι τῶν ἰσχυροτάτων, εἰς τρόπον ὥστε ὁ λόγος νὰ βαίνει πάντοτε ἀύξανόμενος. Ἡ πορεία αὕτη εἶνε καλή, ἀρκεῖ μόνον τὸ πρῶτον μέσον νὰ εἶνε ἱκανὸν νὰ ἐμποιῇ εὐνοϊκὴν τινα ἐντύπωσιν ἄλλ', εἰάν ἔχῃ ἄλλως, εἶνε καταδεδεικασμένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κικέρωνος. Πρέπει λέγει ὁ μέγας οὗτος συγγραφεὺς ν' ἀνταποκρινώμεθα εἰ δυνατόν, ταχύτατα εἰς τὴν προσδοκίαν τῶν ἀκροατῶν. Ὑπόθεσις τις βαίνει κακῶς ἐάν, ἀφ' οὗτου ἀπτεταί τις αὐτῆς, δὲν φαίνεται ὅτι γίνεται καλητέρα.

574. Ἀφοῦ ἅπαξ αἱ πίστεις εἶνε ἐκλελεγμένα καὶ διατεταγμένα ἐν τῇ θέσει των, ὁ ῥήτωρ ὀφείλει νὰ τὰς συν-

Ἦ μεταξὺ των, οὕτως ὥστε ν' ἀποτελῶσιν ἓν μόνον σῶμα.

Αἱ διάμεσοι ἔννοιαι ἄς μεταχειριζόμεθα ἵνα μεταβῶμεν ἀπὸ μιᾶς πίστεως εἰς ἄλλην, ἐξ ἑνὸς μέρους τοῦ λόγου εἰς ἄλλο, καλοῦνται μεταβάσεις.

Αἱ μεταβάσεις εἶνε οἰονεὶ πλοκὴ ἧτις χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ συνδέῃ διάφορα μέρη, ἢ μᾶλλον ὁμοιάζουσι πρὸς γέφυραν ἐνοῦσαν ὁμοῦ τὰς δύο ὄχθας ποταμοῦ τινος, καὶ μεταβιβάζουσιν τὸν ὁδοιπόρον ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν ἀνευ πόνου καὶ προσπαθείας.

575. Ἡ τέχνη τῶν μεταβάσεων εἶνε μία τῶν δυσχερεστάτων διὰ τὸν ρήτορα, ὡς διὰ τὸν συγγραφέα. Ἐν τούτοις, ὅταν τὸ σχέδιον ὅπερ ἐξέλεξε τις εἶνε ἀρμόζον καὶ φυσικόν, ὅταν τὸ σύνολον καὶ τὰ καθέκαστα ὑποθέσεώς τινος ἐσπουδάσθησαν ἰκανῶς, εὐχερὲς εἶνε νὰ ἴδῃ τις τὰς συνδέσεις αἵτινες μέλλουσι νὰ ἐνώσωσι τὰς πίστεις μεταξὺ των. Διὰ δεξιᾶς διορθώσεως ἢ δι' ἄλλων τεχνασμάτων, ὁ ρήτωρ ἐνώνει ἐνίοτε τὰς μᾶλλον ἀναρμόστους ἐννοίας.

576. Εἰς τὸν τρόπον τοῦ παρουσιάζειν καὶ ἀναπτύσσειν τὰς πίστεις ἀπόκειται νὰ λαμπρύνῃ πρὸ πάντων τὴν εὐφυΐαν τοῦ ρήτορος. Ἄλλαι μὲν εἰσιν ἰσχυραὶ καὶ καταπειστικαί· ἄλλαι δὲ ἀσθενεῖς καὶ ὀλίγον ἀκροσφαλεῖς. Τινὲς θέλουσι νὰ παρίστανται ὑπὸ αὐστηρὰν μορφήν· συχνότατα δὲ πρέπει νὰ καλύπτηται ἡ ξηρὰ αὕτη καὶ ἐπηκριβωμένη μορφή κατὰ τρόπον τραχύν καὶ χαριέντα. Ἡ δυσχέρεια συνίσταται εἰς τὸ ἰσχυροποιεῖν ἐκάστην πίστιν κατὰ τρόπον ἄγαν λυσιτελεῖ.

577. **Πλατυσμὸς** καλεῖται, τὸ ἀναπτύσσειν πίστιν τινὰ καὶ παριστᾶν αὐτὴν ὑπὸ πλείονας ὄψεις διὰ νὰ κατασταθῇ οὕτως αἰσθητὴ ἅπασα ἢ βαρύτερη αὐτῆς.

Πλατύνειν λοιπόν τὸν λόγον δὲν εἶνε τὸ συσσωρεύειν λέξεις ἐπὶ λέξεων, φράσεις ἐπὶ φράσεων, ἀλλὰ τὸ ἐμμένειν εἰς τὰ νοήματα αὐτῶν, παρέχειν αὐτοῖς πάσας τὰς ἀναπτύξεις τὰς δυναμένας νὰ καταστήσωσιν αὐτὰ ἐναργῆ καὶ πρόδηλα. Καθ' ὅσον πλατύνει τις, ὁ λόγος δέον νὰ γίνηται σαφέστερος, ἰσχυρότερος, ἐνεργητικώτερος, καὶ πᾶν ὅτι ἀνωφελές δέον αὐστηρῶς ν' ἀποκόπτηται.

Κάλλιστον εἶδος πλατυσμοῦ εἶνε ἀναντιρρήτως τὸ τοῦ Δημοσθένους. Συνίσταται δὲ τοῦτο μόνον εἰς τὸ παρέχειν τοῖς λογιμοῖς, δύναμιν, πλάτος καὶ ἀξίαν. Ὅταν ὁ Δημοσθένης θέλῃ νὰ μεγεθύνῃ τὸντικείμενα, εἶπεν ὁ Μαρμοντέλ, ὀλιγώτερον ἐκτείνει ἢ ἐμβαθύνει, ἐγγαράττει ἀντὶ νὰ ζωγραφῆ, καὶ ἐὰν ἀνοίγῃ τοὺς βραχίονας μεθ' ἥπτονος χάριτος ἢ ὁ Κικέρων, τοὺς σφίγγει μετὰ νευροδεστάτης ἰσχύος. Ἴδου ὠραῖον παρὰδειγμα:

Οὐ τοίνυν οὐδὲ τὴν ἤτταν, εἰ ταύτη γαυριᾶς ἐφ' ἧ στένων σὲ, ὦ κατάρταε, προσῆκεν, ἐν οὐδενί τῶν παρ' ἐμοὶ γενοῦσιαν εὐρήσατε τῇ πόλει· οὐτωςὲ δὲ λογιζέσθε, οὐδαμοῦ πώποθ', ὅποι πρεσβευτῆ ἐπέμφθη ὑφ' ὑμῶν ἐγὼ ζητηθεὶς ἀπῆλθον τῶν παρὰ Φιλίππου πρέσβεων, οὐκ ἐκ Θεσσαλίας, οὐκ ἐξ Ἀμβρακίας, οὐκ ἐξ Ἰλλυριῶν, οὐ παρὰ τῶν Ἑρκῶν βασιλέων, οὐκ ἐκ Βυζαντίου, οὐκ ἄλλοθεν οὐδαμῶθεν, αὐτὰ τὰ τελευταῖα ἐκ Θηβῶν, ἀλλ' ἐν οἷς κρατηθεῖεν οἱ πρέσβεις αὐτοῦ τῷ λόγῳ, πάντα τοῖς ὅπλοις ἐπιὼν κατεστρέφετο· ταῦτ' οὖν ἀπαιτεῖς παρ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ αἰσχύνει τὸν αὐτὸν εἰς τὴ μαλακίαν σκώπτων καὶ τῆς Φιλίππου δυνάμεως ἀξίων ἕνα ὄντα κρείττω γενέσθαι. . . . Οὐκοῦν τῶν μὲν δυνάμεων οὔτε κύριος οὐθ' ἡγεμῶν ἦν ἐγὼ, ὥστε οὐδ' ὁ λόγος τῶν κατὰ ταῦτα πραγμάτων πρὸς ἐμέ· καὶ μὴν τῇ διαφραρῆναι χρήμασιν ἢ μὴ κεκράτηκα Φιλίππου· ὥσπερ γὰρ ὁ ὠνούμενος νενίκηκε τὸν λαβόντα, ἐὰν πρὶν ἦται, οὕτως ὁ μὴ λαβὼν μηδὲ διαφραρῆς νενίκηκε τὸν ὠνούμενον· ὥστε ἀήττητος ἢ πόλις τὸ κατ' ἐμέ. (Δημοσθ. περὶ Στεφάνου).

578. Τὰ συνηθέστατα σφάλματα τῶν νέων ἐν τῷ πλατυσμῷ εἶνε ἡ πολυλογία, τὸ ξηρὸν καὶ ἄγονον, ἡ ματαιοσπουδία καὶ ἡ ὑπερπερίσσεια.

579. Ἡ πολυλογία, ἧτις εἶνε ἴσως τὸ κοινότερον ἑλαττωμα, συνίσταται εἰς τὸ πνίγειν νόημά τι ἐν πληθώρα περιττῶν λέξεων καὶ ἐπαναλαμβάνειν ταῦτά διὰ διαφορῶν λέξεων. Οἱ ἄγονοι οὗτοι πλατυσμοί, τόσοσιν συνηθεῖς παρὰ τοῖς νέοις, προέρχονται εἴτε ἐκ τοῦ ὅτι δὲν λαμβάνουσιν οὗτοι καιρὸν νὰ διανοηθῶσιν, εἴτε ἐκ τοῦ ὅτι αἱ γνώσεις αὐτῶν εἶνε ἀκόμῃ ἥκιστα ἐκτεταμέναι, ἵνα παράσχωσιν αὐτοῖς σταθερὰς ἀναπτύξεις.

580. Τὸ ἄγονον, ὅπερ δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ ἑλλειψις ἰδεῶν, προέρχεται ἐνίοτε ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πνεύματος, καὶ ἄλλοτε ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῆς καλλιέργειας. Ὅταν τὸ ἄγονον ἔχη αἰτίαν ἀπόλυτον ἑλλειψιν εὐφυΐας, ἀδύνατον εἶνε νὰ θεραπευθῇ· ἀλλ' ὅταν προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἔχει τις εἰσέτι πλουτίστη τὴν διάνοιάν του διὰ ἐπαρκῶν σπουδῶν, πρέπει ν' ἀναγινώσκη πολὺ, νὰ μελετᾷ πολὺ ἐκεῖνο ὅπερ ἀναγινώσκει, καὶ τὸ ἄγονον παρέχει θέσιν εἰς τὴν ἀφθονίαν.

581. Ἡ ματαιοσπουδία συνίσταται εἰς τὸ νὰ ῥίπτῃ τις ἑαυτὸν εἰς τὰς ἀνωφελεῖς καὶ ματαιὰς λεπτομερείας. Ὅταν ἀρχίζῃ τις νὰ γράφῃ παρέχει σπουδαιότητα εἰς ὅλας τὰς ἰδέας αἰτινες παρουσιάζονται αὐτῷ, πλατύνει τὸν λόγον διὰ μακρολογιῶν, καὶ παρέχει λήρους. Δὲν δύναται νὰ διακρίνῃ τὸ παρεπόμενον τῆς ἀρχῆς, καὶ νομίζει ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῶσιν κάλλιον ἔχει ὕσιν φροντίδα ἔλαβε νὰ εἴπῃ περὶ παντός. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ σφάλματος τούτου, δείκνυθε ἀσθηρότεροι πρὸς ἑμᾶς αὐτούς, ἀποβάλλετε τὰ ἐπιτετηθευμένα

κοσμήματα, ἀφαιρεῖτε τὰς περιφράσεις καὶ τὰς μακρολογίας καὶ γενικῶς πάσας τὰς λεπτομερείας αἰτινες δὲν ἄγουσιν εἰς τὸν σκοπὸν.

582. Ἡ ὑπερπερίσσεια εἶνε ἀμάρτημα ἥττον ἐπίφοβον τῆς ματαιοσπουδίας· συνίσταται δὲ εἰς τὸ ἐπισωρεῖν μετὰ δαφιλείας τὰς ἐκφράσεις καὶ τὰ νοήματα, τὰ αἰσθητά καὶ τὰς εἰκόνας. « Ἐπιθυμῶ, εἶπεν ὁ Κικέρων, νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῷ νέῳ μικρὰ περίσσεια ἣν βραδύτερον πρέπει νὰ καταστείλῃ. Οἱ καρποὶ οἷτινες ὠριμάζουσι λίαν ταχέως, δὲν διατηροῦσιν ἐπὶ πολὺ τὸν χυμὸν των, ἄλλως τε δύναται τις νὰ κλαδεύσῃ τὰ ζωηρότατα κλήματα, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει καλύτερῶς δυναμένη νὰ γονιμοποιήσῃ ἄμπελον φυσικῶς ἄγονον. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀναπτύσσῃται ἡ φαντασία καὶ ἡ εὐαισθησία τοῦ νέου, καὶ νὰ μεταχειρίζηται οὗτος, κατὰ τὴν ἀνάγκη, ὡς ἔπραττεν ὁ Ἰσοκράτης, τὸν χαλινὸν ἢ τὸν πτερινιστῆρα.»

Περὶ ἀνασκευῆς.

583. Ἡ ἀνασκευή εἶνε τὸ μέρος τοῦ λόγου καθ' ὃ ὁ ῥήτωρ καταστρέφει τοὺς λόγους τοὺς ἐναντίους εἰς τὴν ἑαυτοῦ πρότασιν.

Ὁ Κικέρων δὲν θέλει νὰ διακρίνωμεν τὴν ἀνασκευὴν τῆς κατασκευῆς διότι δὲν δύναται τις νὰ καταστρέψῃ τὰς ἀντιρρήσεις χωρὶς νὰ στηρίξῃ τὸ κύριον αὐτοῦ θέμα, οὔτε νὰ ἐγκαταστήσῃ τὰ ἑαυτοῦ μέσα χωρὶς νὰ καταστρέψῃ τὰ τοῦ ἀντιπάλου. Ἐν πάσαις ταῖς περιστάσεσιν, εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ ἀνασκευή ἀποτελεῖ διακεκριμένον μέρος μόνον ἐν τοῖς δικανικοῖς λόγοις καὶ τοῖς ὑπομνήμασι.

584. Ὅταν ἔχη τις ἀντιτάξῃ ἐδραίους λόγους κατὰ τῶν

ἰσχυροτάτων ἀντιρρήσεων, εἶνε ἐνίοτε ὠφέλιμον νὰ πολεμῇ τοὺς ἀσθενεστέρους διὰ λεπτῆς ἀστειότητος.

Δεικτικὴ τις λέξις παράγει συχνάκις μεῖζον ἀποτέλεσμα ἢ οἱ ἐδραϊότεροι λόγοι. Ἄλλ' ἡ ἀστειότης ἀδεξιῶς χρησιμοποιουμένη εἶνε βέλος ἐπιστρέφον ἐναντίον ἐκείνου ὅστις ἐξηκόντησεν αὐτό, καὶ ἐκ πάντων τῶν βελῶν τῶν δυναμένων ν' ἀντιρριφθῶσι, τοῦτο εἶνε ἀναντιρρήτως τὸ μᾶλλον ἐπίστρονον καὶ τὸ μᾶλλον ὀξύ.

585. Ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ δικανικοῦ βήματος γίνεται συνηθεστικῆς χρήσεως τῆς ἀνασκευῆς, καὶ τὰ παραγγέλματα, ἅπερ πρὸ μικροῦ ἐδώκαμεν, ἐφαρμόζονται εἰδικῶς εἰς τὰ δύο ταῦτα γένη τῆς ῥητορείας. Οὐχ' ἦττον καὶ ὁ ἱεροκλήρυξ ἔχει ἐνίοτε ν' ἀνασκευάσῃ. Δυναμέθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἔχει τόσους ἀντιπάλους ὅσαι προλήψεις καὶ πάθη ἀπαντῶσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀκροατῶν του, καὶ ὀφείλει νὰ ἐπιλαμβάνηται τῆς καταπολεμήσεως αὐτῶν.

Περί ἐπιλόγου.

586. Ὁ ἐπίλογος εἶνε τὸ συμπέρασμα ἢ ἡ κορωνίς τοῦ λόγου. Ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ μέρει, ὁ ῥήτωρ ἔχει συνηθῶς δύο καθήκοντα νὰ ἐκπληρώσῃ: νὰ κορυφώσῃ τὸ καταπειθεῖν διὰ τῆς ἀτακεφαλαιώσεως τῶν πίστεων, νὰ κορυφώσῃ τὸ πείθειν διὰ τῆς χρήσεως τῶν ῥητορικῶν κινήσεων. Συμβαίνει δ' ἐνίοτε ὁ ἐπίλογος νὰ μὴ ἔχῃ τὸν διπλοῦν τοῦτον σκοπόν· ἀλλ' εἶνε πάντοτε λίαν σπουδαῖον καὶ συχνάκις κρίσιμον διὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ῥήτορος.

587. Ἐπὶ τὸ τέλος τοῦ λόγου, λέγει ὁ ἀββάς Γεράρδος, εἶνε ἡ κρίσιμος στιγμή: ἦτοι ἐκείνη καθ' ἣν ὁ ἀκροατὴς ὀφείλει

νά ἐπενέγκῃ τὴν κρίσιν τοῦ καὶ διαγνώσῃ ἄνευ περιστροφῶν. Εἶνε λοιπὸν ἀναγκαῖον νὰ παρουσιάζωνται αὐτῷ ὡς ἐπίνακι τὰ κυριώτερα μέσα ἃ περ ἔχει τὴν ἀναπτύξιν διὰ τὴν παρασκευαστὴν τὴν πεποιθήσιν τοῦ· ἀλλὰ πρέπει νὰ το πράττῃ μετ' ἐνδιαφέροντος, μετὰ δυνάμεως, ἄνευ ἐπαναλήψεων καὶ ἄνευ μακρολογιῶν.»

588. Τὸ δεύτερον καθήκον τοῦ ῥήτορος, ἐν τῷ ἐπιλόγῳ εἶνε νὰ διεγείρῃ αἰσθήματα καὶ πάθη σύμφωνα πρὸς ὃν τελικὸν σκοπὸν. Τὸν παθητικὸν ἐπίλογον πρέπει νὰ μεταχειρίζηται τις ὡσάκις ποιεῖται χρῆσιν παθητικῶν κινήσεων ἐν τῷ σκεπτικῷ ματι τοῦ λόγου· Πρέπει τότε νὰ ὠθήσῃ ζωηρῶς τὸν ἀκροατὴν, ν' ἀποσπᾷ τὰ δάκρυα αὐτοῦ, νὰ ἐκτελέσῃ τὴν τελευταίαν πρὸς αὐτὸν ἔφοδον καὶ νὰ τον ἀναγκάσῃ εἰς τὸ παραδοθῆναι.

589. Ἐν τῇ ῥητορείᾳ τοῦ ἄμβωνος, τὸ παθητικὸν ἐπιλόγου σκοπὸν ἔχει νὰ συγκινήσῃ τὸ ἀκροατήριον διὰ τὴν πρὸς αὐτὸ συμπαθείαν, διὰ τῆς αἰσχύνης ἐπὶ τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ ἐλαττώμασι, διὰ τῆς φρίκης ἐπὶ τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ κινδύνοις.

§ II.

Περὶ σχεδίου τοῦ λόγου.

590. Τὸ **σχέδιον τοῦ λόγου** εἶνε ἡ τάξις καὶ ἡ διατάξις πάντων τῶν στοιχείων καὶ πασῶν τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ μέλλουσι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν λόγον τοῦτον.

591. Σχέδιόν τι ἐπιτυχὲς ἀνοίγει εἰς τὸν ῥήτορα πλατὺ καὶ λαμπρὸν στάδιον· ἀλλὰ κακὸν σχέδιον ἀρκεῖ ν' ἀφαι-

ρέση ἀπὸ τοῦ λόγου του πᾶν εἶδος ἰσχύος καὶ ἐνδιαφέροντος· ἰσοδυναμεῖ τότε πρὸς κακὴν ἐκλογὴν ὑποθέσεως.

Ὁ λόγος εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, τετελεσμένος ἀφ' ὅτου σχεδίον τι, καὶ γυμνόν, εὐρέθη. Ὁ ρήτωρ ὅστις δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ το συμπληρώσῃ θὰ ἦτο ἀνίκανος καὶ νὰ το ἐφεύρῃ.

592. Διὰ νὰ εἶνε σχεδίον τι καλόν, ὀφείλει νὰ συνάπτῃ τὴν ἀκρίβειαν, τὴν εὐκρίνειαν τὴν ἀπλοότητα, τὴν γοιμότητα, τὴν συμμετρίαν, καὶ τὴν ἐρότητα.

Τὸ σχεδίον εἶνε ἀκριβὲς ἐὰν περιλαμβάνῃ τὴν ὑπόθεσιν καθ' ὅλην τὴν ἑκτασίαν της, μῆτε νὰ ἐμμένῃ ἐν τούτῳ μῆτε νὰ μεταβαίνει εἰς ἐκεῖνο· εἶνε εὐκρινὲς ὅταν πάντα τὰ ἑαυτοῦ μέρη εἶνε σαφῆ, εὐδιάκριτα καὶ ἄνευ συγχύσεως· εἶνε ἀπλοῦν ὅταν ὁ λόγος περιορίζηται εἰς τινὰς κυρίας προτάσεις παριστώσας πάσας τὸ ὑποκείμενον ὑπὸ νέαν ὄψιν, καὶ ὧν κατανοεῖ τις καλῶς τὴν σχέσιν· εἶνε γόνιμον, ὅταν ἑκαστον κύριον νόημα ἐγείρῃ ἐν τῷ πνεύματι πληθὺν ἄλλων νοημάτων, καὶ ὅταν γίνηται διὰ τὴν νόησιν ὅ,τι εἶνε διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς αἱ ἀπόψεις ἃθεν ἀποκαλύπτει τις πληθὺν ἀντικειμένων.

Διὰ νὰ ὑπάρχῃ **συμμετρία** ἐν τῷ σχεδίῳ πρέπει πάντα τὰ μέρη τοῦ λόγου νὰ εἶνε ἐν ἀρμονίᾳ καὶ νὰ δέχωνται σχεδὸν τὰς αὐτὰς ἀναπτύξεις.

Ἵπάρχει **ἐνότης** ἐν τῷ σχεδίῳ ὅταν πάντα τὰ μέρη, παρὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν αὐτῶν, τείνωσιν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ ἀποτελεῶσιν ἐν μόνον ὄλον, οὕτως ὥστε, τὰ προηγούμενα προπαρασκευάζουσι τὰ ἐπόμενα, τὰ δὲ ἐπόμενα, συμπληροῦσι τὰ ἡγούμενα, καὶ πάντα ἔχονται ἀλλήλων, ὠραίζονται καὶ ἐνισχύονται ἐκ συμφώνου.

ΑΡΘΡΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Περὶ λεκτικοῦ.

593. Τὸ ῥητορικὸν λεκτικὸν εἶνε μέρος τῆς ῥητορικῆς διδάσκον πῶς πρέπει νὰ ἐκφράζωμεν τὰ νοήματά μας. Δὲν ἀρκεῖ εἰς τὸν ῥήτορα νὰ ἐκφράζηται διὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου καὶ νὰ γινώσκη τὸν τρόπον τοῦ ὕφους, ὀφείλει νὰ δεικνύη ἑαυτὸν καὶ νὰ ἐνεργῇ αὐτοπροσώπως. Θὰ διακρίνωμεν λοιπὸν ἐν τῷ ῥητορικῷ λεκτικῷ τὸ λεκτικὸν τοῦ ὕφους, καὶ τὸ λεκτικὸν τῆς ἀπαγγελίας ἢ τὴν ὑπόκρισιν.

§ I.

Περὶ Λεκτικοῦ τοῦ ὕφους.

594. Τὸ λεκτικὸν τοῦ ὕφους εἶνε ἡ τέχνη τοῦ ἐκφράζειν τὰ διανοήματα διὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου. « Πᾶς λόγος λέγει ὁ Κικέρων, συγκείται ἐκ λόγων καὶ πράγματων : οἱ λόγοι δὲν ἔχουσι ποσῶς θεμέλιον, ἐὰν δὲν στηρίζωνται ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ τὰ πράγματα δὲν ἔχουσι ποσῶς χάριν, ἐὰν δὲν κοσμοῦνται διὰ τῶν λόγων. »

Ἄφου ὁ λόγος ὀφείλει πάντα ἅμα διδάσκειν, ἀρέσκειν, συγκινεῖν, θὰ ποιήσωμεν παρατηρήσεις τινάς, ἐφαρμοζόμενας εἰδικῶς εἰς τὰ τρία ταῦτα καθήκοντα τοῦ ῥήτορος, καὶ θὰ εἴπωμεν ἐλάχιστα : 1^{ον} περὶ τῆς σαφηνείας, 2^{ον} περὶ τοῦ πρέποτος καὶ 3^{ον} περὶ τοῦ παθητικοῦ ὕφους.

595. Ἡ σαφήνεια, ἣτις ἔχει ὀρισθῆ ἄλλαχού, εἶνε ἀναγκαία ιδιότης εἰς πάντα συγγραφέα· ἀλλ' εἶνε ἔτι ἀναγκαιοτέρα εἰς τὸν ῥήτορα· διότι ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ τινος χωρίου, ὅπερ δὲν ἐνόησε καλῶς ὁ ἀ-

κρατής, τούναντίον, δὲν δύναται ποσῶς ν' ἀναπληρώσῃ τὸ σφάλμα ῥήτορος τινος, ὅστις δὲν ἔμαθε νὰ γίνηται καταληπτός.

596. Διὰ νὰ εἶνέ τις σαφής, πρέπει ἐν πρώτοις νὰ σκέπτηται πολὺ ἐκεῖνο ὅπερ θέλει νὰ εἴπῃ, καὶ νὰ ἔχῃ καθαρὰς καὶ εὐκρινεῖς περὶ αὐτοῦ γνώσεις· κατὰ δευτέρον δὲ λόγον, ἀφοῦ ἐκφράσῃ τὰς ἰδέας του, πρέπει νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ἔπραξε τοῦτο ἄνευ ἀδηλίας, νὰ ἐπαναγινώσκῃ ὅπερ ἔγραψε, καὶ νὰ διαλογιζῆται ἐὰν εἶπεν ἐκεῖνο ὅπερ ἐπεθύμει νὰ εἴπῃ· τέλος, δύναται νὰ θέτῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀκρατῶν, νὰ ἐξετάξῃ μετὰ ψυχραιμίας ἐὰν εἶνε πολὺ βέβαιος ὅτι θὰ ἐννοηθῇ, καὶ νὰ ἐνθυμῆται ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ δύναταί τις νὰ τον ἐννοῇ· πρέπει ἐπὶ πλέον νὰ μὴ δύναται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ μὴ τον ἐννοῇ.

597. Τὸ **πρέπον** συνίσταται εἰς τὸ νὰ μεταβάλλῃ τις τὸ ὕφος κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἣν πραγματεύεται, τὴν κατάστασιν τοῦ λαλοῦντος καὶ τὴν τῶν ἀκούοντων. ἌΕκείνος μόνος, λέγει ὁ Κικέρων, εἶνε ἀληθῶς εὐφραδής, ὅστις ἐκφράζεται μεθ' ἀπλότητος ἐν ταῖς κοιναῖς ὑποθέσεσιν, μετὰ μεγαλοπρεπείας ἐν ταῖς μεγάλαις ὑποθέσεσι, καὶ ὅστις ὑψοῦται εἰς κατάλληλον ὕφος ἐν ταῖς μετρίαις ὑποθέσεσι.»

598. Τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τόσῳ τελειότερα, καθ' ὅσον μιμοῦνται τὴν ἀνεξάντλητον ποικιλίαν τῆς φύσεως. Αὐτὰ τὰ πράγματα, ἅπερ μάλιστα ἀρέσκουν ἡμῖν, καταλείπουσιν ἡμᾶς ταχέως ἂν σπαταλῶνται καθ' ὑπερβολὴν. Πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις εὐχερῶς καταπονοῦνται ἐξ ἐκείνου ὅπερ προξενεῖ ζωηροτάτην ἡδονήν. «Μὴ ἐκπλήττεσθε λοιπόν, λέγει ὁ Κικέρων, ἐὰν παρὰ ταῖς ῥήτορσιν ὕφος πάν-

τοτε λάμπον καὶ ἀνθρὸν ἀπαρέσκη πάραυτα ὑμῖν διὰ τοῦ ἀρέσκειν. Ἀπαιτοῦνται σκιαὶ διὰ μίαν εἰκόνα· οὗτος εἶνε ὁ νόμος πασῶν τῶν τεχνῶν, οὗτος εἶνε ὁ φυσικὸς νόμος.»

599. Καλεῖται **παθητικὸν ὕφος** ἐκεῖνο ἐν ᾧ ὁ ρήτωρ ποιεῖται χρῆσιν παθῶν ἵνα συγκινήσῃ τὸ ἀκρατήριόν του. Ὅταν ἡ ὑπόθεσις ἀπαιτῇ παθητικὸν ὕφος, ὀφείλει τις ν' ἀντλήσῃ αὐτὸ ἐκ τῆς φύσεως. Θὰ εἶνε πάντοτε βέβαιος ὅτι θὰ εὔρη ἰσχυρὰς ἐκφράσεις, ἐνεργητικὰς καὶ ἀρμολίας εἰς τὸ συγκινεῖν, ἀφοῦ αὐτὸς οὗτος θὰ ἔχῃ ἐμφορηθῆ αἰσθημάτων ἅπερ θέλει τὰ μεταδιβάσῃ εἰς τοὺς ἄλλους. Ἡ φύσις, εἶπεν ὁ Ὅρατιος, μᾶς προδιέθεσε προηγουμένως πρὸς πάσας τὰς ἐντυπώσεις, καὶ ἡ γλῶσσα εἶνε ὁ πιστὸς διερμηνεὺς τῶν κινήσεων τῆς καρδίας.»

600. Τὸ **πομπῶδες** ὕφος εἶνε ἀντίθετον τοῦ παθητικοῦ, διότι ὁ ἀκρατής, προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς μεγαληγορίας ἐκείνης, προφυλασσεται ἐκ τῶν τεχνασμάτων τοῦ ρήτορος καὶ φράσσει τὴν καρδίαν του εἰς συγκίνησιν. Πᾶς κάλλιστα γινώσκει ὅτι ἡ λύπη, ἡ ὀργή καὶ τὰλλα πάθη δὲν ἀπαιτοῦσι λάμπουσαν γλῶσσαν.

Ἄλλο ἐμπόδιον εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν παθῶν εἶνε τὸ **ἀποφθεγματικὸν** ὕφος ὅπερ παράγεται διὰ γνωμικῶν διακεκομμένων. Τὸ πνεῦμα εἶνε ψυχρὸν ὅταν μεταχειρίζηται τὴν γλῶσσαν ταύτην, καὶ ἀδυνατεῖ ν' ἀνακινώσῃ εἰς τοὺς ἄλλους θερμότητα ἣν δὲν ἔχει. Τὰ ἀξιώματα καὶ τ' ἀποφθέγματα ἔχουσι πάντοτε ξηρὸν τι καὶ διδακτικόν, ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὴν κίνησιν τῶν παθῶν· διότι τὰ πάθη, διὰ νὰ εἶνε βαθέως διεγερμένα, ἀπαιτοῦσιν ὑπόκρισιν διηνεχῆ καὶ ἐπὶ πολὺ παρατεταμένην.

§ II.

Περὶ τοῦ λεκτικοῦ τῆς ὑποκρίσεως.

601. « Ἡ ὑπόκρισις, λέγει ὁ Κικέρων ¹ εἶνε αἰονεὶ ῥητορεία τοῦ σώματος ἔκ τε τῆς φωνῆς καὶ τῶν σχημάτων συνισταμένη ».

Ὁ Δημοσθένης, ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς πρώτης ιδιότητος τοῦ ῥήτορος, ἀπήντησεν· Εἶνε ἡ ὑπόκρισις. — Ἡ δευτέρα; Ἡ ὑπόκρισις. — Καὶ ἡ τρίτη; Ἡ ὑπόκρισις.

Ὁθεν ὁ μέγας ῥήτωρ ἠθέλησε νὰ καταδείξῃ ὅτι, ἄνευ τῆς ὑποκρίσεως, τὸ λοιπὸν δεόν νὰ λογίζεται ὡς μικρὸν πρᾶγμα. Ὁ Κυντιλιανὸς εἶπεν ὡσαύτως ὅτι ἄνευ τῆς ιδιότητος ταύτης, ὁ καλῆτερος λόγος οὐδὲν παράγει ἀποτέλεσμα, καὶ ὅτι μετ' αὐτῆς μέτριός τις λόγος εὐδοκιμεῖ καὶ θριαμβεῖ.

602. Διὰ νὰ ἐκφωνήσωμεν καλῶς λόγον τινά, πρέπει ἡ μνήμη ν' ἀναπολῆ εἰς τὸν ῥήτορα τὰ νοήματα καὶ τὰ αἰσθήματα, ἅτινα θέλει νὰ ἐκφράσῃ διὰ δὲ τῆς φωνῆς ἢ τῆς προφορᾶς νὰ γνωρίζῃ ταῦτα καὶ νὰ καθιστᾷ αἰσθητὰ εἰς τοὺς αὐτοῦ ἀκρατάς· καὶ τέλος τὰ σχήματα νὰ ζωγονῶσι τοὺς λόγους του καὶ νὰ συμπληρῶσι τὸ ἀποτέλεσμα ὅπερ θέλει νὰ παράγῃ· Θὰ λαλήσωμεν λοιπὸν ^{1^{ov}} περὶ μνήμης· ^{2^{ov}} περὶ φωνῆς· ^{3^{ov}} περὶ σχημάτων.

603. Ἡ μνήμη, ἐν γένει, εἶνε ιδιότης τοῦ ἀναπολεῖν. Δι' αὐτῆς διατηροῦμεν ὡς ἐν ἀποθήκῃ πᾶν ὅ,τι εἶδομεν ἢ ἠκούσαμεν, πᾶν ὅ,τι αἰσκέψαις μας διδάσκουσιν ἡμᾶς.

(¹) Orat § 54. « est enim actio quasi corporis quadam eloquentia ».

εἶνε οἰονεὶ οἰκειὸς θυσαυρὸς ἐν ᾧ ὁ ἄνθρωπος θέτει ἐν ἀσφαλείᾳ ἀναριθμητὰ πλοῦτῃ ἵνα τα ἐξαγάγῃ μετὰ ταῦτα καὶ τα μεταχειρίζεται εἰς τὰς ἀνάγκας του. Ἡ μνήμη, λέγει ὁ Maigne¹ εἶνε ἡ θήκη τῆς ἐπιστήμης.

604. Καλὴ τις μνήμη ὀφείλει νὰ ἔχῃ δύο ἀρετάς: νὰ δέχεται ἐν τάχει καὶ ἄνευ κόπου τὰ πράγματα ἅπερ ἐμπιστεύουσιν αὐτῇ, νὰ τηρῇ αὐτὰ πιστῶς διὰ νὰ τὰναμνήσῃ ἡμῖν κατὰ τὴν περίστασιν. Ἡ διπλῆ αὕτη ιδιότης εἶνε δῶρον τῆς φύσεως, ἀλλὰ δῶρον ὅπερ αὐξάνει καλλιεργούμενον καὶ ἀπόλλυται παραμελούμενον.

605. Ἡ μνήμη εἶνε ἀπαραίτητος εἰς τὸν ῥήτορα. Καὶ ὄντως, ἄνευ αὐτῆς ἀναγκάζεται ἢ νὰναγνώσῃ τὸν λόγον του ἢ νὰ τον ἀπαγγέλλῃ ἐνδοιάζων.

Ἐὰν ἡ χρῆσις καθιέρωσεν νόμον τὸ ἀναγινώσκειν τοὺς ἀκαδημικοὺς λόγους ἐν παντὶ ἄλλῳ μέρει, ὁ τρόπος οὗτος εἶνε ἀπηγορευμένος ἢ τοῦλάχιστον λίαν ἐπιβλαβὴς εἰς τὸν ῥήτορα. Δὲν ὑπάρχει κινήσις καὶ ἔκφρασις οὔτε εἰς τὰς χεῖρας οὔτε εἰς τὴν κεφαλὴν, οὔτε εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπου ἀναγινώσκοντος λόγον τινά. «Ἀναγινώσκειν λόγον τινά, λέγει ὁ Aguesseau², εἶνε τὸ ἀποστερεῖν αὐτὸν τῆς χάριτος καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος, εἶνε τὸ ἀφαιρεῖν ἀπ' αὐτοῦ τὴν ζωὴν».

Ἄφ' ἑτέρου, ἐὰν ὁ ῥήτωρ δισταζῇ καὶ φαίνεται ἐμπλεκόμενος ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ, ἡ ὑπόκρισις του εἶνε μὴδὲν καὶ καταπονεῖ τὸ ἀκροατήριόν του.

(¹) Maigne, περίφημος φιλόσοφος καὶ ἠθικολόγος ἀπθανατισθεὶς διὰ τῶν Δοκιμιῶν του (1583—1592).

(²) Aguesseau, γάλλος δικαστικὸς (1668—1751.)

606. Διὰ τῆς φωνῆς ἢ προφορᾶς νοοῦμεν ἐνταῦθα τὴν τέχνην τοῦ σαφηνίζειν τὴν ἔννοιαν καὶ δηλοῦν τὴν ἰσχύν καὶ τὴν καλλονὴν λόγου τινός. Τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο τῆς ῥητορικῆς τέχνης, ὅπερ ἀναντιρρήτως εἶνε ἐν τῶν σπουδαιοτέρων διὰ τὸν θέλοντα νὰ λαλῇ δημοσίᾳ, περιλαμβάνει δύο ἀντικείμενα: ν' ἀκούηται ἐντελῶς καὶ εὐκόλως, ν' ἀγορεύῃ οὕτως ὥστε νὰ συγκινῇ καὶ νὰ κρατῇ τῶν ἀκροατῶν του.

607. Διὰ ν' ἀκούηται ἐντελῶς καὶ εὐκόλως, πρέπει 1^{ον} ἡ φωνὴ νὰ ἔχῃ βαθμὸν ἀναλόγου ἐντάσεως· 2^{ον} οἱ λόγοι του νὰ ὦσιν εὐδιάκριτοι· 3^{ον} νὰ εἶνε καλῶς συντεταγμένοι· 4^{ον} ἡ προφορὰ νὰ εἶνε καθαρά καὶ ἀκριβής.

608. Συντελεῖ πολὺ νὰ γινώσκωμεν νὰ ὑψῶμεν τὴν φωνὴν εἰς τὸν προσήκοντα τόνον καὶ νὰ οἰκονομῶμεν αὐτὴν ἐπιδειξίως μέχρι τέλους τοῦ λόγου. «Πᾶς ἄνθρωπος, λέγει ὁ Κικέρων, ἔχει τρεῖς τόνους ἐν τῇ φωνῇ: τὸν ὀξὺν ἢ ὑψηλόν, τὸν μέσον καὶ τὸν βαρὺν ἢ χθαμαλόν. Πρέπει νὰ λαμβάνῃ τὸν μέσον τόνον ἵνα μεταβῇ ἀκολούθως βαθμηδὸν εἰς τοὺς ὀξυτάτους τόνους. Ἄνευ τῆς προφυλάξεως ταύτης, ἡ δὲν ἀκούεται, ἢ καταπονεῖ τοὺς ἀκροατὰς διὰ ἤχων ὀξυτάτων καὶ ἀφορήτων εἰς τὸ οὐδ' ἐξαίρετον μέσον τοῦ νὰ ἐπιτυχθῶν τις πρέποντι τόνῳ, εἶνε νὰ ἐνατενίζῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῶν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων προσώπων, ὡς ἂν εἰ ἐλάλει δι' αὐτὰ μόνα.»

609. Ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι, διὰ ν' ἀκούηται τις καλῶς, φωνὴ τις ἔντονος καὶ ὀξεῖα εἶνε πολὺ ὀλιγώτερον ὠφέλιμος, ἢ προφορὰ εὐδιάκριτος καὶ καλῶς ἐνηθρωμένη. Φωνὴ ἀσθενὴς ἄλλ' ἄληθῶς καθαρὰ διαπερᾶ πάντοτε μακρότερον

ἢ φωνὴ ἤχηρά καὶ συγκεχυμένη. Πρέπει λοιπόν, λέγει ὁ Batteux⁽¹⁾, νὰ λαλῶμεν ἠδέως, νὰ διακρίνωμεν τοὺς ἤχους, νὰ παρατείνωμεν τὰς καταλήξεις, ν' ἀποχωρίζωμεν τὰς λέξεις καὶ τὰς συλλαβάς, νὰ σταματῶμεν εἰς τὰς στιγμὰς καὶ εἰς τὰ κόμματα, καὶ πανταχοῦ ὅπου ἡ ἔννοια καὶ ἡ σαφήνεια ἀπαιτοῦσιν. Ἡ προφορὰ εἶνε εἰς τὸν λόγον ὅτι τὸ τύπωμα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν. Σύγγραμμά τι χαριέντως τετυπωμένον, ἀκριβῶς ἐστιγμένον, ὀρθῶς διεστηματισμένον ἔν τε τοῖς στίχοις καὶ ταῖς λέξεσιν, ἀποκτᾷ νέαν ἀξίαν καὶ θέλγει πάντα ὀφθαλμόν. Ὡσαύτως, προφορὰ εὐδιακρίτος θέλγει πάντοτε τὸ οὖς καὶ κατακτᾷ τὴν καρδίαν τοῦ ἀκροατηρίου.

610. Ἡ προφορὰ ὀφείλει νὰ εἶνε κανονικωτάτη, δηλαδὴ μῆτε λίαν βραδεῖα μῆτε λίαν ταχεῖα.

Ἐὰν εἶνε λίαν βραδεῖα, παρέχει ἀφορμὴν νὰ πιστεῦσῃ τις ὅτι ὁ ρήτωρ ἐκοπίασε νὰ εὖρη ἐκεῖνο ὅπερ θέλει νὰ εἴπῃ, καὶ καθιστᾷ τὸν λόγον ἀνούσιον καὶ ψυχρόν.

Ἐὰν εἶνε λίαν ταχεῖα, συγχέει τις τὰς ἐναρθρώσεις καὶ τοὺς ἤχους· δὲν ἔχει καιρὸν νὰ κατανοήσῃ ἐκεῖνο ὅπερ ὁ ρήτωρ λέγει ἢ τοῦλάχιστον νὰ συγκινηθῇ. Τοῦτο εἶνε σύνθηρος ἀμάρτημα καὶ σχεδὸν παγκόσμιον παρὰ τοῖς νέοις. Οἱ πλείοσται ἐξ αὐτῶν φαίνονται ἀνυπόμονοι ν' ἀνακουφίσωσι τὴν μνήμην των ἀπὸ τοῦ βάρους ὅπερ εἶχον διαπιστευθῆ αὐτῇ· δὲν ἀπολείπουσι ποσῶς εἰς τὸ ἀκροατήριον τὸν χρόνον ν' ἀναπνεύσῃ καὶ ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τῶν λόγων των πᾶσαν ἰσχύον καὶ πᾶσαν ἀξίαν.

611. Τέλος, ἡ προφορὰ ὀφείλει νὰ εἶνε καθαρὰ καὶ ἀκριβής, δηλαδὴ νὰ δίδῃ ἐκάστη λέξει, ἐκάστη συλλαβῇ τὴν

(1) Batteux, γάλλος φιλόλογος (1713—1780).

δύναμιν καὶ τὴν ποσότητα ἧτις ἀνήκει εἰς αὐτήν. Πρέπει μὴ-
 δένα νὰ ἔχη τόνον ἐλαττωματικόν καὶ ξένον, μὴδένα τόνον
 ἀγροίκον, ἀλλὰ τόνον καλῆς ἀγωγῆς. Τὸ κλλιστον μέσον
 τοῦ ν' ἀποκτήσῃ τις τὴν ιδιοφυίαν ταύτην, εἶνε νὰ ἐξασκηθῇ
 πολὺ ν' ἀναγινώσκῃ μεγαλοφώνως καὶ μετὰ τόνου φυσικοῦ
 τεμάχια ποικίλα καὶ εἰλημμένα ἐκ πάντων τῶν γενῶν.

612. Ἐπειδὴ ὁ ρήτωρ δὲν προτίθεται μόνον τὸ διδάσκειν,
 ἀλλ' ὡσαύτως τὸ ἀρέσκειν καὶ τὸ συγκινεῖν, δὲν ἀρκεῖ αὐ-
 τῷ νὰ κατανοῆται ἐντελῶς ἀλλ' ἀκόμη, διὰ τῶν εὐστρο-
 φῶν τῆς βαρείας ἢ ἐλαφρᾶς φωνῆς του, τῆς βραδείας ἢ
 ταχείας, νὰ διήκῃ μέχρι τῆς καρδίας τοῦ ἀκροατηρίου του.
 Ἡ τέχνη αὕτη τοῦ ἀρέσκειν διὰ τῆς ποικιλίας τῶν τονι-
 σμῶν, καὶ τοῦ δίδειν εἰς τὸν λόγον θερμότητα καὶ ζωὴν κα-
 λεῖται ἀπαγγελία.

613. Διὰ ν' ἀπαγγέλλητε καλῶς, θὰ ἔχητε πρὸ πάντων
 τὴν φροντίδα, νὰ συμβουλευθῆτε τὴν φύσιν καὶ ν' ἀκολου-
 θῆτε τὴν παρόρμησίν της. Εἶνε πλάνη τὸ ἠγεῖσθαι ὅτι, ἐν
 τῷ δημοσίῳ λόγῳ ὀφείλει τις νὰ λαλῇ ἄλλως ἢ ὡς πρὸς
 τὴν ἐν τῇ συνήθει συναναστροφῇ. Ἄπαν τὸ μυστήριον τῆς
 τέχνης συνίσταται εἰς τὸ νὰ σπουδάξῃ τις τὰς διαφόρους
 ταύτας ἀποχρώσεις ἐν τοῖς προσώποις ἅτινα διαλέγονται κα-
 λῶς καὶ ν' ἀναπαραγάγῃ αὐτὰς ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ.

614. Τὰ σχήματα εἶνε ἔκφρασις τοῦ νοήματος διὰ τῶν
 κινήσεων τοῦ σώματος. « Δὲν ὑπάρχει πάθος, λέγει ὁ Batteux,
 δὲν εἶνε κινήσις ἐκάστου πάθους, δὲν ὑπάρχει ἐν μόνον μέρος
 τῆς κινήσεως ταύτης, ὅπερ δὲν ἔχει τὸ σχῆμά του καὶ τὸν
 ἴδιον αὐτοῦ τόνον, τοὺς βαθμοὺς τῶν σχημάτων καὶ τῶν
 τόνων του ».

615. Τὰ σχήματα περιλαμβάνουσι πάσας τὰς κινήσεις τοῦ σώματος τὰς ἀρμοδίας εἰς τὸ νὰ ἐκδηλώσῃσι ζωηρότερον νόημά τι ἢ αἰσθημά τι. Ἔχουσι δὲ ὡς κύρια ὄργανα τὴν κεφαλὴν, τοὺς βραχίονας καὶ τὰς χεῖρας.

616. Ἡ κεφαλὴ ὀφείλει νὰ τηρῆται κάθετος καὶ ἐν τινι φυσικῇ καταστάσει. Κεκλιμένη δίδει ἦθος ταπεινόν· ὑψιτενής, δίδει ἦθος ὑπερήφανον καὶ ἀλαζονικόν. Αἱ διαφοραὶ τῆς κεφαλῆς κινήσεις, ἐὰν δὲν πολλαπλασιάζωνται πολὺ, ἐκφράζουσι θαυμασίως τὰ πάθη. Αὕτη ὑψομένη, ἐκφράζει θαυμασμόν στρεφομένη πρὸς δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ἐκφράζει φόβον, ἀγανάκτησιν, ἀποδοκιμασίαν περιφρόνησιν μετρίως κλινομένη ἐκφράζει συμπάθειαν, παράκλησιν, ἱεσσίαν· ἀκλόνητος καὶ ἐδραία, ἐκφράζει σύγχυσιν, διαθεβαίωσιν, ἐπιταγὴν.

617. Τὰ σχήματα τῶν βραχιόνων καὶ τῶν χειρῶν ποικίλλονται ἐπ' ἄπειρον καὶ ἀκολουθοῦσι πάντοτε τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ πάθη ἃ ἐκφράζει τις. Διακρίνουσι συνήθως τρία εἶδη σχημάτων γινομένων διὰ τῆς χειρός: 1^{ον} τὰ ἐνδεικτικὰ σχήματα δι' ὧν σημαίνομεν τοὺς τόπους, τὸν χρόνον, τὸν ἀριθμόν. 2^{ον} τὰ μμητικὰ σχήματα ἄτινα, δι' ἐμφαντικῶν σημείων, καθιστῶσι γνωστὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα. 3^{ον} τὰ πιθοποιὰ σχήματα δι' ὧν ἐκφράζει τις τὰς κινήσεις τῆς ψυχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΙΔΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ ἢ ΡΗΤΟΡΕΙΑΣ

618. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους, οἱ ῥητορικοὶ λόγοι δύνανται ν' ἀναχθῶσιν εἰς τρία γένη: τὸ βουλευτικόν, τὸ δικαιοκόν

καὶ τὸ ἀποδεικτικόν. Τὸ πρῶτον ἀντικείμενον ἔχει τὸ συμ-
βουλεύειν ἢ μεταπειθεῖν· τὸ δεύτερον τὸ κατηγορεῖν ἢ ὑπε-
ρασπίζειν· τὸ τρίτον, τὸ ἐπαιεῖν ἢ ψέγειν. Τὸ βουλευτικόν
γένος ἔχει διὰ θέατρον τὰς πολιτικὰς συναθροίσεις· τὸ δικα-
νικὸν περιλαμβάνει πάσας τὰς δικὰς αἵτινες ἐν τοῖς δικα-
νικοῖς βήμασιν ὑπόκεινται εἰς κρίσιν τινά· καὶ τὸ ἀποδεικτι-
κὸν συμπεριλαμβάνει τοὺς ἐγκωμιαστικούς καὶ τοὺς σατυ-
ρικούς λόγους.

Οἱ νεώτεροι διακρίνουσι σήμερον πέντε γένη ῥητορείας:
τὴν ἱεράν, τὴν πολιτικὴν ἢ κοινοβουλευτικὴν, τὴν δικα-
νικὴν, τὴν στρατιωτικὴν καὶ τὴν ἀκαδημικὴν.

ΑΡΘΡΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ τῆς ἱερᾶς ῥητορείας.

619. Ἡ ἱερά ῥητορεία ἢ ῥητορεία τοῦ ἁμβωνος ἀν-
τικείμενον ἔχει τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου. Ὅθεν τὸ κή-
ρυγμα εἶνε λόγος τοῦ Θεοῦ ἠντλημένος ἐκ τῶν Γραφῶν καὶ
τῶν Παραδόσεων καὶ ἀνακοινοῦμενος εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ
νά τοὺς ἀγιάσῃ καὶ τοὺς σώσῃ.

620. Διὰ τοῦ προηγουμένου ὀρισμοῦ βλέπει τις ὅτι ἡ ἱερά
ῥητορεία εἶνε ὄλως ὑπερτέρα τῆς θύραθεν ῥητορείας. Ὁ ἱερός
ῥήτωρ ἐξέχει πάντων τῶν ἄλλων, καὶ διὰ τῆς ἀποστολῆς
δὲ ἧς εἶνε περιβεβλημένος, καὶ διὰ τῶν ἀντικειμένων ἅπερ
πραγματεύεται καὶ διὰ τῶν ὀργάνων ἅπερ μεταχειρίζεται,
καὶ διὰ τοῦ τέλους εἰς ὃ προτίθεται νὰ φθάσῃ.

621. Τὰ κυριώτερα εἶδη τοῦ ἱεροῦ λόγου εἶνε ἡ ὁμιλία,
ἡ ρουθεσία, ἡ διδαχὴ, ὁ κατηχητικὸς λόγος, ὁ παρηγορι-

κός, καὶ ὁ ἐπικηδεύς. Θὰ δώσωμεν κανόνας τινὰς ἐπὶ τῶν διαφορῶν τούτων μορφῶν τοῦ κηρύγματος.

622. Ἡ ὁμιλία εἶνε ἐξήγησις ἐκάστου μέρους τῶν ἐπιστολῶν ἢ τοῦ εὐαγγελίου, ὅθεν ἀρύεται τις σκέψις ἀρεστὰς καὶ ὠφελίμους εἰς τοὺς ἀκροατάς. Κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ χριστιανισμοῦ αἰῶνας, ἀνεγίνωσκέ τις κατ' ἀρχάς, ἐν ταῖς συναθροίσεσι τῶν πιστῶν, κείμενόν τι ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ ὁ ἱερός ῥήτωρ ὑπεμνημάτιζε τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην καὶ ἐξῆγεν ἐξ αὐτῆς πρακτικὰ διδάγματα. Ὁ ἀναγνώστης ἐπαυλάμβανεν εἶτα, καὶ ἐξηκολούθουν οὕτω μέχρι τέλους αἱ ἀναγνώσεις αὗται καὶ αἱ διαδοχικαὶ ἐξηγήσεις.

623. Ἡ ὁμιλία φέρει μεθ' ἑαυτῆς ἀποστολικήν τινα εὐλογία. Ὁμιλία τις καίτοι ἀσθενὴς θὰ συντελέσῃ ὡς μετρία διδασχὴ· αὕτη θὰ γείνη μᾶλλον ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων ἢ οἱ κανονικοὶ λόγοι. Ἡ ὁμιλία ἐπιτρέπει μᾶλλον ἢ ἡ διδασχὴ νὰ περιλάβῃ τις πάσας τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀκροατηρίου καὶ ἐπιδέχεται τὰς ἀπλουστάτας καὶ οικειοτάτας λεπτομερείας.

624. Ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἐννοία τῆς λέξεως ἡ **νοουθεσία** εἶνε διδασκαλία σύντομος καὶ εὐληπτος ἣτις γίνεται κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ἐνορίας ἐπὶ τινος δογματικῆς ἢ ἠθικῆς ὑποθέσεως. Διαφέρει δὲ τῆς ὁμιλίας καθ' ὅτι περιορίζεται πάντοτε εἰς ἰδίαν ὑπόθεσιν· διαφέρει τῆς διδασχῆς καθ' ὅτι δὲν ὑποβάλλεται εἰς κανονικοὺς σχηματισμοὺς καὶ εἰς παραγγέλματα τῆς ῥητορικῆς τέχνης.

625. Ἡ νοουθεσία οὕτω νοουμένη εἶνε συχνάκις ὠφελιμώτερα τῆς διδασχῆς. Τὸ εἶδος αὐτῆς ὅσω μᾶλλον εἶνε ἀπλοῦν ὅσο μᾶλλον ἔχει δύναμιν ἐπὶ τῶν πνευμάτων τῶν ὀλίγων

κεκαλλιεργημένων καὶ ἐπομένως τόσῳ ἀρμόδιον νὰ ἐπιχέῃ τὴν διδασκαλίαν εἰς τὸν λαόν. Εἶνε ὡσαύτως ὠφελιμωτέρα τῆς ὁμιλίας διότι μὴ μερίζουσα τὴν προσοχὴν ἐπὶ πλείονων ἀντικειμένων, δύναται νὰ θέτῃ ἐν ὅλῳ τῷ φωτὶ τῆς τὴν περὶ ἧς πρόκειται ἀλήθειαν.

626. Ἡ **διδαχὴ** εἶνε λόγος θρησκευτικὸς ἐπὶ δογματικῆς τινος ἢ ἠθικῆς ὑποθέσεως, καὶ ἐν ᾧ διατηρεῖ τις τὰ παραγγέλματα τῆς ρητορικῆς τέχνης. Ἐκεῖνο ὅπερ διακρίνει αὐτὴν τῶν δύο προηγουμένων εἰδῶν, εἶνε ὅτι ἀπαιτεῖ ἀναγκαιῶς ρητόν τι ἢ χωρίον τῆς Θείας γραφῆς λαμβανόμενον ὡς ὑπόθεσις τῆς ἀγορεύσεως τοῦ ἱεροκήρυκος, προοίμιον, κανονικὸν σχέδιον καὶ ἐπίλογον.

627. Διὰ τοῦ προοιμίου τῆς διδαχῆς, ὁ ἱεροκήρυξ ὀφείλει νὰ διατηρήσῃ τοὺς κανόνας ὅτινες ἐδόθησαν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει. Θὰ ἐνθυμηθῇ πρὸ πάντων ὅτι τὸ προοίμιον μιᾶς διδαχῆς ὀφείλει νὰ εἶνε ἀρμόδιον πρὸς τε τὴν ὑπόθεσιν καὶ πρὸς τὰς διαθέσεις τοῦ ἀκρατηρίου.

Ἐὰν τὸ πρέπον ἀπαιτῇ φιλοφρόνησιν τινα πρὸς τι διακεκριμένον πρόσωπον, ἔστω ἢ φιλοφρόνησις αὐτῇ εὐλαβῆς σοβαρᾶ, διδακτικῆ, καὶ ἐκφραζέσθω διὰ δύο ἢ τριῶν λέξεων.

Ἡ κατασκευὴ ἢ τὸ σῶμα τοῦ λόγου ἄρχεται συνήθως διὰ τινος εἰσαγωγῆς ἢ ἐκθέσεως τῶν ἀρχῶν, ἧτις εἰσαγεῖ τὰς ὑποδιαίρέσεις. Ἡ εἰσαγωγὴ αὕτη θὰ εἶνε σύντομος καὶ θὰ ἄγῃ εὐθέως εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ὑποθέσεως.

628. Ὁ **κατηχητικὸς** εἶνε ἱερός λόγος καθ' ὃν ὁ ρήτωρ παρουσιάζει τὰς ἀποδείξεις τῆς Θρησκείας καὶ βοηθεῖ αὐτὴν κατὰ τῶν προσβολῶν τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν ἀπίστων. Διαφέρει τῆς διδαχῆς καθ' ὅτι αὕτη ἀπευθύνεται γε-

νικῶς εἰς ἀνθρώπους πιστεύοντας τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως, ἐνῶ ὁ κατηχητικὸς προῦρισται νὰ δια φωτίζη τοὺς ἀμφιβάλλοντας ἢ νὰ ἐπανάγη εἰς τὸ καθῆκον τοὺς ἀδιαφόρους καὶ τοὺς ἀσεβεῖς.

629. Ὑπὸ αὐστηρὰν ἔννοιαν, ὁ κατηχητικὸς ὑποθέτει δύο συνδιαλεγόμενους, ἐξ ὧν ὁ ἕτερος προβάλλει ζητήματα ἢ ἀμφιβολίας ἐπὶ δογματικοῦ τινος ἢ ἠθικοῦ ὑποκειμένου, καὶ ὁ ἕτερος σαφηνίζει ἢ διαλύει τὰς προταθείσας δυσχερείας. Ἄλλ' ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, συνεφώνησαν νὰ δίδωσι τὸ ὄνομα κατηχητικοῦ εἰς πάντας τοὺς ῥητορικοὺς λόγους, δι' ὧν ὁ ἱερός ῥήτωρ ἀπτεται τοῦ ὑπερασπίζειν τὴν θρησκείαν κατὰ τῶν προσβαλλόντων αὐτήν.

630. Ὁ θρησκευτικὸς **πανηγυρικὸς**, περὶ οὗ μόνον πρόκειται ἐνταῦθα, εἶνε λόγος ἀποκλειστικῶς καθιερωμένος εἰς τὸ ἐγκώμιον τῶν ἁγίων. «Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ λόγου, λέγει ὁ M. Laurentie προέρχεται ἐξ ἀρχαίου ἔθους τῆς ἐκκλησίας ἣτις δὲν ἔβλεπέ ποτε ὑπὲρ τὴν τιμὴν τοῦ Θεοῦ θνήσκοντα χωρὶς νὰ ἔλθῃ παρὰ τὸν τάφον του ν' ἀναμνήσῃ τὰνδραγαθήματά του καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς πιστοὺς εἰς μίμησιν αὐτοῦ.»

631. Τὸ ἐγκώμιον τῶν ἁγίων ἐξάγεται ἐκ τῶν διαφορῶν καταστάσεων ἐν αἷς εὐρέθησαν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀρετῶν τῶν, ἐκ τῶν προθέσεων ἃς ἔσχον καὶ ἐκ τῶν λόγων οὓς εἶπον, καὶ τέλος ἐκ τῶν συγκρίσεων ἃς ποιεῖ τις μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἄλλων μεγάλων τοῦ Θεοῦ ὑπηρετῶν.

632. Δύναται τις νὰ δώσῃ εἰς τὸν πανηγυρικὸν τὴν ἠθικὴν ἢ ἱστορικὴν κατασκευήν.

Ἡ ἠθικὴ κατασκευὴ συνίσταται εἰς τὸ διαίρειν τὸν πα-

νηγυρικόν κατὰ τὰς δύο ἢ τρεῖς κυριωτέρας ἀρετάς αἰτινες ἐλαμψαν ἐν τῷ ἀγίῳ καὶ αἰτινες ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τοῦ χαρακτήρος του.

Ἡ ἱστορικὴ κατασκευὴ συνίσταται εἰς τὸ διαιρεῖν τὸν λόγον κατὰ τὰς ἐποχὰς ἢ τὰς διαφόρους καταστάσεις τῆς ζωῆς τοῦ ἀγίου. Τινὲς μὲν ἀγαπῶσι κάλλιον τὸ πρῶτον εἶδος, ἄλλοι δὲ προτιμῶσι τὴν ἱστορικὴν κατασκευὴν καὶ φρονοῦσιν ὅτι τὸ καλλίτερον μέσον πρὸς ἔπαινον ἀγίου τινὸς εἶνε νὰ διηγῆται τὸν βίον αὐτοῦ.

633. Ὁ ἐπικῆδειος εἶνε ἐμφαντικὸς λόγος ἐκφωνούμενος ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος, πρὸς τιμὴν τῆς μνήμης ἐνδόξου τινὸς νεκροῦ. Ὁ ἐπικῆδειος λόγος δὲν εἶνε οὔτε ἐγκώμιον οὔτε πανηγυρικὸς, οὔτε διδασχὴ, ἀλλὰ μετέχει κατὰ τι καὶ τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν. Εἶνε ἡ ἀνάπτυξις μιᾶς ἠθικῆς ἀρυσθείσης ἐκ τοῦ ὅλου βίου τοῦ ἥρωος καὶ, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, ἐστηριγμένης ἐπὶ τοῦ ἐγκωμίου του.

ΑΡΘΡΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τῆς πολιτικῆς ῥητορείας.

634. Ἡ πολιτικὴ ῥητορεία ἢ ῥητορεία τοῦ πολιτικοῦ βήματος εἶνε ἐκείνη καθ' ἣν συζητοῦνται ἀφορῶντα τὴν πολιτείαν, ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν βασιλέων, ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν μεγάλων, ἢ ἐν ταῖς συναθροίσεσι τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ.

Ἡ πολιτικὴ ῥητορεία ἀναντιρρήτως εἶνε τὸ ὠραιότερον καὶ τὸ εὐρύτερον θέατρον, ὅπου δύναται ν' αὐγάζη ἢ καθαρῶς ἀνθρωπίνην εὐφράδειαν. Ἡ μεγαλοπρεπὴς θέα τῆς συναθροίσεως, ἡ ἐπιρροή τῶν ὑπὸ συζήτησιν ἀντικειμένων, ἡ φύ-

σις καὶ ἡ μορφή τῶν συζητήσεων, τὸ πᾶν συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ὑψώσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ρήτορος καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτῷ εὐγενῆ νοήματα.

635. Αἱ κυριώτεραι ιδιότητες αἱ ἀναγκαῖαι εἰς τὸν πολιτικὸν ρήτορα εἶνε ἡ χρηστότης, ὁ πυτρωτισμὸς, ἡ παιδεία, ἡ σαφήνεια, τὸ λεκτικὸν καὶ ἡ δεξιότης τοῦ αὐτοσχεδιάζειν. Οἱ ρήτορες τοῦ πολιτικοῦ βήματος σπανίως συνάγουσι πάσας ταύτας τὰς ιδιότητας· ἀλλὰ, διὰ ν' ἀνταποκρίνωνται εἰς ὅλας τὰς τάξεις, ὄφειλον νὰ κέκτηνται πάσαι κατὰ τινα τοῦλάχιστον βαθμὸν.

636. Διὰ νὰ καταπείθωμεν τοὺς ἄλλους, χρησιμεύει νὰ νοῶμεν μετ' αὐτῶν καὶ ταῦτοχρόνως, δηλαδή τ' αὐτοσχεδιάζωμεν. Ἄλλ' ἡ αὐτοσχεδίασις δὲν ἀποκλείει ποσῶς τὴν μελέτην τῆς ὑποθέσεως καὶ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ λόγου λαλῶν ἄνευ προηγουμένης ἐμβριθοῦς σπουδῆς τοῦ πραγματευθησομένου ζητήματος, εἶνε τὸ νὰ καταδικάζῃ τις ἑαυτὸν εἰς συγκεχυμένους λόγους, κενούς, περιπεπλεγμένους καὶ σχεδὸν πάντοτε ἀνωφελεῖς πρὸς τὸ καλὸν τῆς ὑποθέσεως. Ὁ ρήτωρ ὀφείλει νὰ γινώσκῃ πάσας τὰς ἀπόψεις τοῦ ζητήματος, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀσθένειαν τῶν μέσων ἅπερ θέλει νὰ μεταχειρισθῇ, τὰς ἀντιρρήσεις ἃς θέλει δυνηθῆ νὰ προβάλλῃ τις αὐτῷ, καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν πρέπει ν' ἀνασκευάσῃ αὐτὰς διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν πεποιθήσιν καὶ νὰ καταστήθῃ διδάσκαλος τοῦ ἀκροατηρίου.

637. Ὁ γενικὸς χαρακτῆρ τῆς πολιτικῆς ῥητορείας παρ' Ἑλλήσιν, εἶνε ἡ ἐνέργεια τῆς νοήσεως, ἡ δύναμις τοῦ λογικοῦ, ἡ ἀπλότης τοῦ ὕφους καὶ ἡ σφοδρότης τῶν παθῶν.

Παρὰ Ῥωμαίοις, ὡς καὶ παρ' Ἑλλήσιν, ἡ πολιτικὴ ῥη-

τορεία ἐνεπνεύσθη ὑπὸ θερμῆς φιλοπατρίας, καί, κατὰ τοὺς τελευταίους τῆς δημοκρατίας χρόνους, πάντες οἱ διάσημοι ἄνδρες ἐνησχολοῦντο εἰς αὐτὴν μετὰ πόθου, διότι ἔβλεπον ἐν αὐτῇ μέσον τι τοῦ νὰ φθάσωσιν εἰς τὰ πρῶτα ὑπουργήματα τοῦ Κράτους.

Παρὰ δὲ τοῖς νεωτέροις λαοῖς, ἡ ῥητορεία τοῦ πολιτικοῦ βήματος παρήχθη σὺν τοῖς κοινοβουλευτικαῖς ἰδρύμασιν. Ἐφ' ὅσον αὐτὸ τὸ ἔθνος ἀφίστατο τῶν ὑποθέσεων, οὐδεμία σπουδαία συζήτησις ἠδύνατο νὰ ἐγερθῇ.

ΑΡΘΡΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Περὶ τῆς δικανικῆς ῥητορείας,

638. Ἡ δικανικὴ ῥητορεία ἢ τοῦ δικανικοῦ βήματος περιλαμβάνει πάντας τοὺς λόγους τοὺς ἐκφωνουμένους ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καὶ τὰ ὑπομνήματα τὰ διὰ τὰς δικαστικὰς ὑποθέσεις δημοσιευόμενα, ἅτινα ἐπικαλοῦνται τὴν κρίσιν τῶν δικαστῶν. Ἡ δικαστικὴ ῥητορεία προτίθεται σκοπὸν νὰ διαφωτίσῃ τὴν ἀνθρωπίνην δικαιοσύνην καὶ νὰ βοηθῇ αὐτήν, οὕτως ὥστε νὰ εἶνε εὐθεῖα καὶ ἀμερόληπτος ἐν τοῖς βουλευμασιν αὐτῆς.

639. Τὸ δικανικὸν βῆμα δὲν παρέχει ποσῶς εἰς τὴν ῥητορείαν θέατρον τόσῳ εὐγενὲς καὶ ὑψηλὸν ὅσῳ τὸ πολιτικὸν βῆμα. Δὲν δύναται τις λοιπὸν νὰ ἐπιτυχάνῃ ἐνταῦθα τὴν ἀνύψωσιν ἐκείνην καὶ τὰς παθητικὰς κινήσεις αἵτινες χαρακτηρίζουσι τὴν ῥητορείαν τοῦ πολιτικοῦ βήματος. Ἐνίοτε ὅμως ἀπαντῶσιν ἐν τῷ δικανικῷ βήματι ὑποθέσεις σοβαραὶ καὶ σπουδαῖαι παρέχουσαι εἰς τὸν ῥήτορα τόσας ἀφορμὰς ὅσας ἡ συζήτησις τῶν δημοσίων ὑποθέσεων.

640. Αἱ ιδιότητες τοῦ δικηγόρου εἶνε ὡς πρὸς μὲν τὸ πνεῦμα, ἡ εὐθύτης τῆς κρίσεως, ἡ ἀποχρῶσα ἐπιστήμη καὶ ἡ σαφήνεια τοῦ λεκτικοῦ· ὡς πρὸς δὲ τὴν ψυχὴν ἡ χρησιμότης καὶ ἡ εὐληξία.

641. Αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ δικηγόρου, συνωδᾷ τῇ ἠθικῇ καὶ τῷ καθήκοντι, ἐπιτάσσει αὐτῷ ν' ἀναδέχεται μόνον δικαίας δίκας, καὶ νὰ σέβηται πάντοτε τὴν συνείδησιν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Τοῦτο εἶνε τὸ μέσον ν' ἀποκτᾷ τις τὴν ζωηρὰν ἐκείνην πεποιθήσιν ἣτις παράγει τὰς μεγάλας κινήσεις τοῦ ῥήτορος. Ὁ Δημοσθένης ἀφοῦ ἤκουσε τοὺς λόγους πελάτου τινὸς ἐξαιτουμένου τὴν ἀρωγὴν τῆς φωνῆς του, ἤρνεϊτο νὰ πεισθῇ εἰς τὸ δίκαιον τῆς ἀγωγῆς του ἕνεκα τοῦ ἀβεβαίου καὶ σχεδὸν ἀδιαφόρου τόνου, δι' ἐκεῖνο περὶ οὐ ὠμίλει αὐτῷ. Πάραυτα ὁ πελάτης θερμαίνεται καὶ ἀναβοᾷ, ὁ δὲ Δημοσθένης ἀναδέχεται τὴν υπεράσπισίν του. Διὰ τὴν βεβαιωθῆ λοιπὸν ὁ μέγας οὗτος ῥήτωρ ὅτι θ' ἀνέυρη πᾶσαι τὴν εὐφράδειάν του, ἔπρεπε νὰ πεισθῇ περὶ τοῦ δικαίου δίκης τινός.

642. Αἱ εἰς τὸ δικανικὸν γένος ἀνήκουσαι συνθέσεις εἶνε αἱ κατηγορίαι, αἱ υπερασπίσεις, αἱ ἀνακεφαλαιώσεις, τὰ ὑπομνήματα κ.λ.

643. Αἱ κατηγορίαι εἶνε λόγοι οὓς ὁ Εἰσαγγελεὺς ἐκφωνεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ δημοσίου ἀξιώματος διὰ νὰ ζητήσῃ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κοινωνίας, δικαστικὴν τινα ἀπόφασιν ἢ ποινὴν ἐναντίον τῶν δημοσίων πλημμελημάτων καὶ κακούργημάτων. Οἱ λόγοι οὗτοι δύνανται νὰ εἶνε ῥητορικώτατοι, ἐπειδὴ πρόκειται τότε περὶ τινὸς ὑποθέσεως σπουδαίας καὶ ἀρμοδίας εἰς τὸ νὰ παραγάγῃ σφοδρὰς συγκινήσεις ἐν

τῆ ψυχῇ τῶν ἀκροατῶν. Ἄλλως τε ἐπιδέχονται πάσας τὰς μορφὰς καὶ πάσας τὰς ῥητορικὰς κινήσεις.

644. Αἱ ὑπερασπίσεις εἶνε λόγοι οὓς ἐκφωνοῦσιν οἱ δικηγόροι ἢ ἐναντίον τοῦ νομικοῦ ζητήματος ἢ περὶ τοῦ γεγονότος τοῦ ἀχθέντος ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου. Ἐντεῦθεν ἐπιταί ὅτι ἡ ῥητορεία δύναται ν' αὐξηθῇ ἐλευθέρως καὶ ὅτι ὁ δικηγόρος εὐρίσκει εὐρὺ στάδιον ἀνοικτὸν εἰς τὴν εὐφυΐαν του. Ἐν τῷ γένει τούτῳ, ὁ ῥήτωρ θὰ τηρήσῃ πάντας τοὺς κανόνας οὓς ἐδώκαμεν περὶ τῆς συνθέσεως τοῦ λόγου καὶ ἰδίᾳ περὶ τῆς ἀνασκευῆς.

645. Καλεῖται ἀνακεφαλαίωσις τὸ γενικὸν ἐξαγομένον, ὅπερ ἐκφωνεῖ ὁ πρόεδρος πρὶν κλείσῃ συζήτησις δικῆς τινός, ἐπὶ τῶν μέσων τῆς ὑποθέσεως καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων ἅπερ ἐξηγήθησαν ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων μερῶν, ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ κατ' ἀλλήλων. Αἱ ἀνακεφαλαίωσις αὗται ἀπαιτοῦσι πολλὴν σαφήνειαν, ἀκρίβειαν, καὶ βραχυλογίαν, ἀλλ' ὀλίγα, ἢ μᾶλλον οὐδὲ ὅλως, κοσμήματα. Ἐπικαλοῦνται κυρίως τὴν εὐγενῆ ἐκείνην ἀμεροληψίαν ἣτις παρουσιάζει τοὺς λογισμοὺς τῶν δύο μερῶν, χωρὶς νὰ παραλείπωσιν οὐδὲ νὰ ἐξασθενῶσιν ἐκείνους οἵτινες φαίνονται ἥττον ἐδραῖοι.

646. Τὰ ὑπομνήματα εἶνε ἔγγραφα τῶν δικασίμων ὑποθέσεων, ἃ οἱ συνήγοροι ἀπευθύνουσι πρὸς δικαστὰς ἢ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ δημόσιον ἐπὶ σπουδαίων ὑποθέσεων. Ἀπαιτοῦσι λοιπόν, πλείονα ἢ οἱ διὰ ζώσης ἐκφωνούμενοι λόγοι, μέθοδον καὶ σαφήνειαν ἐν τοῖς πράγμασι, λεπτότητα καὶ φιλοκαλίαν ἐν τῷ ὄψει. Ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἀναγνώστου, πάντοτε ὀξύτερος τοῦ ὠτὸς τοῦ ἀκροατοῦ, ἐπιτρέπει αὐτῷ νὰ κατανοῇ τὰ ἐλαφρότατα πλημμελήματα καὶ τὰς ἐλαχίστας ὀλιγωρίας.

ΑΡΘΡΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Περὶ τῆς στρατιωτικῆς ῥητορείας

647. Ἡ στρατιωτικὴ ῥητορεία περιλαμβάνει τὰς δημηγορίας τὰς ἐκφωνουμένας ὑπὸ στρατηγοῦ τινος διὰ ν' ἀναζωπυρήσῃ τὸ θάρρος τῶν στρατιωτῶν. Ἡ χρῆσις τῶν δημηγοριῶν τούτων ἦτο συνηθεστάτη παρ' Ἑβραίοις, Ἑλλήσι, Ῥωμαίοις καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς.

648. Τὸ πλεῖστον τῶν δημηγοριῶν τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῆς ἀρχαιότητος, δὲν ἐξεφωνήθησαν, τούλαχιστον τοιαῦται ὅποια παρίστανται ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτῶν: συχνότατα, ὀλόκληρον τὸ ἔργον εἶνε αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἐνίοτε δὲ δὲν συμφωνεῖ οὔτε πρὸς τὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς, οὔτε πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου ὃ παριστῶσι λαλοῦν.

649. Οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ δὲν παρενέθεσαν ἐν ταῖς ἑαυτῶν διηγήσεσι λόγους τόσοσιν μακροῦς καὶ τόσοσιν πολυαριθμούς. Ἄλλ' ἡ ἱστορία διετήρησεν ἡμῖν πληθὺν εὐφυῶν λέξεων ἐμπνευσθεισῶν ὑπὸ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀνδρείας, καὶ αἱ λέξεις αὗται ἀληθῶς ἀπηγγέλθησαν. Σύμπας ὁ κόσμος γινώσκει παρρησιαστικούς τινας λόγους ἀποδιδόμενους εἰς Φραγκῖσκον τὸν α', Λουδοβίκον τὸν β', Ἐρρίκον τὸν δ', εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ εἰς ἄλλους.

650. Ἡ χρῆσις τοῦ δημηγορεῖν ἐνώπιον τῶν στρατευμάτων περιωρίσθη σήμερον εἰς τὸ ἐκδίδειν προκηρύξεις καὶ ἡμερησίας διαταγὰς, καὶ εἰς τὸ διαδίδειν αὐτὰς καθ' ἅπαντα τὸν στρατόν. Οἱ λόγοι οὗτοι ὀφείλουσι νὰ ὦσι τοιοῦτοι ὅποιους θὰ ἐποίει τις αὐτοὺς ὡς εἰ ἐμελλον νὰ ἐκφωνηθῶσι διὰ ζωῆς. Ἀπαιτοῦνται ἐνίοτε φράσεις σύντομοι, ζωηραὶ, πλή-

ρεις πυρός, ηλεκτρίζουσαι τὴν γενναϊότητα καὶ πληροῦσαι τοὺς στρατιώτας ἐνθουσιασμοῦ καὶ τόλμης.

Αἱ προκηρύξεις τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἀποτελοῦσιν ἀσύγκριτον μαρτύριον τῆς στρατιωτικῆς ῥητορείας.

ΑΡΘΡΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Περὶ τῆς ἀκαδημικῆς ῥητορείας.

651. Ἡ ἀκαδημικὴ ῥητορεία, ὀνομασθεῖσα οὕτω ἅτε ἔχουσα ὡς θέατρον τὰς ἀκαδημείας ἢ τοὺς φιλολογικούς συλλόγους, περιλαμβάνει τοὺς εἰσιτηρίους λόγους, τὰ ἱστορικὰ ἐγκώμια, τὰ ἐπιστημονικὰ ἢ φιλολογικὰ ὑπομνήματα, τὰς δημηγορίας ἢ τὰς προσφωνήσεις.

652. Ὁ λόγος, ὃν ἐκφωνεῖ λόγιός τις ἀνὴρ καθ' ἡμέραν εἰσέρχεται ὡς μέλος καὶ δεξιούμενος ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἐγκαθίσταται ἐν τινι ἀκαδημείᾳ ἢ πανεπιστημίῳ ἢ συλλόγῳ λογίων ἀνδρῶν, περιλαμβάνει συνήθως φιλοφρόνησιν τινα πρὸς τὸν σύλλογον τοῦτον καὶ ἐγκώμιον πρὸς τὸν προκατόχον. Ὁ Ραίτη πρῶτος, διορισθεὶς κατὰ τὸ 1640 μέλος τῆς Γαλλικῆς ἀκαδημείας, καθίδρυσε τὸ νέον τοῦτο εἶδος τῆς ῥητορείας ἀπαγγείλας τῇ ἡμέρᾳ τῆς ὑποδοχῆς του εὐχαριστήριον λόγον, ἀποτεινόμενον πρὸς τὸν ἐνδοξον τοῦτον σύλλογον. Πρὸς διόρθωσιν τῆς μονοτονίας καὶ ψυχρότητος τοῦ εἶδους τούτου, ἐνασχολοῦνται εἰς τὸ νὰ παριστώσιν ἐπιφανέστερον τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρός ἐκείνου, ὃν ὀφείλουσι νὰ ἐγκωμιάσωσι, καὶ κρίνουσι τὴν ἀξίαν τῶν συμβάντων ἐν οἷς ἀνεμίχθη.

Ὅταν ἐγκωμιάζη τις τὰς ποιότητας τὸ πνεῦμα καὶ τὰ προτερήματα τοῦ προκατόχου, τὰ ἐγκώμια ταῦτα ὀνομά-

ζονται *ρήτορικά*· καλοῦνται δὲ *ἱστορικά*, ὅταν διατρέχη τίς τὰς διαφορὰς φάσεις τοῦ σταδίου του. Ἐν πάσαις ταῖς περιστάσεσιν, ὁ ρήτωρ ὀφείλει νὰ δείξῃ μεγάλην καθαρότητα φιλοκαλίας καὶ ἄμεμπτον τελειότητα ὕφους.

653. Ἀφοῦ ἡ Ἀκαδήμεια εἶνε καθιδρυμένη πρὸς διατήρησιν τῶν ὑγιῶν γραμματολογικῶν παραδόσεων, πρέπει πάντες οἱ ἐν τῷ αὐτῆς περιβόλῳ ἐκφωνούμενοι λόγοι νὰ ᾧσιν ἄξιοι τοῦ σκοποῦ τούτου, καὶ ἐν φιλολογικῇ ὕλῃ νὰ παρέχωσι σῦναμα τὸ παράγγελμα καὶ τὸ παράδειγμα. Ἀκρολογία τις, ἡμαρτημένη ἔκφρασις, μὴ ὀρθή κ' ἡμελημένη φράσις, εὐχερῶς ἤθελον εἶναι συγγνωστέα ἐν παντὶ ἄλλῳ εἶδει, θὰ κατεκρίνετο δ' αὐστηρῶς ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς κριτικῆς. Ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ὁ ἀκαδημικός ρήτωρ ὀφείλει νὰ ζητῇ ν' ἀρέσκη διὰ τῆς ἀληθείας τῶν κοσμημάτων, ἀλλ' ὀφείλει πάντοτε νὰ διανέμη αὐτὰ μετὰ μέτρου. Συχνάκις καταπονεῖ τις καὶ ἐκθαμβοῖ διὰ τῶν σφοδρῶν καλλονῶν, καὶ ἀπαρέσκει διὰ τοῦ ἀρέσκειν.

654. Δι' *δημηγορίας* ἢ αἰ *προσφωνήσεις* εἶνε λόγοι ἐκφωνούμενοι ἐν περιστάσει ἐορτῆς τινος ἢ μεγάλης τελετῆς. Ὄφείλουσι νὰ περιλαμβάνωσι τὸ ἐγκώμιον τῶν προσώπων ἅπερ ἐγένοντο ἀφορμὴ τῶν δημοσίων τούτων ἐπιδείξεων, ἀλλὰ νὰ μὴ κατέρχωνται ποτε μέχρι κολακείας. Οἱ ἔπαινοι πρέπει νὰ εἶνε σύντομοι, λεπτοί, ἀνάμικτοι, εἰ δυνατόν, μετὰ ὀφελίμου τινός ἀληθείας ἢ μετὰ σοφῆς τινος συμβουλῆς. Ὅταν ἀπευθύνῃ τις φιλοφρονήσεις εἰς πρόσωπόν τι ὅπερ θέλει νὰ τιμήσῃ, τὸ ἐγκώμιον πρέπει ν' ἀποτελῇ τὴν βάσιν τοῦ λόγου· ἀλλ' ἐὰν ὁ ἔπαινος εἶνε λίαν φανερὸς εἶνε ἄχαρις δι' ἄνθρωπον φιλόκαλον, καὶ δύναται μάλιστα νὰ καταστῇ ὀνειδισμός.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
ΤΗΣ
ΕΠΙΤΟΜΟΥ ΚΑΛΟΛΟΓΙΑΣ

Προκαταρκτικαὶ γνώσεις.

1. Τί ἐννοοῦμεν διὰ τῆς καλολογίας ἐν γένει;
2. Ποῖος εἶνε ὁ σκοπὸς τῆς Καλολογίας ἢ τῆς τέχνης τοῦ εὐ λέγειν;
3. Εἰς πόσα ἀντικείμενα ἀνάγονται αἱ ἐργασίαι τοῦ πνεύματος;
4. Διὰ νὰ ἐπιδρῶμεν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀρκεῖ νὰ δεῖξωμεν αὐτοῖς τὸ ἀληθές;
5. Τί ἐστὶ καλόν;
6. Ποῖαν σπουδαιότητα παρέχει ἡ καλολογία εἰς τὴν σκέψιν καὶ τίνα τῶν προσόντων τοῦ ἀνθρώπου προάγει ἡ σπουδὴ αὐτῆς;
7. Ἡ σπουδὴ τῆς καλολογίας δὲν εἶνε ὠφέλιμος ἐν πάσαις ταῖς καταστάσεσι τοῦ βίου;
8. Ποῖαι εἶνε αἱ ὠφελιμώτεραι ἰδιότητες πρὸς καλλιέργειαν τῶν λόγων;
9. Τί ἐστὶ μεγαλοφυΐα καὶ τί ἰδιοφυΐα ἢ δεξιότης (talent);
10. Τί ἐστὶν εὐαισθησία;
11. Τί ἐστὶ φαντασία καὶ ποῖα ἡ δύναμις αὐτῆς;
12. Τί ἐστὶ μνήμη καὶ ποῖα ἡ χρησιμότης αὐτῆς;
13. Τί ἐστὶ κρίσις;
14. Τί ἐστὶ φιλοκαλία;
15. Ποῖοι εἶνε οἱ κανόνες τῆς φιλοκαλίας καὶ ποῖα ἡ σπουδαιότης τῆς σπουδῆς αὐτῶν;

16. Τί ἐστὶ κριτικὴ καὶ τί ἀπαιτεῖται ἵνα κρίνωμεν καλῶς σύγγραμμά τι;
17. Εἰς πόσα μέρη διαιρεῖται ἡ σειρὰ τῆς καλολογίαις;

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΥΨΟΥΣ

18. Πῶς δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὸ ὕφος;
19. Τὸ ὕφος δὲν εἶνε ἡ ἔκφρασις τοῦ τρόπου τοῦ ὁρᾶν καὶ τοῦ αισθάνεσθαι ἀνθρώπου τινός;
20. Τὸ ὕφος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γνώσεως;
21. Πῶς διαιρεῖτε τὴν πραγματείαν τοῦ ὕφους;
22. Τί ἐστὶ γράφειν καλῶς, καὶ πόθεν προέρχονται αἱ εὐγενεῖς ἐκφράσεις;
23. Πόσα στοιχεῖα δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἐν τῷ ὕφει;
24. Τί ἐστὶ νόημα κυριολεκτικῶς;
25. Ὅφειλομεν ν' ἀποχωρίσωμεν τὸ ὕφος ἀπὸ τοῦ νοήματος;
26. Ποῖαι εἶνε αἱ κυριώτεραι ἰδιότητες τῶν νοημάτων;
27. Πότε τὸ νόημα εἶνε ἀληθές καὶ πότε ψευδές;
28. Τί ἐστὶ νόημα ἀκριβές καὶ ποῖα διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀκριβείας τῶν νοημάτων;
29. Τί ἐστὶ νόημα εὐκρινές;
30. Εἰς τί συνίσταται ἡ ἀφέλεια τοῦ νοήματος;
31. Ἡ ἀφέλεια ἀποκλείει τὴν ἐνέργειαν;
32. Πρέπει νὰ συγχέωμεν τὴν ἀφέλειαν μετὰ τῆς ἀπλότητος;
33. Ποῖον εἶνε τὸ γεῖτον τῆς ἀπλότητος σφάλμα;
34. Τί ἐστὶν ὑψηλὸν νόημα;
35. Τί ἐννοεῖτε λέγοντες αἰσθήματα καὶ πῶς διαφέρουσι ταῦτα τῶν παθῶν;
36. Ποιοὶ εἶνε οἱ ἰδιαιτέροι χαρακτήρες τῶν αἰσθημάτων;
37. Τί ἐστὶν αἰσθημα φυσικόν;

38. Τι ἔστιν αἰσθημα λεπτόν;
39. Τι ἔστιν αἰσθημα ἐνεργόν;
40. Τι ἔστιν αἰσθημα εὐγενές;
41. Τι ἔστιν αἰσθημα ὑψηλόν;
42. Ποία εἶνε ἡ καλητέρα πηγὴ τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων;
43. Τι νοοῦμεν λέγοντες εἰκόνα;
44. Πόθεν ἔξαρτῶνται ἡ σαφήνεια καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν εἰκόνων;
45. Τι πρέπει νὰ πράξωμεν διὰ νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τῆς ἀκριβείας εἰκόνας τινός;
46. Τι ἔστιν εἰκὼν ὑψηλὴ ἢ ὕψος τῆς εἰκόνας;
47. Αἱ λέξεις συντελοῦσι πολὺ εἰς τὴν ἰσχύν τῶν νοημάτων;
48. Ὑπὸ πόσας σχέσεις δύναται τις νὰ θεωρήσῃ τὰς λέξεις;
49. Τι πρέπει νὰ διατηρῆται ἐπὶ τῶν λέξεων κατὰ μόνας θεωρουμένων;
50. Εἰς τί συνίσταται ἡ καθαρότης τῆς γλώσσης;
51. Τι μάλιστα ἀντίκειται εἰς τὴν καθαρότητα καὶ τί καλεῖται βαρβαρισμός;
52. Βαρβαρισμός εἶνε μόνον τὸ νὰ μεταχειρίζηται τις λέξεις ἀντικειμένας εἰς τὴν χρῆσιν;
53. Εἰς τί συνίσταται ἡ κυριολεξία τῆς γλώσσης;
54. Τι καθιστᾷ τὰς κυρίας λέξεις δυσευρέτους, καὶ ὑπάρχουσι πολλὰ συνώνυμα;
55. Εἶνε ἐπιτετραμμένον νὰ μεταχειριζώμεθα διφορούμενας λέξεις;
56. Τι ἔστι φράσις, καὶ πόσας καταστάσεις ὀφείλει νὰ συνάπτῃ αὕτη;
57. Εἰς τί συνίσταται ἡ ὀρθοέπεια;
58. Ἡ ὀρθοέπεια εἶνε πολὺ σπουδαία;
59. Τι ἀπαιτεῖ ἡ ὀρθοέπεια ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῶν λέξεων;
60. Τι κωλύει ἔτι ἡ ὀρθοέπεια;
61. Εἰς τί συνίσταται ἡ ἀρτιέπεια;
62. Ποῖον εἶνε τὸ ἀντίθετον τῆς ἀρτιεπέας σφάλμα;
63. Εἰς τί συνίσταται ἡ τάξις ἣν πρέπει νὰ δίδωμεν εἰς τὰς λέξεις φράσεως τινος;

64. Πότε πρέπει νὰ θέτῳμεν τὴν σπουδαιότεραν λέξιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς φράσεως;
65. Πότε πρέπει νὰ θέτῳμεν εἰς τὸ τέλος τὴν κυρίαν λέξιν;
66. Πῶς διαιροῦνται αἱ ἰδιότητες τοῦ ὕφους;
67. Πόσας ἀριθμεῖτε ὡς γενικὰς τοῦ ὕφους ἰδιότητας;
68. Τί ἐστὶ σαφήνεια;
69. Ἡ σαφήνεια εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαία εἰς τινὰ συγγραφέα;
70. Ποῖον εἶνε τὸ καλλίτερον μέσον τοῦ νὰ εἶνε τις σαφής;
71. Ἡ ἀσάφεια εἶνε μέγα σφάλμα, καὶ πόθεν προέρχεται;
72. Ἡ ἀσάφεια δὲν προέρχεται συχνάκις ἐξ ἐκείνων ὅπερ θέλει τις νὰ φαίνεται βαθύ;
73. Πότε ἡ ἀσάφεια προέρχεται ἐκ τῶν ἐκφράσεων;
74. Εἰς τί συνίσταται ἡ καθαρότης τοῦ ὕφους;
75. Κατὰ πόσους τρόπους δύναται τις ν' ἀμαρτάνῃ κατὰ τῆς καθαρότητος τοῦ ὕφους;
76. Τί ἐστὶ καινολογία;
77. Εἰς τί συνίσταται τὸ σφάλμα ὅπερ καλοῦσιν ἀρχαϊσμόν;
78. Τί καλεῖται ὑπερκαθαρολογία;
79. Εἰς τί συνίσταται τὸ φυσικὸν ἐν τῷ ὕφει;
80. Ποία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἀφελοῦς καὶ τοῦ φυσικοῦ;
81. Ποίαν αὐταπάτην παράγει εἰς τὸν ἀναγνώστην ὕφος τι φυσικὸν καὶ εὐκολον;
82. Ἡ εὐκολία δὲν παράγει φυσικὸν ἐν τῷ ὕφει;
83. Εἰς τί συνίσταται ἡ ἐπιτήδευσις;
84. Ποίαν ἐντύπωσιν παράγει ἐπὶ τοῦ ἀναγνώστου ἡ ἐπιτήδευσις τοῦ ὕφους;
85. Εἰς τί συνίσταται ἡ εὐγένεια τοῦ ὕφους;
86. Ἡ εὐγένεια ἀνήκει μόνον εἰς τὸ ὑψηλότερον γένος;
87. Πῶς ἀνυψοῖ τὰς φράσεις αἴτινες στεροῦνται εὐγενείας;
88. Τί ἀποτελεῖ τὴν εὐγένειαν τῶν ἐκφράσεων;
89. Εἰς τί συνίσταται ἡ χυδαιολογία τοῦ ὕφους;
90. Τί ἐστὶ πρέπον ὕφος;
91. Πόσα διάφορα εἶδη τοῦ ὕφους ὑπάρχουσι;

92. Οι καλοί συγγραφείς δεν μεταβάλλουσι τὸ ὕφος μετὰ τῆς ὑποθέσεώς των;
93. Ἡ ποικιλία δεν παράγει πρέπον;
94. Εἰς τί συνίσταται ἡ μονοτονία;
95. Εἰς πόσα διάφορα γένη ἀνάγονται αἱ ἰδιαιτέρας ἰδιότητες τοῦ ὕφους;
96. Τί ἐστὶν ὕφος ἀπλοῦν;
97. Εἰς ποῖα ὑποκειμένα ἀνήκει τὸ ἀπλοῦν ὕφος;
98. Ποῖαι εἶνε αἱ ἰδιότητες αἱ ἀρμόδιαι εἰς τὸ ἀπλοῦν ὕφος καὶ τὰ πρότυπα τοῦ γένους τούτου;
99. Τί ἐστὶ μέσον ὕφος;
100. Διὰ τίνων μέσων τὸ μέσον ὕφος συντελεῖ εἰς τὸ ἀρέσκειν;
101. Εἰς τί συνίσταται ἡ γλαφυρότης τοῦ ὕφους;
102. Ποῖον εἶνε τὸ ἀντικείμενον εἰς τὴν γλαφυρότητα ἐλάττωμα καὶ εἰς τί συνίσταται τοῦτο;
103. Εἰς τί συνίσταται ἡ δαψίλεια τοῦ ὕφους;
104. Πότε ἔκφρασις τις εἶνε πλουσία;
105. Εἰς τί συνίσταται ἡ ἰσχύτης;
106. Τί ἐστὶν ὑψηλὸν ὕφος;
107. Ποῖαι εἶνε αἱ ἰδιότητες αἱ χαρακτηρίζουσαι τὸ ὑψηλὸν ὕφος;
108. Τί ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ ὕφους;
109. Ποῖον εἶνε τὸ ἀντίθετον τῆς ἐνεργείας ἐλάττωμα;
110. Εἰς τί συνίσταται ἡ σφοδρότης τοῦ ὕφους;
111. Τί ἐστὶ ψυχρὸν ὕφος;
112. Εἰς τί συνίσταται ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ ὕφους;
113. Ποῖος εἶνε ὁ σκόπελος ὃν πρέπει νὰ ἐκκλίνωμεν ἐν τῇ μεγαλοπρέπειᾳ καὶ τί ἐστὶ στόμφος;
114. Τί ἐστὶ κυριολεκτικῶς ὑψηλόν;
115. Ποῖα διαφορὰ ὑπάρχει μετὰ τοῦ ὑψηλοῦ ἢ ὕφους καὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὕφους;
116. Τί ἐννοεῖτε διὰ τῶν κοσμημάτων τοῦ ὕφους;
117. Ποῖαι εἶνε αἱ δύο πηγαὶ ἀφ' ὧν τὸ ὕφος ἀρύεται τὰ κοσμηματα αὐτοῦ;

118. Τι εἶνε σχήματα;
119. Πῶς ἀναγνωρίζονται τὰ σχήματα ἐν τινι φράσει;
120. Δὲν διακρίνονται δύο κύριαι τάξεις σχημάτων;
121. Τι εἶνε σχήματα τῶν λέξεων ἐν γένει καὶ τί ἐννοεῖτε τῶν τρόπων;
122. Τὸ πλεῖστον τῶν λέξεων δὲν ἔχουσι δύο διακεκριμέναι ἐννοιαί;
123. Πόσοι εἶνε οἱ τρόποι;
124. Τι ἐστὶ μεταφορά;
125. Ἡ μεταφορὰ εἶνε σχῆμα σπανίως χρήσιμον;
126. Ποῖαι εἶνε αἱ κυριώτεραι χρήσεις τῆς μεταφορᾶς;
127. Κατὰ ποίας περιστάσεις δύνανται νὰ εἶνε ἐσφαλμέναι μεταφοραί;
128. Πρέπει νὰ συσφρεύωνται πολλαὶ μεταφοραί;
129. Τὰ μεταφορικὰ ῥήματα τὰ ἐπίθετα καὶ τὰ οὐσιαστικά νοοῦνται εὐκόλως ἐν τῷ λόγῳ;
130. Τι ἐστὶ συνεκδοχή, καὶ ποσαχῶς ἐκδεχόμεθα;
131. Πότε ἐπέχει τόπον ἢ μετωνυμία; τί μεταχειρίζεται αὐτὴ;
132. Εἰς τί συνίσταται ἡ ἀλληγορία, καὶ τί τὴν διακρίνει ἀπὸ τῆς μεταφορᾶς;
133. Ποῖον ὄνομα λαμβάνει ἡ ἀλληγορία, ὅταν παρατείνῃ καθ' ὅλην τὴν σύνθεσιν;
134. Τι ἐστὶν ἀντονομασία;
135. Τι ἐστὶν ὀνοματοποιία;
136. Τι ἐστὶν αἰνιγμα;
137. Τι ἐστὶν εἰρωνεία;
138. Τίνα εἰσὶ τὰ κατώτερα εἶδη τῆς εἰρωνείας;
139. Πότε ἡ εἰρωνεία λαμβάνει τοῦνομα τοῦ σαρκασμοῦ;
140. Τι ἐστὶν ἀστεϊσμός, μκκτηρισμός, χλευασμός, χαριεντισμὸς ἀντίφρασις καὶ εὐφημισμός;
141. Ποῖα εἶνε τὰ κυριώτερα τῶν κυρίως καλουμένων σχημάτων τῶν λέξεων;
142. Τι ἐστὶν ἔλλειψις;

143. Τι ἔστι πλεονασμός;
144. Τι ἔστι κατὰ σύνεσιν σχῆμα ἢ κατὰ τὸ νοούμενον;
145. Τι ἔστι περίφρασις;
146. Τι παρέχει ἢ περίφρασις;
147. Τι ἔστιν ὑπερβατόν;
148. Πῶς ἄλλως καλεῖται τὸ ὑπερβατόν, καὶ τί διαφέρει τῆς ἀναστροφῆς;
149. Τι εἶνε σχήματα διανοίας;
150. Οἱ τεχνογράφοι διακρίνουσι μέγαν ἀριθμὸν σχημάτων διανοίας;
151. Ποῖα εἶνε τὰ ἀρμόδια εἰς τὸ διδάσκειν σχήματα διανοίας;
152. Τι ἔστι πρόληψις;
153. Πότε ἢ πρόληψις λαμβάνει τὸ ὄνομα τῆς ἀνθυποφορᾶς;
154. Εἰς τί συνίσταται ἢ ὑπέρβασις ἢ ἀναβολὴ ἢ παράδοξον;
155. Τι ἔστι συγχώρησις ἢ συνδρομῆς;
156. Τι ἔστιν ἀνακοίνωσις;
157. Εἰς τί συνίσταται ἢ παράλειψις;
158. Τι ἔστιν ἀπόρρηγμα;
159. Πότε τὸ ἀπόρρηγμα λαμβάνει τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιφωνήματος;
160. Ποῖα εἶνε τὰ σχήματα διανοίας τὰ ἀρμόδια εἰς τὸ ἀρέσκειν;
161. Τι ἔστιν ἐπανόρθωσις ἢ ἀνόρθωσις;
162. Τι ἔστιν ἀποσιώπησις;
163. Τι ἔστιν ἀντίθεσις;
164. Τι ἔστι κλίμαξ ἢ κλιμακωτόν;
165. Τι ἔστι σύγκρισις ἢ ὁμοιον;
166. Πότε ἢ σύγκρισις λαμβάνει τὸ ὄνομα τῆς ἐναντιότητος;
167. Ποῖα εἶνε τὰ ἀρμόδια εἰς τὸ συγκινεῖν σχήματα διανοίας;
168. Τι ἔστιν ὑπερβολὴ;
169. Τι παράγει τὴν ἐξοῖδησιν;
170. Τι ἔστι λιτότης;
171. Τι δύναται τις νὰ καταλέξη εἰς τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν λιτότητα;
172. Τι ἔστιν ἄδεια;

173. Τί ἐστὶν ἀποστροφή;
174. Τί ἐστὶν ἀναφώνησις ἢ ἐκφώνησις;
175. Πότε ἡ ἀναφώνησις λαμβάνει τοῦνομα εὐχῆς ἐπιφώνησις;
176. Τί ἐστὶν ἐρώτησις;
177. Τί ἐστὶ πρόκλησις ἢ ἐπίκλησις;
178. Τί ἐστὶν ἀρά;
179. Τί ἐστὶ προσωποποιία;
180. Πότε ἡ προσωποποιία λαμβάνει τοῦνομα τοῦ διαλόγου;
181. Πρέπει ν' ἀναλαμβάνη τις μετὰ πολλῆς σπουδαιότητος τὴν κατάταξιν τῶν σχημάτων;
182. Τὰ σχήματα πρέπει νὰ πολλαπλασιάζωνται;
183. Τί ἐστὶν ἀρμονία καὶ πόσα εἶδη ταύτης ὑπάρχουσι;
184. Εἶνε μεγάλης σπουδαιότητος ἡ ἀρμονία;
185. Εἰς τί συνίσταται ἡ μηχανικὴ ἀρμονία τοῦ ὕφους καὶ πόθεν ἐξάγεται;
186. Ποίας λέξεις ὀφείλει τις νὰ παραδεχθῆ κατὰ προτίμησιν διὰ τὴν ἀρμονίαν τῶν λέξεων;
187. Διὰ τίνων μέσων δύναται τις νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ ὕφος λέξεις δυσἀρέστους καὶ ὀχληράς;
188. Ἡ ἀρμονία τῶν λέξεων δὲν ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῆς διατάξεως αὐτῶν;
189. Τί πρέπει ν' ἀποφεύγῃ τις κυρίως ἐν τῇ διατάξει τῶν λέξεων;
190. Πρέπει ν' ἀποφεύγῃ τις ἀπολύτως πάσας τὰς σκληράς καὶ ἡχურὰς συλλαβάς;
191. Πόθεν προέρχεται ἡ ἀρμονία τῶν φράσεων;
192. Εἰς τί συνίσταται ὁ ἀριθμὸς;
193. Τί ἐστὶ περίοδος;
194. Τί πρέπει νὰ νοῶμεν διὰ τῶν μελῶν ἢ κῶλων καὶ διὰ τῶν παρενθῆτων προτάσεων;
195. Πόσα μέλη ἢ κῶλα δύναται νὰ ἔχῃ μία περίοδος;
196. Τί μάλιστα συντελεῖ εἰς τὴν καλλονὴν τῆς περιόδου;
197. Πότε τὸ ὕφος καλεῖται περιοδικόν;
198. Εἰς τί συνίσταται ἡ μιμητικὴ ἀρμονία;

199. Ἡ μιμητικὴ ἄρμονία εἶνε μεγάλης σπουδαιότητος;
200. Πόσων εἰδῶν εἶνε τ' ἀντικείμενα ἅτινα δύναται νὰ παραστήσῃ ἡ ἄρμονία;
201. Δεῖξάτε παραδείγματα διὰ τοὺς ἤχους τῆς φύσεως.
202. Δεῖξάτε παραδείγματα διὰ τὴν ἄρμονίαν ἣτις ζωγραφεῖ τὰς κινήσεις.
203. Δεῖξάτε παραδείγματα ἄρμονίας παριστῶντα τὰς συγκινήσεις τῆς ψυχῆς.
204. Πόσα εἶνε τὰ μέσα δι' ὧν μορφοῦται τις εἰς τὴν τέχνην τοῦ γράφειν;
205. Τί ἐννοεῖτε διὰ τῶν φιλολογικῶν προτύπων;
206. Πόσας ἀσκήσεις περιλαμβάνει ἡ σπουδὴ τῶν προτύπων;
207. Εἰς τί συνίσταται ἡ καλῶς ἐννοουμένη ἀνάγνωσις τῶν προτύπων;
208. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν συγγραφέων εἶνε μεσάζουσα δύναμις πρὸς μόρφωσιν τοῦ ὕφους;
209. Πόσας προφυλάξεις πρέπει νὰ λαμβάνῃ τις διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν βιβλίων;
210. Πρέπει ν' ἀπαγορεύῃ τις ἑαυτῷ πᾶν ἀνήθικον σύγγραμμα;
211. Ὅφειλει τις ν' ἀναγινώσκῃ τοὺς μετρίους καὶ ἑλλιπεῖς συγγραφεῖς;
212. Πρέπει νὰ περιορίζηται τις εἰς μικρὸν ἀριθμὸν βιβλίων;
213. Κατὰ τίνα τρόπον πρέπει ν' ἀναγινώσκῃ τις διὰ νὰ ἐξαγάγῃ καρποὺς ἐκ τῶν ἀναγνώσεών του;
214. Εἰς τί συνίσταται ἡ ἀνάλυσις;
215. Ποῖαι εἶνε αἱ ὠφέλειαι τῆς ἀναλύσεως;
216. Εἰς τί συνίσταται ἡ κυρίως λεγοζένη μίμησις;
217. Ποῖοι εἶνε οἱ διάφοροι τρόποι τοῦ μιμεῖσθαι συγγραφεᾶ τινά;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΕΣΕΩΣ

218. Τί ἐστὶ φιλολογικὴ σύνθεσις;
219. Πόσα πράγματα εἶνε ἀναγκαῖα διὰ τὴν εὐδοκιμήσῃ τῆς συνθέσεως;
220. Πρέπει νὰ μελετῶμεν ἐμδριθῶς τὸ ὑποκειμενον πρὶν ἢ ἀρξώμεθα νὰ γράφωμεν;
221. Πρέπει νὰ ἐπαρκῆται τις εἰς τὸν πρῶτον βλαστὸν τοῦ πνεύματος;
222. Πρέπει νὰ ὑποβάλλῃ τις τὸ ἔργον του εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ δασκάλου τινὸς ἢ φίλου;
223. Ποῖα εἶνε τὰ κυριώτερα γένη τῆς φιλολογικῆς συνθέσεως;
224. Τί ἐστὶ διήγησις;
225. Πόσα μέρη περιλαμβάνει οἰαδήποτε διήγησις;
226. Ποῖος εἶνε ὁ σκοπὸς τῆς ἐκθέσεως;
227. Τί ἀπαιτεῖται ἵνα ἐκθεσίς τις εἶνε σαφής;
228. Ἡ ἐκθεσις δὲν ὀφείλει νὰ εἶνε ἀπλὴ καὶ μετρία;
229. Πότε ἡ ἐκθεσις φέρει τοῦνομα τῆς δραματικῆς ἀρχῆς;
230. Τί ἐστὶ δέσις τῆς πράξεως;
231. Τί ἐστὶ λύσις τῆς πράξεως;
232. Πρέπει νὰ σταματήσῃ τις εὐθὺς ὡς γνωσθῇ ἡ λύσις;
233. Ποῖαι εἶνε αἱ γενικαὶ ἰδιότητες τῆς διηγήσεως;
234. Εἰς τί συνίσταται ἡ ἐνότης τῆς διηγήσεως;
235. Εἰς τί συνίσταται ἡ σαφήνεια τῆς διηγήσεως;
236. Εἰς τί συνίσταται ἡ συντομία τῆς διηγήσεως;
237. Εἰς τί συνίσταται τὸ ἐνδιαφέρον τῆς διηγήσεως;
238. Ποῖα εἶνε τὰ κοσμήματα τὰποτελοῦντα τὴν διάταξιν τῆς διηγήσεως;
239. Πόσα εἶδη διηγήσεως διακρίνονται;
240. Τί ἐστὶν ἱστορικὴ διήγησις;
241. Ποῖαι εἶνε αἱ ἰδιαίτεραι ἰδιότητες τῆς ἱστορικῆς διηγήσεως;

242. Τί ἐστὶ ποιητικὴ ἢ μυθικὴ διήγησις καὶ κατὰ τί διαφέρει αὕτη τῆς ἱστορικῆς διηγήσεως;
243. Ποῖαι εἶνε αἱ ἰδιαιτέραι ἰδιότητες τῆς ποιητικῆς διηγήσεως;
244. Τί ἐστὶ περιγραφή καὶ ποῖαν ἰδιοφυῖαν ἀπαιτεῖ αὕτη;
245. Ποῖαι καταστάσεις ἀπαιτοῦνται πρὸς τὸ καλῶς γράφειν;
246. Πῶς πρέπει νὰ ἐκλέγη τις τὸ ἀντικείμενον τῆς περιγραφῆς;
247. Ὑπὸ τίνα ἐποψιν πρέπει νὰ παριστᾷ τὸ ἀντικείμενον;
248. Δὲν πρέπει νὰ ἐκλέγωμεν τὴν καταλληλοτέραν στιγμὴν ὅταν τὸ ἀντικείμενον εἶνε μεταδλητόν;
249. Ἡ περιγραφή ὀφείλει νὰ εἶνε πάντοτε ἐξ ἴσου ἐκτεταμένη;
250. Πρέπει νὰ εἰσάγωμεν εἰς τὴν περιγραφὴν τὰ μικρολόγα περιστατικά;
251. Ποῖα εἶνε ἡ ὠφέλεια τῶν ἀντιθέσεων ἐν τῇ περιγραφῇ;
252. Πόσα εἶδη περιγραφῆς ὑπάρχουσι;
253. Τί ἐστὶ χρονογραφία;
254. Τί ἐστὶ τοπογραφία;
255. Τί ἐστὶ γεγενοτογραφία;
256. Τί ἐστὶ προσωπογραφία;
257. Τί ἐστὶν ἠθογραφία;
258. Πότε ἡ εἰκονογραφία λαμβάνει τοῦνομα παραλληλισμός;
259. Τί ἐστὶν ἐπιστολή;
260. Τὸ ἐπιστολικὸν εἶδος ὁὲν κατέχει τὸ μέσον μεταξὺ τοῦ ἐμβριθοῦς καὶ τοῦ πρὸς ἀπλὴν διασκέδασιν;
261. Ἐχει πολλὴν ἀξίαν τὸ νὰ γινώσκη τις νὰ γράφῃ ἐπιστολὴν;
262. Πῶς διαιρεῖτε τοὺς κανόνας τῆς ἐπιστολικῆς πραγματείας;
263. Ποῖαι πρέπει νὰ εἶνε αἱ ἰδιότητες τῆς ἐπιστολῆς;
264. Εἰς τί συνίσταται ἡ ἀπλότης τῆς ἐπιστολῆς;
265. Τί ἀπαιτεῖται διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἀπλότης ἐν τῷ ὕφει ἐπιστολῆς τινος;
266. Εἰς τί συνίσταται τὸ φυσικὸν ἐν τῷ ὕφει;
267. Τί μάλιστα βλάπτει εἰς τὸ φυσικὸν ὅπερ ἀπαιτεῖ ἡ ἐπιστολή;
268. Τί ἀπαιτεῖ ἡ εὐκολία ἐν τῇ ἐπιστολῇ;
269. Ποῖον εἶνε τὸ μέγα ἐμπόδιον εἰς τὴν εὐκολίαν τῆς ἐπιστολῆς;

270. Δέν πρέπει νά βασιλεύη ἀφέλεια πρὸς τὰς ἐπιστολάς ἀπευθύνει τις πρὸς φίλους;
271. Τί ἀπαιτεῖ τὸ πρέπον ἐν τῇ ἐπιστολῇ;
272. Πόσα διάφορα εἶδη ἐπιστολῶν δυνατόν νά υπάρξωσι;
273. Ποῖα αἰσθήματα πρέπει νά βασιλεύωσιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους;
274. Μέχρι τίνος πρέπει νά μηκύνῃ τις τὸν λόγον ἐν τῇ συνηθισμένῃ ἐπιστολῇ;
275. Τί πρέπει νά ἐπιμαρτύρηται τις ἐν τῇ ἐπιστολῇ;
276. Ποῖας ποιότητος ὀφείλει νά ἔχη ἡ αἰτητικὴ ἐπιστολὴ;
277. Τί ἐστὶν εὐχαριστήριος ἐπιστολὴ, καὶ τί ὀφείλει νά προσδιορίσῃ ἐν αὐτῇ τὸ αἰσθημα;
278. Αἱ συμβουλευτικαὶ ἐπιστολαὶ δὲν ἀπαιτοῦσι πολλὴν ἐπιφύλαξιν καὶ διάκρισιν;
279. Αἱ ἐλεγκτικαὶ ἐπιστολαὶ δὲν ἀπαιτοῦσι πολλὴν σύνεσιν καὶ περισκεψιν;
280. Ὅποιος ὀφείλει νά εἶνε ὁ τόνος τῆς δικαιολογητικῆς ἐπιστολῆς;
281. Τί ἀπαιτεῖ ἡ συστατικὴ ἐπιστολὴ ἐκ μέρους τοῦ γράφοντος αὐτήν;
282. Ὅποιον ὀφείλει νά εἶνε τὸ ὕφος τῶν φιλικῶν ἐπιστολῶν;
283. Εἰς ποῖον εἶδος ἐπιστολῶν ἀρμόζουσι μάλιστα τὰ κοσμηματα τὰ ἰδιάζοντα εἰς τὸ ἐπιστολικὸν γένος;
284. Ὅποιαί πρέπει νά εἶνε αἱ ποιότητες;
285. Ποῖαί εἰσιν αἱ κυριώτεραι συνθέσεις αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸ διδακτικὸν γένος;
286. Ποῖος εἶνε ὁ σκοπὸς τῶν φιλολογικῶν κρίσεων ἢ ἀναλύσεων;
287. Πῶς πρέπει νά γίνηται ἡ κρίσις συγγράμματός τινος;
288. Ὑπὸ ποῖαν σημασίαν δύναται τις νά νοήσῃ τὴν ἐργασίαν φιλολογικῆς τινος ἀναλύσεως;
289. Τί ἐννοεῖτε διὰ τῶν θρησκευτικῶν ἢ ἠθικῶν διατριβῶν;
290. Πῶς δύναται τις νά ἐξασκήσῃ τοὺς νέους εἰς γραμματολογικὰς διατριβάς;

291. Τι ἐστὶ διάλογος καὶ τίνας ἰδιότητες ἀπαιτεῖ;
 292. Πῶς πρέπει νὰ γίνωνται οἱ φιλόλογικοὶ παραλληλισμοί;

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ

293. Τι ἐστὶ ποιητικὴ, ἢ ποιητικὴ τέχνη;
 294. Τι ἐστὶ ποίησις ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αὐτῆς ἐννοίᾳ καὶ τῇ μάλιστα ἐκτεταμένῃ;
 295. Εἰς τί συνίσταται ἡ οὐσία τοῦ ποιητικοῦ πνεύματος;
 296. Τι ἐστὶ φαντασία;
 297. Τι ἐστὶν ἔμπνευσις;
 298. Ποῦ εὐρίσκεται ἡ ἔμπνευσις ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ θαυσιλείᾳ;
 299. Τι ἐστὶ ποίησις ἐν τῇ μάλιστα περιωρισμένῃ αὐτῆς σημασίᾳ;
 300. Ἡ ποίησις ὑπόκειται ἀναγκαίως εἰς ῥυθμόν;
 301. Ἡ ποίησις διαφέρει τῆς κοινῆς γλώσσης μόνον κατὰ τὸν ῥυθμόν;
 302. Ἡ ποίησις δὲν εἶνε ἐνεξάρτητος τῆς ἐμμέτρου γλώσσης;
 303. Ὅποια σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ ποιήσεως, ζωγραφικῆς καὶ μουσικῆς;
 304. Τις ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς ποιήσεως;
 305. Ποία ὑπῆρξεν ἡ πρώτη χρῆσις τῆς ποιήσεως;
 306. Τὸ ἀντικείμενον τῆς ποιήσεως δὲν πρέπει νὰ εἶνε πάντοτε ἠθικόν;
 307. Ποῖον εἶνε τὸ ἀμεσον τέλος τῆς ποιήσεως καὶ τίς ἐστὶν ὁ κυριώτερος αὐτῆς σκοπός;
 308. Εἰς πόσα γένη δύναται νὰ διαιρεθῶσι τὰ ποιήματα;
 309. Τι ἐστὶ νεοελληνικὴ στιχουργία;
 310. Κατὰ τί διακρίνεται ὁ νεοελληνικὸς στίχος τοῦ πεζοῦ λόγου;
 311. Εἰς πόσα ἀντικείμενα ἀνάγονται οἱ κανόνες τῆς νεοελληνικῆς στιχουργίας;
 312. Ποία εἶνε ἡ ἐννοία τοῦ ῥυθμοῦ ἐν γένει καὶ τίς ἐστὶ τεχνικὸς ῥυθμός;

313. Τί καλεῖται χρόνος ἐν τῇ ποιήσει, καὶ τί ἀντικατέστησε τὴν προσωδίαν τῶν ἀρχαίων;
314. Τί ἐστὶν ἄρσις, τί θέσις καὶ τί κρούσις;
315. Τίς ἐστὶν ὁ λόγος τῆς ἄρσεως πρὸς τὴν θέσιν καὶ πῶς ὀρίζεται ὁ τεχνικὸς ῥυθμὸς;
316. Ἐκ πόσων χρονικῶν μορίων δύναται νὰ προκύψῃ ῥυθμὸς;
317. Τί ἐστὶν ἀνάκρουσις καὶ ποῖοι λέγονται ἀνιόντες καὶ ποῖοι κατιόντες ῥυθμοί;
318. Πῶς γίνεται ὁ ῥυθμικὸς ἀρμὸς ἢ μετρικὸς ποῦς;
319. Τί ἐστὶ μέτρον, διποδία, τριποδία, τετραποδία κ. λ.;
320. Πόσα εἶδη στίχων διακρίνονται ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν;
321. Πόθεν λαμβάνει τοῦνομα αὐτοῦ ὁ στίχος καὶ πόσων εἰδῶν ῥυθμικοὶ πόδες ὑπάρχουσιν ἐν τῇ νεοελληνικῇ ποιήσει;
322. Τίνες τῶν ποδῶν βαίνουσι κατὰ διποδίαν καὶ τίνες κατὰ μονοποδίαν;
323. Τίνες λέγονται ἀκατάληκτοι, καταληκτικοί, βραχυκατάληκτοι καὶ ὑπερκατάληκτοι στίχοι;
324. Τί νοοῦμεν διὰ τῆς ἀναπαύλης καὶ πόσα εἶδη αὐτῆς διακρίνονται;
325. Τί ἐστὶ τομὴ, καὶ τί διαίρεσις;
326. Τί ἐστὶν ἀπόθεσις ἢ κατάληξις στίχου καὶ πότε λαμβάνει χώραν ἢ ὑπερπήδησις;
327. Τί ἐστὶ χασμωδία;
328. Τί ἐστὶν ἐκθλιψίς καὶ πότε γίνεται αὕτη;
329. Τί ἐστὶ κρᾶσις καὶ πότε γίνεται αὕτη;
330. Τί ἐστὶ συνίζησις καὶ πότε γίνεται αὕτη;
331. Τί ἐστὶν ἰαμβὸς καὶ κατὰ τί διαφέρει ὁ ἰαμβὸς τοῦ τροχαίου;
332. Τίνα τὰ διάφορα μέρη τοῦ ἰαμβικοῦ ῥυθμοῦ καὶ τίνα ἐξ αὐτῶν ὑφίστανται τομὴν;
333. Τί ἐστὶ τροχαῖος;
334. Ποῦ γίνεται κυρίως χρῆσις τοῦ τροχαϊκοῦ μέτρου καὶ πῶς βαίνει οὗτος;

335. Τίνα τὰ ἐν χρήσει τροχαϊκὰ μέτρα καὶ τίνα ὑφίστανται τομήν;
336. Τί ἐστὶν ἀνάπαιστος;
337. Πῶς μετροῦνται οἱ ἀναπαιστικοὶ ῥυθμοὶ καὶ τίνα τἀναπαιστικά μέτρα;
338. Ποῦ γίνεται χρῆσις τῶν ἀναπαιστικῶν μέτρων;
339. Τίνα ἀναπαιστικά μέτρα δέχονται τομήν;
340. Εἰς τί συνίστανται οἱ δακτυλικοὶ ῥυθμοὶ καὶ ποῦ γίνεται αὐτῶν χρῆσις;
341. Κατὰ τί διαφέρει ὁ δάκτυλος τοῦ ἀναπαιστού;
342. Πῶς χωροῦσιν οἱ δακτυλικοὶ ῥυθμοί;
343. Τίνα τὰ ἐν χρήσει δακτυλικά μέτρα;
344. Πόσοι τομαὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ καὶ τίνας αὐταί;
345. Τί ἐστὶν ὁμοιοκαταληξία καὶ πῶς κανονίζεται αὕτη;
346. Εἰς τί διακρίνονται οἱ στίχοι ὡς ἐκ τοῦ τονισμοῦ τῆς ἀποθέσεως;
347. Τί ἀπαιτεῖται ἵνα αἱ ὁμοιοκαταληξίαι ᾧσιν ἐπιτυχεῖς;
348. Πῶς ἐπιτηδεύουσι τοὺς στίχους νεώτεροὶ τινες στιχουργοί;
349. Ὑπάρχουσι στίχοι μὴ ἔχοντες ἄλλο προσὸν τῆς ὁμοιοκαταληξίας;
350. Εἰς τί συντελεῖ κυρίως ἡ ὁμοιοκαταληξία;
351. Ποῦ χωρεῖ διάταξις;
352. Πόσα εἶδη διατάξεων τῶν στίχων ὑπάρχουσι;
353. Ποία λέγεται κατὰ στίχον σύνθεσις;
354. Τί ἐστὶ κατὰ δίστιχον σύνθεσις;
355. Ποῖα λέγονται δίστιχα καὶ τίνα χαρακτηρὰ φέρουσι συνήθως ταῦτα;
356. Τί καλεῖται σύστημα καὶ τί ὀνομάζεται κατακλείς;
357. Ποῖον λέγεται σύστημα ἐξ ὁμοίων;
358. Ποῖον λέγεται σύστημα ἐξ ἀνομίων;
359. Εἰς πόσα εἶδη διακρίνονται τὰ ἐξ ἀνομίων συστήματα, καὶ τί καλεῖται στροφή;

360. Είς τί συνίστανται τὰ ἐπιδικά καλούμενα συστήματα, καί τί ἐστὶν ἐπιδός, προπιδός καὶ μεσπιδός;
361. Εἰς ποίους κανόνες ἀνάγεται ἡ στροφή;
362. Πόσα εἶδη διατάξεως τῶν ὁμοιοκαταληξιῶν ὑπάρχουσι;
363. Ποῖαι λέγονται ἀσύμπλεκτοι ἢ ὁμαλαὶ ὁμοιοκαταληξίαι;
363. Πότε αἱ ὁμοιοκαταληξίαι λέγονται χιασταί;
365. Ποῖαι ὁμοιοκαταληξίαι λέγονται ἀνάμικτοι;
366. Ποῖαι ὁμοιοκαταληξίαι λέγονται ἀλλεπάλληλοι;
367. Τί ἐστὶ ποιητικὴ ἄδεια;
368. Εἰς τί συνίσταται ἡ μετὰθεσις ἢ ἡ ἀναστροφή;
369. Ἡ ἄσκησις τῆς νεοελληνικῆς στιχουργίας εἶνε ὠφέλιμος;
370. Πῶς διαιροῦνται τὰ μεγάλα γένη τῆς ποιήσεως;
371. Τί ἐστὶ λυρική ποιησις;
372. Δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τὰ λυρικά ποιήματα εἰς δύο διάφορα γένη;
373. Τί ἐστὶν ὠδὴ ἐν γένει;
374. Τίνες εἰσὶν οἱ χαρακτήρες τῆς ὠδῆς;
375. Τί ἐστὶν ἐνθουσιασμός;
376. Ἡ ἀρχὴ τῆς ὠδῆς πρέπει νὰ εἶνε τολμηρά;
377. Τί πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν διὰ τῶν παραβάσεων;
378. Πῶς πρέπει νὰ ἐννοῶμεν τὴν ἀταξίαν ἣτις βασιλεύει ἐν τῇ ὠδῇ;
379. Πόσα εἶδη ὠδῆς διακρίνουσι;
380. Τί ἐστὶν ἱερὰ ὠδὴ;
381. Ποῦ εὐρίσκονται αἱ ὠραιότεραι τῶν ἱερῶν ὠδῶν;
382. Τί ἦτο παρ' Ἑλλήσιν ὁ διθύραμβος καὶ τί ἐστὶ σήμερον;
383. Τί ἐστὶν ἠρωικὴ ὠδὴ;
384. Ὅποῖόν τι ὀφείλει νὰ εἶνε τὸ ὕφος καὶ ὁ τόνος τῆς ἠρωικῆς ὠδῆς;
385. Τί ἐστὶν ἠθικὴ ἢ φιλοσοφικὴ ὠδὴ;
386. Ὅποῖος πρέπει νὰ εἶνε ὁ χαρακτήρ τῆς φιλοσοφικῆς ὠδῆς;
387. Τί ἐστὶν ἐλαφρὰ ὠδὴ;
388. Πότε ἡ ἐλαφρὰ ὠδὴ λαμβάνει τοῦνομα ἄσμα;

389. Ποιον πρέπει να εἶνε τὸ ὕφος καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἄσματος;
390. Τί ἐστὶ γένος ἐπικόν ἐν γένει;
391. Τί ἐστὶν ἐποποιία;
392. Εἰς πόσα ἀντικείμενα ἀνάγονται οἱ κανόνες τῆς ἐποποιίας;
393. Ποῖαι εἶνε αἱ ἰδιότητες τῆς ἐπικῆς πράξεως;
394. Ἡ ἐνότης εἶνε ἀναγκαῖα εἰς τὸ ἐπικόν ποίημα;
395. Ἐν τοῖς μεγάλοις ἐπικοῖς ποιήμασιν ἡ ἐνότης τῆς πράξεως εἶνε ὁρατή;
396. Τί ἀπαιτεῖ ἡ στερεότης τῆς πράξεως;
397. Τί ἀπαιτεῖ τὸ μεγαλεῖον τῆς πράξεως;
398. Τί ἀπαιτεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς πράξεως;
399. Πόσα πρόσωπα διακρίνονται ἐν τῇ ἐποποιίᾳ;
400. Πρέπει νὰ ὑπάρχη δεσπόζον τι πρόσωπον;
401. Ποῖος εἶνε ὁ χαρακτήρ τῶν κυριωτέρων προσώπων καὶ τῶν δευτερευόντων προσώπων;
402. Τί ἐννοοῦμεν διὰ τῶν χαρακτήρων ἢ ποιητικῶν ἠθῶν καὶ ὁποῖαι εἶνε αἱ ἰδιότητες ἃς ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι τὰ ἠθη ταῦτα;
403. Τί ἐννοοῦμεν διὰ τῆς μορφῆς καὶ τῆς διατάξεως τῆς ἐποποιίας;
404. Τί ὀφείλει νὰ πράξῃ ὁ ποιητής πρὶν ἀρχίσῃ τὴν διήγησίν του;
405. Τί πράττει ὁ ποιητής ἐν τῇ προτάσει;
406. Τί ἐστὶν ἐπίκλησις;
407. Τί κάμνει ὁ ποιητής ἐν τῇ προπαρασκευῇ;
408. Τί ἐστὶ πλοκή καὶ πῶς ἀναπτύσσεται αὕτη;
409. Τί ἐστὶν ἔκδοσις;
410. Πῶς ὁ ἐπικός ποιητής ὀφείλει νὰ παριστᾷ τὸ ἠθικόν;
411. Πρέπει νὰ θεωρῶμεν τὸ ἐπικόν ποίημα ὡς ἔργον δυσχερέστατον;
412. Ποῖα εἶνε τὰ ποιήματα τὰ διακρινόμενα μεταξὺ τῶν δευτερευουσῶν ἐποποιῶν;
413. Τί ἐστὶν ἥρωικόν ποίημα;
414. Τί ζητεῖ ὁ ποιητής ἐν τῷ ἥρωικοκωμικῷ ποιήματι;

415. Τί ἐστιν ἐλαφρὸν ποίημα;
416. Τί ἐστι μυθοποίημα;
417. Τί ἐστι δρᾶμα καὶ κατὰ τί διαφέρει τῆς ἐποποιίας;
418. Τί πρέπει νὰ πράξῃ τις διὰ νὰ περιλάβῃ πάντα τὰ ζητήματα τἀναγόμενα εἰς τὴν δραματικὴν ποίησιν;
419. Πότε τὸ δρᾶμα ἔλαβε τὴν γέννησίν του;
420. Τίνες εἰσὶν αἱ οὐσιώδεις ἰδιότητες εἰς πᾶσαν δραματικὴν πράξιν;
421. Εἰς τί συνίσταται ἡ πιθανότης τῆς πράξεως;
422. Εἰς τί συνίσταται ἡ ἀκεραιότης τῆς πράξεως;
423. Τί ἀπαιτεῖ ἡ ἐνότης τῆς πράξεως;
424. Πότε ἡ πράξις εἶνε μία διὰ τοῦ γεγονότος;
425. Τί ἀπαιτεῖ ἡ ἐνότης τοῦ τόπου;
426. Τί ἀπαιτεῖ ἡ ἐνότης τοῦ χρόνου;
427. Τί περιλαμβάνει ἡ πράξις καὶ ποῖος εἶνε ὁ σκοπὸς τῆς ἐκθέσεως τῆς ὑποθέσεως;
428. Εἰς τί συνίσταται ἡ πλοκὴ ἢ ὁ συνδυασμὸς καὶ πόθεν ἀπορρέει;
429. Πότε ἡ ἐκβάσις λαμβάνει χώραν καὶ τί ὄνομα λαμβάνει;
430. Ἐκ τίνος σύγκειται πᾶσα δραματικὴ πράξις καὶ τί καλεῖται πρᾶξις ἢ μέρσις;
431. Τί καλεῖται διάλειμμα;
432. Πῶς διαιροῦνται αἱ πράξεις καὶ πῶς χαρακτηρίζονται αἱ σκηναί;
433. Τί δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ ἐν ταῖς δραματικαῖς προτάσεσι;
434. Τί καλεῖται διάλογος;
435. Τί καλεῖται μονόλογος;
436. Πόσα εἶδη δράματος ὑπάρχουσι;
437. Ποῖα εἶνε τὰ εἶδη τῶν δραματικῶν ποιημάτων τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει τὸ τραγικὸν γένος;
438. Τί ἐστι κυρίως τραγῳδία;
439. Τί πρέπει νὰ πράξῃ ὁ ποιητὴς διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν βα-

θεϊαν ἐκείνην θλίψιν ἥτις παράγει τὴν ἡδονὴν τῆς τραγωδίας;

440. Ποῖον ὀφείλει νὰ εἶνε τὸ ὕφος τῆς τραγωδίας;
441. Ποῖος εἶνε ὁ ἠθικὸς σκοπὸς τῆς τραγωδίας;
442. Τί ἐστὶν οἰκεγενειακὸν δράμα καὶ κατὰ τί διαφέρει τῆς τραγωδίας;
443. Πῶς τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε δύσκολον;
444. Τί καλεῖται μελόδραμα καὶ τί ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τοῦ θεάματος τούτου;
445. Ἡ μουσικὴ συντρέχει εἰς τὴν παράστασιν τοῦ μελοδράματος καὶ πῶς ὀνομάζονται τὰ διάφορα μέρη τῆς τραγωδίας ταύτης;
446. Πόσα εἶδη κωμωδίας διακρίνουσι;
447. Τί ἐστὶ κυρίως κωμωδία καὶ ποῖον τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς;
448. Ἡ κωμωδία κατέστησε τὸν ἀνθρώπου καλῆτερον διὰ μέσου τοῦ γελίου;
449. Πόσα εἶδη κωμικοῦ ὑπάρχουσι;
450. Πόσα εἶδη κωμωδιῶν διακρίνονται καὶ τίς ὁ χαρακτὴρ ἐκάστης αὐτῶν;
451. Τί ἐστὶ παρωδία;
452. Τί ἐστὶ κωμικὸν μελόδραμα;
453. Οἱ δραματικοὶ ποιηταὶ δὲν ἔκαμον κατάχρησιν τῆς ἰδιοφυίας των;
454. Τί νοοῦμεν ὑπὸ τὸν τίτλον δευτερεύοντα γένη;
455. Τίς ὁ σκοπὸς τοῦ διδακτικοῦ ποιήματος;
456. Τί περιλαμβάνει τὸ διδακτικὸν γένος;
457. Τί ἐστὶ κυρίως διδακτικὸν ποίημα;
458. Τί ἀπαιτεῖται διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ τις εἰς τὸ διδακτικὸν γένος;
459. Τὰ ἐπεισόδια εἶνε μέγα βοήθημα διὰ τὸ διδακτικὸν ποίημα;
460. Τί ἦτο παρ' ἀρχαίοις τὸ περιγραφικὸν ποίημα;
461. Εἰς τί συνίσταται τὸ περιγραφικὸν ποίημα;
462. Τί ἐστὶν ἔμμετρος ἐπιστολὴ καὶ τί περιλαμβάνει αὕτη;
463. Πόσα εἶδη ἔμμετρων ἐπιστολῶν διακρίνονται;

464. Τί ἐστὶ φιλοσοφικὴ ἔμμετρος ἐπιστολὴ καὶ τίνες εἰσὶν αἱ οὐσιώδεις ἰδιότητες αὐτῆς;
465. Πῶς χαρακτηρίζεται ἡ οἰκογενειακὴ ἔμμετρος ἐπιστολὴ καὶ τί ἀπαιτεῖ αὐτῆς;
466. Τί πράττει ὁ ποιητὴς ἐν τῇ ἡρωικῇ ἐμμέτρῳ ἐπιστολῇ;
467. Τί ἐννοοῦμεν διὰ τῆς σατύρας;
468. Τί πρέπει νὰ πράττῃ ὁ σατυρικὸς ποιητὴς καὶ τί νὰποφεύγῃ;
469. Τί ἐστὶ μῦθος ἢ ἀπόλογος;
470. Τίνα εἰσὶ τὰ πρῶτα πρόσωπα ἅπερ δύναται νὰ θέσῃ τις ἐπὶ σκηνῆς ἐν τῷ ἀπολόγῳ;
471. Τί παριστᾷ ὁ ἀπόλογος καὶ ἐκ τίνων σύγκειται;
472. Ποῖα πρέπει νὰ εἶνε ἡ πρᾶξις τοῦ ἀπολόγου;
473. Ποῦ τίθεται τὸ ἠθικὸν τοῦ ἀπολόγου ἀπόφθεγμα;
474. Τί ἐστὶ βουκολικὴ ποίησις καὶ τίς ἐστὶν ἡ ἀρχὴ αὐτῆς;
475. Ποῖος, εἶνε ὁ ἠθικὸς σκοπὸς καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς βουκολικῆς ποιήσεως;
476. Πῶς ἐκαλεῖτο ἡ βουκολικὴ ποίησις παρ' ἀρχαίοις καὶ κατὰ τί διαφέρουσιν ὁ ἔκλογος καὶ τὸ εἰδύλλιον παρὰ τοῖς νεωτέροις;
477. Τίνας ἰδιότητας ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν οἱ βοσκοί;
478. Ὅποιον πρέπει νὰ εἶνε τὸ ὕφος τῆς βουκολικῆς ποιήσεως;
479. Τί ἐστὶν ἐλεγεία καὶ τί περιλαμβάνει σήμερον;
480. Κατὰ τί διαφέρει ἡ ἐλεγεία τῆς ὥδης;
481. Ποῖον εἶνε τὸ αἶσθημα ὅπερ ὀφείλει νὰ διαπρέπη ἐν τῇ ἐλεγείᾳ;
482. Ὅποιον πρέπει νὰ εἶνε τὸ ὕφος τῆς ἐλεγείας;
483. Τί καλοῦνται ἐλαφραὶ ποιήσεις;
484. Ποῖα εἶνε τὰ κυριώτερα εἶδη τῶν ἐλαφρῶν ποιήσεων;
485. Τί ἐννοοῦμεν διὰ τοῦ ἐπιγράμματος;
486. Τί ἐστὶν ἐπιτύμβιον;
487. Τί εἶνε χορῳδαίαι;
488. Ἐκ τίνων ἀποτελοῦνται αἱ χορῳδαίαι;
489. Τί ἐστὶν ἀνιγμα;

490. Τι ἔστι συλλαβόγραφος;
 491. Τι ἔστι λογόγραφος;
 493. Ποῖα λέγονται βακχικά ἄσματα;

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΕΙΑ

464. Τι ἔστι ρητορεία;
 495. Τι ἔστι ρητορική καὶ τίς ὁ σκοπὸς ὃν προτίθεται;
 496. Ὅποια διαφορά ὑπάρχει μεταξύ ρητορικῆς καὶ ρητορείας;
 497. Ἡ σπουδὴ τῆς ρητορικῆς δὲν εἶνε ὠφέλιμος διὰ πάσας τὰς καταστάσεις τοῦ βίου;
 498. Πῶς διαιροῦνται τὰ παραγγέλματα τῆς ρητορικῆς;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Γενικοὶ κανόνες τῆς ρητορικῆς.

499. Πῶς διαιροῦνται οἱ γενικοὶ κανόνες τῆς ρητορικῆς
 500. Τι ἔστι ρητορική εὐρεσις;
 501. Πόσα κύρια ἀντικείμενα προτίθεται συνήθως ὁ ρήτωρ;
 502. Τι νοοῦμεν διὰ τῶν πίστεων;
 503. Πῶς διαιροῦνται αἱ πίστεις θεωρούμεναι ὡς πρὸς τὰς πηγὰς αὐτῶν;
 504. Τι καλοῦνται ρητορικοὶ τόποι καὶ πῶς διαιροῦνται οὗτοι;
 505. Ποῖοι εἶνε οἱ κυριώτεροι ἐσωτερικοὶ τόποι;
 506. Εἰς τί συνίσταται ἡ ἀπαριθμησις τῶν μερῶν;
 507. Τι ἔστι παράθεσις καὶ πόσας συγκρίσεις δύναται τις νὰ κάμῃ;
 508. Εἰς τί χρησιμεύουσι τάντιμαχόμενα;
 509. Πῶς μεταχειρίζεται τις περιστατικά, καὶ τίς ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐν τῷ δικανικῷ βήματι;
 510. Ποῦ ἐρείδονται οἱ ἐξωτερικοὶ τόποι καὶ πῶς διαιροῦνται;

511. Εἰς ποῖον γένος τῆς ῥητορείας ἀνήκουσιν ἡ θεία αὐθεντία καὶ ὁ φυσικὸς νόμος;
512. Πόσα γένη ἀνθρωπίνων αὐθεντιῶν κοινῶν εἰς πάσας τὰ ὑποθέσεις ὑπάρχουσι;
513. Τί κόμνει τις διὰ τὴν δῶση μείζονα ἰσχύν εἰς πίστιν τινὰ καὶ τί ἐστὶν συλλογισμὸς;
514. Πόσα εἶδη συλλογισμῶν ἀριθμοῦσι κυρίως οἱ τεχνογράφοι;
515. Τί ἐστὶ κυρίως συλλογισμὸς;
516. Τί ἐστὶν ἐνθύμημα;
517. Τί ἐστὶ δилημμα;
518. Τί ἐστὶν ἐπαγωγὴ;
519. Τί ἐστὶ προσωπικὸν ἐπιχείρημα;
520. Τί καλοῦνται σοφίσματα καὶ πῶς διακρίνονται τῶν παραλογισμῶν;
521. Τί πρέπει νὰ νοῶμεν λέγοντες ἤθη ἐν γένει;
522. Τί νοοῦμεν λέγοντες ῥητορικὰ ἤθη;
523. Εἰς τί συνίστανται τὰ ἤθη τοῦ ῥήτορος;
524. Ποῖαι εἶνε αἱ κυριώτεραι ἀρεταὶ αἱ ἀναγκαῖαι εἰς τὸν ῥήτορα;
525. Εἰς τί συνίσταται ἡ χρηστότης καὶ τίς ἐστὶν ἡ ἀξία αὐτῆς;
526. Τί νοοῦμεν διὰ τῆς φρονήσεως ἐν τῷ ῥητορι;
527. Εἰς τί συνίσταται ἡ εὐνοία καὶ τι παράγει ἐπὶ τῶν ἀκροατῶν;
528. Εἰς τί συνίσταται ἡ μετριότης καὶ τίς ἐστὶν ἡ ἀναγκαιότης αὐτῆς;
529. Εἰς τί συνίστανται τὰ ἤθη τῶν ἀκροατῶν καὶ πῶς ποικίλλονται;
530. Τί ἀπαιτεῖ ἡ διαφορὰ τῶν ἡλικιῶν;
531. Τί παράγει ἡ διαφορὰ τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ τῆς τέχνης;
532. Τί ἀπαιτεῖ ἐκ τοῦ ῥήτορος ἡ διαφορὰ τῶν ἐθνῶν;
533. Τί πρέπει νὰ τηρῆται ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα ἐκείνων πρὸς οὓς λαλεῖ τις;
534. Τί περιλαμβάνουσι τὰ ἤθη θεωρούμενα ἐν τῷ λόγῳ;

535. Τι απαιτεί τὸ πρέπον ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ῥήτορος;
536. Εἰς τί συνίσταται τὸ πρέπον ὡς πρὸς τοὺς ἀκροατάς;
537. Τι απαιτεί τὸ πρέπον ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα ἐκείνων πρὸς οὓς λαλεῖ τις;
538. Ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος δὲν ἀπαιτοῦσι ἰδιαιτέραν προσοχὴν;
539. Τι πρέπει νὰ νοήσωμεν διὰ τῶν ῥητορικῶν προφυλάξεων;
540. Πόσα εἶδη προφυλάξεων δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἀναγκαίως εἰς τὸν ῥήτορα;
541. Πότε πρέπει νὰ μεταχειρίζηται τις περισκέψεις;
542. Πότε πρέπει νὰ μεταχειρίζηται τις συγκαταβάσεις;
543. Πότε πρέπει νὰ μεταχειρίζηται τις σεβασμὸν;
544. Πότε πρέπει νὰ μεταχειρίζηται τὰς προφυλάξεις τοῦ πρέποντος;
545. Τι πρέπει νὰ νοῶμεν διὰ τῶν παθῶν ἐν τῇ ῥητορικῇ;
546. Εἰς πόσας πηγὰς ἀνάγονται πάντα τὰ διάφορα πάθη;
547. Ποῖαι εἶνε αἱ τρεῖς ἰδιότητες ἃς ἐφείλει νὰ ἔχη ὁ ῥήτωρ ἵνα μεταχειρίζηται καλῶς τὰ πάθη;
548. Δύναται τις νὰ διαγράψῃ ὠρσιμένους κανόνας διὰ τὴν χρῆσιν τῶν παθῶν καὶ πρέπει νὰ ποικίλλῃ τὰ μέσα αὐτοῦ;
549. Ποῖοι εἶνε οἱ δύο κυριώτεροι τρόποι ἵνα ἐπιδρᾷ τις ἐπὶ τῶν παθῶν;
550. Ὁ ῥήτωρ δὲν ἔχει συχνάκις ἀνάγκην νὰ καταπραύνη τὰ πάθη;
551. Τι ἐστὶ ῥητορικὴ διάταξις;
552. Πόσα μέρη θύναται νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τινὶ λόγῳ;
553. Τι ἐστὶ προοίμιον καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς αὐτοῦ;
554. Ποῖαι εἶνε αἱ κυριώτεραι ἰδιότητες τοῦ προοιμίου;
555. Πότε προοίμιόν τι θὰ εἶνε φυσικόν;
556. Πόσα εἶδη προοιμίου ὑπάρχουσι;
557. Εἰς τί συνίσταται τὸ ἀπλοῦν προοίμιον καὶ πότε πρέπει νὰ το μεταχειζώμεθα;
558. Τὸ ἐξαγγέλλειν τὸ περὶ οὗ πρόκειται καὶ οὕτω ἀρχεσθαι εἶνε κυρίως εἰπεῖν προοιμιάζεσθαι;

559. Τι ἔστιν εἰσηγηματικὸν προοίμιον;
560. Εἰς τί συνίσταται τὸ ἐπιδεικτικὸν προοίμιον καὶ εἰς ποιά ὑποθέσεις ἀνήκει;
561. Εἰς τί συνίσταται τὸ σφοδρὸν προοίμιον;
562. Τι ἔστι πρότασις καὶ ποῖα ἡ ἀξία αὐτῆς;
563. Πόσα εἶδη προτάσεων ὑπάρχουσι;
564. Τι συμβαίνει ὅταν ἡ πρότασις εἶνε σύνθετος, καὶ τί ἐστὶ διαίρεσις;
565. Ποῖαι εἶνε αἱ κυριώτεραι ιδιότητες τῆς διαιρέσεως;
566. Τι ἔστι ῥητορικὴ διήγησις καὶ κατὰ τί διαφέρει αὕτη τῆς ἱστορικῆς διηγήσεως;
567. Ὑπὸ πόσας μορφὰς δύναται νὰ παρασταθῇ ἡ διήγησις ἐν τινι λόγῳ;
568. Εἰς τί συνίσταται ἡ μεγάλη τέχνη τῆς δικανικῆς διηγήσεως;
569. Τι ἔστι κατασκευὴ καὶ τίς ἡ ἀξία αὐτῆς;
570. Πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα ἀδιακρίτως πάντα τὰ εἶδη τῶν πῖστεων;
571. Αἱ πῖστεις πρέπει νὰ εἶνε ἀρμόδιαι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἣν πραγματεύεται τις;
572. Δύναται τις νὰ δώσῃ ὠρισμένους κανόνας διὰ τὴν διάταξιν τῶν πῖστεων;
573. Εἶνε καλὸν νὰ διατάσσωμεν αὐτὰς οὕτως ὥστε νὰ βαίνωσι πάντοτε ἀξανάομεναι;
574. Τι ἀπαιτεῖται μετὰ τὴν διάταξιν τῶν πῖστεων, καὶ τί κοινὸν εἶναι μετὰ τὰς;
575. Ἡ τέχνη τῶν μεταβάσεων εἶνε δυσχερὴς;
576. Ποῦ μάλιστα διαλάμπει ἡ ἰδιοφυΐα τοῦ ῥήτορος;
577. Εἰς τί συνίσταται ὁ πλατυσμός;
578. Ποῖα εἶνε τὰ συνηθέστατα παρὰ τοῖς νέοις ἀμαρτήματα ἐν τοῖς πλατυσμοῖς;
579. Εἰς τί συνίσταται ἡ πολυλογία καὶ πόθεν προέρχεται αὕτη;
580. Πόθεν προέρχεται τὸ ἄγονον καὶ πῶς θεραπεύεται, τοῦτο;
581. Εἰς τί συνίσταται ἡ ματαιοσπουδία;

582. Ἡ ὑπερπερίσσεια εἶνε ἀμάρτημα πολὺ ἐπιφοδον ἐν τῇ νεότητι;
583. Τί ἐστὶν ἀνασκευή;
584. Εἶνε ἐπιτετραμένον νὰ μεταχειρίζηται τις ἀστείον ἐν τῇ ἀνασκευῇ;
585. Ἡ ἀνασκευὴ δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἐν τῷ ἱερῷ λόγῳ;
586. Τί ἐστὶν ἐπιλογος, καὶ πόσα ἀντικείμενα περιλαμβάνει;
587. Εἶνε καλόν νὰ ἀνακεφαλαιοῖ τις τὰς πίστεις ἐν τῷ τέλει τοῦ λόγου;
588. Ποῖον εἶνε τὸ δεύτερον καθήκον τοῦ ρήτορος ἐν τῷ ἐπιλόγῳ;
589. Ποῖον εἶνε τὸ ἀντικείμενον τοῦ παθητικοῦ ἐπιλόγου ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος;
590. Τί ἐστὶ σχέδιον τοῦ λόγου;
591. Ποῖα εἶνε ἡ ὠφέλεια σχεδίου τινός καλῶς ἐκλελεγμένου;
592. Ποῖαι εἶνε αἱ κυριώτεραι ιδιότητες καλοῦ τινος σχεδίου;
593. Τί ἐστὶ λεκτικόν καὶ πόσα μέρη περιλαμβάνει τοῦτο;
594. Τί ἐστὶ λεκτικόν τοῦ ὕφους;
595. Ἡ σαφήνεια εἶνε ἀναγκαιοτέρα εἰς τὸν ρήτορα ἢ εἰς τὸν συγγραφεά;
596. Τί ὀφείλει νὰ πράττῃ ρήτωρ τις ἵνα ἦ προσηκόντως σαφής;
597. Εἰς τί συνίσταται τὸ πρέπον;
588. Ποῖα εἶνε ἡ ὠφέλεια τῆς ποικιλίας καὶ ἡ δυσχέρεια ὕφους τινός πάντοτε ἀνηροῦ;
599. Τί καλεῖται παθητικόν ὕφος καὶ πόθεν πρέπει ν' ἀρύηται τις αὐτό;
600. Τὸ πομπῶδες ὕφος δὲν εἶνε ἀντίθετον τοῦ παθητικοῦ;
601. Τί ἐστὶν ὑπόκρισις καὶ τίς ἡ ἀξία αὐτῆς;
602. Ποῖαι εἶνε αἱ τρεῖς καταστάσεις αἱ ἀναγκαῖαι ἵνα καλῶς ἐκφωνηθῇ λόγος τις;
603. Τί ἐστὶ μνήμη καὶ ποῖαι αἱ ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια;
604. Ποῖαι εἶνε αἱ δύο ἀρεταὶ τῆς μνήμης καὶ πῶς δύναται νὰ γονιμοποιηθῇ αὐτή;

605. Ἡ μνήμη εἶνε ἀπαραίτητος εἰς τὸν ῥήτορα;
606. Τί νοοῦμεν διὰ τῆς φωνῆς ἢ προφορᾶς;
607. Τί ἀπαιτεῖται ἵνα ἀκούηται τις ἐντελῶς καὶ εὐκόλως;
608. Ποῖαν δύναμιν ὀφείλουσιν νὰ ἔχωσιν οἱ λόγοι τοῦ ῥήτορος;
609. Ποῖται εἶνε αἱ ὠφέλειαι ἐὰν οἱ λόγοι ὦσιν εὐδιάκριτοι;
610. Πῶς πρέπει νὰ κανονίζηται ἡ προφορὰ;
611. Πῶς ἡ προφορὰ θὰ εἶνε καθαρὰ καὶ ἀκριβοῦς;
612. Ἀρκεῖ εἰς τὸν ῥήτορα νὰ ἐννοῆται ἐντελῶς;
613. Τί ἀπαιτεῖται ἵνα ἀπαγγέλλη τις καλῶς;
614. Τί εἶνε τὰ σχήματα καὶ ποῖα ἡ δύναμις;
615. Τί περιλαμβάνουσι τὰ σχήματα;
616. Πῶς ὀφείλει νὰ τηρῇ τὴν κεφαλὴν ὁ ῥήτωρ;
617. Πόσα εἶδη σχημάτων ὑπάρχουσι διὰ τῆς χειρὸς γινόμενα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

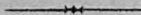
Εἰδικοὶ κανόνες τῆς ῥητορικῆς ἢ ῥητορείας.

618. Πόσα γένη ῥητορείας ἠριθμοῦν οἱ ἀρχαῖοι;
619. Ποῖον εἶνε τὸ ἀντικείμενον τῆς ἱερᾶς ῥητορείας καὶ εἰς τί συνίσταται τὸ κήρυγμα;
620. Ἡ ἱερὰ ῥητορεία εἶνε πολὺ ἀνωτέρα τῆς θύραθεν ῥητορείας;
621. Ποῖα εἶνε τὰ κυριώτερα εἶδη τῆς ἱερᾶς ῥητορείας;
622. Τί ἐστὶν ὁμιλία καὶ τίς ἡ ἀρχὴ αὐτῆς;
623. Ἡ ὁμιλία εἶνε ὠφέλιμος εἰς τοὺς ἀκροατάς;
624. Τί ἐστὶ νουθεσία καὶ κατὰ τί διαφέρει τῆς ὁμιλίας καὶ τῆς διδαχῆς;
625. Ἡ νουθεσία δὲν εἶνε συνήθως ὠφελιμωτέρα τῆς διδαχῆς;
626. Τί ἐστὶ διδαχὴ;
627. Πῶς ὀφείλει ὁ ἱεροκήρυξ νὰ ποιήσῃ τὸ προοίμιον;
628. Τί ἐστὶ κατηχητικὸς λόγος καὶ τί διαφέρει τῆς διδαχῆς;
629. Ὁ κατηχητικὸς ὑποθέτει δύο συνδιαλεγόμενους;
630. Τί ἐστὶ θρησκευτικὸς πανηγυρικὸς;
631. Πόθεν ἐξάγεται τὸ ἐγκώμιον τῶν ἀγίων;

632. Πόσας διαφόρους μορφάς δύναται τις νά δώσῃ εἰς τόν πανηγυρικόν ;
633. Τί ἐστὶ ἐπικηδέσιος λόγος ;
634. Τί καλεῖται πολιτικὴ ῥητορεία ;
635. Ποῖαι εἰσὶν αἱ κυριώτεραι ιδιότητες τοῦ πολιτικοῦ ῥήτορος ;
636. Ἡ ἰδιοφυΐα τοῦ αὐτοσχεδιάζειν εἶνε ἀναγκαία εἰς τόν πολιτικόν ῥήτορα ;
637. Ποῖος εἶνε ὁ γενικὸς χαρακτήρ τῆς πολιτικῆς ῥητορείας παρ' Ἑλλήσι ;
638. Τί ἐστὶ δικανικὴ ῥητορεία ;
639. Τὸ δικανικὸν βῆμα παρέχει εἰς τὴν ῥητορείαν τόσῳ εὐρῷ στάδιον ὅσῳ τὸ πολιτικὸν βῆμα ;
640. Ποῖαι εἶνε αἱ ἀναγκαῖαι εἰς τόν δικηγόρον ιδιότητες ;
641. Ὁ δικηγόρος δὲν ἐνδιαφέρεται ἢ ἴδιος νά ἀναδέχεται δίκας δικαίων ὑποθέσεων ;
642. Ποῖαι εἶνε αἱ κυριώτεραι συνθέσεις τοῦ δικανικοῦ βήματος ;
643. Τί ἐστὶ κατηγορία ;
644. Τί εἰσὶν ὑπερασπίσεις καὶ πῶς πρέπει νά γίνωνται ;
645. Τί καλεῖται ἀνακεφαλαιώσις ;
646. Τί εἶνε ὑπομνήματα ;
647. Τί περιλαμβάνει ἡ στρατιωτικὴ ῥητορεία ;
648. Τί πρέπει νά ὑποθέσῃ τις περὶ τῶν ἀρχαίων δημηγοριῶν ;
649. Δὲν ἀναφέρουσιν ἄθροισμὰ τι προσφῶν λέξεων τῶν μεγάλων στρατηγῶν ;
650. Εἰς τί περιορίζεται ἡδὴ ἡ χρῆσις τῶν στρατιωτικῶν δημηγοριῶν ;
651. Τί περιλαμβάνει ἡ ἀκαδημικὴ ῥητορεία ;
652. Ποῖας ιδιότητος ὀφείλουσι νά ἔχωσιν οἱ εἰσιτήριοι ἢ ἐγκριθρικοὶ λόγοι ;
653. Ὅποια ὀφείλει νά εἶνε ἡ γλαφυρότης τῶν ἀκαδημικῶν λόγων ;
654. Πῶς πρέπει νά γίνωνται αἱ δημηγορίαι ἢ προσφωνήσεις .

ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ.

Ἔπεται ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ τῆς παρούσης Ἐπιτόμου
Καλλολογίας, περιλαμβάνον περικοπὰς καὶ πρότυπα
ἐκάστου εἴδους τοῦ λόγου, ἐκ τῶν ἔργων Ἑλλήνων λογογρά-
φων καὶ ποιητῶν τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος εἰλημ-
μένων.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίδς

Προκαταρκτικαὶ γνώσεις..... 5

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ ὕφους..... 10

ΚΕΦΑΛ. Α'. Στοιχεῖα τοῦ ὕφους..... 11

 Ἄρθρον 1ον — Περὶ τῶν νοημάτων..... 12

 Ἄρθρον 2ον — Περὶ τῶν αἰσθημάτων..... 17

 Ἄρθρον 3ον — Περὶ εἰκόνων..... 20

 Ἄρθρον 4ον — Περὶ λέξεων..... 22

 § I. Περὶ τῶν λέξεων κατὰ μόνας θεωρου-
μένων..... 23

 § II. Περὶ λόγου..... 25

ΚΕΦΑΛ. Β'. — Περὶ τῶν ιδιοτήτων τοῦ ὕφους..... 28

 Ἄρθρον 1ον — Γενικαὶ τοῦ ὕφους ιδιότητες..... 29

 § I. Περὶ τῆς σαφηνείας..... —

 § II. Περὶ τῆς καθαρότητος τοῦ ὕφους..... 31

 § III. Περὶ τοῦ φυσικοῦ ἐν τῷ ὕφει..... 32

 § IV. Περὶ τῆς εὐγενείας τοῦ ὕφους..... 34

 § V. Περὶ πρέποντος τοῦ ὕφους..... 35

 Ἄρθρον 2ον — Περὶ τῶν μερικῶν τοῦ ὕφους
ιδιοτήτων..... 37

 § I. Περὶ τοῦ ἀπλοῦ ὕφους..... 38

 § II. Περὶ τοῦ μέσου ὕφους..... 39

 § III. Περὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὕφους..... 40

ΚΕΦΑΛ. Γ'. — Περὶ τῶν κοσμημάτων τοῦ ὕφους..... 43

 Ἄρθρον 1ον — Περὶ σχημάτων..... —

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

§ 1. Περὶ τῶν σχημάτων τῶν λέξεων . . .	45
Περὶ τρόπων	—
Περὶ τῶν κυρίως καλουμένων σχημάτων τῶν λέξεων	57
§ II. Περὶ τῶν σχημάτων διανοίας	59
Σχήματα ἀρμόδια εἰς τὸ διδάσκειν	60
Σχήματα ἀρμόδια εἰς τὸ ἀρέσκειν	63
Σχήματα ἀρμόδια εἰς τὸ συγκινεῖν	68
*Ἄρθρον 2ον — Περὶ ἀρμονίας	77
§ I. Περὶ μηχανικῆς ἀρμονίας	—
I. Περὶ ἐκλογῆς καὶ διατάξεως τῶν λέξεων	78
II. Περὶ ἀρμονίας τῶν φράσεων	80
§ II. Περὶ τῆς μιμητικῆς ἀρμονίας	82
I. Ἦχοι τῆς φύσεως	83
II. Κινήσεις τῶν αἰσθητῶν ἔντων	84
III. Συγκινήσεις τῆς ψυχῆς	85
ΚΕΦΑΛ. Δ'. — Μέσα πρὸς μόρφωσιν τοῦ ὕφους	86
*Ἄρθρον 1ον — Σπουδὴ τῶν προτύπων	—
§ I. Περὶ ἀναγνώσεως	87
§ II. Περὶ ἀναλύσεως	90
§ III. Περὶ μιμήσεως	—
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ	
Περὶ συνθέσεως	93
ΚΕΦΑΛ. Α'. — Περὶ τῆς συνθέσεως ἐν γένει	—
ΚΕΦΑΛ. Β'. — Κύρια γένη τῆς συνθέσεως	95
§ I. Περὶ διηγήσεως	—
Γενικοὶ κανόνες τῆς διηγήσεως	96
Διάφορα εἶδη διηγήσεως	100
Περὶ τῆς ἱστορικῆς διηγήσεως	101
Περὶ τῆς ποιητικῆς διηγήσεως	102

§ II. Περὶ τῆς περιγραφῆς	105
Γενικοὶ κανόνες τῆς περιγραφῆς	106
Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς περιγραφῆς	108
§ III. Περὶ ἐπιστολῆς	115
Ἰδιότητες τοῦ ἐπιστολογραφικοῦ ὕφους	118
Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν ἐπιστολῶν	120
§ IV. Περὶ φιλοσοφικῆς καὶ φιλολογικῆς πραγματείας	129

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Περὶ ποιητικῆς	129
Περὶ τῆς ποιήσεως ἐν γένει	—
ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ. — Νεοελληνικὴ στιχουργία	138
§ 1. Περὶ ῥυθμοῦ ἐν γένει	139
§ 2. Περὶ μέτρου	143
§ 3. Περὶ ἀναπαύλης	148
§ 4. Περὶ χασμωδίας, ἐκθλίψεως κλ.	149
§ 5. Τὰ τέσσαρα εἶδη τῶν ῥυθμῶν	150
I. Ἰαμβικοὶ ῥυθμοί	—
II. Τροχαϊκοὶ ῥυθμοί	155
III. Ἀνκπαιστικοὶ ῥυθμοί	157
IV. Δακτυλικοὶ ῥυθμοί	158
§ 6. Περὶ ὁμοιοκαταληξίας	162
§ 7. Περὶ διατάξεως	165
I. Περὶ διατάξεως τῶν στίχων	—
II. Περὶ διατάξεως τῶν ὁμοιοκαταληξιῶν	171
§ 8. Περὶ ποιητικῆς ἀδείας	174
ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ. — Κύρια γένη	177
ΚΕΦΑΛ. Α΄. — Λυρικὸν γένος	—
Ἄρθρον 1ον — Περὶ ᾠδῆς ἐν γένει	178
Ἄρθρον 2ον — Διάφορα εἶδη ᾠδῆς	180

	Ἰερά ᾠδή	—
	Ἡρωική ᾠδή	181
	Ἡθικὴ ἢ φιλοσοφικὴ ᾠδή	182
	Ἐλαφρὰ ᾠδή	—
ΚΕΦΑΛ. Β'.	— Ἐπικὸν γένος	184
	Ἄρθρον 1ον — Περὶ τῆς μεγάλης ἐποποιίας	—
	Ἰδιότητες τῆς ἐπικῆς πράξεως	185
	Πρόσωπα τῆς ἐποποιίας	187
	Μορφή τῆς ἐποποιίας	189
	Ἄρθρον 2ον — Δευτερεύουσαι ἐποποιίαι	193
ΚΕΦΑΛ. Γ'.	— Περὶ τοῦ δραματικοῦ γένους	195
	Ἄρθρον 1ον — Περὶ δράματος ἐν γένει	—
	Ἰδιότητες τῆς δραματικῆς πράξεως	196
	Διεξαγωγή τῆς δραματικῆς πράξεως	198
	Δραματικὰ πρόσωπα	200
	Ἄρθρον 2ον — Περὶ τῶν κυρίων εἰδῶν τοῦ δράματος	201
	§ I. Περὶ τοῦ τραγικοῦ γένους	202
	Περὶ τῆς τραγωδίας	—
	Περὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ δράματος	203
	Περὶ τῆς λυρικῆς τραγωδίας (opéra) ἢ τοῦ μελοδράματος	204
	§ II. Περὶ τοῦ κωμικοῦ γένους	205
	Περὶ τῆς κωμωδίας	208
	Περὶ τῆς παρωδίας	207
	Περὶ τοῦ κωμικοῦ μελοδράματος	—
ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.	— Δευτερεύοντα γένη	209
ΚΕΦΑΛ. Δ'.	Περὶ τοῦ διδακτικοῦ γένους	—
	Περὶ τοῦ κυρίως λεγομένου διδακτικοῦ ποιή- ματος	210

Περὶ τοῦ περιγραφικοῦ εἴδους.....	211
Περὶ ἐπιμέτρου ἐπιστολῆς.....	—
Περὶ σατύρας.....	212
Περὶ μύθου ἢ ἀπολόγου.....	213
ΚΕΦΑΛ. Β'. Περὶ τοῦ βουκολικοῦ γένους.....	215
ΚΕΦΑΛ. Γ'. Περὶ τοῦ ἐλεγιακοῦ γένους.....	217
ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ. — Γένος ἐλαφρόν.....	219
Περὶ ἐπιγράμματος.....	—
Περὶ χορῳδίας.....	221
Περὶ αἰνίγματος, περὶ συλλαβογρίφου καὶ λογογρίφου.....	222
Περὶ βακχικῶν.....	225

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ῥητορικὴ καὶ Ῥητορεία.....	227
ΚΕΦΑΛ. Α'. — Γενικοὶ κανόνες τῆς ῤητορικῆς.....	228
Ἄρθρον 1ον — Περὶ εὐρέσεως.....	—
§ I. Μέσα τοῦ διδάσκειν ἢ πιστεῖς.....	229
§ II. Περὶ τῶν μέσων τοῦ ἀρέσκειν ἢ τῶν ἡθῶν.....	236
§ III. Περὶ τῶν μέσων τοῦ συγκινεῖν ἢ τῶν παθῶν.....	245
Ἄρθρον 2ον — Περὶ διατάξεως.....	247
§ I. Περὶ τῶν διαφορῶν μερῶν τοῦ λόγου	—
Περὶ προοιμίου.....	248
Διάφορα εἶδη τοῦ προοιμίου.....	—
Περὶ προτάσεως καὶ διαιρέσεως.....	252
Περὶ ῤητορικῆς διηγήσεως.....	253
Περὶ κατασκευῆς ἢ βεβαιώσεως.....	255
Περὶ ἀνασκευῆς.....	260
Περὶ ἐπιλόγου.....	261

§ II. Περὶ σχεδίου τοῦ λόγου.....	262
*Ἀρθρον 3ον — Περὶ λεκτικοῦ.....	264
§ I. Περὶ λεκτικοῦ τοῦ ὕφους.....	—
§ II. Λεκτικὸν τῆς ὑποκρίσεως.....	267
ΚΕΦΑΛ. Β'. — Ἴδιοι κανόνες τῆς ῥητορικῆς καὶ ῥητορείας	272
*Ἀρθρον 1ον — Περὶ τῆς ἱερᾶς ῥητορείας	273
*Ἀρθρον 2ον — Περὶ τῆς πολιτικῆς ἢ κοινο- βουλευτικῆς ῥητορείας.....	277
*Ἀρθρον 3ον — Περὶ τῆς δικανικῆς ῥητο- ρείας.....	27
*Ἀρθρον 4ον — Περὶ στρατιωτικῆς ῥητορείας	282
*Ἀρθρον 5ον — Περὶ τῆς ἀκαδημικῆς ῥη- τορείας.....	283

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΤΗΣ ΕΠΙΤΟΜΟΥ ΚΑΛΟΛΟΓΙΑΣ

Προκαταρκτικαὶ γνώσεις.....	285
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ. — Περὶ ὕφους.....	286
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ. — Περὶ συνθέσεως.....	294
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ. — Περὶ ποιητικῆς.....	297
ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ. — Ῥητορικὴ καὶ ῥητορεία.....	305
ΚΕΦΑΛ. Α'. — Γενικοὶ κανόνες τῆς ῥητορικῆς.....	—
ΚΕΦΑΛ. Β'. — Εἰδικοὶ κανόνες τῆς ῥητορικῆς ἢ ῥητορείας	310

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΟΣ.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

Ἐν σελ.	5 στίχῳ	ἀντὶ	διόρθου
»	7	22 ἐρανισάμην	ἤρανισάμην
»	—	4 νὰ τίθησι	νὰ θέτη
»	12	26 μυχιέτατα	μυχιαίτατα
»	—	13 ἀποχωρήσω- μεν	ἀποχωρίσωμεν
»	—	21 σαφίνεια	σαφήνεια
»	43	12 προτιμωτέρα	προτιμότερα
»	49	13 μυαρίαν	μιαρίαν
»	30	25 καλῶς	κακῶς
»	34	22 χρῆσθαι	μεταχειρίζεσθαι
»	41	7 συμπυκνεῖ	συμπυκνοῖ
»	48	28 τοὺς πάντας	τοὺς πάντα
»	49	23 ἡμερόβεντα	ἱμερόβεντα
»	50	3 ὀκρυόεντι	ὀκριόεντι
»	51	5 τιμωρήσθω	τιμωρείσθω
»	—	49 ὄφελει	ὠφελεῖ
»	53	3 πλοτῆρας	πλωτῆρας
»	54	3 κλάγγω	κλάζω
»	62	49 ποιῶν	ποιεῖν
»	—	23 παράληψις	παράλειψις
»	73	7 ἡμάρτητε	ἡμάρτετε
»	90	23 υλικῶς	δουλικῶς
»	405	18 ἀφίνων	ἀφίνει
»	442	40 ταλαμῶν	τελαμῶν
»	437	4 ἐπωνειδίστων	ἐπονειδίστων
»	340	47 συνδιαζομένη	συνδουαζομένη
»	443	9 ἡμίσεως	ἡμίσεος

§ II. Περὶ σχεδίου τοῦ λόγου	262
Ἄρθρον 3ον — Περὶ λεκτικοῦ	264
§ I. Περὶ λεκτικοῦ τοῦ ὕφους	—
§ II. Λεκτικὸν τῆς ὑποκρίσεως	267
ΚΕΦΑΛ. Β'. — Ἴδιοι κανόνες τῆς ῥητορικῆς καὶ ῥητορείας	272
Ἄρθρον 1ον — Περὶ τῆς ἱερᾶς ῥητορείας	273
Ἄρθρον 2ον — Περὶ τῆς πολιτικῆς ἢ κοινο- βουλευτικῆς ῥητορείας	277
Ἄρθρον 3ον — Περὶ τῆς δικανικῆς ῥητο- ρείας	27
Ἄρθρον 4ον — Περὶ στρατιωτικῆς ῥητορείας	282
Ἄρθρον 5ον — Περὶ τῆς ἀκαδημικῆς ῥη- τορείας	283

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΤΗΣ ΕΠΙΤΟΜΟΥ ΚΑΛΟΛΟΓΙΑΣ

Προκαταρκτικαὶ γνώσεις	285
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ. — Περὶ ὕφους	286
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ. — Περὶ συνθέσεως	294
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ. — Περὶ ποιητικῆς	297
ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ. — Ῥητορικὴ καὶ ῥητορεία	305
ΚΕΦΑΛ. Α'. — Γενικοὶ κανόνες τῆς ῥητορικῆς	—
ΚΕΦΑΛ. Β'. — Εἰδηκοὶ κανόνες τῆς ῥητορικῆς ἢ ῥητορείας	310

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΟΣ.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

*Εν, σελ.	5 στίχῳ	ἀντὶ	διόρθου
»	7	22 ἑρανισάμην	ἑρανισάμην
»	—	4 νὰ τίθησι	νὰ θέτη
»	12	26 μυχιέτατα	μυχιαίτατα
»	—	43 ἀποχωρήσω- μεν	ἀποχωρίσωμεν
»	43	21 σαφίνεια	σαφήνεια
»	19	42 προτιμωτέρα	προτιμότερα
»	30	43 μυαρίαν	μιαρίαν
»	31	25 καλῶς	κακῶς
»	41	22 χρῆσθαι	μεταχειρίζεσθαι
»	48	7 συμπυκνεῖ	συμπυκνοῖ
»	49	28 τοὺς πάντας	τοὺς πάντα
»	50	23 ἡμερόεντα	ἡμερόεντα
»	51	3 ὀκρυόεντι	ὀκριόεντι
»	—	5 τιμωρήσθω	τιμωρείσθω
»	53	49 ὄφελει	ὄφελει
»	54	3 πλωτῆρας	πλωτῆρας
»	62	3 κλάγγω	κλάζω
»	—	49 ποιῶν	ποιεῖν
»	73	23 παράληψις	παράλειψις
»	90	7 ἡμάρτητε	ἡμάρτετε
»	105	23 υλικῶς	δουλικῶς
»	112	18 ἀφίνων	ἀφίνει
»	137	10 ταλαμῶν	τελαμῶν
»	340	4 ἐπωνειδίστων	ἐπονειδίστων
»	443	47 συνδιαζομένη	συνδιαζομένη
		9 ἡμίσεως	ἡμίσεος

»	153	»	9,11,15,19	ἑφθημιμερίς, ἑφθημιμερῆς πενθημιμερίς, πενθημιμερῆς
»	160,161	»	10,1	— =
»	161	»	24	ὄς μάλλα ὄς μάλα
»	171	»	10,13,23	ὄμαλαί, πείρε ὄμαλαί, πρε
»	172	»	24	λαμπυδόνα λαμπηδόνα
»	176	»	1	καλονάς καλλονάς,
»	177	»	20	ἐγειγερμένου ἐγηγερμένου
»	185	»	12	ἀκαιρέότητος ἀκεραιότητος
»	186,196	»	4	ἀκαιρέότης ἀκεραιότης
»	—	»	5	μέσην μέσον
»	190,191	»	11,3	Αἰνιάδος Αἰνειάδος
»	192	»	9	μεταλωρος μετέωρος
»	198	»	26	ὄ μέχρι θεατοῦ μέχρι
»	204	»	4	κωλύεται δὲν κωλύεται
»	202	»	14	δεικνύουσι δεικνύωσι
»	—	»	15	ἐγειγερμένα ἐγηγερμένα
»	208	»	5	ποιήση ποιήσει
»	220	»	17	φίλευ φίλευν
»	—	»	18	μνήστην ἀ- μνήστιν, ἀγήρω γείρω
»	238	»	21	Ἦλυθε ἦ Ἦλυθε
»	—	»	25	οἰδῶς εἰδῶς
»	—	»	26	ὄτι χρέη ποι- ὄτι, χρέη ποιεῖν [ῶν
»	—	»	27	ἔξεν ἔξειν
»	239	»	31	τὰ δέονθ' τὰ δέονθ' ὑπὲρ
»	—	»	8	παρεστηκό- περιεστηκότας. [τας

Καὶ ὅσα διέλαθον τὴν προσοχὴν τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ διορθωτοῦ, ἐφ' οἷς ἔξαιτούμεθα τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀναγνωστῶν.

ΔΟΦΕΑ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ε. ΣΤΑΘΑΚΗ
AND ΜΕΡΟΣ ΑΜΑΡΙΟΥ

•	453	•	9,14,15,19	ἐφθήμερις, ἐφθήμερῆς πενθήμερις πενθήμερῆς
•	160,164	•	10,4	—
•	164	•	24	ὄς μάλλα ὄς μάλα
•	171	•	10,13,23	ὄμαλαί, πείρε ὄμαλαί, πηρε
•	172	•	24	λαμπυδόνα λαμπηδόνα
•	176	•	4	καλονάς καλλονάς,
•	177	•	20	ἐγειγερμένου ἐγγηγερμένου
•	185	•	12	ἀκαιρέοτης ἀκεραιότητος
•	186,196	•	4	ἀκαιρέοτης ἀκεραιότης
•	—	•	5	μίσην μίσον
•	190,194	•	41,3	Αἰνιάδος Αἰναιάδος
•	192	•	9	μεταίωρος μετέωρος
•	198	•	26	ὄ μέχρι θεατοῦ μέχρι
•	204	•	4	κωλύεται δὲν κωλύεται
•	202	•	14	δεικνύουσι δεικνύουσι
•	—	•	15	ἐγειγερμένα ἐγγηγερμένα
•	208	•	5	ποιήση ποιήσει
•	220	•	17	φίλευ φίλευν
•	—	•	18	μνήστην ἀ- μνήστιν, ἀγήρω γείρω
•	238	•	24	Ἦλυθε ἤ Ἦλυθε
•	—	•	25	οἰδῶς εἰδῶς
•	—	•	26	ὄτι χρέη ποι- ὄτι χρέη [ποιεῖν [ῶν
•	—	•	27	ἔξιν ἔξειν
•	239	•	31	τὰ δέονθ' τὰ δέονθ' ὑπὲρ
•	—	•	8	περιστηκό- περιστηκότας. [τας

Καὶ ὄσα διέλαθον τὴν προσοχὴν τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ διορθωτοῦ, ἐφ' οἷς ἐξαιτούμεθα τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀναγνωστῶν.

ΔΩΡΕΑ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ε. ΣΤΑΘΑΚΗ
ΑΝΔ ΜΕΡΟΣ ΑΜΑΡΙΟΥ

Δημό

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

για Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρεθύμνης